

ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ
AN ANALYTICAL STUDY OF THE REASONS FOR RENUNCIATION OF
PRINCE SIDDHATTHA

ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสียชีวิตออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analytical Study of the Reasons for Renunciation of Prince Siddhattha

Wilai Suriyasangpetch DDS.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน)

กรรมการ

(ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

กรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อรชร ไกรจักร)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.อรชร ไกรจักร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพ็ชร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ
 ผู้วิจัย : ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร., ป.ธ.๗, พธ.บ.(ภาษาอังกฤษ),
 ศศ.ม.(พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
 : ดร.อรชร ไกรจักร, บธ.บ. (การตลาด), บธ.ม. (การตลาด),
 ป.บัณฑิต (พระไตรปิฎกศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องการบวชในยุคพุทธกาล จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาทัศนะว่าด้วย สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะจากการตีความของนักวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๑๐ รูป / คน

ผลการวิจัย พบว่า ในยุคพุทธกาล ชาวชมพูทวีปมีค่านิยมทางสังคมในการสละเรือนออกบวช เพื่อแสวงหาความจริงสูงสุดหรือปรมาตมน์ บรรลุโมกษะ นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแสดงทัศนะเรื่องเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช มีความแตกต่างกัน ๒ สาเหตุหลัก คือ ๑) ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์และ ๒) เกิดจากแรงผลักดันทางการเมืองของสภาทศกัณฐ์ จากการวิเคราะห์พระไตรปิฎก อรรถกถา ทัศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์ที่มีความตั้งใจจริงที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ และค่านิยมการบวช พบว่าสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะที่น่าจะเป็นไปได้ คือ การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์หลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔ การมองเห็นความไม่จีรังยั่งยืนในกามสุข และค่านิยมการบวชเพื่อแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล

Thesis Title : An Analytical Study of the Reasons for Renunciation of Prince Siddhattha

Researcher : Wilai Suriyasangpetch DDS.

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Phramaha Somboon Vuddhikaro, Dr., Pali VII,
B.A.(English), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Dr. Orachorn Krichackra, B.A. (Marketing),
M.B.A.(Marketing), Grad. Dip. (Tipitaka Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : May 29, 2018

Abstract

This thesis entitled ‘An Analytical Study of the Reasons for Renunciation of Prince Siddhattha’ has three objectives: 1) to study the ordination in the Buddha’s time in Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the scholars’ interpretative views concerning Prince Siddhattha’s giving up the world and related academic works, and 3) to analyze Prince Siddhattha’s causes of giving up the world. This is a qualitative research done by mixed methods, documentary research and in-depth interview of 10 Buddhist scholars. In this research, the content analysis was used to conclude the research.

In the research, it was found that people in the subcontinent area were inclined to go forth in order to search for the ultimate goal of life, Moksha, in the Buddha’s time. In this matter, many Buddhist scholars hold two opposite views: on the one hand, Prince Siddhattha went forth because of his want in finding out the way leading to the cessation of suffering, on the other hand, he did so due to his political pressure in the Sākaya parliament. From the analysis of Tipiṭaka, commentaries and Buddhist scholars’s viewpoints, human beings’ real need in search for the end of suffering and value of ordination, it clearly showed that the cultivation of perfections leading to becoming the Buddha in the past life whereby the cessation of suffering could be made was the Prince Siddhattha’s chief possible cause in giving up the world including the four passing sights, the insight of vicissitude in sensual pleasure and value in search of Moksha in the Buddha’s time.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระสัทธรรม และพระอริยสงฆ์ทั้งหลายผู้เป็นที่พึ่งสูงสุด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จดังที่ปรากฏ จากการได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ขอขอบพระคุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.ดร.ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ขอขอบพระคุณ พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้เสียสละเวลาแนะนำปรึกษา แก้ไขปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ และขอขอบพระคุณ ดร.อรชร ไกรจักร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านวิชาการและช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเอื้อเฟื้ออย่างสูง รวมทั้งให้กำลังใจมาโดยตลอดจนวิทยานิพนธ์สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง), ผศ.ดร. ประธานคณะกรรมการตรวจสอบหัวข้อโครงร่างวิทยานิพนธ์ ที่เมตตาให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์นี้ ขอขอบพระคุณ พระมหาอดิเดช สติวโร, ดร., ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน และ ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์ คณะผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย เมตตาให้คำชี้แนะให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ขึ้น

ขอขอบพระคุณ พระมหาบุรณะ ขาตเมธ, ดร. ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พุทธศาสนา กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร. ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จได้ ขอขอบพระคุณ พระมหาสมชาย ชินทตโต พระมหาจุลพล สารทสสี พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส และ พระเอกพล ญาณพล ที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโหม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ คณาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาด้วยความเมตตาธรรมและเอื้ออาทร ขอขอบคุณ เพื่อนๆ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๒๙ ทุกรูป/คน และเจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณดีทั้งหลายที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์นี้ น้อมบูชาคุณ พระรัตนตรัย คุณแม่สุณี คุณพ่อกิมฮ้อ สถาพรชัยสิทธิ์, ทนต์แพทย์สุวัฒน์ สุริยาแสงเพชร และผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วม ได้รับผลานิสงส์แห่งคุณงามความดีอันเกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ทนต์แพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร

๑๙ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ เครื่องมือและขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๘ ขั้นตอนการวิจัย	๑๒
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ การบวชในยุคพุทธกาลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔
๒.๑ ค่านิยมการบวชในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล	๑๔
๒.๑.๑ ปุณณกัสนปะ	๑๙
๒.๑.๒ มักขลิโคสาล	๑๙
๒.๑.๓ อชิตเกสกัมพล	๑๙
๒.๑.๔ ปกุกัจจายณะ	๒๐
๒.๑.๕ สัญชัยเวฬุภุมมุต	๒๐
๒.๑.๖ นิครนถนาภุมุต	๒๐
๒.๒ การเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาล	๒๒
๒.๓ หมวดธรรมกับการออกผนวชของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์	๒๔
๒.๓.๑ การบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า	๒๔
๒.๓.๒ การเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้าในอดีต	๒๗
๒.๓.๓ พระพุทธประวัติก่อนการตรัสรู้	๓๔
๒.๓.๔ การเสด็จออกผนวชหรือการออกมหาภิเนษกรมณ์	๓๖
๒.๓.๕ พระพุทธประวัติหลังการตรัสรู้	๓๗

๒.๔ พระสูตรสำคัญและอรรถกถา ที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวช	๓๙
๒.๔.๑ พระสูตรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จผนวช ๑๑ พระสูตร	๔๐
๒.๔.๒ อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวช	๔๘
๒.๕ สรุปท้ายบท	๕๐
บทที่ ๓ ทศนะว่าด้วย สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ	๕๒
๓.๑ ทศนะของนักวิชาการและปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๕๒
๓.๑.๑ ทศนะของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยานุชิตชิโนรส	๕๒
๓.๑.๒ ทศนะของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช	๕๓
๓.๑.๓ ทศนะของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส	๕๔
๓.๑.๔ ทศนะของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)	๕๖
๓.๑.๕ ทศนะของ พุทธทาสภิกขุ (พุทธทาส อินทปัญโญ)	๕๖
๓.๑.๖ ทศนะของ พระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อธัมมชโย ; ปัจจุบัน)	๕๗
๓.๑.๗ ทศนะของ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ	๕๗
๓.๑.๘ ทศนะของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	๕๘
๓.๑.๙ ทศนะของ Dr. B. R. Ambedkar	๕๙
๓.๑.๑๐ ทศนะของศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก	๖๐
๓.๑.๑๑ ทศนะของศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงศรี	๖๑
๓.๑.๑๒ ทศนะของ Sir Edwin Arnold	๖๒
๓.๑.๑๓ ทศนะของ มหากวี อิศวโมฆ	๖๓
๓.๑.๑๔ ทศนะของ ไชยา อิศวโม	๖๓
๓.๒ วิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	๖๔
นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา	
๓.๒.๑ ทศนะว่าด้วยสาเหตุหลักการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ	๖๔
๓.๒.๒ ทศนะว่าด้วยช่วงเวลาของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ	๖๘
๓.๒.๓ ทศนะว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ	๗๖
๓.๒.๔ ทศนะว่าด้วยค่านิยมการบวชในยุคพุทธกาล	๗๘
๓.๓ สรุปท้ายบท	๘๑
บทที่ ๔ วิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ	๘๒
๔.๑ สาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชที่น่าจะเป็นไปได้	๘๒
๔.๑.๑ การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ	๘๓
๔.๑.๒ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ หลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔	๘๖
๔.๑.๓ การมองเห็นความไม่จีรังยั่งยืนในกามสุข	๘๙
๔.๑.๔ ค่านิยมการแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล	๙๐

๔.๒ สาเหตุของการเสด็จออกผนวชที่ไม่น่าจะเป็นไปได้	๙๒
สาเหตุหลักจากแรงผลักดันทางการเมือง ภายในศากยวงศ์	
๔.๓ เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชช่วงเวลากลางคืน	๙๗
๔.๓.๑ หลักฐานประการที่ ๑ จากการวิเคราะห์ ๘ พระสูตร ในพระไตรปิฎก	๙๗
๔.๓.๒ หลักฐานประการที่ ๒ จากหลักฐานชั้นปฐมภูมิที่ปรากฏอยู่ใน	๑๐๐
กัณฐกวิมานสูตร	
๔.๓.๓ หลักฐานประการที่ ๓ คั่นคว่ำจากหลักฐานชั้นทุติยภูมิคือ อรรถกถา	๑๐๐
๔.๓.๔ หลักฐานประการที่ ๔ มีหลักฐานในคัมภีร์บางส่วนระบุชัดเจนว่าเป็น	๑๐๑
ช่วงเวลากลางคืน ส่วนหลักฐานที่ชี้ชัด ว่าออกผนวชช่วงเวลากลางวัน	
นั้นไม่ปรากฏ	
๔.๔ สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัย	๑๐๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๐๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะผลการศึกษาเพื่อนำไปสู่พัฒนา	๑๐๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	๑๐๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๔
บรรณานุกรม	๑๐๕
ภาคผนวก	
ก. รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๑๑
ข. หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์	๑๑๓
ค. แบบสัมภาษณ์	๑๒๙
ง. ภาพกิจกรรมสัมภาษณ์	๑๓๖
จ. ทศนะของนักวิชาการผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๔๒
ฉ. THE BUDDHA AND HIS DHAMMA	๑๗๐
by Dr. B. R. AMBEDKAR	
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๒.๑	แคว้นมหาอำนาจ ๕ แคว้น ในยุคพุทธกาล
ตารางที่ ๒.๒	การจำแนกรายชื่อพระบารมี
ตารางที่ ๓.๑	บทสรุปทัศนะเรื่องสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา
ตารางที่ ๓.๒	ทัศนะเรื่องช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ
ตารางที่ ๔.๑	สรุป การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีต
ตารางที่ ๔.๒	การตีความ “คำสำคัญ” ที่ปรากฏอยู่ในข้อความสำคัญ
ตารางที่ ๔.๓	แสดง พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ เทียบกับ พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตารางที่ ๔.๔	เปรียบเทียบระหว่างอรรถกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ อรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนคัมภีร์อรรถกถาภาษาไทยใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎกจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.(ไทย) ๙/๑๔๔/๔๕. หมายถึง พระไตรปิฎก ภาษาไทย สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๔๔ หน้า ๔๕ ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า หรือ เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๒๕๕/๑๐๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อ ๒๕๕ หน้า ๑๐๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๖ ตามลำดับดังนี้

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
-------	-------	-------------	---------	-----------

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาตปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทธ.	(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ขุ.สุ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรหมัตถโชติกา	สูตรตติยวรรคกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ธัมมปทัฏฐกถา	สูตรตติยวรรคกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	วิสุทธชนวิลาสินี	อปทานอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย

เล่มที่	เล่ม	ภาค	คำย่อ	ชื่ออรรถกถา
๔๘	๒	๑	= ขุ.วิ.อ.(ไทย) ปรหมัตถโชติกา	วิมานวัตถุอรรถกถา

๒. คำอธิบายคำย่อภาษาอังกฤษ

Ed.	Edition	จำนวนครั้งที่พิมพ์	
No.	Number	ฉบับที่	
p.	page	หน้า	พหุพจน์ใช้ pp.
vol.	volume	เล่มที่	

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บรรดานักวิชาการในแต่ละยุคสมัยหลังพุทธกาลเป็นต้นมา มีการตีความพระสูตรในพระไตรปิฎก แสดงทัศนะเรื่องราวของสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะแตกต่างกัน อรรถกถาจารย์อธิบายว่า พระองค์ทรงเสด็จออกจากพระนครกรุงกบิลพัสดุ์เวลากลางคืน โดยลี้ภัย มีเพียงนายฉันทะผู้ติดตามและม้ากัณฐกะเท่านั้น แต่ในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย^๑ มี “ข้อความสำคัญ” ที่กล่าวถึงการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีพระเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต” ทำให้นักวิชาการได้แสดงทัศนะที่แตกต่างจากอรรถกถาจารย์ ดังนี้ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชต่อหน้าพระบิดา พระมารดา ในช่วงเวลากลางวัน มีสาเหตุจากแรงผลักดันทางการเมือง เรื่อง “ศึกชิงน้ำ” หรืออาจเป็น “แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ” เพราะความทรนในศักดิ์ศรีของชาวมองโกล^๒ การตีความพระพุทธรูปประวัติที่แตกต่างกันไป ทำให้ผู้อ่านที่เป็นเยาวชนยุคปัจจุบัน และ ผู้สนใจใน “พระพุทธรูปประวัติ” เกิดอาการสับสนในการทำความเข้าใจ เรื่อง สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ พระนามเดิมของพระโคตมพุทธเจ้า

พระพุทธรูปประวัติของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงบำเพ็ญบารมีมายาวนาน เป็นการสร้างบารมี ที่มีชื่อว่า โพธิปรีชาจนธรรม^๓ เพื่อเป็นพระพุทธรูปในอนาคตและในพระชาติที่จะตรัสเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังจะต้องถึงพร้อมด้วยธรรมสโมธาน^๔ ที่มีหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งนักวิชาการยอมรับว่าเป็นข้อมูลปฐมภูมิหรือเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุด อาจกลายเป็นเรื่องที่น่าสนใจ หาข้อตัดสินไม่ได้ จน “พระพุทธรูปประวัติ” ด้อยคุณค่าที่จะสืบทอดให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไปในอนาคตได้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แสดงทัศนะเรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ในหนังสือชื่อ พุทธประวัติ เล่มที่ ๑ หลักสูตรนักธรรมและนักธรรมศึกษาชั้นตรี ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พิมพ์มาแล้ว ๕๕ ครั้ง ครั้งสุดท้าย พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ รวมจำนวนทั้งสิ้น ล้นกว่าฉบับ คณะสงฆ์ได้บรรจุหนังสือเล่มนี้ให้เป็นหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี

^๑ ปาสราสีสูตร, ที.สี.(ไทย) ๙ /๓๓๒ /๑๒๘.

^๒ จานงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^๓ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทธรูป (มุนินาถ ธิปนี), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารมวลชน, ๒๕๐๖), หน้า ๖๗.

^๔ ขุ.จรียา.(ไทย) ๓๓ /๑๒๒ /๗๗๖- ๗๗๘.

จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เนื้อหาหนังสือเล่มนี้ได้ทรงตั้งข้อสงสัยอีกทั้งยังไม่แน่ใจว่า เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรม ในช่วงเวลาใด สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังได้วิจารณ์ความไม่สมเหตุผลผลในเชิงตรรกะของข้อความบางแห่งในพุทธประวัติด้วย เช่น ข้อที่บอกว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา เหตุการณ์วันที่เสด็จออกผนวช มีเนื้อหาในคัมภีร์อรรถกถาบอกว่าทรงเสด็จหนีออกผนวชตอนกลางคืน ส่วนเนื้อหาในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย บอกว่า เสด็จออกซึ่งหน้าในขณะมารดาบิดาน้ำตานองหน้าอยู่^๕

เรื่องราวที่ว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชด้วยเหตุผลทางการเมือง มีผู้ที่ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้หลายท่าน ดังนี้ ดร.บี.อาร์.อัมเบดการ์ (Dr.B.R. Ambedkar) นักการเมือง ผู้นำชาวพุทธในอินเดีย ดังปรากฏงานเขียน ในหนังสือชื่อ พระพุทธเจ้ากับคำสอนของพระองค์ (The Buddha and His Dhamma)^๖ และ ศาสตราจารย์พิเศษเสฐียร พันธรังษี ได้แสดงทัศนะความเห็นไว้ในหนังสือพุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่) นอกจากนี้ บทความพิเศษในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ต ศาสตราจารย์เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึง สาเหตุที่ทำให้พระองค์ออกผนวช ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะชี้ข้อเท็จจริงออกมาดังนี้ “เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้เสด็จหนีออกบวชเวลากลางคืน ทรงเสด็จออกบวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง”^๗ เป็นประเด็นถกเถียงกันของหมู่นักวิชาการในโลกออนไลน์

จากการตีความของนักวิชาการ ที่ไม่สอดคล้องกันในเรื่องสาเหตุและเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ทำให้ผู้วิจัยสนใจ ตั้งคำถาม ศึกษาการบวชในยุคพุทธกาล และ สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยวิเคราะห์หลักฐานข้อมูลทางเอกสารเกี่ยวกับการเสด็จออกผนวชหรือการออกมหาภิเนษกรรม จากพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งจากพระไตรปิฎก อันเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ อรรถกถา และหลักฐานเอกสารเกี่ยวกับการบวชของชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล รวมทั้งหนังสือ ตำรา แบบเรียน ฯลฯ เพื่อหาสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะที่น่าจะเป็นไปได้และสาเหตุที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ เป็นการดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของชีวประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกในโลก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงมีพระนามเดิมว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ” พระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ^๘ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงเป็น มนุษย์ ที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

เจ้าชายสิทธัตถะในฐานะปัจเจกบุคคล เป็นผู้ชายคนหนึ่งซึ่งมี พ่อแม่ พี่น้อง บุตรภรรยา ครูบาอาจารย์และเพื่อน ย่อมต้องมีความรู้สึก รัก โกรธเกลียด เศร้า ฯลฯ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธประวัติเล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘-๓๔.

^๖ B.R. Ambedkar, **The Buddha and His Dhamma**, (Bombay: Siddharth College Publication, 1957).

^๗ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้หนีออกบวชกลางคืนกับนายฉันทะ หากออกบวชกลางวัน ต่อหน้าพระราชบิดาและพระราชมารดา”, **มติชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1317203606 [๑ มกราคม ๒๕๖๐].

^๘ พุ.เถร.(ไทย) ๒๖ /๕๓๔ /๔๓๓.

อาจกล่าวง่าย ๆ เป็นเชิงเปรียบเทียบว่า ตัวของเราเองซึ่งเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาสามัญ รู้สึกอย่างไร เจ้าชายสิทธัตถะก็คงมีความรู้สึกแบบเดียวกัน การที่พระองค์ยอมสละสิ้นทั้งราชสมบัติ ความสุขทางโลกออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรม^๙ ในขณะที่พระองค์ยังหนุ่มแน่นแข็งแรง มีเกศาดำสนิท มีพระชนมายุเพียง ๒๙ พรรษา อะไรคือสาเหตุของการออกผนวช การตัดสินใจที่แน่วแน่ ในครั้งนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง การเสด็จออกผนวช ย่อมหมายความว่า พระองค์ยอมสละชีวิตทางโลกคือความเป็น “กษัตริย์” เพื่อหาทางหลุดพ้น ค้นหาความจริงของชีวิตมนุษย์ ในฐานะ “นักบวช” กระทั่งพระองค์ได้สัพพัญญุตญาณ^{๑๐} เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิตและจักรวาลด้วยพระองค์เอง ทรงทำหน้าที่บรมครูผู้ยิ่งใหญ่ สอนมนุษย์ทุกคนให้ทำความดี ละความชั่ว ทำใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ โดยมีเป้าหมายคือ พระนิพพาน^{๑๑}

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องการบวชในยุคพุทธกาลจากคัมภีร์พระพุทธานุญาต

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาทัศนะว่าด้วยสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการศึกษาของนักวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

ตั้งคำถามวิจัยเรื่องการบวชในยุคพุทธกาลจากคัมภีร์พระพุทธานุญาต ทัศนะว่าด้วยสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการศึกษาของนักวิชาการและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นอย่างไร วิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาพุทธประวัติจากพระสูตร หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพระพุทธรูป การตีความ สาเหตุและช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และสรุปสาเหตุที่น่าจะเป็นไปได้และไม่น่าจะเป็นไปได้ของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยจะศึกษาจากเอกสาร ดังนี้

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และ ศึกษาพุทธประวัติจากตำรา หนังสือ บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

^๙ ขุ.อป.(ไทย) ๓๓ /๒๖๕ /๓๒๗.

^{๑๐} ขุ.ป.(ไทย) ๓๑ /๑๖๒ /๒๕๓.

^{๑๑} ดุราลัยละเอียตใน วิ.ม.(ไทย) ๔ /๑๓-๑๔ /๒๐.

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

๑.๕.๑ เสด็จออกผนวช หมายถึง การสละตนออกจากวิถีชีวิตเดิมสู่วิถีชีวิตใหม่เพื่อแสวงหาหนทางหลุดพ้น (คำว่า “ผนวช” คือ การบวช ใช้กับพระราชา)^{๑๒} ในอินเดียสมัยโบราณยุคพุทธกาล

๑.๕.๒ เจ้าชายสิทธัตถะ หมายถึง บุคคลในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาผู้พลิกมิตติของระบบวิชีวิต ทรงตรัสรู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิตด้วยตัวพระองค์เอง ก่อนมาเป็นพระพุทธเจ้า พระศาสดาในพระพุทธศาสนา

๑.๕.๓ ออกมหาภิเนษกรรมณ หมายถึง การออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ คือ การออกผนวชของพระพุทธเจ้า^{๑๓}

๑.๕.๔ อนาคาริก หมายถึง การไม่ครองเรือน ไม่มีบุตร ภรรยาหรือสามี และไม่ประกอบอาชีพเหมือนฆราวาส

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับไปแบ่งเป็น ๒ หัวข้อ คือ ๑) เอกสารที่เกี่ยวข้อง ๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.๖.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (พระองค์เจ้าวาสุกรี) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า องค์ที่ ๗ ทรงพระนิพนธ์เรื่อง พระปฐมสมโพธิกถาใน พ.ศ. ๒๓๘๗ ลักษณะการแปลนั้นมาจากภาษาบาลีและ สันสกฤต ที่มีความไพเราะหลากหลาย ถึงพระอัจฉริยภาพ ทางกวีของผู้นิพนธ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ หนังสือ “พระปฐมสมโพธิกถา” (ฉบับเล่าเรื่อง) โดย ยุพร แสงทักษิณ จึงถูกนำมาเล่าโดยสังเขปด้วยภาษาที่เข้าใจเรื่องได้ง่ายขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านสัมผัสซาบซึ้งประทับใจ ในวรรณศิลป์อันโดดเด่นด้าน พรรณนาโวหาร ด้วยเหตุที่วรรณคดีเรื่องนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับ พระพุทธประวัติ มีถ้อยคำสำนวน โวหาร ประดับประดาไปด้วยชั้นเชิงทางอักษรศาสตร์ มีศัพท์โบราณปรากฏอยู่ตลอด ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรค ยากแก่การเข้าใจ ถ่องแท้แก่บุคคลทั่วไป มีการอธิบายถึงสาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะไว้ในหนังสือไว้ว่า “ครั้นพระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงสดับคำทำนายของพราหมณ์ ก็ตรัสถามว่า พระโอรสทอดพระเนตรเห็นสิ่งใดที่จะเป็นเหตุให้เสด็จออกบรรพชาพราหมณ์ กราบทูลว่า พระราชกุมารจะทอดพระเนตรเห็นรูปนิมิตทั้งสี่ คือ คนชรา คนป่วย คนตาย และนักบวช”^{๑๔}

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dict.longdo.com/mobile/?search=%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%8A> [๑๕ ก.ค.๒๕๖๐].

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๐๕.

^{๑๔} ยุพร แสงทักษิณ, พระปฐมสมโพธิกถา ฉบับเล่าเรื่อง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๕๑-๕๒.

๑.๖.๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) ทรงเรียบเรียง หนังสือ “ปฐมสมโพธิ” หลักสูตรนิกกรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี-เอก มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า พระมหาบุรุษเจ้า เกิดกุศลฉันทน์น้อมไปในบรรพชา เห็นอำนาจแห่งประโยชน์ด้วยประการฉะนี้ ครั้นสมัยภายหลัง พระมหาบุรุษโพธิสัตว์นั้น ทรงพระเยาว์ตรุณกุมาร พระเกศายังดำสนิท ประกอบด้วยเยาว์ปฐมวัยอันเจริญ คุณอภิรมย์อยู่ในกามสุขสมบัติ เมื่อพระชนกนาถและพระประยูรญาติทั้งชายชวา ทรงพระกันแสง พระพักตร์นองด้วยน้ำอัสสชลอยู่ ไม่ไยดียอมอนุญาตให้บรรพชาเลย พระมหาบุรุษเจ้า ก็ปลงพระศกเกศและพระมัสสุ ทรงผ้ากาสาหวัดสร้อยถึงซึ่งอนาคาริยปฏิบัติ ทรงผนวช พรตบรรพชา ด้วยบริสุทธิ์อภัยตาย ตั้งพระหฤทัยว่า อนินวตติ ภวิสสามิ เราจะเป็นบุคคลไม่กลับคืนยัง ฆราวาสวิสัย พรหมจริยปรายโน จักมีพรหมจรรย์เป็นที่ไป ณ เบื้องหน้า^{๑๕}

๑.๖.๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส นิพนธ์แบบเรียน “พุทธประวัติ เล่มที่ ๑” หลักสูตรนิกกรรมและนิกกรรมศึกษาชั้นตรี ทรงตั้งคำถามว่า มูลเหตุแห่งการบรรพชาอาการเสด็จออก และวิธีบรรพชาเป็นปัญหาที่จะพึงพิจารณาอยู่ สุดแต่ปราชญ์ผู้ค้นคว้าในตำนานจะพึงสันนิษฐานเห็น, กล่าวไว้ในที่นี้พอเป็นเครื่องนำทาง^{๑๖} สืบผลการประพันธ์วรรณกรรมนี้แสดงให้เห็นพุทธประวัติในเชิงประวัติศาสตร์ และยังทรงแทรกบทวิจารณ์ คล้ายจะกระตุ้นนักศึกษาพุทธศาสนาให้กล้าวิเคราะห์โต้แย้ง โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล

๑.๖.๔ พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร)^{๑๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทเจ้า” (มุนินาถทีปนี) ได้ศึกษาค้นคว้ามาจากพระคัมภีร์ต่างๆ แล้วเรียบเรียงใหม่ด้วยอรรถรสเรียบง่าย สำนึกแห่งคุณธรรมให้บังเกิดแก่ผู้อ่าน หนังสือนี้กล่าวถึงการตั้งมโนปณิธาน ที่จะเป็นพระพุทเจ้าของพระพุทองค์นับตั้งแต่เริ่มแรก ตลอดถึงการบำเพ็ญเพียรอันอุกฤษฏ์ นับกาลเวลาเป็นอสงไขย พระสัมมาสัมพุทเจ้าคือบุคคลผู้ประเสริฐที่สุดในโลก การที่บุคคลใดจะตรัสรู้เป็น “พระพุทเจ้า” นั้นมิใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลเดียว แต่เป็นฐานะสากล

๑.๖.๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๘} ได้กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ “พุทธธรรม” มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ทรงอธิษฐานเพศ ปลงพระเกศา แม้นุ่งห่มเครื่องทรงของนักบวช พระองค์ได้เสด็จจาริกศึกษาหาความรู้เข้าฝากตัวเป็นศิษย์ของอาจารย์หลายสำนัก ทรงศึกษาทั้งวิธีแบบโยคะบำเพ็ญสมาธิจนได้ฌานสมาบัติ ถึงอุปสมบาติขั้นสูงสุด ทรงบำเพ็ญตบะทรมาณตน ในที่สุดก็ทรง

^{๑๕} สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว), **ปฐมสมโพธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธประวัติ เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘-๓๔.

^{๑๗} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทเจ้า (มุนินาถ ทีปนี)**, หน้า ๓.

^{๑๘} บัดนี้เป็นพระราชาคณะชั้น **สมเด็จพระราชาคณะ** ราชทินนามที่จารึกในสุพรรณบัฏ ที่ สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ ญาณอดุลสุนทรนายก ปาพจนดิลกวราณาสาสน์ อารยางค์กูรพิลาสนาามานุกรม คัมภีร์ญาณอุดมวิศิษฎ์ ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสรบวรสังฆารามคามวาสี อรัญวาสี.

ตัดสินใจได้ว่าวิธีการของนักบวชเหล่านี้ทั้งหมด ไม่สามารถแก้ปัญหาที่พระองค์ทรงประสงค์ได้พระองค์ จึงทรงหันมาดำเนินการคิดค้นของพระองค์เองจนได้ตรัสรู้”^{๑๙}

๑.๖.๖ พุทธทาสภิกขุ รวบรวมจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ทำหนังสือพระพุทธประวัติ จากพระโอษฐ์ แปลเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ มีข้อความตอนหนึ่ง กล่าวถึงความรู้สึกที่ถึงกับทำให้ออก ผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ว่า “ขราวาสคับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนบรรพชาเป็นโอกาสว่าง ผู้อยู่ ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว โดยง่าย นั้นไม่ได้ ถ้าโณน เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้าย้อมผาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์ เกี่ยวข้องด้วยเรือนเกิด”^{๒๐}

๑.๖.๗ หลวงพ่ออัมมชโย หนังสือชื่อ “พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน พระบรม ศาสตราสัมมาสัมพุทธเจ้า” โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลกในอุปถัมภ์พระราชภาวนาวิสุทธิ กล่าวไว้ตอน หนึ่งว่า “ทรงเชื่อว่าการบวชจะทำให้พ้นจากความแก่ ความเจ็บ และความตายได้ จึงทรงอยากออก บวช แม้จะทรงมีพร้อมทุกสิ่งซึ่งชาวโลกต้องการ และอีกไม่นานก็จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิปกครอง โลก แต่ก็ได้ทรงลุ่มหลงในสิ่งนั้นเลย”^{๒๑}

๑.๖.๘ พระภาวนาพิศาลเมธี ได้เขียนอธิบายในหนังสือ “วิปัสสนาภาวนา ที่ไม่ถูกเขียนไว้ใน พระไตรปิฎก” ถึงสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะว่า เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา พระองค์ทรงมีพระราชโอรสองค์หนึ่งนามว่า ราหุล ซึ่งเป็นบ่วงคล้องใจให้ยากยิ่งที่จะตัดสินใจออก แสวงหาโมกขธรรมได้ ตลอดระยะเวลาที่เจ้าชายสิทธัตถะเสวยสุขอยู่ในพระราชวังนั้น เหมือนจะเป็น การปิดกั้นมิให้พระองค์ได้เห็นความจริงแห่งชีวิต เพราะทุกอย่างที่แวดล้อมพระองค์ ล้วนถูกจัดไว้ให้น่า ประารถน่ายินดีทั้งสิ้น แต่หลังจากได้เห็นคนแก่ คนแก่ คนตาย และสมณะ^{๒๒} ผู้มีแต่ผ้าพันกาย แต่นั่ง ยืนผ่องใสอยู่ได้ ก็ทรงตระหนักพรันพริ้งว่า อีกไม่นานพระองค์เองก็ต้องเป็นเช่นนี้ จึงดำริที่จะแสวงหา หนทาง เพื่อช่วยพระองค์เอง และผู้คนผู้เป็นที่รัก ให้หลุดพ้นจากทุกข์เหล่านั้น ซึ่งธรรมดาโลกนี้มีของ เป็นคู่ปรับกัน มีร้อนก็มีเย็นแก่ มีมืดก็มีสว่างแก่ เมื่อมีความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็ต้องมีอีกฟาก หนึ่งที่ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตายแน่นอน การที่ค้นพบทางอันนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ จำต้อง อาศัยเพศของสมณะ คือ การเป็นนักบวช^{๒๓}

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^{๒๐} **บาลีสถาพรสูตร** พรหมณวรรค ตรัสแก่พราหมณ์หนุ่ม ชื่อ สคารวะ ที่หมู่บ้าน ปิจจลกับ, ม.ม. (ไทย) ๑๓ /๖๖๙/ ๗๓๘.

^{๒๑} โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลก ในอุปถัมภ์พระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่ออัมมชโย), **พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า**, (ปทุมธานี: โรงพิมพ์ เอส. เอ็ม. เค. พรินต์ จักัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

^{๒๒} พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธรรมาจารย์ (ประเสริฐ มนต์เสวี), **วิปัสสนาภาวนา ที่ไม่ถูกเขียนไว้ใน พระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๗๓.

^{๒๓} ดุรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔ /๑-๔ /๑-๗.

๑.๖.๙ จ้านงค์ ทองประเสริฐ ผลงานทางวิชาการพระพุทธรูปเรื่อง “แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ” มีโครงสร้างที่แตกต่างกับพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในด้านของความคิดสร้างสรรค์และวิเคราะห์วิจัย ผู้เขียนได้แสดงเรื่องเดียวกัน เป็นความคิดแนวใหม่หลายเรื่อง ดังต่อไปนี้ เรื่องเผ่าพันธุ์ของพระพุทธเจ้าว่าเป็นชาวมองโกล^{๒๔} การที่เจ้าชายสิทธัตถะต้องการต้องสละพระราชบิดาตลอดจนพระประยูรญาติ เพราะต้องการกอบกู้ฐานะของชาวมองโกล นั่นคือการตรัสรู้ธรรม ซึ่งยังไม่มีใครเข้าถึงได้แม้แต่พวกอารยัน งานเขียนของผู้แต่งทั้งหมดนี้เป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่งโดยเฉพาะเท่านั้น เป็นการแสดงความเห็นอย่างกว้างขวางอลังการอันสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อในยุคปัจจุบัน

๑.๖.๑๐ บรรจบ บรรณรุจิ เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธปาฏิหาริย์ ดำนานหรือเรื่องจริง” ด้วยความประสงค์ที่จะทำความเข้าใจประเด็นต่างๆเกี่ยวกับพุทธประวัติให้ชัดเจน “เมื่อตกลงกันไม่ได้ในที่สุดสภาก็ต้องขอมติ แล้วพระองค์ก็แพ้มติ” การใช้มติแบบนี้เชื่อว่า เป็นไปได้ แต่ไม่เชื่อว่าจะมีผลถึงขั้นทำให้พระองค์ต้องออกผนวช เพราะถ้าย่างนั้นเท่ากับ พระองค์ทรงถูกเนรเทศไม่ให้ออกผนวช เพราะเห็นทุกขในสังสารวัฏอย่างที่เราเรียนรู้กัน ซึ่งผู้แต่งไม่เห็นด้วยเลย เพราะจะทำให้เรื่องการบำเพ็ญบารมีไม่มีความหมายแต่อย่างใด^{๒๕} หนังสือ “พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล พระไตรปิฎก อรรถกถาภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาอังกฤษ นำข้อมูลจาก อภินิษกรรมสูตร หรือ The Romantic regions of Sakya Buddha และ ภาษาไทย ปฐมสมโพธิกถา ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งมีลักษณะการแปลมาจากภาษาบาลีที่มีความไพเราะ ผู้อ่านจะได้ทราบประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ปฏิสนธิ ประสูติและตรัสรู้ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ และทราบเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง ก่อนพุทธกาลและร่วมสมัยพุทธกาล นอกจากนี้ ยังมีหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่น่าสนใจชื่อ “พระโพธิสัตว์สิทธัตถะกับพระพุทธเจ้าในอดีต” โดยเนื้อหาของเรื่อง เป็นการกล่าวถึงพระโพธิสัตว์เกิดเป็นบุคคลต่างๆ ได้เปล่งวาจา บรรณาการพุทธภูมิ รวมทั้งการได้พบกับพระพุทธเจ้าในชาติต่อๆ มาด้วย การสะสมบารมีธรรมและรอเวลาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ใช้เวลานานนับอสงไขย^{๒๖}

๑.๖.๑๑ เสฐียร พันธงชัย ได้เขียนหนังสือชื่อ พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่) เรียบเรียงตามฉบับและทัศนะของนักปราชญ์ฝ่ายอื่น ผิดแผกไปจาก พุทธประวัติฉบับซึ่งนักปราชญ์ฝ่ายเถรวาท รจนาไว้และศึกษากันอยู่ในหมู่นักศึกษาฝ่ายเดียวกัน ข้อความในหนังสือเล่มนี้เล่าถึงแรงกดดันทางการเมืองที่ผลักดันให้ เจ้าชายสิทธัตถะ ต้องเสด็จออกจากพระนคร ไปสู่ราวไพรจนกระทั่งได้พบสังฆธรรม บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ได้พระนามว่า “พุทธะ” เป็นศาสดาเอกในโลก^{๒๗}

^{๒๔} จ้านงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, หน้า ๒๑๘.

^{๒๕} บรรจบ บรรณรุจิ, หนังสือพุทธปาฏิหาริย์ ดำนานหรือเรื่องจริง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๙), หน้า ๔๘.

^{๒๖} บรรจบ บรรณรุจิ, พระโพธิสัตว์สิทธัตถะ กับพระพุทธเจ้าในอดีต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

^{๒๗} เสฐียร พันธงชัย, พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติ ฉบับค้นพบใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

๑.๖.๑๒ บี.อาร์.อัมเบดการ์ (B.R. Ambedkar) หนังสือชื่อ “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์” (The Buddha and his Dhamma) ท่านเป็นชาวอินเดีย วรณะศูทร เป็นผู้นำกลุ่มวรรณะศูทร เข้ามานับถือพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชมพูทวีป ได้แสดงทัศนะที่น่าสนใจเกี่ยวกับสาเหตุของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ว่าเป็นเพราะเหตุผลด้านการเมือง^{๒๘}

๑.๖.๑๓ เสฐียรพงษ์ วรรณปก เขียนหนังสือ “บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์” ซึ่งเป็นงานรวบรวมบทความที่เขียนในคอลัมน์ “ธรรมได้ธรรมาสัน พระสูตรน่าสนใจ” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๑ มีข้อความบางตอนกล่าวไว้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะไม่ได้เสด็จหนีออกบวช ในเวลากลางคืนนั้น ได้หลักฐานมาจากแหล่งข้อมูลคือ หนังสือชื่อ “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์” (The Buddha and his Dhamma) โดย ดร.อัมเบดการ์ บางแง่มุมก็สอดคล้องกับข้อมูลในพระไตรปิฎก เช่น เรื่องการที่ชาวศากยะ ปกครองด้วยระบอบสามัคคีธรรมผ่านรัฐสภา เช่นเดียวกับกษัตริย์ลิจจวี และพวกมัลลกษัตริย์แห่ง กุสินารา และปาวา^{๒๙} นอกจากนี้ ยังได้เขียนบทความพิเศษในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ต ปรากฏอยู่ในมติชนออนไลน์ ว่าสาเหตุที่ทำให้พระองค์ออกผนวช ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะชี้ข้อเท็จจริงออกมาว่า เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้เสด็จหนีออกผนวชเวลากลางคืนโดยที่ใคร ๆ ไม่รู้เห็นเหมือนดังที่พุทธประวัติเขียนกัน ทรงเสด็จออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง^{๓๐}

๑.๖.๑๔ สุริย์ มีผลกิจ ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ “พระพุทธประวัติ” อธิบายถึงสาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เอาไว้ว่า “...พระโพธิสัตว์มีพระประสงค์จะเสด็จไปยังพระราชอุทยานลำดับนั้น เทวดาทั้งหลายดำริว่า ก็กาลที่จะตรัสรู้ของพระสิทธัตถะกุมาร ใกล้เข้ามาแล้ว พวกเราจักแสดงบุญนิมิต แล้วจึงแสดงเทวบุตรองค์หนึ่ง ให้เป็นคนแก่หง่อม...มีร่างกายค่อมลง มีมือถือไม้เท้า เดินกุกๆเงินๆอยู่ ...พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า ความเกิดนี้น่าเบื่อหน่ายจริงหนอ เพราะชื่อว่าความแก่จักต้องปรากฏแก่สัตว์ผู้เกิดแล้วอย่างแน่นอน ทรงสลดพระทัยกลับจากอุทยาน...” เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสพระราชอุทยานรวม ๔ วาระ โดยลำดับกัน ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔^{๓๑} คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต อันเทวดาแสดงบุญนิมิต ไว้ในระหว่างทาง ทรงสลดพระทัยในความแก่ ความเจ็บ และความตาย แต่ทรงพอพระทัยในการบรรพชา

^{๒๘} B.R. Ambedkar, “Renunciation for Ever”, **the Buddha and his Dhamma**, (Delhi : Siddharth college Publication , 1957). [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

http://www.columbia.edu/itc/mealc/pritchett/00ambedkar/ambekar_buddha/ [๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

^{๒๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔.

^{๓๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้หนีออกบวชกลางคืนกับนายฉันทะ หากออกบวชกลางวัน ต่อหน้าพระราชบิดาและพระราชมารดา”, มติชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:[http://www.matichon.co.th/news_data1317203606.il.php?newsid=](http://www.matichon.co.th/news_data1317203606.il.php?newsid=1317203606) [๑ มกราคม ๒๕๖๐].

^{๓๑} สุริย์ มีผลกิจ, พระพุทธประวัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕.

๑.๖.๑๕ วรศักดิ์ มัทธโนบล เขียนบทวิเคราะห์ในหนังสือชื่อ “พุทธโคดม” ว่าด้วยพุทธประวัติ ในบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอินเดีย ในสมัยพุทธกาล เป็นการผสมผสานแหล่งความรู้ทางสังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ในมุมมองที่หลากหลาย เพื่อวิเคราะห์นำเสนอเรื่องราว ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประเพณีและวัฒนธรรมของชมพูทวีปสมัยพุทธกาล โดยเน้นการวิเคราะห์บริบทเชิงโครงสร้าง และสภาพการที่แวดล้อม พุทธกิจ พุทธจารีต เชื่อมโยงมิติทางรัฐศาสตร์ เข้ากับปรากฏการณ์ที่สำคัญของพุทธประวัติ เรื่องราวช่วงก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวช ฝ่ายเถรวาทและ มหายาน จะมีความแตกต่างกันคือ

ทางฝ่ายเถรวาท ที่ถูกบอกเล่ามากที่สุดคือ การที่ทรงหนีเพื่อออกผนวช โดยอธิบายว่า หลังจากพบกับ “เทวทูต ๔” แล้ว ทรงตัดสินใจที่จะออกผนวช และในช่วงเวลานั้นเอง โอรสของเจ้าชายทรงประสูติและได้พระนามว่า ราहुล ซึ่งมีความหมายว่า ห่วง หรือ บ่วง เพื่อสื่อว่า ถึงอย่างไร เจ้าชายสิทธัตถะก็ไม่เปลี่ยนพระทัย และทรงหนีออกจากวังในคืนหนึ่ง โดยทิ้งความสุขสบายต่างๆ รวมทั้ง พระชายาและพระโอรส ไว้ข้างหลัง

ทางฝ่ายมหายาน เรื่องราวที่ถูกบอกเล่าคือ เมื่อสิทธัตถะทรงพ่ายแพ้มติของสภา และทรงยอมรับที่จะต้องโทษในประเทศนั้น ตอนที่นิราศจากกรุงกบิลพัสดุ์ ผู้ชนมาส่งเสด็จเป็นจำนวนมาก ต่างเศร้าโศกเสียใจกันทั่ว แต่ที่เศร้าโศกเสียใจมากที่สุด ก็คือ พระเจ้าสุทโธทนะและพระนางประชาบดี ผู้เป็นพระน่านาง โดยเบื้องหน้าพระบิดานี้ สิทธัตถะได้ปลงพระเกศาด้วยพระองค์เอง และมีมหานามะพระญาดิวสค์ เป็นผู้เตรียมชุดนักบวชผู้เดินไพร ให้พร้อมกับเครื่องบริขารต่างๆ จากนั้นก็เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์พร้อมกับนายฉันทะและม้ากัณฐกะ

แม้ว่ามีอาจหาข้อสรุป ถึงมูลเหตุของการออกผนวช ของเจ้าชายสิทธัตถะ แต่ที่ทราบแน่ๆ คือ พระองค์ได้ออกผนวช และ สิ่งที่เหมือนกันของฝ่ายเถรวาทและมหายาน มีอยู่เรื่องเดียวคือเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมกับนายฉันทะ และม้ากัณฐกะ^{๓๒}

๑.๖.๑๖ ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร เขียนหนังสือชื่อ “พุทธประวัติ เชิงวิทยาศาสตร์ เล่ม ๑” ได้กล่าวถึงกรณีของพระโพธิสัตว์ ผู้ซึ่งได้สั่งสมบุญบารมีมามากมายมหาศาล กรอบกับได้อบรมมหากุศลมาอย่างหนักแน่นและยาวนานมาก พระโพธิสัตว์ที่จะลงมาตรัสรู้พระโพธิญาณ เป็นพระพุทธเจ้าในโลกมนุษย์ องค์ท่านอุปมาเหมือนดังอัครมหาเศรษฐีทางธรรม ซึ่งมีอริยทรัพย์มากมายมหาศาล จึงย่อมสามารถเลือกเกิดได้ตามใจปรารถนา หรือว่าเป็นไปตามเงื่อนไขของปัญจมหาวិโลกนะทั้ง ๕ ประการ^{๓๓} หนังสือเล่มนี้ได้รับคำนิยมจาก ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ว่า เป็นผลงานรวบรวมความรู้ หลากหลาย รอบด้าน ที่ผู้เขียนค้นคว้านำมาเสนอผู้อ่าน ให้เข้าใจลึกซึ้งและชัดเจนในทุกระดับ

๑.๖.๑๗ นางสาวศศิวรรณ กำลังสินเสริม ผู้ศึกษา “วิเคราะห์คัมภีร์ลลิตวิสตระ” ได้วิเคราะห์เนื้อหาข้อ “๓.๒.๕ ชีวิตการครองเรือน” ซึ่งชี้ถึงสาเหตุการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ

^{๓๒} วรศักดิ์ มัทธโนบล, พุทธโคดม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, ๒๕๕๕), หน้า ๒๐๓.

^{๓๓} ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร, พระพุทธประวัติเชิงวิทยาศาสตร์ เล่ม ๑, (ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕-๒๕.

ในอรรถาธิบายที่ ๑๔ กล่าวว่า เจ้าชายสรวารณสิทธิธะ อยู่ครองมราชวาสสมบัติตราบเท่าพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา...พระองค์มีพระประสงค์จะเสด็จประพาสพระราชอุทยาน...ในระหว่างทางนั้นได้ทอดพระเนตรเห็นคนชรา คนเจ็บ คนตาย ทรงถามนายสารถิว่า คนแก่ คนเจ็บ คนตาย หมายความว่าอย่างไร ได้รับคำตอบว่า ความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้ ไม่มีใครหนีพ้นไปได้ จึงเกิดความสังเวชสลดใจเป็นอย่างยิ่ง แล้วพระองค์ก็ได้พบทางออกเมื่อได้เห็นบรรพชิต^{๓๔} ผู้มีอาการสงบเสงี่ยมเรียบร้อย...แต่นั้นมาก็มีพระหทัยยินดีในการบรรพชาเป็นที่ยิ่ง

๑.๖.๑๘ พระมหาปริชา รตนโชโต (วงศ์ลา) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ บทบาทและความสำคัญของสมณะ ในฐานะที่เป็นเทวทูต” พบว่า เทวทูต ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัวแต่เป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนจิต ให้สลดสังเวชใจเพื่อดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และความเป็นสมณะ สามารถกระตุ้นเตือนจิตของบุคคลให้สร้างคุณงามความดีได้ สิ่งนั้นเป็นเทวทูตทั้งสิ้น รวมความว่า เทวทูต หมายถึง ทูตแห่งแสงสว่าง ที่สะท้อนให้เห็นคติธรรมดาของชีวิต กระตุ้นเตือนให้สร้างคุณงามความดี เห็นแนวทางที่จะหลุดพ้นจากทุกข์^{๓๕}

๑.๖.๑๙ พระปริยัติพัชรภรณ์ (สุพจน์ ปญฺญารโ) “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเทวทูตสูตร” ได้ให้ความหมายของเทวทูตในพระพุทธศาสนา ได้ใช้สติปัญญาเตือนใจให้ระลึกถึงสติธรรมดาของมนุษย์ที่ไม่ลุ่มหลงมัวเมาซึ่งเรียกว่า เทวทูต ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ คนต้องโทษ คนตาย นอกจากนี้ได้ทราบตัวอย่างจากเสด็จประพาสพระนครของเจ้าชายสิทธัตถะกุมาร ซึ่งทรงทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะนักบวชซึ่งเรียกว่า เทวทูต ๔ น้อมนำไปครุ่นคิด ทำให้เสด็จออกผนวช ทรงศึกษาทั้งวิโยคะ ทรงบำเพ็ญสมาธิจนได้ฌานสมาบัติถึงรูปสมาบัติชั้นสูงสุด^{๓๖}

๑.๖.๒๐ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส หนังสือชื่อ “ความตายพระพุทธเจ้าสอน สติพ จอบส์ ปฏิบัติ” เจ้าชายสิทธัตถะ ได้เสด็จประพาสพระนคร พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายและนักบวช เรียกว่าเทวทูต ๔ ก็คงรู้สึกสลดหดหู่ในพระทัยยิ่งนัก จนทำให้พระองค์ตั้งคำถามตอบประเด็นดังกล่าว แรงจูงใจและแรงบันดาลใจ ได้เกิดขึ้นแก่เจ้าชายสิทธัตถะ ถือได้ว่าเป็นคำเตือน หรือสัญญาณมาจากธรรมชาติที่เป็นลักษณะความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ตามกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือ สรรพสิ่งไม่เที่ยง (อนิจจัง) ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ (ทุกขัง) และไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามความต้องการของเรา (อนัตตา) จนทำให้พระองค์ตัดสินใจออกผนวช^{๓๗}

^{๓๔} นางสาวศศิวรรณ กำลังสินเสริม, “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ลลิตวิสตระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๘.

^{๓๕} พระมหาปริชา รตนโชโต (วงศ์ลา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ บทบาทและความสำคัญของสมณะ ในฐานะที่เป็นเทวทูต” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

^{๓๖} พระปริยัติพัชรภรณ์ (สุพจน์ ปญฺญารโ), “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเทวทูตสูตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๓๗} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ความตายพระพุทธเจ้าสอน สติพ จอบส์ ปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท ดีไซด์ ดีไลท์จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒-๑๓.

จากการทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าเนื้อหา แนวคิด มุมมอง หรือการตีความ จะมีประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามก็ยังสามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยเพื่อค้นหาเหตุผล ตอบโจทย์งานวิจัย เป็นลำดับไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีลำดับขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งอรรถกถา

๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารตำราทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๓ ศึกษาข้อมูล บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่ปรากฏอยู่ในวารสาร หนังสือและสื่อออนไลน์ในอินเทอร์เน็ต

๑.๗.๔ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ทำการวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) ตีความ (Interpretation) ตามแนวหลักการ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ แล้วนำมาเปรียบเทียบ (Comparative) ความสอดคล้อง สนับสนุนหรือแตกต่างกัน

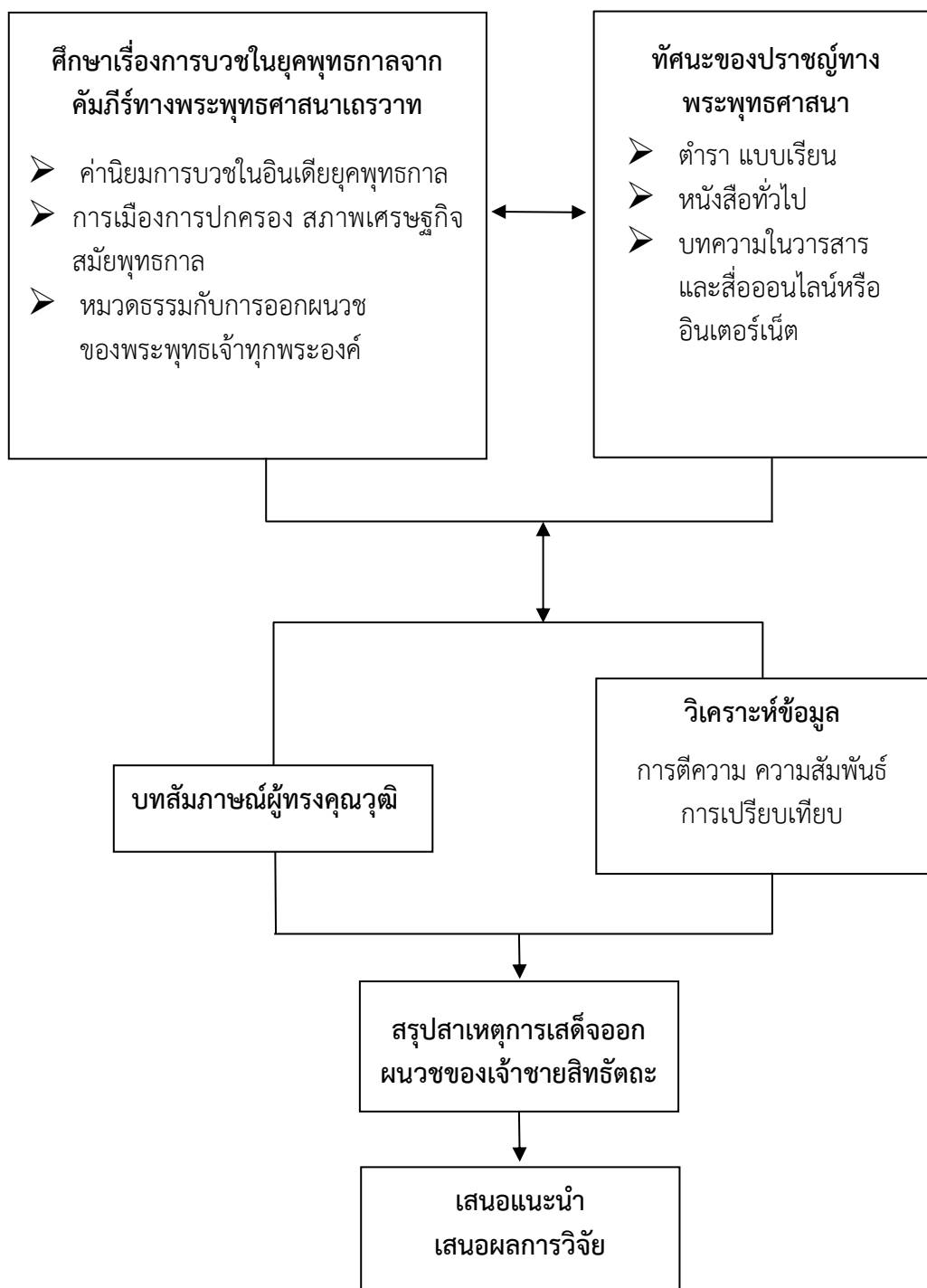
๑.๗.๕ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วยรายนาม ดังนี้

๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต
๒. พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทรโร)
๓. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ)
๔. พระเมธาวิสัยรส, ผศ.ดร. (สุเทพ ปสิวิโก)
๕. พระมหาบุญณะ ชาตเมธ, ดร.
๖. พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร.
๗. ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต
๘. ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา
๙. ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

๑.๗.๖ นำแนวคิด ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา มาประมวลผลร่วมกับเอกสารข้อมูลทั้งหมด สรุปผลการวิเคราะห์อย่างสมบูรณ์

๑.๗.๗ นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑.๘ ขั้นตอนการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบเรื่องการบวชในยุคพุทธกาล จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๒ ทำให้ทราบทัศนะว่าด้วย สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการศึกษาของนักวิชาการและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๙.๓ ทำให้ทราบสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

บทที่ ๒

การบวชในยุคพุทธกาลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเรื่องการบวช ลักษณะทางสังคม ประเพณี ความเชื่อเรื่องโลกและชีวิตในยุคพุทธกาล การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ธรรมสโมธาน การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมของพระพุทธเจ้าในอดีต การเสด็จออกมหาภิเนษกรรมหรือการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ การบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ การค้นหาครู พระพุทธประวัติก่อนการตรัสรู้ การบำเพ็ญทุกรกิริยา พระพุทธประวัติหลังการตรัสรู้ ตลอดจนเรื่องการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจสมัยพุทธกาล เพื่อหาสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

๒.๑ ค่านิยมการบวชในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล

“ค่านิยม” หมายถึง ความคิดของบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมาย เป็นผลให้ใช้เป็นเกณฑ์ มาตรฐานที่นำมาประเมินหรือตัดสินใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลักษณะของค่านิยมแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ ค่านิยมส่วนบุคคลและค่านิยมของสังคม ค่านิยมมีความสำคัญอย่างมากต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งนอกจากจะเป็นแนวทางในการประเมิน และการตัดสินใจ แล้ว ยังเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายอีกด้วย^๑

จากหลักฐานทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาล ค่านิยมการบวชหรือการสละเรือนออกบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมในสังคมอินเดียมีอยู่มาก เรียกคนในกลุ่มนี้ว่า ลัทธิสมณะ (asceticism) หรือ พวกสละโลกออกบวช ดำเนินชีวิตเป็นผู้ไม่ครองเรือน หรือ อนาคาริก มีชีวิตเรียบง่าย ออกไปในราวไพร เทียวภิกขาจารจากประชาชน

ในชมพูทวีป เป็นแผ่นดินที่มีสำนักครู ที่มีชื่อเสียง หลายสำนัก มีความเชื่อเรื่องชีวิตที่แตกต่างกันมากมาย มีระบบจัดสรรช่วงเวลาของชีวิตบุคคล เรียกว่า “อาศรม ๔” ช่วงระยะเวลาสุดท้ายของชีวิต ประมาณอายุ ๗๕ ปี ขึ้นไป ชาวชมพูทวีปมักออกบวชเป็นสันยาสี เป็นยุคที่ลัทธิถือบวชหรือค่านิยมการบวชได้รับความนิยมมาก ไม่เฉพาะแต่คนที่แก่แล้ว เปื่อหน่ายชีวิตเท่านั้นที่สละโลก แม้แต่กษัตริย์ที่ครองอำนาจอธิปไตยอย่างราบรื่น ทรงสละโลกเช่นเดียวกัน^๒

ประชาชนในชมพูทวีป มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันตามวรรณะที่ตนเกิด ดังนี้

^๑ ลักขณา สิริวัฒน์, จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖.

^๒ บรรจบ บรรณรุจิ, ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุโขทัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๒.

๑) วรรณกะษัตริย์ มีหน้าที่ดูแลปกครองบ้านเมือง เป็นผู้ดำเนินการออกรบพุ่งกับข้าศึก ภายนอก รวมทั้งการตัดสินคดีความที่สำคัญ และปราบปรามโจรผู้ร้ายอีกด้วย ประกอบด้วย พระมหากษัตริย์ พระราชา พระบรมวงศานุวงศ์ และพวกข้าราชการระดับสูง เหล่านี้จัดเป็นชนชั้นสูง

๒) วรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่สั่งสอนคนในสังคม ทำนายโชคชะตา รวมทั้งเป็นผู้ดำเนินการ ทำพิธีตามลัทธิความเชื่อของตน มีทั้งพราหมณ์ที่เป็นนักบวชและคฤหิษฐ์ ซึ่งจัดเป็นชนชั้นสูงเช่นกัน

๓) วรรณะแพศย์ มีหน้าที่ประกอบอาชีพเกษตรกร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ งานช่าง จัดเป็นชนชั้นสามัญ

๔) วรรณะศูทร มีหน้าที่ใช้แรงงาน ทำงานที่คนชั้นสูงรังเกียจว่าเป็นการงานชั้นต่ำ เป็นกรรมกรทำงานหนักเกือบทุกชนิด จัดเป็นชนชั้นต่ำ^๓

พวกอารยันถือตัวว่าเป็นคนชั้นบน เป็นกลุ่มคนในชั้นปกครอง ส่วนชนพื้นเมืองหรือพวกมิลักกะ จัดอยู่ในกลุ่มคนชั้นล่างที่ต้องใช้แรงงาน^๔ การบูชาเทวดาหรือเทพเจ้าของพวกชนวรรณะต่ำ ถูกห้ามไม่ให้บูชาเทวดาหรือเทพเจ้าของผู้คนวรรณะสูง ต้องนำเทพเจ้าของตนเอง เพื่อมาทำพิธีบูชาต่างหากออกไป เช่น เจ้าแม่กาลิ เทพลิง เทพงู เทพเต่า รุกขเทพ เทพช้าง เป็นต้น^๕

ในยุคก่อนและยุคพุทธกาลชาวชมพูทวีป ยึดหลักการดำเนินชีวิตแบบนักการศาสนา เรียกว่า **อาศรม ๔**^๖ (Four Ashrams) ซึ่งมีการดำเนินชีวิตใน ๔ ช่วงวัย ดังนี้

อาศรมแรก เรียกว่า พรหมจารี

อาศรมที่สอง เรียกว่า คฤหิษฐ์

อาศรมที่สาม เรียกว่า วณปริสถ

อาศรมที่สี่ เรียกว่า สันยาสี

อาศรมพรหมจารี เริ่มเมื่อเด็กชายอายุได้ ๘-๑๒ ปีจะต้องไปอยู่ในสำนักของครู ปรณินิบัติรับใช้ครูถึง ๑๒ ปี เพื่อฝึกการประพฤติตนของเด็ก และวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยแห่งการศึกษา ให้เป็นผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ สะอาด เชื่อฟังคำสอนของบิดา มารดา ครูอาจารย์ ประพฤติตามวัฒนธรรม กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา ระเบียบการคิด การพูด และการบังคับใจตนเอง ความเรียบง่าย หลีกเลียงจากสิ่งฟุ้งเฟ้อทุกประการ เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า เป็นสมาชิกที่ดีในสังคม เพราะได้วางหลักศีลธรรม คุณธรรม คำสอนของศาสนาไว้อย่างแน่นหนา และสวยงาม กล่าวคือเยาวชนจะต้องเรียนรู้สิทธิ และหน้าที่อย่างถูกต้อง โดยมี “วินัย” เป็นแม่บทและแม่แบบ เมื่อสำเร็จ

^๓ ศศิวรรณ กำลังสินเสริม, “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ลิลิตวิস্তระ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๓.

^๔ พระราชรัตนรังสี (วิริยฤทธิ์ วิริยทุโส), **มหัศจรรย์แห่งพาราณสี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๓.

^๕ ไกรลาศ สุทธิเกิด และ คณะ, **พุทธประวัติฉบับชาวบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๓๖), หน้า ๘๖.

^๖ มหาวิทยาลัยธรรมกายแคลิฟอร์เนีย, **GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (ปทุมธานี: ชมรมประสานงาน DOU, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔-๓๕.

การศึกษาจากอาศรมนี้แล้ว บางคนไม่ยอมกลับบ้าน ก็จะใช้ชีวิตต่อไปเป็นนักบวชสันยาสีไปเลย โดยไม่ใช้ชีวิตทางโลก

อาศรมคฤหัสถ์ เป็นระยะที่ ๒ บุคคลจะมีอายุประมาณ ๒๕-๕๐ ปี ชายหนุ่มจะแต่งงาน ใช้ชีวิตครองเรือน ซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่สำคัญมาก เป็นการใช้ชีวิตจริงในสังคม กระทำได้เฉพาะที่ได้เรียนรู้ มาจากช่วงอาศรมพรหมจารี ช่วงเวลาของชีวิตการครองเรือน จึงทำหน้าที่รักษาถ่ายทอดคุณค่าของ ประเพณีและวัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา

อาศรมวนปรีสถ์ เป็นระยะที่ ๓ ของชีวิต บุคคลจะมีอายุประมาณ ๕๐-๗๕ ปี เพราะ เรียนรู้วัฒนธรรม คุณธรรม ของสังคมจนเพียงพอแล้ว รู้สึกตัวเองว่าน่าจะทำความประโยชน์ให้มากกว่า ที่เป็น จึงต้องตัดสินใจยกทรัพย์สินสมบัติให้บุตรและภรรยา แล้วตนเองก็ไปทำงานให้กับสังคมโดย ส่วนรวม โดยจะจากอาศรมคฤหัสถ์มาเป็นครูบาอาจารย์บำเพ็ญพรต เพื่อความสุขสมบูรณ์แห่งจิต วิญญาณการเป็นวนปรีสถ์ที่ดี จะสั่งสอนศิษย์ด้วยการทำให้ดู แสดงให้ดู ไม่ยึดติดในความเป็นตัวตน เฉพาะตน ศึกษาธรรมจากพระคัมภีร์ เพราะการสอนที่ดีนั้น คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง สำหรับสตรี จะไปอยู่กับสามีในป่าก็ได้ ส่วนชายใดไม่ประสงค์อยู่ในป่า ก็อยู่บ้านบำเพ็ญกิจ อุทิศตนให้สังคม

อาศรมสันยาสี เป็นช่วงระยะสุดท้ายของชีวิตคือ อายุประมาณ ๗๕ ปี จนกระทั่งตาย ช่วงสันยาสี เป็นช่วงวัยแห่งการแสวงหาความสุขในบั้นปลายแห่งชีวิต เป็นช่วงการเตรียมเนื้อเตรียมตัว เตรียมทุนรอน เพื่อการเดินทางในภพชาติ ต่อไป

จะเห็นได้ว่า ระบบอาศรม ๔ เป็นระบบคำสอน เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปสู่โมกษะ ได้โดยไม่ ขัดแย้งกับภาวะธรรมชาติที่มีอยู่ในแต่ละช่วงวัยของมนุษย์ เป้าหมายปลายทางคือ โมกษะ หมายถึง ความหลุดพ้นจากการเวียนวน โดยคืนกลับสู่พระเจ้าสูงสุด ตามปรัชญาฮินดูที่ว่า มนุษย์มาจากพระเจ้า สูงสุดหนึ่งเดียว จนกว่าจะได้มีโอกาสปฏิบัติจนได้สภาวะแห่ง “พรหมัน” หรือ “ปรมาตมัน” เมื่อนั้น มนุษย์จึงกลับคืนสู่พรหมัน หมายถึง การกลับคืนสู่สภาวะเดิมของพลังธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่เรียกว่า พลังสูงสุดหรือ พระเจ้าสูงสุด อย่างเดียว” ในยุคพุทธกาล บุคคลจะละทิ้งความผูกพันทางโลกทั้งหมด ออกบวชเป็นสันยาสี โดยนำบริวารที่จำเป็น อาทิ ผ้าชุดเดียว ไม้เท้า หม้อน้ำ เป็นต้น เพื่อแสวงหา โมกษธรรม ให้พบความจริงว่า ตนเองเป็นใคร พรหมันคือใคร สาระแห่งชีวิตคืออะไร เมื่อได้รับคำตอบ สำหรับตนเองแล้ว ก็จะเผยแพร่ให้คำตอบนั้นรู้ไปทั่ว โดยถือว่ามนุษย์นั้นทุกคนเปรียบประดุจสมาชิก ในครอบครัวตนเอง และต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของพรหมันด้วย

ข้อมูลที่น่าสนใจของการปรากฏกายให้ได้พบเห็นในอินเดียโบราณนั้นด้วยลักษณะการที่ แตกต่างกัน ทำให้เกิดการเรียกนักบวชในชื่อที่แตกต่างกัน พอที่จะประมวลคำเรียกที่ปรากฏในคัมภีร์ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ดังนี้

สันยาสี	ผู้ท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ
ฤาษี	ผู้แสวงหาโมกษะคือความหลุดพ้น
โยคี	ผู้บำเพ็ญโยคะทรมานใจเพื่อให้บริสุทธิ์

^๗ ผศ.ดร. สมพร สุขเกษม, **หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ฮินดู**, คณะวิชามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์, (มปพ. : มปป.), หน้า ๙๒- ๑๒๕.

ดาบส	ผู้บำเพ็ญตบะทรมาณกายด้วยวิธีต่างๆ
มุนี	ผู้ระงับจากบาป คือผู้บำเพ็ญตบะทรมาณกิเลส
สิทธา	ผู้สำเร็จได้มานสมาบัติ
นักพรต	ผู้ประพฤติพรหมจรรย์
ชฎิล	ผู้บำเพ็ญเพียรบูชาไฟ
ปริพาชก	นักบวชที่อยู่ประจำสำนัก
อเจลก	นักบวชเปลือยกาย
นิครนถ์	นักบวชพวกหนึ่ง มีนิครนถนาฏบุตรเป็นหัวหน้า ^๔

ถึงแม้ว่านักบวชที่เรียกว่า สมณะ มีหลายหมู่หลายพวก ได้สละเหย้าเรือนออกบวช ออกแสวงหาจุดหมายชีวิต เร่ร่อนท่องเที่ยวไปในบ้านเมืองต่าง ๆ ถกเถียงปัญหากันบ้าง ตั้งตนเป็นศาสดา แสดงทัศนะของตนหลายๆ แบบหลายๆ อย่าง เพียรแสวงหาจุดหมายและเผยแพร่ แสดงแข่งลัทธิกันนี้ได้ดำเนินอย่างเข้มข้น จนปรากฏว่ามีลัทธิต่างๆ เป็นอันมาก เฉพาะที่เด่นๆ ซึ่งกล่าวถึงบ่อยในคัมภีร์พุทธศาสนามีถึง ๖ ลัทธิ ส่วนอีกพวกหนึ่ง ขี้เบื่อหน่ายต่อความไร้สาระของชีวิตโลกนี้ก็ได้ไปบำเพ็ญเพียรแบบตามวิธีการของพวกตนโดยหวังว่าจะได้พบชีวิตอมตะหรือผลสำเร็จตามที่ตนหวัง บ้างก็บำเพ็ญตบะทรมาณตนด้วยประการต่างๆ ตั้งแต่ อดอาหาร ไปจนถึงการทรมานร่างกายแบบแปลกๆ ที่คนธรรมดาคิดไม่ถึงว่าจะเป็นไปได้ บ้างก็บำเพ็ญสมาธิได้มาน จนถึงรูปสมาบัติ อรูปสมาบัติ ครুবางคนบำเพ็ญมาน จนเชี่ยวชาญชำนาญถึงขั้นที่กล่าวว่าทำปาฏิหาริย์ได้ต่างๆ^๕

อินเดียสมัยโบราณยุคพุทธกาล นักบวชเป็นผู้มีอิทธิพลมาก^๖ ได้รับการยกย่องว่าเป็นคลังแห่งความรู้และประสบการณ์ และมีชื่อเสียงด้านมีอุปนิสัยสูงส่ง มีความยุติธรรม ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของคนในยุคพระเวท เมื่อเข้าสู่อาศรม สันยาสิ มักจะเข้าไปในป่า เพื่อชีวิตดำเนินไปสู่โมกษะ ชาวชมพูทวีปมีบริบททางสังคมศาสนาว่า ความดีสูงสุดอันเป็นเป้าหมายแห่งการปฏิบัติคือ การกำจัดอวิชชาที่ปิดบังไม่ให้เห็นความจริงสูงสุด คือ “ปรมาตมัน”

คำว่า ปรมาตมัน แปลว่า “วิญญาณอันยิ่งใหญ่” หมายถึงวิญญาณที่เกิดเอง เป็นเอง (สยัมภู) ไม่มีเพศ เป็นต้น ปรมาตมัน มีฐานะเป็นมหาวิญญาณ (Supreme Soul) เป็นที่รวมแห่งวิญญาณ ทั้งปวง เหตุแห่งสรรพสิ่ง ดวงวิญญาณทั้งหลายออกมาจากปรมาตมันนั้น วิญญาณย่อยที่ออกมาจากมหาวิญญาณ แล้วสิงสถิตในร่างสัตว์นาคชนิด ทำให้เวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น เมื่อวิญญาณในร่างสัตว์ ได้ทำความดีสมบุรณ์จนบรรลุโมกษะ (เหมือนนิพพาน แต่นิยมใช้คำสันสกฤตว่า นิรวาณ) คือความหลุดพ้น วิญญาณย่อยเหล่านั้นจึงเข้าไปอยู่กับปรมาตมัน คือ มหาวิญญาณ ตามเดิม พวกพราหมณ์อธิบายไว้ในคัมภีร์พระเวท (ฤคเวท) ว่า “ความเป็นไปของโลกและชีวิต หรือการเวียน

^๔ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕๙.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^๖ บรรจบ บรรณรุจิ, **ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๓.

ว่าตายเกิด อยู่ภายใต้อำนาจของปฐมมูล หรือปฐมการณ (First Cause)” ปริมาณัน ก็หมายถึง “ปฐมการณ” โลกและชีวิตอันเกิดจากการสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย จึงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นมาตา แต่เพราะอวิชชาคือความไม่รู้ ทำให้มนุษย์หลงผิดคิดว่าเป็นความจริง แต่แท้จริงแล้วตัวเอง เป็นมาตา ปริมาณันหรือพรหมัน เป็นสัจจะ (ความจริง) สูงสุด เป็นนิรันดร์ เมื่อใดก็ตามที่เห็นความจริงสูงสุดหรือ ปริมาณัน ย่อมเข้าถึง “โมกษะ” ซึ่งเป็นสภาพจิตใจที่ว่างจากอารมณ์^{๑๑}

ครูทั้ง ๖ ลัทธิร่วมสมัยยุคพุทธกาล

คนในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล นอกจากเชื่อว่าโลกเกิดขึ้นโดยการสร้างของพระพรหม แล้ว ยังมีทิวติหรือทิวทิปสักย้อยออกไปอีกมากมาย บางพวกว่าโลกไม่เที่ยง บางพวกว่าโลกมีที่สิ้นสุด คือมีขอบเขตจำกัด บางพวกว่าไม่มีที่สิ้นสุด บางพวกว่าโลกหน้ามี คือหลังจากตายไปแล้ว สัตว์ทั้งหลายต้องเกิดอีก บางพวกว่าไม่มี คือตายแล้วสูญ บางพวกว่ามีด้วย ไม่มีด้วย บางพวกว่ามีก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่ใช่ ในพวกที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดยังแบ่งออกไปอีกเป็น ๒ พวก คือ พวกหนึ่งถือว่าเกิดเป็นอะไร แล้วก็เป็นอย่างนั้นต่อไปทุกชาติ ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น อีกพวกหนึ่งถือว่ามี การเปลี่ยนแปลง คือ เกิดเป็นอย่างนั้นบ้าง อย่างนี้บ้างไม่แน่นอน ในพวกที่เห็นว่าตายแล้วสูญก็เหมือนกัน บางพวกเห็นว่าสูญหมด บางพวกเห็นว่าสูญเฉพาะบางอย่าง เช่น ร่างกายสูญไป แต่จิตไม่สูญ เป็นต้น

ทัศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตนั้นได้เป็นไปอย่างกว้างขวางมาก ได้มีการถกเถียงปัญหาเหล่านี้กันอย่างจริงจัง เอาแพ้อาชนะกันจริงๆ ใครถือทิวติอย่างใดก็สั่งสอนชักชวนผู้อื่นให้มีความเห็น แล้วปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ก็ตั้งเป็นคณะหรือสำนักขึ้น มีเจ้าลัทธิ ซึ่งหมายถึง ตั้งตนเป็นเจ้าสำนักสอน ลัทธิของตนแก่มหาชน มีผู้นับถือจำนวนมาก หลักฐานระบุไว้ใน พรหมชาลสูตร^{๑๒} ว่าลัทธิศาสนาต่างๆ ที่มีในครั้งนั้น เรียกว่า ทิวติ ๖๒ เป็นการชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมแตกต่างจาก ๖๒ ลัทธิ เจ้าลัทธิที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในสังคมอินเดียร่วมยุคสมัยพุทธกาล ได้รับการนับถือจากพระราชา มหา กษัตริย์ ข้าราชการ รวมทั้งพ่อค้าและประชาชน มีถึง ๖ ท่านด้วยกันคือ ๑) ปุณณกัสสปะ ๒) มกขลิโค สาล ๓) อชิตเกสกะมพล ๔) ปุทฺธกัจจายนะ ๕) สญชัยเวลัฏฐบุตร ๖) นิครนถนาฏบุตร

จากหลักฐานในคัมภีร์บุคคลเหล่านี้ กล่าวอ้างว่าตนเป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลส มีฤทธานุภาพมาก แต่เมื่อคราวถูกถามปัญหาที่มีความยาก ก็ไม่สามารถตอบ หรือ แก้ไขปัญหาได้ อีกทั้งยัง แสดงอาการไม่พอใจ^{๑๓}

^{๑๑} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาเปรียบเทียบ เล่ม ๑ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๒๗), หน้า ๕๗- ๖๐, อ้างใน พระศรีคัมภีร์ญาณ, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๑๒} ที.สี.(ไทย) ๙ /๒๘-๑๐๔ /๑๑-๓๙.

^{๑๓} พ.สุ.(ไทย) ๔๗ /๓๖๔ /๔๗๑.

ประวัติ และ หลักคำสอนของลัทธิคุรุทั้ง ๖

๒.๑.๑ ปุณณกัสสปะ

พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า ปุณณกัสสปะเกิดในวรรณะพราหมณ์ สมัยวัยเด็กได้เป็นคนรับใช้ในตระกูลหนึ่ง ซึ่งมีคนรับใช้รวมกันอยู่ ๔๔ คน รวมทันท่วมด้วยเป็น ๑๐๐ คน เพราะเหตุนี้จึงทำให้เขาได้ชื่อว่า ปุณณ เพราะทำให้ทาสในเรือนครบ ๑๐๐ คน วันหนึ่งเขาหนีออกจากเรือน ในระหว่างทาง มีโจรกลุ่มหนึ่งมาชิงเอาผ้าของเขาไป ทำให้เขาต้องเดินทางต่อไปด้วยร่างกายเปลือยเปล่า เข้าไปยังหมู่บ้านและตำบลต่างๆ เมื่อชาวบ้านพบเห็นเขาเข้าก็คิดว่า สมณนี้ เป็นพระอรหันต์ผู้มีความมกน้อย หาผู้ใดเสมอเหมือนมิได้ ชาวบ้านเหล่านั้นจึงได้นำของควหาวนมาสักการบูชาปุณณกัสสปะ เขาจึงคิดว่า เรื่องนี้เกิดขึ้นเพราะเราไม่นุ่งผ้า ตั้งแต่นั้นมาแม้ได้ผ้ามาก็ไม่นุ่ง เขาถือเอาการไม่นุ่งผ้านั้นแหละเป็นบรรพชา ต่อมา มีกุลบุตรมาเป็นศิษย์จำนวนมาก^{๑๔} ลัทธินี้จัดอยู่ในประเภท อภิริยวาทะ หมายถึง ลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ ทั้งการทำบาป การเบียดเบียนกัน หรือการทำบุญ การสำรวมศีล ย่อมไม่มีผลมาถึงผู้กระทำทั้งสิ้น

๒.๑.๒ มกฺขลิโคสาล

มกฺขลิโคสาลเป็นบุตรของพราหมณ์ชื่อ มกฺขลิ มารดาชื่อ ภัททา อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสาละวัน ใกล้เมืองสาวัตถี พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า คำว่า โคสาละ แปลว่าผู้เกิดในโรงโค ช่วงวัยเด็กเขาเป็นคนรับใช้ในตระกูลหนึ่ง วันหนึ่งเขาถือหม้อน้ำมันเดินไปบนพื้นดินที่มีโคลน นายบอกว่า อย่าลื่นนะพ่อ เขาลื่นล้มลงด้วยความเฉลอเรอแล้ววิ่งหนีไปเพราะกลัวนาย แต่นายวิ่งไปจับชายผ้าไว้พัน เขาจึงสลัดชายผ้าเหลือแต่ร่างกายเปล่าเปลือยแล้ววิ่งหนีไป เมื่อเขาเดินทางเข้าหมู่บ้านต่างๆด้วยร่างกายเปล่าเปลือย เมื่อผู้คนเห็นเข้าก็นึกว่าเป็นพระอรหันต์ เช่นเดียวกับกรณีของปุณณกัสสปะ

ลัทธินี้มีข้อปฏิบัติเรื่องการรับอาหารที่เป็นเอกลักษณ์คือ ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เนื้อปลา ไม่ดื่มสุราและของมึนเมาต่างๆ ไม่สะสมข้าวปลาอาหารยามข้าวยากมากแพง^{๑๕} ที่สำคัญอีกประการคือ ไม่ยอมรับอาหารที่ถวายโดยเจาะจง หรือรับอาหารที่ถวายขณะมีสุนัขอยู่ข้างๆ หรือมีแมลงวันตอมอยู่ เพราะถือว่าเป็นการเบียดเบียนความสุขของผู้อื่น ลัทธินี้จัดอยู่ในประเภท นัตถิกวาทะ คือ ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองหรือความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย จักทำที่สุดทุกข์ได้เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่ขยายไปเอง แนวคำสอนนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ไร้ประโยชน์ที่สุดในบรรดาลัทธิทั้งหลาย

๒.๑.๓ อชิตเกสกัมพล

อชิตเกสกัมพล แปลว่า ผู้มีผ้าถุงผ้าห่มที่ทำด้วยผม เป็นผ้าที่หยาบและดูสกปรก น่าเกลียดมาก หลักคำสอนในลัทธินี้ หนักไปทางวัตถุนิยมยิ่งกว่าลัทธิใด อีกทั้งมีแนวคำสอนที่รุนแรงและคัดค้าน

^{๑๔} ที.สี.(ไทย) ๕๓ /๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๕} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย”, ธรรมะไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammathai.org/buddhism/india/index.php> [๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐].

คำสอนของทุกลัทธิรวมทั้งคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วย ลัทธินี้จัดอยู่ในประเภท อูจเฉทวาทะ คือ ถือว่าตายแล้วขาดสูญ ตายแล้วเป็นอันดับสนิทไม่มีการเกิดอีก^{๑๖}

๒.๑.๔ ปุทธกัจจายณะ

ปุทธกัจจายณะเกิดในตระกูลพราหมณ์ มีความสนใจทางศาสนามาตั้งแต่ยังเด็ก ทำให้เมื่อเขาโตขึ้นจึงออกบวชเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้น เมื่อคิดว่าตนเองได้บรรลุโมกขธรรมแล้ว จึงได้ตั้งตัวเป็นอาจารย์ สอนประชาชนมากมาย ปุทธกัจจายณะ ห้ามน้ำเย็น เวลาอายุจตุรโรท ก็น้ำขาวก็ดื่ม ไม่สะอาดอะไร ๆ เปื่อนก็ดื่ม ก็ไม่ทำกิจคือชำระด้วยน้ำเย็น ได้น้ำร้อนหรือน้ำขาวแล้วจึงทำ

ลัทธินี้จัดอยู่ในประเภท นัตถิกวาทิ สอนว่า สิ่งที่เป็นจริงแท้ในโลกนี้มีเพียง ๗ อย่างเท่านั้น คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สุข ทุกข์ และ ชีวะ ส่วนกรรมดี กรรมชั่ว บุญ บาป นรก สวรรค์ เป็นสิ่งที่ตั้งกันขึ้นเอง ทั้งสิ้น แท้จริงคือไม่มี ลัทธินี้ถือว่า การฆ่า ผู้ถูกฆ่า ไม่เป็นบาปกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น เมื่อเราใช้ดาบ ฟันลงไปบนร่างกาย คมดาบจะผ่านแทรกลงไประหว่างอนุภาคของสิ่งที่ป็นนิรันดร์ คือ กองดิน กองน้ำ กองลม กองไฟ สุข ทุกข์ และชีวะ (ใน ๗ สิ่ง) ซึ่งไม่มีสิ่งใดสามารถทำลายหรือแบ่งแยกได้เท่านั้น จึงเท่ากับไม่มีผลดีผลร้ายอย่างไรเกิดขึ้น

ด้วยเหตุนี้ เจ้าลัทธิ ปุทธกัจจายณะ จึงเห็นว่า ถ้ามีใครเอาดาบคมกริบไปตัดศีรษะของคนอื่น หรือแทงคนอื่นให้ตาย ก็ถือว่าไม่มีผู้ฆ่าหรือผู้ถูกฆ่า เพราะผู้ที่ตัดศีรษะผู้ที่แทงก็เป็นวัตถุ และสิ่งที่ถูกตัดหรือถูกแทงก็เป็นวัตถุ จึงไม่มีผู้ฆ่าและผู้ที่ถูกฆ่า ดังนั้น ปุทธกัจจายณะจึงเป็นพวกนัตถิกวาทิ กล่าวว่าการกระทำและผลของการกระทำไม่มี และกล่าวปฏิเสธ ความดี ความชั่ว ถูก ผิด บุญ บาป นรก สวรรค์ โมกษะ เมื่อสภาวะ ๗ กองรวมตัวกันจึงเกิดมีสิ่งมีชีวิต เมื่อสภาวะ ๗ กองแยกออกจากกัน จิตหรือความรู้สึกก็หมดไป ไม่มีความรู้สึกนึกคิดที่จะเหลืออยู่อีกต่อไป

๒.๑.๕ สัญชัยเวลัฏฐบุตร

ตามประวัติแล้วเรียกว่า สัญชัยเวลัฏฐบุตร เพราะว่าเป็นบุตรของช่างสาน สัญชัยเวลัฏฐบุตรเป็นพวก อมราวิกเขปิกวาทิ^{๑๗} คือมีวาทะกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ชัดสายไม่ตายตัว ลื่นแบบปลาไหล ปฏิเสธทุกทฤษฎี บางครั้งสอนจนฟังไม่รู้เรื่อง คือสอนว่า โลกนี้ก็ไม่ใช่ อย่างนั้นก็ไม่ใช่ อย่างอื่นก็ไม่ใช่ มิใช่มิใช่ก็มิใช่ มีความเห็นว่าการเชื่อความคิดเห็นของบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะความคิดเห็นเป็นสิ่งที่อาจผิดพลาดได้ ผู้ที่อยู่ในลัทธินี้มักจะใช้คำปฏิเสธเหตุผลของผู้อื่นว่า อย่างนั้นก็ไม่ใช่ อย่างโน้นก็ไม่ใช่ จะว่าไม่ใช่อย่างนั้นก็ไม่ใช่ จะว่าไม่ใช่อย่างโน้นก็ไม่ใช่ สรุปความว่าสอนลื่นเหมือนปลาไหล ไม่ให้ยอมรับทัศนะของผู้ใดว่าผิดหรือถูก

๒.๑.๖ นิครนถนาฏบุตร

ชื่อว่า นิครนถนาฏบุตร ตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า ท่านเป็นบุตรของนักฟ้อน แต่ตามความเป็นจริงแล้วท่านเป็นกษัตริย์ในลิจฉวันวงศ์ แคว้นวัชชี มีชีวประวัติคล้ายกับพระพุทธเจ้า

^{๑๖} ที.ส. (ไทย) ๕๓ / ๑๗๑-๑๗๒.

^{๑๗} มหาวิทยาลัยธรรมกายแคลิฟอร์เนีย, GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๕๒.

มาก นิครนถนาภบุตรหรือเจ้ามหาวิระ ต่อมาได้กลายมาเป็นผู้ก่อตั้งศาสนาเซน เป็นศาสนาที่เกิดร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า

เจ้ามหาวิระมีเชื้อชาติความเป็นกษัตริย์เหมือนกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์ศากยวงศ์ ส่วนเจ้ามหาวิระหรือนิครนถนาภบุตรเป็นกษัตริย์สืบเชื้อสายมาจากลิฉวิวงศ์ เมืองไพศาลีในลุ่มแม่น้ำคงคาตอนบน โดยได้รับคำทำนายจากโหราจารย์โดยมีคติเป็น ๒ เช่นเดียวกับเจ้าชายสิทธัตถะ ในเวลาออกผนวช ศาสดาทั้งสองก็เสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุใกล้เคียงกัน พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุ ๒๙ เจ้ามหาวิระออกผนวชเมื่ออายุ ๓๐ ปี ชีวิตประวัติของนิครนถนาภบุตรนั้น มีความคล้ายคลึงกับพระพุทธเจ้าคือ มีมเหสีและสละโลกาวิสัยเสด็จออก ไปแสวงหาความจริงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ๑๒ ปี ในที่สุดก็ถือว่าได้เป็นผู้หลุดพ้น เป็นอรหันต์ตรัสรู้เป็นสัพพัญญูขึ้นมา แล้วก็ได้บัญญัติศาสนาใช้เวลา ๓๐ ปีเศษ สอนสาวกของตนเผยแผ่ศาสนาไปในลุ่มแม่น้ำคงคา ยมุนา ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจมานับเป็นเรื่องของสองศาสนาที่เป็นอเทวนิยมด้วยกันทั้งคู่ ในสมัยพุทธกาล บางเรื่องก็ตรงกันบางเรื่องก็ขัดแย้งกัน ถึงแม้ว่าจะปฏิเสธพระเวทแต่ก็ยังรับรองเรื่องอัตตาที่เรียกว่า ชีวาทมัน ส่วนพระพุทธศาสนาสอนเรื่องอนัตตา ไม่รับรองเรื่องชีวาทมันนี้ เป็นข้อแตกต่างระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาเซน ส่วนข้อที่ตรงกันของศาสนาเซนกับพระพุทธศาสนาคือ ปฏิเสธพระเจ้า (God) ผู้สร้างโลก ศาสนาในโลกมีเพียง ๒ ศาสนาเท่านั้นที่ปฏิเสธฐานะของพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก คือพระพุทธศาสนาและศาสนาเซน ศาสนาอื่นมีคำสอนว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก

นิครนถนาภบุตรหรือเจ้ามหาวิระเผยแผ่ศาสนาเซนมีอายุยืนไปถึง ๗๐ ปี และพักเทศนาสั่งสอนคนทั้งหลายอยู่ที่เมืองปาวา สาวกคนหนึ่งได้ถามว่า ในบรรดาคำสอนทั้งปวง คำสอนอะไรถือว่าเป็นคำสอนสำคัญที่สุด มหาวิระตอบว่า “อหิงสา” เป็นธรรมสำคัญที่สุดในบรรดาคำสอนทั้งหมด และกล่าวต่อไปว่า ต้องไม่ทำร้ายสิ่งที่มีชีวิต ทางร่างกาย ทางวาจา และทางน้ำใจ อย่าฆ่าสัตว์ทั้งหลายเพื่ออาหารของตน อย่าล่าสัตว์ อย่ายิงนกตกปลา อย่าฆ่าวัวควาย แม้ว่ามันจะกัดกินเลือดเนื้อ อย่าทำสงคราม อย่าต่อสู้ศัตรู อย่าฆ่าเหยียบพืชผักใด ๆ เพราะว่า สิ่งทั้งหลายเหล่านี้มีวิญญาณทั้งสิ้น

เจ้ามหาวิระสอนว่า ให้แสวงหาความหลุดพ้น จากสภาวะการเวียนว่ายตายเกิด ด้วยการเว้นจากการประพฤติเบียดเบียนชีวิตทุกชนิด พุดเท็จ การถือครองทรัพย์สินทั้งหลายทั้งปวง แม้แต่เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม การลักทรัพย์ ให้ประพฤติพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด เปรียบได้กับโมกษะของศาสนาพราหมณ์หรือนิพพานของศาสนาพุทธ นิยมการทรมานตนเองให้ได้รับความลำบาก ลัทธินี้จัดอยู่ในประเภท อัตตกลีมนานุโยค^{๑๘} ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ ปัจจุบันศาสนาเซนได้แตกออกเป็น ๒ นิกายคือ นิกายชั๊มมพร ซึ่งเป็นนิกายดั้งเดิมที่เคร่งครัดไม่นุ่งห่มผ้า และนิกายเสวตัมพร จะนุ่งขาวห่มขาวไว้ผมยาว แต่งตัวสะอาด และคบหากับผู้คนมากกว่านิกายเดิมที่เน้นการปลีกตัวอยู่ต่างหาก การได้เป็นเจ้าลัทธิในสมัยนั้นถือว่าสูงศักดิ์เทียบด้วยพระราชหัตถ์หรือยิ่งกว่า จึงเป็นที่ต้องการของนักปราชญ์ทั้งหลายที่จะเป็นเจ้าลัทธิ ประกาศตนเป็นผู้นำหมู่ชนในวิถีชีวิตและจิตใจ สิ่งที่มีความเหมือนกันของนักบวชเหล่านี้ คือ ต่างเรียกตนเองว่า พุทธะ (Buddha) หรือ จินะ (Jina) ด้วยนักบวชเหล่านี้เชื่อว่าความลับที่ตนค้นพบ คือ ความรู้แจ้ง (enlightenment) แต่เนื่องจากนักบวชเหล่านี้ได้ สั่งสอนผู้คนใน

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

ฐานะ ครู (guru) ด้วยวิธี มุขปาฐะ โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของตำราตำรา จึงรู้เพียงว่า ครู เหล่านี้เปิดศีกวิวาทะเพื่อชิงดีชิงเด่น ให้กับหลักคำสอนของตนอยู่บ่อยครั้ง กระทั่งเป็นไปได้ที่อาจทำให้หลักคำสอนผิดแตกต่างกันไปจากความเป็นจริง^{๑๙}

๒.๒ การเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาล

การศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาให้เข้าใจได้อย่างลึกซึ้งในทุกแง่มุมนั้น มีความจำเป็นที่เราจะต้องศึกษาในบริบทของการเมืองการปกครอง สภาพสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เพื่อเรียงร้อยเรื่องราว แนวความคิด จิตวิญญาณ และแง่มุมในการใช้ชีวิต รวมไปถึงการตีความเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในทุกยุคทุกสมัย

การเมืองการปกครอง

ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาลถูกแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วนคือ มัชฌิมประเทศ ได้แก่พื้นที่ส่วนกลางหรือพื้นที่ชั้นใน อีกส่วนคือ ปัจฉิมประเทศ ได้แก่ พื้นที่ส่วนรอบนอกหรือพื้นที่ส่วนหัวเมืองชายแดน ลักษณะของพื้นที่ทั้ง ๒ ส่วนมีความแตกต่างกัน คือ มัชฌิมประเทศเป็นเขตที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีความเจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา เป็นที่ชุมนุมของเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นจำนวนมาก ชมพูทวีปมีการแบ่งการปกครองออกเป็น แคว้นใหญ่ได้ ๑๖ แคว้น ได้แก่ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สूरเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ และกัมโพชะ^{๒๐} อีกทั้งยังมีแคว้นเล็กๆ อีกจำนวน ๕ แคว้น ได้แก่ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ และอังกุตตราปะ เมื่อรวมจำนวนแคว้นทั้งหมดทั้งใหญ่และเล็กได้จำนวน ๒๑ แคว้น การปกครองของแคว้นต่างๆ มีรูปแบบทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบการปกครองของชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลได้ ๓ รูปแบบ^{๒๑} คือ

๑) แบบจักรวรรดินิยม คือ แคว้นที่มีอำนาจเหนือแคว้นอื่นๆ สามารถยึดครองแคว้นอื่นมาเป็นเมืองขึ้นของตนได้มาก มีแสนยานุภาพมาก จะเรียกประมุขหรือกษัตริย์ของแคว้นที่มีลักษณะแบบนี้ว่า มหาราชา ได้แก่ แคว้นมคธ หรือแคว้นโกศล เป็นต้น

๒) แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ แคว้นที่กษัตริย์ มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการปกครองบ้านเมือง และสามารถมอบหมายอำนาจในการปกครองให้พระบรมวงศานุวงศ์ หรือบุโรหิตผู้มีความสามารถ รวมทั้งข้าราชการบริพารไปปฏิบัติหน้าที่แทนได้ ซึ่งแคว้นต่างๆ เป็นจำนวนมาก มีลักษณะการปกครองแบบนี้ จะเรียกประมุขหรือกษัตริย์ของแคว้นที่มีลักษณะแบบนี้ว่า ราชา

๓) แบบประชาธิปไตย คือ แคว้นที่กษัตริย์หรือประมุขเพียงผู้เดียว ไม่ได้มีอำนาจสิทธิ์ขาด แต่จะมีสภาของแคว้นนั้นๆ เป็นผู้กำหนดนโยบายในการปกครองบ้านเมืองและประชาชน โดยสภาจะเลือกสมาชิกหนึ่งคนที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร และเรียกผู้ที่เป็นตัวแทนนี้ว่า ราชา การ

^{๑๙} วรศักดิ์ มหัทธโนบล, **พุทธโคดม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๔.

^{๒๐} อง.ติก (บาลี) ๒๑/ ๕๑๐/ ๒๗๓.

^{๒๑} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี., **พุทธปรัชญาการปกครอง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

ปกครองลักษณะนี้ สามารถเรียกได้อีกแบบว่า การปกครองแบบสามัคคีธรรม หมายความว่า การตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่างๆ จะเป็นไปโดยมติของกลุ่ม เช่น แคว้นสักกะ แคว้นมัลละ หรือ แคว้นวัชชี เป็นต้น

แคว้นที่มีอำนาจเหนือแคว้นอื่นๆ สามารถยึดครองแคว้นอื่นมาเป็นเมืองขึ้นของตนได้มาก มีแสนยานุภาพมาก มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง จัดอยู่ในประเภทมหาอำนาจ มีอยู่ ๕ แคว้น คือ มคธ โกศล วัชชี วังสะ และอวันตี โดยแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสารเป็นมหาอำนาจสูงสุด สังคมในสมัยพุทธกาลเป็นสังคมทาสในระยะกลาง สังคมนี้เกิดการปกครองเป็นรัฐเล็กๆ มีพระราชาเป็นประมุขบ้าง มีนายของพวกกษัตริย์หรือมีนักรบเป็นประมุขบ้าง รัฐต่างๆ เหล่านี้มีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ที่อ่อนกำลังก็ขอพึ่งอำนาจของรัฐที่ใหญ่กว่า^{๒๒}

ตารางที่ ๒.๑ แคว้นมหาอำนาจ ๕ แคว้น ในยุคพุทธกาล^{๒๓}

ลำดับ	ชื่อแคว้น	เมืองหลวง	ผู้ปกครอง	ที่ตั้งปัจจุบัน
๑	มคธ (Magaha)	ราชคฤห์	พระเจ้าพิมพิสาร	รัฐพิหาร
๒	โกศล (Kosala)	สาวัตถี	พระเจ้าปเสนทิโกศล	รัฐอุตตรประเทศ
๓	วัชชี (Vijji)	เวสาลี	คณะเจ้าวัชชีบุตร	รัฐอุตตรประเทศ
๔	วังสะ (Vamsa)	โกสัมพี	พระเจ้าอุเทน	รัฐอุตตรประเทศ
๕	อวันตี (Avanti)	อุชเชนี	พระเจ้าจันทปัชโชติ	รัฐมध्यมประเทศ

สภาพเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาล

ในสมัยนั้น ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาลมีสภาพเศรษฐกิจดีมาก มีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเมือง รวมถึงมีการผลิตสินค้ากระจายไปขายยังต่างแคว้นจำนวนมาก ซึ่งมีมหาเศรษฐีที่มีทรัพย์สมบัติมากมายจำนวนหลายท่าน เช่น โชติกเศรษฐี ชฎิลเศรษฐี หรือ สุทัตตเศรษฐี เป็นต้น ประชาชนมีการปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์และกสิกรรมเป็นหลัก^{๒๔}

การอาชีพในสังคมชมพูทวีปมักจะสัมพันธ์กับระบบวรรณะอยู่ด้วย ดังนั้น งานศิลปกรรม การช่าง การแบ่งชั้นงาน สูงต่ำลดหลั่นกันไป อาชีพที่ถือว่าต่ำสุดคืออาชีพที่ขลุ่ยอยู่กับความสกปรก และเน่าเหม็น ดังที่บรรดา จันฑาล กระทบกัน ส่วนอาชีพที่ถือว่าสูงและมีเกียรติคือ อาชีพที่ต้องอาศัยความประณีต เช่น ช่างทอผ้า ช่างทำขนมช่างแก้วมณี เป็นต้น เมื่อมีอาชีพที่มีสินค้าตามมา โดยตัวบุคคลที่เป็นหัวหน้าในอุตสาหกรรม ถ้าทำการค้าไปด้วยในตัวนี้จะเรียกว่า “เสฏฐี” หรือ “เศรษฐี”

^{๒๒} สมคร บวรवास, ปรัชญาของสิทธิติละ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑.

^{๒๓} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก. เมตตาราย พรินต์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๒๔} ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, “การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

การเกิดขึ้นของ เศรษฐี นี้เอง ที่ทำให้ชาวพุทธได้รู้จัก “อนาถบิณฑิกะ” เศรษฐีผู้หนึ่งที่มีชื่อเสียง และบทบาทสูงในสมัยพุทธกาล^{๒๕} จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แคว้นมคธ เป็นรัฐที่เติบโตในด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เพราะมีปฏิสัมพันธ์กับชนในวรรณะแพศย์ ซึ่งสอดคล้องกับกระแสความก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม การค้า และวิทยาการ ในขณะนั้นฐานเศรษฐกิจของมคธที่แข็งแกร่ง มาจากบทบาทของบรรดามหาเศรษฐีทั้งหลาย ที่ได้ผันตัวเองจากเศรษฐกิจธรรมดา ทำการค้าสถานเดียว มาเป็นผู้ประกอบการภาคเกษตรบนที่ดินที่ว่างเปล่า แล้วจ่ายภาษีให้รัฐ ภายใต้ระบบศักดินา และยังเป็นผู้มีบทบาทสูงในกฎหมาย ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ภายใต้บทบาทของวรรณะแพศย์ ที่วรรณะกษัตริย์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และต่อมาความเจริญรุ่งเรืองได้สร้างความเกรียงไกรให้แก่ แคว้นมคธ จนอยู่เหนือรัฐทั้งปวง

๒.๓ หมวดธรรมกับการออกผนวชของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

ธรรม ๘ ประการของความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้า หรือสั่งสมความพร้อมที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เรียกว่า ธรรมสโมธาน^{๒๖} ธรรมสโมธาน ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ คือ

๑. มนุสสัตตะ ความเป็นมนุษย์
๒. ลิงคัมปัตติ ความถึงพร้อมด้วยเพศคือ บุรุษเพศ
๓. สมบูรณ์ด้วยเหตุ มีอุปนิสัยสมบัติ บรรลุผลได้
๔. สัตถารทสสนะ ได้เฝ้าพระพุทธเจ้าในขณะที่ยังทรงพระชนม์อยู่
๕. ปัพพัชชา ได้บรรพชาอุปสมบท และมีความเชื่อเรื่องกรรม
๖. คุณสมบัติ สมบูรณ์ด้วยคุณคือ เป็นผู้ได้อภิญญา ๕ และสมาบัติ ๘
๗. อธิการ คือได้การกระทำบุญอันยิ่งใหญ่คือ ถึงขั้นยอมสละชีวิตแก่พระพุทธเจ้าได้
๘. ฉันทตา ความมีฉันทะ อุตสาหะบำเพ็ญพุทธการกรรม คือ ต้องการเป็นพระพุทธเจ้าอย่างแรงกล้าและมีการแสวงหาที่ยิ่งใหญ่

ก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะตรัสรู้ พระองค์ได้เวียนเกิด เวียนตาย ในวัฏฏสงสาร มาแล้วนับภพชาติไม่ถ้วน ในพระชาติสุดท้ายที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์มี ธรรมสโมธานครบถ้วนทั้ง ๘ ประการ

๒.๓.๑ การบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า

คำว่า “พุทธะ” (พุทธา) มีความหมาย ตามรูปศัพท์ว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ภาษาไทยใช้ว่า พระพุทธเจ้านั้น เป็นเนमितตกนาม คือพระนามที่นิมิตบอกให้รู้ถึงพุทธภาวะอันสูงสุด ของบุคคลผู้ได้ใช้ชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระนามที่เกิดขึ้นพร้อมกับได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ พระนิยตโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้จะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระพุทธเจ้า หากคราวใดท่านได้มีโอกาสมาบังเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็

^{๒๕} วรศักดิ์ มัทธโนบล, พุทธโคดม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, ๒๕๕๕), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๒๖} บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓.

ย่อมมีใจผ่องแผ้วยินดีในการที่จะบรรพชา และบำเพ็ญประโยชน์แก่หมู่ญาติ อยู่เป็นนิตย์ ทั้งอุทิศชีวิต สัมสมพระบารมี ๓๐ ทศ^{๒๗} ซึ่งมีทานบารมีจนถึงอุเบกขาปรมัตถบารมี เป็นต้น ฉะนั้น การสร้างบารมี ของพระพุทธเจ้าสมณโคดม ย้อนกลับไป ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป^{๒๘} ขณะที่เกิดเป็นสุเมธดาบส ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพุทธเจ้า ว่าต่อไปภายหน้าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป พระ ชาตินี้มี ธรรมสโมธาน ครบ ๘ ประการ ได้รับพุทธพยากรณ์ เป็นนิตยโพธิสัตว์ เป็นผู้ที่จะได้ตรัสรู้ เป็น พระพุทธเจ้า ในอนาคตกาล เมื่อพระบรมโพธิสัตว์เจ้าบำเพ็ญธรรมเหล่านี้ ครบบริบูรณ์ ธรรมเหล่านี้ ก็จะเป็นสารภีนำพระองค์ให้บรรลุถึงฝั่งพระนิพพานเรียกธรรมเหล่านี้ว่า พระบารมีธรรม

พระบารมีธรรมนี้ ก็มีอยู่ ๑๐ ประการ จำแนกพระบารมีเหล่านี้ออกเป็นองค์สาม โดย จัดเป็นพระบารมีอย่างต้น พระบารมีอย่างกลางหรืออุปบารมี และพระบารมีอย่างสูงสุด หรือปรมัตถ บารมี จำแนกออกไปตามรายชื่อพระบารมี^{๒๙} ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ การจำแนกรายชื่อพระบารมี

๑. ทานบารมี	๑๑. ทานอุปบารมี	๒๑. ทานปรมัตถบารมี
๒. ศีลบารมี	๑๒. ศีลอุปบารมี	๒๒. ศีลปรมัตถบารมี
๓. เนกขัมมบารมี	๑๓. เนกขัมมอุปบารมี	๒๓. เนกขัมมปรมัตถบารมี
๔. ปัญญาบารมี	๑๔. ปัญญาอุปบารมี	๒๔. ปัญญาปรมัตถบารมี
๕. วิริยบารมี	๑๕. วิริยอุปบารมี	๒๕. วิริยปรมัตถบารมี
๖. ขันติบารมี	๑๖. ขันติอุปบารมี	๒๖. ขันติปรมัตถบารมี
๗. สัจจบารมี	๑๗. สัจจอุปบารมี	๒๗. สัจจปรมัตถบารมี
๘. อธิษฐานบารมี	๑๘. อธิษฐานอุปบารมี	๒๘. อธิษฐานปรมัตถบารมี
๙. เมตตาบารมี	๑๙. เมตตาอุปบารมี	๒๙. เมตตาปรมัตถบารมี
๑๐. อุเบกขาบารมี	๒๐. อุเบกขาอุปบารมี	๓๐. อุเบกขาปรมัตถบารมี

การปรารภนาพุทธภูมิของพระโพธิสัตว์ในการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ปรารภนาพุทธภูมิเช่นเดียวกันทุกพระองค์ พระโพธิสัตว์สิทธัตถะก่อนมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ปรารภนาพุทธภูมิ เช่นกัน แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ

๑. ระยะเวลาคิดปรารภนา (รวมเวลา ๗ อสงไขย)
๒. ระยะเวลาเปล่งวาจาปรารภนาพุทธภูมิ (รวมเวลา ๙ อสงไขย)
๓. ระยะเปล่งวาจาและได้รับพุทธพยากรณ์ (รวมเวลา ๔ อสงไขย กับแสนมหากัป)

ในพระสูตรชื่อ **สาสปสูตร**^{๓๐} ได้กล่าวถึงความยาวนานของ กัป ดังนี้

^{๒๗} ชุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑๒๒ /๗๗๖.

^{๒๘} บรรจบ บรรณรุจิ, **พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้**, หน้า ๑๒.

^{๒๙} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทธเจ้า (มุนินาถ ทิปนี)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารมวลชน, ๒๕๐๖), หน้า ๖๙-๗๐.

พระพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตสาวัดถ์ ได้มี ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้า ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า กับหนึ่งนานเพียงไร พระพุทธรูปเจ้าได้แสดงความยาวนานของกัป อุปมาว่า นครที่ทำด้วยเหล็ก ยาวโยชน์ ๑ กว้างโยชน์ ๑ สูงโยชน์ ๑ เต็มด้วยเมล็ดพันธุ์ผักกาด มีเมล็ดพันธุ์ ผักกาดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน บุรุษพึงหยิบเอาเมล็ดพันธุ์ ผักกาดเมล็ดหนึ่งๆ ออกจากนครนั้น โดยล่องไปหนึ่งร้อยปี กระทั่งเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักกาดกองใหญ่่นั้น พึงถึงความสิ้นไป หหมดไป

ดังนั้นรวมระยะเวลาการปรารณาพุทธภูมิของพระพุทธรูปองค์ปัจจุบัน เป็นเวลายาวนานถึง ๒๐ อสงไขย กับแสนมหากัป^{๓๑}

๑. ระยะเวลาคิดปรารณา

ชาติแรกที่ทรงปรารณาพุทธภูมิ ทรงเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองราชย์สมบัติอยู่ในกรุงทกนคร ทรงพระนามว่า “อติเทว” ในพระชาตินี้ เมื่อได้มีโอกาสเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ทรงตั้งมโนปณิธานว่า “ในกาลภายหน้า ขอให้หม่อมฉันได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าเหมือนพระองค์ จะได้ช่วยผู้อื่นให้หลุดพ้นจากกิเลสด้วย ขอให้หม่อมฉันข้ามพ้นทุกข์ได้เหมือนพระองค์ จะได้ช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วย”

๒. เวลาเปล่งวาจาปรารณาพุทธภูมิ

เริ่มที่พระชาตินั้น เป็นศาสนาของพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า ปุราณศากยมนิ พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิครองเมืองธัญญวดี พระโพธิสัตว์สี่ทศตถะ เมื่อได้เห็นพุทธลักษณะสง่างาม ทรงรำพึงในพระทัยว่า “ในกาลภายหน้า ขอให้เราได้ตรัสรู้และช่วยผู้อื่นให้ ตรัสรู้ตามได้ด้วยเถิด ขอให้เราหลุดพ้นจากกิเลสแล้วช่วยเหลือผู้อื่น ให้หลุดพ้นได้ด้วยเถิด ขอให้เราข้ามพ้นสังสารวัฏได้ด้วย

^{๓๐} ส.น. (ไทย) ๑๖ / ๑๒๙ / ๒๒๐.

^{๓๑} เรื่องหน่วยวัดระยะเวลา ๑ กัป จาก หนังสือ **มุนินาถทีปนี** ของพระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร)

๑. อันตรกัป เป็นหน่วยที่เทียบกับการขึ้นลงโดยอาศัยอายุขัยของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นและลดลงแล้วเพิ่มขึ้นดังนี้

เมื่ออายุมนุษย์สูงสุดคือ ๑ อสงไขยปี (มีอายุมากจนนับไม่ได้) ครบ ๑๐๐ ปี อายุขัยของมนุษย์ลดลง ๑ ปี จะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ ซึ่งจะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อยจนอายุขัยของมนุษย์อยู่ที่ ๑๐ ปี หลังจากนั้นอายุขัยของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นเมื่อครบ ๑๐๐ ปี ก็เพิ่มขึ้น ๑ ปี จะเป็นอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนอายุขัยของมนุษย์เพิ่มขึ้นเป็น ๑ อสงไขยปี เรียกว่า ๑ อันตรกัป สรุป ๖๔ อันตรกัป = ๑ อสงไขยกัป

๑ กัป แบ่งออกเป็น ๔ อสงไขยกัป ดังนี้

๑. สังวัฏฏอสงไขยกัป มี ๖๔ อันตรกัป เป็นช่วงที่โลกและจักรวาลถูกทำลาย หรือกัปที่กำลังพังพินาศอยู่

๒. สังวัฏฏฐายีอสงไขยกัป มี ๖๔ อันตรกัป เป็นช่วงที่โลกและจักรวาลถูกทำลายเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

๓. วิวัฏฏอสงไขยกัป มี ๖๔ อันตรกัป เป็นช่วงที่โลกและจักรวาลกำลังพัฒนาเข้าสู่ภาวะปกติ

๔. วิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป มี ๖๔ อันตรกัป เป็นช่วงที่โลกและจักรวาลเจริญขึ้นพัฒนาเรียบร้อยแล้ว มีสัตว์และมนุษย์อาศัย ดังนั้นในเวลา ๑ กัป ใช้เวลาทั้งหมด ๒๕๖ อันตรกัป

ใน ๑ อันตรกัป ที่เทียบเท่ากับอายุของมนุษย์นั้น เป็นเพียงหน่วยวัดเทียบกับเท่านั้น มิใช่ว่าต้องมีมนุษย์อาศัยอยู่ในโลกนี้ตลอด เพราะจะมีมนุษย์อาศัยอยู่ในเฉพาะในช่วงที่ ๔ ของกัปคือ วิวัฏฏฐายีอสงไขยกัปเท่านั้น

เกิด ขอให้เราเหมือนเป็นอย่างที่พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ได้เป็นอยู่ ณ บัดนี้ด้วยเถิด” จากนั้นก็ได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าและเปล่งวาจาปรารภนาพุทธภูมิว่า “ในกาลภายหน้าขอให้ข้าพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ด้วยเถิด” ต่อมาภายหลัง พระเจ้าจักรพรรดิทรงสละพระราชสมบัติออกผนวชและบรรลุมานสมาบัติ

๓. ระยะเปล่งวาจาและได้รับพุทธพยากรณ์ พระชาติเริ่มต้นทรงเกิดเป็นสุเมธดาบส ได้บำเพ็ญพุทธการกธรรมถึงขั้นยอมสละชีวิต บำเพ็ญบารมีเรื่อยมา จนกระทั่งพระชาติสุดท้ายได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเรื่อง พุทธวงศ์^{๓๒} กล่าวถึงประวัติความเป็นมาในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าว่า ทรงพบพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ ที่ทรงพุทธพยากรณ์ว่า ต่อไปจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต

ความเป็นมาของคัมภีร์พุทธวงศ์

ในหลักฐาน คัมภีร์พุทธวงศ์นี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระประยูรญาติ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อเสด็จโปรดพระพุทบิดาเป็นครั้งแรก ตามคำทูลขอของพระสารีบุตร และ ทรงประสงค์ที่จะทำลายทิฐิฐานะของพระประยูรญาติ ด้วยทรงเห็นว่า เจ้าศากยยะ ไม่แสดงความเคารพต่อพระองค์อย่างสนิทใจ เพราะบางรายส่งพระโอรสไปเฝ้าแทน พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ และแสดง ยมกปาฏิหาริย์ จนพระพุทบิดาและพระประยูรญาติ ยอมลดทิฐิมาต่อพระพุทธองค์ จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงนิรมิต รัตนจกกรมในอากาศ พาดยาวจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ทรงเดินจกกรมและแสดงธรรมไปพร้อมๆกัน ขณะนั้นพระสารีบุตรอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ได้เดินทางพร้อมด้วยพระสงฆ์ ๕๐๐ รูป และทูลขอให้ทรงแสดงพุทธวงศ์ว่าด้วยเรื่องของพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์ แล้วจึงกล่าวถึงเรื่องเล็กๆ น้อยๆอีกมีทั้งหมด ๒๗ หัวข้อ

๒.๓.๒ การเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้าในอดีต

๑. **ทีปังกรพุทธวงศ์^{๓๓}** ว่าด้วยพระประวัติพระทีปังกรพุทธเจ้า ในการค้นหาศึกษาประวัติพระทีปังกรพุทธเจ้า มีข้อความปรากฏโดยสังเขปว่า

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังไปจาก กัปนี้ไป ๔ อสงไขยกับ แสนมหากัป พระทีปังกรพุทธเจ้า ประสูติในกรุงรามาวดี พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุเทพ พระชนนีพระนามว่า สุเมธา พระมเหสีพระนามว่า ปทุมมา พระโอรสพระนามว่า อสุภกขันทกุมาร ทรงเห็นนิมิต ๔ มี คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ ช้าง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า กาลในครั้งนั้น พระองค์เกิดเป็น สุเมธดาบส ได้อุทิศชีวิต ทอดร่างกาย พระองค์เป็นสะพานให้พระพุทธเจ้า และ พระสงฆ์เหยียบข้ามไป และ ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้มาตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า

^{๓๒} ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑ /๘๑.

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๑ /๕๙๒- ๕๙๖.

๒. โภกัญญพุทธวงศ์^{๓๔} ว่าด้วยพระประวัติของ พระโภกัญญพุทธเจ้า

นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๓ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระโภกัญญพุทธเจ้า เป็นกษัตริย์ พระนามว่า วิจิตาวิ ชนนี้พระนามว่า พระนางสุชาดา พระมเหสีพระนามว่า พระนางรุจิเทวี พระโอรส พระนามว่า วิจิตเสนกุมาร ได้ถวายทานอันประณีต และได้รับพุทธานุญาตว่า จะได้มาตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า ในกาลภายหลัง ทรงแสดงนิมิตทั้ง ๔ ออกผนวชด้วย ราชพาหนะ คือ รถ ทรงบำเพ็ญ เพียรอยู่ ๑๐ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ต้นสาละกัลยาณี (ไม่ช้าท่าน)

๓. มังคลพุทธวงศ์^{๓๕} ว่าด้วยพระประวัติของพระมังคลพุทธเจ้า ในคัมภีร์มังคลพุทธวงศ์ มี ข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๒ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป ในกัปนี้มี พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น ๔ พระองค์ คือ พระมงคละ พระสุมนะ พระเรวตะ และพระโสภิตะ ครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์ชื่อ สุรจุ ประสูติในกรุงอุตตระนคร พระชนกพระนามว่า อุตตระ พระชนนีพระ นามว่า อุตตรา พระมเหสีพระนามว่า ยสวดี พระโอรสพระนามว่า สีลวา ทรงแสดงนิมิต ๔ จึงเสด็จ ออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ ม้า ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้ต้น กากะทิงทรงได้ฟังพระธรรมเทศนาให้ทานรักษาศีลและได้รับพุทธานุญาตว่าจะมาตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

๔. สุมณพุทธวงศ์^{๓๖} ว่าด้วยพระประวัติของพระสุมณพุทธเจ้า ในคัมภีร์สุมณพุทธวงศ์ มี ข้อ ความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๒ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระสุมณพุทธเจ้าประสูติ พระองค์ เกิดเป็นพญานาคชื่อ อตุละ ในกรุงเมฆละ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าสุทัตตะ พระชนนีพระนามว่า สิริมา พระมเหสีพระนามว่า ภูงสิกา พระโอรสพระนามว่า อนุปมะ ทรงแสดงนิมิต ๔ จึงเสด็จออก ผนวชด้วยราชพาหนะคือ ช้าง บำเพ็ญบารมีอยู่ ๑๐ เดือน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ต้น กากะทิง ครั้งนั้นได้บำรุงพระพุทธเจ้าด้วยดนตรีทิพย์ และได้รับพุทธานุญาตว่า จะได้มาตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

๕. เรวตพุทธวงศ์^{๓๗} ว่าด้วยพระประวัติของพระเรวตพุทธเจ้า ในคัมภีร์เรวตพุทธวงศ์ มี ข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๒ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระเรวต พุทธเจ้า พระองค์เป็นพราหมณ์ชื่อ อติเทพ ประสูติในกรุงสุธัญญกะ พระชนกพระนามว่า พระเจ้าวิปูล ราช พระชนนีพระนามว่า พระนางวิปูลา พระมเหสีพระนามว่า สุทัสสนา พระโอรสพระนามว่า วรุณะ ทรงแสดงนิมิต ๔ จึงออกบวชด้วยราชพาหนะคือ รถ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ เดือน จึงได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าภายใต้ต้นกากะทิง พราหมณ์อติเทพ ได้สนทนาธรรม ถวายทาน และได้รับพุท ธานุญาตว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๘ /๕๙๖-๖๐๑.

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๒ /๖๐๑-๖๐๗.

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๔ /๖๐๗-๖๑๒.

^{๓๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๙ /๖๑๓-๖๑๘.

๖. โสภิตพุทธวงศ์^{๓๘} ว่าด้วยพระประวัติของพระโสภิตพุทธเจ้าในคัมภีร์โสภิตพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๒ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระโสภิตพุทธเจ้าประสูติ ในกรุงสุธรรมา พระชนกพระนามว่า สุธรรม พระชนนีพระนามว่า สุธรรมา พระมเหสีพระนามว่า มกิลลา พระโอรสพระนามว่า สีหกุมาร ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกจากปราสาทไปบวชบำเพ็ญบารมี ได้ฌาน ๔ ต่อจากนั้นไปบำเพ็ญเพียรจนได้ ตรัสรู้ภายใต้ต้นกาละหิง ครั้นนั้นพระองค์เป็นพราหมณ์ชื่อว่า สุชาตะ ได้ถวายทานจนเพียงพอ และได้รับพยากรณ์ว่า จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า

๗. อโนมทัสสีพุทธวงศ์^{๓๙} ว่าด้วยพระประวัติของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ในคัมภีร์อโนมทัสสีพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๑ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัปพระอโนมทัสสีพุทธเจ้าประสูติในกรุงจันทวดี พระชนกพระนามว่า ยสวา พระชนนีพระนามว่า ยโสธรา พระมเหสีพระนามว่า สิริมา พระโอรสพระนามว่า อุปสาละ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ วอทอง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ต้นรูกฟ้า ครั้นนั้น พระองค์เกิดเป็นยักษมีฤทธิ์มาก มีจิตศรัทธาได้ถวายทานเป็นอันมาก และได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า

๘. ปทุมพุทธวงศ์^{๔๐} ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมพุทธเจ้า ใน คัมภีร์ปทุมพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังจากกัปนี้ไป ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระปทุมพุทธเจ้า ประสูติในกรุงจัมปกะ พระชนกพระนามว่า อสม พระชนนีพระนามว่า อสมา พระมเหสีพระนามว่า อุตตรา พระโอรสพระนามว่า รัมมะ ครองขรรยาวาสุอยู่ ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ รถ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนจึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้ต้นอ้อยช้างใหญ่ ครั้นนั้น พระองค์เกิดเป็นราชสีห์ ได้บำรุงพระพุทธเจ้าอยู่ ๗ วันและได้รับพุทธพยากรณ์ว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า

๙. นารทพุทธวงศ์^{๔๑} ว่าด้วยพระประวัติพระนารทพุทธเจ้า ในคัมภีร์นารทพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า นับถอยหลังจากกัปนี้ไปประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ กัป พระนารทพุทธเจ้า ประสูติในกรุงธัญญาดี พระชนกพระนามว่า สุเทพ พระชนนีพระนามว่า อโนมา พระมเหสีพระนามว่า วิจิตเสนา พระโอรสพระนามว่า นันทุตตระ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวช ด้วยการเสด็จพระราชดำเนินไป บำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ต้นอ้อยช้างใหญ่ ครั้นนั้น พระองค์เป็นขงู มีตบะแก่กล้า ได้ถวายทานแก่พระศาสดาด้วยความเคารพและได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า

^{๓๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๐ /๖๑๘-๖๒๓.

^{๓๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๙ /๖๒๓-๖๒๘.

^{๔๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๙ /๖๒๘-๖๓๓.

^{๔๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๓ /๖๓๓-๖๓๙.

๑๐. ปทุมุตตรพุทธวงศ์^{๓๒} ว่าด้วยพระประวัติของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า

ในมณฑลกันภัยหลังจากกัปนี้ไป ๓๐๐,๐๐๐ กัป พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ประสูติในกรุงหงสวดี พระชนกพระนามว่า อาณันทะ พระชนนีพระนามว่า สุชาดา พระมเหสีพระนามว่า สุลลิตตา พระโอรสพระนามว่า อุตตระ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกจากปราสาทเลื่อนลอยไปบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงได้บรรลุเป็นพระพุทธรเจ้า ภายใต้อนันตวัน ครั้งนั้น พระองค์เป็นชฎิลชื่อ รัฏฐกะ ได้ถวายผ้าและภัตตาหาร ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๑. สุธเมธพุทธวงศ์^{๓๓} ว่าด้วยประวัติของสุธเมธพุทธเจ้า

จากศึกษาประวัติ ในมณฑลกันภัยของ พระสุธเมธพุทธเจ้า ประสูติในกรุงสุทิสสนะ พระชนกพระนามว่า สุตตตะ พระชนนีพระนามว่า สุตตตา พระมเหสีพระนามว่า สุนนา พระโอรสพระนามว่า ปุนัพพะ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือช้าง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน จึงบรรลุเป็นพระพุทธรเจ้าภายใต้อนันตวัน ครั้งนั้น พระองค์เป็นมาณพ ชื่ออุตตระ ได้ถวายทรัพย์ที่เก็บไว้ในเรือนประมาณ ๘๐ โกฏิแล้วออกผนวช ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๒. สุชาตพุทธวงศ์^{๓๔} ว่าด้วยพระประวัติของพระสุชาตพุทธเจ้า

ข้อความที่กล่าวถึง มณฑลกันภัยของ พระสุชาตพุทธเจ้า ประสูติในกรุงสมังคละ พระชนกพระนามว่า อุคคตะ พระชนนีพระนามว่า ประภาวดี พระมเหสีพระนามว่า สิริันทา พระโอรสพระนามว่า อุปเสนะ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ ม้า บำเพ็ญเพียรอยู่ ๙ เดือนจึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าภายใต้อนันตวัน ครั้งนั้น พระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ได้ทรงทราบวาทะพระพุทธรเจ้าได้อุบัติในโลกแล้ว ก็ได้รับฟังพระธรรมคำสอนจากพระสุชาตพุทธเจ้า พระเจ้าจักรพรรดิเกิดความเลื่อมใส จึงได้ถวายทวีปทั้ง ๔ และรัตนะ ๗ ประการแก่คณะพระภิกษุอันมีพระพุทธรเจ้าเป็นประธาน และได้บวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ถวายราชสมบัติแล้วออกผนวช ได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๓. ปิยทัสสีพุทธวงศ์^{๓๕} ว่าด้วยพระประวัติของปิยทัสสีพุทธเจ้า จากศึกษาประวัติ มีข้อความปรากฏ ดังนี้ ในที่สุดกัปที่ ๑๑๘ นับถอยหลังจากกัปนี้ พระปิยทัสสีพุทธเจ้า ประสูติในกรุงสุธัญญะ พระชนกพระนามว่า สุตตตะ พระชนนีพระนามว่า สุตจันทา พระมเหสีพระนามว่า วิมลราชโอรสพระนามว่า ภัณณนาเวชะ ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าภายใต้อนันตวัน พระองค์เป็นมาณพชื่อว่า กัสสปะ เป็นผู้คงแก่เรียนได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วเกิดความเลื่อมใสได้สร้างวัดถวายและได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

^{๓๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๑ /๖๓๙-๖๔๔.

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๑ /๖๔๕-๖๔๙.

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๖ /๖๕๐-๖๕๕.

^{๓๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๗ /๖๕๖-๖๖๐.

๑๔. อัถฐทัสสีพุทรวงศ์^{๔๖} ว่าด้วยพระประวัติของพระอัถฐทัสสีพุทธรเจ้า ในประวัติของพระอัถฐทัสสีพุทธรเจ้า มีข้อความปรากฏ ดังนี้

ในที่สุดแห่งกัปที่ ๑๑๘ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระอัถฐทัสสีพุทธรเจ้าประสูติในกรุงโสภณะ พระชนกพระนามว่า สาคระ พระชนนีพระนามว่า สุทัสสนา พระมเหสีพระนามว่า วิสาखा พระโอรสพระนามว่า พระเสละ ครองขรรยาวาสอยู่ ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ ม้า บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ภายใต้น้ำจปา ครั้นนั้นพระองค์เป็นขฤหมีตะบะแก่กล้า ได้นำดอกไม้ทิพย์ไปบูชาพระพุทธรเจ้า และ ได้รับพุทธานุญาตว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๕. รัมมทัสสีพุทรวงศ์^{๔๗} ว่าด้วยพระประวัติของพระรัมมทัสสีพุทธรเจ้า ในประวัติของพระรัมมทัสสีพุทธรเจ้า มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ตรัสเล่าว่า ในที่สุดแห่งกัปที่ ๑๑๘ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระรัมมทัสสีพุทธรเจ้าประสูติในกรุงสรณะ พระชนกพระนามว่า สรณะ พระชนนีพระนามว่า สุนันทา พระมเหสีพระนามว่า วิจิโกลี พระโอรสพระนามว่า ปุญญวัชฌณะ ครองขรรยาวาสอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกจากปราสาทไปบวช บำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ภายใต้นมะกล่ำ ครั้นนั้นพระองค์เกิดเป็นท้าวสักกะ ได้บูชาพระพุทธรเจ้าด้วยพวงของหอมที่เป็นทิพย์พร้อมด้วยดนตรีและได้รับพุทธานุญาตว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๖. สิทธิธตพุทรวงศ์^{๔๘} ว่าด้วยพระประวัติของพระสิทธิธตพุทธรเจ้า ในประวัติของพระสิทธิธตพุทธรเจ้า มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงตรัสว่า ในกัปที่ ๙๔ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระสิทธิธตพุทธรเจ้าประสูติในกรุงเวภาระ พระชนกพระนามว่า อุเทน พระชนนีพระนามว่า สุผัสสา พระมเหสีพระนามว่า สมุณา พระโอรสพระนามว่า อุนปมะ ครองขรรยาวาสอยู่ ๑๐,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือวาทอง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือน จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าภายใต้น้ำกรรณิการ ครั้งนั้น พระองค์เป็นดาบสชื่อ มงคล ได้ถวายผลหว่าแด่พระพุทธรเจ้า และได้รับพุทธานุญาตว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าในกาลภายหน้า

๑๗. ติสสพุทรวงศ์^{๔๙} ว่าด้วยพระประวัติของพระติสสพุทธรเจ้าในประวัติของพระติสสพุทธรเจ้า มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงตรัสว่า ในกัปที่ ๙๒ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระติสสพุทธรเจ้า ประสูติในกรุงเขมกะ พระชนกพระนามว่า ชนสันธะ พระชนนีพระนามว่า ปทุมมา พระมเหสีพระนามว่า สุภัททา พระโอรสพระนามว่า อานันทะ ครองขรรยาวาสอยู่ ๗,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือ ม้า บำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๕ วัน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า ภายใต้น้ำประตู่ครั้งนั้นพระองค์เป็นกษัตริย์พระนามว่า สุชาตะ สละราชสมบัติออกผนวชเป็นฤาษี เมื่อทราบข่าว พระพุทธรเจ้าเกิดแล้วจึงเข้าไปเฝ้า

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๖ /๖๖๐-๖๖๕.

^{๔๗} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๕ /๖๖๕-๖๗๐.

^{๔๘} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๔ /๖๗๐-๖๗๔.

^{๔๙} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๘ /๖๗๕-๖๘๐.

และก็ถวายดอกไม้ทิพย์เป็นเครื่องบูชาและได้รับพุทธานุญาตว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

๑๘. ปุสสพุทธวงศ์^{๕๐} ว่าด้วยประวัติของพระพุทธรูปเจ้า มีข้อความโดยสังเขปดังนี้ พระพุทธรูปองค์ทรงตรัสเล่าว่า ในที่สุดกัปที่ ๔๒ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระพุทธรูปเจ้า ประสูติในกรุงกาสี พระชนกพระนามว่า ชยเสนะ พระชนนีพระนามว่า สิริมา พระมเหสีพระนามว่า กัสสาโคตมี พระโอรสพระนามว่า อนุปมะ ครองขรรษาอยู่ ๙,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือช้าง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้นมัสการป้อม ครั้งนั้น พระองค์เป็นกษัตริย์พระนามว่า วิชิตะ ได้สละราชสมบัติออกบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า และได้รับพุทธานุญาตว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

๑๙. วิปัสสิพุทธวงศ์^{๕๑} ว่าด้วยประวัติของพระวิปัสสิพุทธเจ้า ในประวัติของวิปัสสิพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขปดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า ในที่สุดกัปที่ ๔๑ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระวิปัสสิพุทธเจ้า ประสูติในกรุงพันธุมดี พระชนกพระนามว่า พันธุมะ พระชนนีพระนามว่า พันธุมดี พระมเหสีพระนามว่า สุทัสสนา พระโอรสพระนามว่า สมวัตตชนันท์ ครองขรรษาอยู่ ๘,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือรถ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้นมัสการป้อม ครั้งนั้น พระองค์เป็นพยานาค มีฤทธิ์มากชื่อว่า อตุลละ ได้บรรเลงเพลงทิพย์ถวายและได้ถวายตั้งทองอันสวยงามแด่พระพุทธเจ้าและ ได้รับพยากรณ์ว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหลัง

๒๐. สิริขีพุทธวงศ์^{๕๒} ว่าด้วยประวัติของพระสิริขีพุทธเจ้า ในประวัติของสิริขีพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขปดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า ในที่สุดกัปที่ ๔๒ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระสิริขีพุทธเจ้า ประสูติในกรุงอรุณวดี พระชนกพระนามว่า อรุณะ พระชนนีพระนามว่า ประภาวดี พระมเหสีพระนามว่า สัพพกา มี พระโอรสพระนามว่า อตุลละ ครองขรรษาอยู่ ๗,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือช้าง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ วัน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้นมัสการป้อม ครั้งนั้น พระองค์เป็นกษัตริย์พระนามว่า อรินทมะ ได้ถวายข้าวและน้ำแด่พระสิริขีพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ได้รับพยากรณ์ว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคตม ในกาลภายหลัง

๒๑. เวสสภูพุทธวงศ์^{๕๓} ว่าด้วยประวัติของพระเวสสภูพุทธเจ้า ประวัติของเวสสภูพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขปดังนี้

ทรงตรัสเล่าว่า ในที่สุดกัปที่ ๓๑ นับถอยหลังจากกัปนี้ไป พระเวสสภูพุทธเจ้า ประสูติในกรุงอนิมะ พระชนกพระนามว่า สุปปตตะ พระชนนีพระนามว่า ยสวดี พระมเหสีพระนามว่า สุจิตตา พระโอรสพระนามว่า สุปปพุทธะ ครองขรรษาอยู่ ๖,๐๐๐ ปี ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วย

^{๕๐} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๕ /๖๘๐-๖๘๕.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๗ /๖๘๕-๖๙๐.

^{๕๒} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๘ /๖๙๐-๖๙๕.

^{๕๓} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๓๐ /๖๙๕-๗๐๑.

ราชพาหนะคือ วอทอง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้ต้นอ้อยช้างใหญ่ ครั้งนั้น พระองค์เป็นกษัตริย์พระนามว่า สุทิสสนะ ได้ถวายทานที่มีค่ามากได้สละราชสมบัติออกบวชด้วยศรัทธา ได้รับพยากรณ์ว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ในกาลภายหน้า

๒๒. กกุสันธพุทธวงศ์^{๕๔} ว่าด้วยพระประวัติของพระกกุสันธพุทธเจ้า มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงเล่าว่า ในภัทรกัปนี้มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะและพระพุทธเจ้าของเรา ส่วนพระเมตเตยยพุทธเจ้า จะมาตรัสรู้ในกาลภายหน้า พระกกุสันธพุทธเจ้า ประสูติในกรุงเขมาวดีในรัชสมัยพระเจ้าเขมะ พระพุทธบิดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อัคคิทัตตะ พุทธมารดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่า วิสาखा ภรรยาชื่อว่า โรปิณี บุตรชื่อว่าอุตตระ ครองขรรवासอยู่ ๔,๐๐๐ ปี เห็นนิมิตทั้ง ๔ จึงออกผนวชด้วยพาหนะคือ รถ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ ต้นชีก ครั้งนั้น พระองค์เป็นกษัตริย์พระนามว่า เขมะ ไปถวายทานเป็นอันมาก และได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ในกาลภายหน้า

๒๓. โกนาคมนพุทธวงศ์^{๕๕} ว่าด้วยพระประวัติของพระโกนาคมนพุทธเจ้า ในประวัติของโกนาคมนพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงเล่าว่าในภัทรกัปนี้ พระโกนาคมโนพุทธเจ้า ประสูติในกรุงโสภวดี ในรัชสมัยของพระราชาพระนามว่า โสภะ บิดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่า ยัญญทัตตะ พระพุทธมารดาท่านเป็นพราหมณ์ชื่อว่า อุตตรา ภรรยาชื่อว่า รุจิคัตตา บุตรชื่อว่า สัตถวาทะ ครองขรรवासอยู่ ๓,๐๐๐ ปี เห็นนิมิต ๔ จึงออกผนวชด้วยพาหนะคือ ช้าง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ เดือน จึง ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า ภายใต้ต้นมะเดื่อ ครั้งนั้นพระองค์ พระนามว่า ปัพพตะ ได้ฟังพระธรรมเทศนาและถวายทานเป็นอันมาก ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าจะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ในกาลภายหน้า

๒๔. กัสสปพุทธวงศ์^{๕๖} ว่าด้วยพระประวัติของพระกัสสปพุทธเจ้า ในประวัติของกัสสปพุทธวงศ์ มีข้อความปรากฏโดยสังเขป ดังนี้

ทรงเล่าว่า ในภัทรกัปนี้ พระกัสสปพุทธเจ้า ประสูติ ในกรุงพาราณสี ในรัชสมัยของพระราชนามว่า กิกิ พระพุทธบิดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่า พรหมทัตตะ พระพุทธมารดาเป็นพราหมณ์ชื่อว่า ธนวดี ภรรยาชื่อว่า สุนันทา บุตรชื่อว่า วิชิตเสนะ ครองขรรवासอยู่ ๒,๐๐๐ ปี เห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชโดยปราสาทเลื่อนลอยไปบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าภายใต้ต้นไทร ครั้งนั้น พระองค์เป็นมาณพชื่อ โชติปาละ ผู้เชี่ยวชาญในไตรเพทเมื่อมีศรัทธาได้ออกผนวชเป็นพหูสูต ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระกัสสปพุทธเจ้าว่า จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านามว่าโคดมในกาลภายหน้า

การค้นหาค้นหาข้อมูลศึกษาเรื่อง พุทธวงศ์ นี้ทำให้ทราบถึงพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลกหลายพระองค์ พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ปฏิบัติอย่างไร ตรัสรู้อะไร ทรง สอนอะไร แก่ชาวโลก และที่

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๗ /๗๐๑-๗๐๖.

^{๕๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๒๙ /๗๐๖-๗๑๑.

^{๕๖} ดูรายละเอียดใน ขุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑-๕๑ /๗๑๑-๗๑๘.

สำคัญที่สุด คือ ทำให้ทราบว่ พระพุทธศาสนาเป็นสังฆธรรมสากล มีผู้ตรัสรู้ และ สั่งสอนจะมายาวนาน พระพุทธเจ้าผู้มีพระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ก็ทรงบำเพ็ญบารมีเหล่านั้น มาแล้วเหมือนกันจึงได้มาตรัสรู้ในพระชาติสุดท้ายและตรัสรู้เรื่องเดียวกัน^{๕๗}

๒๕. โคตมพุทธวงศ์^{๕๘} ว่าด้วยพระประวัติของพระโคตมพุทธเจ้า มีข้อความโดยสังเขปดังนี้ ทรงตรัสเล่าพระประวัติของพระองค์เองว่าพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันทรงประสูติในกรุงกบิลพัสดุ์ ศากยตระกูล พระพุทธบิดาพระนามว่าสุทโธทนะ พระพุทธมารดานามว่ามายาเทวี มีเชื้อพระนามว่าโยสธรา พระโอรสนามว่าราหุล ทรงครองฆราวาสอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทที่อุดมอยู่ ๓ หลัง คือ สุจันทปราสาท โกกนุทปราสาท และโกญจปราสาท ทรงเห็นนิมิต ๔ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชพาหนะคือม้า บำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ ปี จึงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภายใต้ต้นอัสสัตถพฤกษ์ (ต้นโพธิ์)

พระสารีบุตรเถระและพระโมคคัลลานเถระ เป็นคู่อัศวสาวก พระอานนท์เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระเขมาเถรี แล้วพระอุบลวรรณาเถรี เป็นคู่อัศวสาวิกา จิตตคหบดีอุบาสก และหัตถคหบดีอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก นันทมารดาอุบาสิกาและอุตตราอุบาสิกาเป็นคู่อัศวอุปัฏฐายิกา ในกัปนี้มนุษย์มีอายุขัย ๑๐๐ ปี และพระองค์มีพระชนมายุ ๘๐ ปีจึงเสด็จปรินิพพาน บำเพ็ญความเพียรแล้ว บรรลุสัมโพธิญาณอันประเสริฐ พรหมพลอาราธนาแล้ว ประกาศพระธรรมจักร เทวดาและมนุษย์ประมาณ ๑๘ โภกิ ได้บรรลุธรรมครั้งที่ ๑ เมื่อแสดงธรรมในสมาคมเทวดาและมนุษย์ การบรรลุธรรมครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ไม่ต้องกล่าวถึงจำนวน มีการประชุมสาวก ภิกษุประมาณ ๑,๒๕๐ รูป ได้มาประชุมกันครั้งเดียว ทรงประกาศอริยสัจ ๔ เทวดาและมนุษย์ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ องค์ได้บรรลุธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า กว้างขวางเจริญแพร่หลายองงามดี บริสุทธิผ่องแผ้วในโลก ทรงออกมหาภิเนษกรรมณ์ ทรงบำเพ็ญทุกกริยา ในช่วง ๖ ปี ก่อนการตรัสรู้ ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นพระสูตรแรกในพระพุทธศาสนา ณ ป่าอิสิปตนมฤทายวัน หลังการตรัสรู้ ทรงทำพุทธกิจ ๕ ประการในแต่ละวัน และพุทธกิจ ๔๕ พรรษา ตลอดต่อเนื่องจนกระทั่งเข้าสู่พระนิพพาน

๒.๓.๓ พระพุทธประวัติก่อนตรัสรู้^{๕๙}

เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ณ สวนสาธารณะใหญ่ชื่อลุมพินี ได้ตั้งรับใหญ่หรือต้นสาละ ในวันเพ็ญเดือน ๖ เวลาใกล้เที่ยง ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

หลังจากประสูติได้ ๕ วันพระเจ้าสุทโธทนะ เชิญพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในไตรเวทย์จำนวน ๑๐๘ ท่าน มาฉันทโฆษาหารและให้เลือก เหลือเพียง ๘ ท่าน เฉพาะผู้เชี่ยวชาญในวิชาลักษณะพยากรณ์เพื่อทำหน้าที่พิจารณา ทำนายลักษณะของพระโอรสและขนานพระนาม พราหมณ์ทั้ง ๘ ท่าน ที่ได้รับเลือกคือ รามพราหมณ์ ลักษณะพราหมณ์ ยัญญพราหมณ์ ฤชพราหมณ์ โภชพราหมณ์ สุทัตตพราหมณ์ และโกณฑัญญะพราหมณ์ พราหมณ์ ๗ ท่านแรก ทำนายเป็น ๒ นัยคือ ถ้าพระโอรสอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ หากออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธ

^{๕๗} พุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓ /๑ /๙๙.

^{๕๘} ดูรายละเอียดใน พุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓ /๑-๒๔ /๗๑๘-๗๒๑.

^{๕๙} มหาวิทยาลัยธรรมกายแคลิฟอร์เนีย , GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๕๓-๕๕.

เจ้าศาสดาเอกของโลก ส่วนโกณฑัญญพราหมณ์ ซึ่งมีอายุน้อยที่สุดในพราหมณ์ ๘ ท่านนั้น ทำนายชี้ชัดลงไปว่า พระโอรสนี้จะออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จากนั้นพราหมณ์ทั้งหมดก็มีความเห็นตรงกันที่จะขนานพระนามพระโอรสว่า สิทธัตถะ ซึ่งแปลว่า สำเร็จตั้งปรารถนา

เมื่อพระโอรสมีพระชนมายุได้ ๗ วัน พระนางสิริมหามายาก็สิ้นพระชนม์ เจ้าชายสิทธัตถะจึงอยู่ในการเลี้ยงดูของพระนางมหาปชาบดี ซึ่งเป็นพระน้านางของพระองค์ และเป็นแม่เลี้ยงคนที่ ๒ ของพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้าชายสิทธัตถะมีพระอนุชาและพระชนิษฐาร่วมพระชนกที่ประสูติจากพระนางมหาปชาบดี ๒ พระองค์ คือ พระนันทะ และ พระนางรูปันธา แล้วยังมีลูกพี่ลูกน้องในสายวงศ์ รุ่งราวคราวเดียวกันอีกหลายพระองค์ คือเจ้ามหานามะ เจ้านุรุทธะ เป็นโอรสของพระเจ้าอาสุทโธทนะ เจ้าอาณนท์ โอรสของพระเจ้าอมิตโธทนะ และเจ้าเทวทัต โอรสของอาหิงงอมิตา ศากยกุมารที่มีอายุมากกว่าเจ้าชายสิทธัตถะ มีเพียงองค์เดียวคือ เจ้ามหานามะ

ครั้นเมื่อพระองค์ มีพระชันษาได้ ๗ พรรษา ก็ได้รับการศึกษาวิชาศิลปศาสตร์จากพราหมณ์ในราชสำนักจนจบสิ้นวิชาการ และศึกษาต่ออย่างสำนักของอาจารย์ยิวศวมิตร ผู้มีชื่อเสียงว่าเป็นปราชญ์ที่ไม่มีใครทัดเทียมในสมัยนั้น เจ้าชายสิทธัตถะได้ศึกษาวิชาพระเวท จิตศาสตร์ และคัมภีร์อุปนิษัท จนแตกฉานเชี่ยวชาญในวิชาต่างๆอย่างรวดเร็ว กระทั่งสิ้นความรู้ของอาจารย์ มีความรู้พร้อมที่จะได้รับตำแหน่งเป็นราชา และเป็นจักรพรรดิปกครองชมพูทวีปในอนาคต เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชันษาได้ ๑๖ พรรษา พระชนกเห็นว่าสมควรจะมีชายาได้แล้ว จึงไปสู่ขอเจ้าหญิงยโสธรา หรือพิมพา พระธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ ที่ประสูติจากพระนางอมิตา มาอภิเษกเป็นชายา และต่อมาได้มีพระโอรสด้วยกันพระองค์หนึ่งนามว่า ราहुล ชีวิตการครองเรือนของเจ้าชายสิทธัตถะได้รับการปรนเปรอจากพระชนก และพระประยูรญาติอย่างดีที่สุด ด้วยหวังว่า จะให้เจ้าชายอยู่ครองเรือนไปตลอดชีวิต และหมายมั่นจะให้ได้เป็นพระราชและพระเจ้าจักรพรรดิในอนาคต

วันหนึ่งขณะที่เสด็จออกนอกเมืองพร้อมกับสารถิ พระองค์ทรงพบคนแก่เป็นครั้งแรกในชีวิต ทรงตกพระทัยกับสิ่งที่ไม่คาดคิด เมื่อเสด็จออกประพาสครั้งที่สอง ทรงพบกับคนเจ็บเป็นครั้งแรก และทรงรำพึงว่าผู้คนทั้งหลายช่างโง่เขลาอย่างนัก ที่ยังสามารถสนุกสนานอยู่ได้ทั้งๆที่ถูกโรคาพยาธิคุกคามอยู่ใน การเสด็จออกนอกวังครั้งที่สาม พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นคนตายได้เป็นครั้งแรก ทรงสงสัยว่าเหตุใดผู้คนจึงล้มที่จะกลัวตาย และยังใช้ชีวิตอยู่ในความไม่ประมาท ในการเสด็จครั้งที่สี่ พระองค์ทรงพบสมณะ ผู้ยังชีพด้วยการภิกขาจาร มีอาการสงบสำรวม จึงตัดสินใจที่จะสละชีวิตฆราวาส ออกดำเนินชีวิตแบบนักบวช พระองค์ทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และบรรพชิต จากนั้นทรงเสด็จออกผนวช ทรงมำกัณฐกะ และมีมหาดเล็กชื่อฉันทะตามเสด็จ เมื่อไปถึงฝั่งแม่น้ำอโนมา ทรงตัดพระเกศาสละเพศฆราวาสผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อทรงพระชนมายุ ๒๙ พรรษา

ดังนั้น สิ่งที่คัมภีร์ยุคต้นนำเสนอ เป็นเรื่องของการเผชิญหน้ากับความจริงของชีวิตที่เป็นความแก่ ความเจ็บ ความตาย ที่นำไปให้พระองค์กลับมาครุ่นคิด ได้นำไปสู่เรื่องราวการค้นพบธรรมชาติ

ของความจริงเหล่านั้นในยุคต่อมา การเห็นคนแก่เป็นครั้งแรกเป็นครั้งแรก ฯลฯ ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ว่า ด้วยประสบการณ์ของพระวิปัสสีพุทธเจ้าในอดีต^{๖๐}

๒.๓.๔ การเสด็จออกผนวชหรือการออกมหาภิเนษกรรม

เจ้าชายสิทธัตถะออกมหาภิเนษกรรม คือ การเสด็จออกบรรพชาของพระพุทธเจ้า^{๖๑} สละราชบัลลังก์ออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงอธิษฐานเพศบรรพชิตที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ทรงตัดเหลือพระเกศา ๒ องค์คลี่เวียนขวาแนบติดพระเศียร จากนั้นพระองค์เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ สู่สำนักของอาฬารดาบส และอุทกดาบส ทรงศึกษาวิชาความรู้จนจบทุกอย่างเท่าที่อาจารย์ทั้ง ๒ สามารถสอนได้ แต่พระองค์ทรงเห็นว่าความรู้เท่านี้ไม่สามารถตรัสรู้ได้ จึงปลีกตัวไปบำเพ็ญเพียรตามลำพัง โดยวิธีการต่างๆ ที่เชื่อกันในยุคนั้นว่า จะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ เช่น การทรมานพระวรกาย เป็นต้น แม้ปฏิบัติอยู่ถึง ๖ ปี และความวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งยวด เมื่อทำจนถึงที่สุดแล้วแต่ก็ไม่นำไปสู่การตรัสรู้ธรรม พระองค์จึงหันมาบำเพ็ญเพียรด้วยการทำสมาธิ ดำเนินจิตไปตามทางสายกลาง ในที่สุดก็ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

ในพระไตรปิฎกพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย มีข้อความกล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าการอยู่ครองเรือนนี้ คับแคบ ๑ เป็นบ่อเกิดทุกข์คือกิเลส และทรงเห็นว่าการบรรพชาปลอดโปร่ง จึงเสด็จออกบรรพชา^{๖๒} เมื่อทรงถือบวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา แล้ว ได้เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม (ปัจจุบัน คือพุทธคยา) เพื่อปฏิบัติธรรม ณ ที่นั้น มีพวกราชชาลีโยคี มากมาย มีความหลากหลายทางความคิด สรุปแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม^{๖๓} คือ

๑. สัสสตทิฐิ กลุ่มที่เห็นว่าทุกอย่างเที่ยง สัตว์ตายแล้วเกิดอีก
๒. อุจเฉททิฐิ กลุ่มที่เห็นว่าทุกอย่างขาดสูญ สัตว์ตายแล้วสูญ

พวกราชชาลีโยคีเหล่านี้ มีวิธีบำเพ็ญเพียรหลายรูปแบบ แบ่งเป็น ๒ อย่างคือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยค การบำเพ็ญเพียรพัวพันหมกมุ่นอยู่ในกามสุข หมายถึง ประนเปรอตนเอง
๒. อตตกิลมณานุโยค การบำเพ็ญเพียรด้วยวิธีการทรมานตน ด้วยวัตถุประสงค์เดียวคือการบรรลุโมกษะหรือความหลุดพ้น

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงร่ำเรียนในสำนักของอาฬารดาบส และอุทกดาบส ซึ่งเป็นสำนักอาจารย์ที่โด่งดังที่สุดในสมัยนั้นจนสิ้นภูมิรู้ภูมิธรรมของอาจารย์ทั้งสองแล้ว ทรงตัดสินใจประทับใน

^{๖๐} มหาปทานสูตร ทีฆนิกาย, อังใน พระพรหมบัณฑิต, พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘.

^{๖๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๘๖.

^{๖๒} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๐๙/๕๙๕.

^{๖๓} พระศรีคัมภีร์ญาณ, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาฯ, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

การบำเพ็ญทุกรกิริยาซึ่งเป็นวิธีที่นิยมกันในชมพูทวีปว่าจะเป็นหนทางที่จะทำให้ตรัสรู้พระองค์บำเพ็ญ ตบะ เป็นอเจลก^{๖๔} (ประพฤติเปลือยกาย) ทรงกระทำทุกรกิริยาทั้ง ดังนี้

กตพระหนต์ด้วยพระหนต์ กตพระตาลู (เพดาน) ด้วยพระชีวหา คือใช้ลิ้นดันเพดานไว้ให้ แน่นจนพระเสโท (เหงื่อ) ไหลออกจากพระกัจฉะ (รักแร้) จนเกิดความทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัส ก็ ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้า ทรงกลั่นลมหายใจเข้าออก เมื่อลมเดินไม่สะดวกทางช่องพระนาสิก (จมูก) และพระโอษฐ์ไม่สะดวก ก็เกิด เสี่ยงอุ้งทางช่องพระกรรณ (หู) ทำให้ปวดพระเศียร เสียดในพระ อุทรร้อนไปทั่วพระวรกาย ก็ยังไม่ได้บรรลุสัจธรรมที่ทรงประสงค์ ในที่สุด ทรงใช้วิธีการอดอาหาร ผ่อน เสวยวันละน้อย ๆ บ้าง เสวยอาหารที่ละเอียดบ้าง จนพระวรกายเหี่ยวแห้งทรุดโทรมลง พระฉวีวรรณ เสร้าหมอง พระอัฐิปรางหายไปทั่วพระวรกาย พระกำลังก็ลดน้อยถอยลง ตามลำดับ

แม้พระองค์จะทรงทรมานหนักหนาสาหัส ทำทุกรกิริยา^{๖๕} ถึงเพียงนั้น ก็ยังตระหนักรู้ด้วย ตนเองว่า ยังไม่ใช่สิ่งที่ทรงแสวงหา จึงทรงเปลี่ยนวิธีการบำเพ็ญเพียรใหม่ ทรงเรียกวิธีการนี้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา วิธีการนี้ ปรากฏอยู่ในพระสูตรบทแรกในพระพุทศาสนา คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นแม่บทแห่งธรรมทั้งปวง หมายถึงจักรแห่งธรรมได้เริ่มเคลื่อนแล้ว พระพุทเจ้าทรงประกาศว่า พระองค์ทรงตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง ไม่มีใครเป็นอาจารย์ของพระองค์ พระองค์ทรงพบเป้าหมาย การออกผนวช ทรงประกาศศาสนา พระพุทศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองควบคู่กับลัทธิดั้งเดิมที่ไม่สูญสลาย ด้วยวิธีการที่แตกต่างจากความเชื่อที่มีอยู่เดิม ทั้งในด้านปริยัติ คำสอนรวมทั้งการปฏิบัติ^{๖๖}

๒.๓.๕ พระพุทประวัติหลังการตรัสรู้

หลังจากที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว ได้บำเพ็ญพุทกิจ ๔๕ พรรษาและพุทกิจประจำวัน พระพุทเจ้าได้เสด็จประทับจำพรรษา ณ สถานที่ต่างๆ เพื่อตั้งพระพุทศาสนาให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น มี เหตุการณ์สำคัญบางอย่างเป็นที่สังเกตในแต่ละพรรษา ดังนี้

พรรษาที่ ๑ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี โปรดปัญจวัคคีย์

พรรษาที่ ๒-๓-๔ พระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ ประดิษฐานพระศาสนา เริ่มแต่โปรดพระ เจ้าพิมพิสาร เสด็จนครกรุงกบิลพัสดุ์ ครั้งแรกและ อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นอุบาสกถวายวัดพระเชตวัน

พรรษาที่ ๓ ประทับที่พระเชตวัน นครสาวตถิ

พรรษาที่ ๕ ภูฏาคาร ในป่ามหาวัน มหานครเวสาฬหี โปรดพระพุทบิดาซึ่งปรินิพพานที่ กรุงกบิลพัสดุ์ ระบุพระญาติที่วิวาทเรื่องแม่น้ำโรหิณี พระมหาปชาบดีผนวช เกิดภิกษุณีสงฆ์

พรรษาที่ ๖ มกุลบรรพต ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่นครสาวตถิ

พรรษาที่ ๗ ดาวดึงส์เทวโลก แสดงพระอภิธรรมโปรด พระพุทมารดา

^{๖๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒ / ๑๗๘-๑๘๖ / ๑๕๘.

^{๖๕} สมักร บุรวาส, **ปรัชญาของลัทธิตถะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, หน้า ๙.

พรรษาที่ ๘ เกศกลาวัน ไกล่เมืองสูงสูมารคีรี แคว้นภักคะ พบนกุลบิดาและนกุลมารดา
พรรษาที่ ๙ โฆสิตาราม

พรรษาที่ ๑๐ ปาดำบลปารีเลยยกะ ไกล่เมืองโกสัมพี

พรรษาที่ ๑๑ เอกนาลา หมู่บ้านพราหมณ์

พรรษาที่ ๑๒ เมืองเวรัญชา

พรรษาที่ ๑๓ จาลิยบรรพต

พรรษาที่ ๑๔ พระเชตวัน พระราหุลอุปสมบทวาระนี้

พรรษาที่ ๑๕ นิโครธาราม นครกบิลพัสดุ์

พรรษาที่ ๑๖ เมืองอาฬวี ทรมานอาฬวกยักษ์

พรรษาที่ ๑๗ พระเวฬุวัน นครราชคฤห์

พรรษาที่ ๑๘-๑๙ จาลิยบรรพต

พรรษาที่ ๒๐ พระเวฬุวัน นครราชคฤห์ โปรดมหาโจรองคุลีมาล พระอานนท์ ได้รับหน้าที่
เป็นพระพุทธรูปปฏิฐากประจำ

พรรษาที่ ๒๑-๔๕ ประทับสลัปไปมา ณ พระเชตวันกับบุปผาราม นครสาวัตถี

พรรษาที่ ๔๕ เวฬุคาม ไกล่นครเวสาลี^{๒๗}

พุทธรกิจประจำวัน ๕ ประการ หมายถึง พระภารกิจของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิบัติเป็น
ประจำ ตลอดพระชนมายุหลังจากตรัสรู้เป็นระยะเวลา ๔๕ ปี มีทั้งหมด ๕ ประการ ได้แก่

๑. ตอนเช้า เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์และทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์โลกเหล่านั้น

๒. ตอนบ่าย ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพุทธศาสนิกชนที่มาเข้าเฝ้า ณ สถานที่
ประทับ และ ไม่ว่าพระองค์จะประทับอยู่ในสถานที่ใด ก็จะมีพุทธศาสนิกชนมาเข้าเฝ้าเป็นจำนวนมาก

๓. ตอนเย็น ทรงแสดงโอวาทโปรดพระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในสถานที่ที่พระองค์ประทับ

๔. ตอนเที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาธรรมให้แก่เทพเทวดา ทั้งหลายที่มาเข้าเฝ้า

๕. เวลาใกล้รุ่ง ตรวจดูสัตว์โลกที่อาจรู้ธรรมซึ่งพระองค์จะแสดง แล้วได้รับผลตามสมควร
แก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

หลังจากพุทธปรินิพพานไปแล้ว ๓ เดือน มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งแรกที่ถ้ำ
สัตตบรรณคูหา ข้างเขาเวภารบรรพต ไกล่กรุงราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์ พระ
มหากัสสปเถระเป็นประธาน และเป็นผู้ชักถาม พระอุบาลีเถระเป็นผู้ตอบข้อซักถามทางพระวินัย

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่
๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

พระอานนทเถระเป็นผู้ตอบข้อซักถามทางพระธรรม มีพระสงฆ์เข้าร่วม เป็นสังคีติการกสงฆ์ จำนวน ๕๐๐ รูป ใช้เวลา ๗ เดือนจึงสำเร็จ นับเป็นการทำสังคายนาพระไตรปิฎกในรูปแบบ พระไตรปิฎก มุขปาฐะ หลังจากนั้น มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นอีก ๒ ครั้ง ในอินเดีย ๑ ครั้ง ในลังกา ๑ ครั้ง ตามลำดับ

กระทั่งประมาณพุทธศักราช ๔๓๓ สมัยพระเจ้าวัฏฏคามณิอุภย กษัตริย์ปกครองลังกา จึงเริ่มมีการสังคายนาพระไตรปิฎกในรูปแบบ พระไตรปิฎกลายลักษณ์อักษร มีการใช้จดบันทึกลงในใบลาน ประการเหตุพระสงฆ์แตกต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายมหาวีหารกับฝ่ายอภัยคีรีวิหาร คำนึงว่าภายภาคหน้ากุลบุตรจะถอยปัญญา ควรจารึกพระธรรมวินัยลงในใบลาน^{๖๘} ทรงโปรดให้ พระพุทธทศเถระกับพระมหาติสสเถระร่วมกันดำเนินการ มีพระสงฆ์เข้าร่วมประชุมจำนวน ๕๐๐ รูป ณ อาโลกเลนสถาน ในมลยชนบท ในลังกาทวีป นับว่าเป็นการทำสังคายนา ครั้งที่ ๕ การทำสังคายนาครั้งนี้มีความสำคัญ สรุปได้ ๒ ประการคือ

๑. นับเป็นครั้งแรกที่มีการจดบันทึกพระพุทธวจนะเป็นลายลักษณ์อักษรลงบนใบลาน ด้วยภาษาบาลี ตามตำนานระบุว่าได้จารึกอรรถกถาลงไว้ด้วย

๒. พระธรรมวินัยที่ถูกจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรครั้งนี้ถือว่าเป็นต้นฉบับของพระไตรปิฎก ของฝ่ายเถรวาท ซึ่งภายหลังปรากฏว่า มีผู้นำเอาไปแปลเป็นภาษาของตน

การสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี ในคัมภีร์ใบลานต่างๆ ตกทอดมาถึงอนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาถือเป็นข้อมูลปฐมภูมิ โดยเหตุการณ์สำคัญต่างๆนี้ ผ่านมาถึง ๒,๕๐๐ กว่าปี พระพุทธศาสนาก็ยังคงมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

๒.๔ พระสูตรสำคัญและอรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเวลาการเสด็จออกผนวช

“ข้อความสำคัญ” ที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนี้

“ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดา และพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต”^{๖๙}

ในพระสูตรต้นปิฎก มีจำนวนพระสูตร ๘ พระสูตรที่ปรากฏ “ข้อความสำคัญ” ดังกล่าว คือ

๑. ปาสราสีสูตร	๒. โสณทัณทสูตร	๓. ภูฏทันตสูตร
๔. มหาสัจจกสูตร	๕. โพธิราชกุมารสูตร	๖. จังกีสูตร
๗. สังคารวสูตร	๘. สารีปุตตสูตรตนิทเทส	

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๑๕.

^{๖๙} ปาสราสีสูตร, ที.สี. (ไทย) ๙ / ๓๓๒ / ๑๒๘.

นอกจากนี้ยังมีกัณฐกวิมานสูตร ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่ม้ากัณฐกะ จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๖ [ฉบับมหาจุฬาฯ] ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถร-เถรีคาถา มีข้อความแสดงถึงช่วงเวลาการเดินทางออกจากวัง ที่ประทับไปสู่ริมฝั่งแม่น้ำอนโนมา และอีก ๒ พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะคือ ธัมมจักกัปปวัตนสูตรและปัพพัชชาสูตร

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแต่ละพระสูตรพอสังเขป เป็นลำดับไป

๒.๔.๑ พระสูตรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเวลาการเสด็จออกผนวช

๑. ปาสราสีสูตร

พระสูตรนี้ พระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมแก่มิถิลาทั้งหลาย ณ อาศรมของพราหมณ์ชื่อ รัมมะกะ ณ เขตวนาราม เนื้อหาแสดงพระสูตรแสดงข้อเปรียบเทียบด้วยบ่วงดักสัตว์ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าปรารถนาใคร่ชอบใจ ทำให้สมณพราหมณ์ผู้ติดอยู่ถึงความพินาศเหมือนเนื้อติดบ่วง การแสวงหาว่ามี ๒ อย่างคือ การแสวงหาไม่ประเสริฐกับการแสวงหาอันประเสริฐ

การแสวงหาไม่ประเสริฐคือ การแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด, ความแก่, ความตาย, ความโศก เป็นธรรมดา นักแสวงหาอันประเสริฐคือ แสวงหาพระนิพพาน อันไม่มีความเกิด เป็นต้น เป็นธรรมดา

พระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเหตุการณ์ เมื่อครั้งพระองค์ยังเป็นพระโอรสได้ ตรัสรู้ว่า ทรงมีความเกิด เป็นต้น เป็นธรรมดา แต่ก็แสวงหาสิ่งที่มีความเกิด เป็นต้น เป็นธรรมดา ทราบชัดถึงสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้ว ควรแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าและเกษมจากโยคะ จึงทรงดำริที่จะแสวงหาพระนิพพาน. ตรัสเล่าเรื่องที่เสด็จออกผนวช เมื่อยังอยู่ในวัยหนุ่ม เสด็จไปศึกษาในสำนักของอาหารดาบสและอุทกดาบสกาลามโคตร มี “ข้อความสำคัญ” เกี่ยวกับเวลาการเสด็จออกผนวช ดังนี้

มิถิลาทั้งหลาย ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวชมีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรง กันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อผนวชแล้วก็แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐคือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่น

ยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอาหารดาบส กาลามโคตร^{๗๐}

พระพุทธเจ้าทรงเทศน์โปรดพระปัญจวัคคีย์ ๕ รูป ทรงเตือนว่า กามคุณ ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เป็นเครื่องล่อให้บุคคลติดอยู่ในบ่วงแห่งความพินาศ

๒. โสณทัณฑสูตร

พระสูตรนี้พระพุทธเจ้าแสดง ณ กรุงจำปา ริมฝั่งสระน้ำช็อคคคารา เนื้อหาพระสูตรนี้ กล่าวถึง ความเป็นผู้มีศีลมีปัญหา เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าชาติกำเนิด โสณทัณฑพราหมณ์ ยอมตัดความสำคัญเรื่องผิวพรรณเรื่องมนต์เรื่องชาติกำเนิดของพราหมณ์ทั้ง เหลือแต่ศีลกับปัญญาก็ทำให้เป็นคนเป็นพราหมณ์ได้

^{๗๐} อ่านรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒ /๒๗๔-๒๗๖ /๒๙๖-๓๐๐.

“ข้อความสำคัญ” เกี่ยวกับการเสด็จออกผนวชที่ปรากฏในพระสูตรนี้คือ

ท่านทั้งหลาย ข่าว่า พระสมณโคดมทรงละพระประยูรญาติผนวชแล้ว... ทรงสละทรัพย์สินเงิน ทองมากมายทั้งที่ฝังอยู่ในพื้นดินและในอากาศผนวชแล้ว... พระสมณโคดมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัยเสด็จ ออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิตเมื่อพระชนกพระชนนีไม่ทรงปรารภนา จะให้เสด็จออกผนวช มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรงกันแสงอยู่ พระสมณโคดมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุแล้วครองผ้ากาสาฬพัศตร์เสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต^{๗๑}

พราหมณ์ชื่อ โสณทัณฑะ ทราบว่ามีพราหมณ์คบหาชาวกรุงจัมปากำลังจะเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า โสณทัณฑะพราหมณ์ก็จะเดินทางไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย แต่เมื่อพราหมณ์ชาวต่างแดนประมาณ ๕๐๐ คน ทราบเรื่องนี้ ก็เข้าห้ามไว้ โดยอ้างความยิ่งใหญ่ของโสณทัณฑะพราหมณ์ โดยชาติ โดยทรัพย์ โดยความรู้ในไตรเพท มีรูปงาม วาจาไพเราะ เป็นอาจารย์ของคนโดยมาก แต่โสณทัณฑะพราหมณ์แสดงพระพุทธานุคุณ ตอบอ้างความยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าโดยพระชาติ ได้สละทรัพย์สมบัติออกผนวช ดังนี้ โสณทัณฑะพราหมณ์ควรไปเข้าเฝ้าพระโคดม มิใช่ให้พระพุทธเจ้าเสด็จมาหาโสณทัณฑะพราหมณ์

พระสูตรนี้ พระพุทธองค์ตรัสถามปัญหาพราหมณ์ในเรื่องที่พราหมณ์รู้และเข้าใจดี คือ ปัญหาจากคัมภีร์ไตรเพท ต่างตรัสพูด โต้ตอบกัน ขมวดใจความสำคัญได้ว่า " ในที่ใดมีศีล ที่นั่นมีปัญญา ในที่ใดมีปัญญา ที่นั่นมีศีล ศีลกับปัญญาเป็นยอดในโลก ศีลและปัญญาชำระกันและกัน เปรียบเสมือนการใช้มือล้างมือ ใช้เท้าล้างเท้า" ทรงตรัสต่อไปว่า บุคคลที่เลื่อมใสในพระองค์ ออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ ถือน้ำศีล ๓ ชั้น บำเพ็ญสมาธิจนได้บรรลุญาณที่ ๑-๔ ได้วิชา ๘ มี วิปัสสนาญาณ เป็นต้น มีอาสวกษยญาณ เป็นที่สุด จึงทำให้หลุดพ้นได้

๓. ฎกทัณฑสูตร

พระสูตรนี้พระพุทธเจ้าแสดง ณ บ้านพราหมณ์ชื่อ ขาณุมัตตะ ขณะประทับที่ อัมพลัฏฐิกา (สวนมะม่วงหนุ่ม) โดยแสดงแก่พราหมณ์ชื่อ ฎกทัณฑะ

เนื้อหาพระสูตรนี้ ทำให้เห็นว่าการถึงพระรัตนตรัยเป็น สรณะ หรือ การให้ทาน การรักษา ศีล ๕ การออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ ยังมีผลมากกว่าการบำเพ็ญมหาบุญใหญ่โต สมัยนั้นฎกทัณฑพราหมณ์เป็นผู้ครอบครองหมู่บ้านพราหมณ์นี้ พระเจ้าพิมพิสารพระราชทานให้ ฎกทัณฑพราหมณ์กำลังเตรียมประกอบบุญพิธี ฎกทัณฑพราหมณ์ทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาจึงจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ถูกพราหมณ์ที่เดินทางมาเพื่อรับของถวายในมหาบุญคัดค้าน ฎกทัณฑพราหมณ์โต้ตอบพราหมณ์เหล่านั้น และแสดงพระพุทธานุคุณของพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า

ท่านทั้งหลาย ข่าว่า พระสมณโคดมทรงละพระประยูรญาติผนวชแล้ว... ทรงสละทรัพย์สินเงิน ทองมากมายทั้งที่ฝังอยู่ในพื้นดินและในอากาศผนวชแล้ว... พระสมณโคดมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัยเสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต...

^{๗๑} อ่านรายละเอียดใน ที.สี.(ไทย) ๙ /๓๐๔ /๑๑๔-๑๑๕.

เมื่อพระชนกพระชนนีไม่ทรงปรารภณา (จะให้เสด็จออกผนวช) มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรง
กันแสงอยู่พระสมณโคดมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ แล้วครองผ้ากาสาฬพัสตร์เสด็จออก
จากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต^{๗๒}... พระสมณโคดมมีพระรูปงดงามน่าดูดังนั้นเราควรจะ
ไปเฝ้าพระสมณโคดม มิใช่ให้พระสมณโคดมมาเฝ้าเรา

ในที่สุดพราหมณ์ทั้งหมดก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกันขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่
หมู่บ้านนั้น ภูทันทพราหมณ์ได้จัดเตรียมพิธีบูชาัญญ เพื่อความสุขความเจริญแก่ตนเองและประชาชน
โดยเตรียมสัตว์มากถึง ๓๕๐๐ ตัวผูกติดกับเสาเพื่อไว้ฆ่าบูชาัญญ ภูทันทพราหมณ์ทูลถามถึงยัญสมบัติ
๓ และบริวาร ๑๖ พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบโดยนำพิธีมหาบูชาัญญของพระเจ้ามหาวชิตราชในอดีต
มาตรัสเล่าให้ฟัง ว่าพระเจ้ามหาวชิตราช เป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ วันหนึ่งทรงดำริว่า เรา
ได้ครอบครองทรัพย์สมบัติ ชะล้างศึกและปกครองดินแดนมากมาย เราควรบูชามหาัญญ เพื่อ
ประโยชน์สุขแก่เราและตลอดไป จึงรับสั่งให้พราหมณ์บุโรหิต (อดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) มา
ชี้แจงวิธีบูชามหาัญญ ซึ่งพราหมณ์บุโรหิตได้กราบทูลวิธีการเพื่อแก้ปัญหา อย่างเป็นลำดับขั้นตอน
ตั้งแต่การปราบโจรผู้ร้ายแบบถอนรากถอนโคน จากนั้นทำพิธีบูชามหาัญญ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ตรัสเล่าเรื่องจบ ภูทันทพราหมณ์ได้ถามถึงยัญอย่างอื่นที่เตรียมการน้อยแต่ให้ผลมากกว่ามหาัญญว่ามี
หรือไม่ พระพุทธองค์ ทรงตอบว่ามี โดยเริ่มตั้งแต่ทานที่ทำสืบต่อกันมา มีผลมากขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ
จนถึงการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน บรรลุพระอรหันต์

หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงธรรมเสร็จแล้ว ภูทันทพราหมณ์มีความเลื่อมใสในพระธรรม
เทศนา ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิตและสั่งปล่อยสัตว์ที่เตรียมฆ่า
เหล่านั้นทั้งหมด และได้บรรลุธรรมในภายหลัง ที่ได้ฟังอนุปพิภพิกถาจบลง

๔. มหาสังกาสสูตร

พระสูตรนี้พระพุทธเจ้า แสดงหน้าศาลาเรือนยอด ในป่าใหญ่ใกล้กรุงเวสาลี เมื่อเช้าวัน
หนึ่งที่พระพุทธเจ้าเตรียมเสด็จเข้าสู่กรุงเวสาลีเพื่อบิณฑบาต พระอานนท์ เห็นสังกาสครันต์ เดินมาแต่
ไกลก็อาราธนาพระพุทธเจ้าให้ประทับอยู่ครู่หนึ่ง เพื่อสงเคราะห์เขา

เนื้อหาพระสูตรนี้ สัจจกนิครันต์ ได้กล่าวปราศรัย และตั้งกระทู้ขึ้นถามพระผู้มีพระภาค
หลายเรื่อง พระพุทธเจ้าก็ยังมิสืพระพักตร์ผ่องใส พระฉวีวรรณผ่องแผ้ว เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์เมื่อถูก
ถ้อยคำกระทบกระทั่ง พร้อมทั้งเล่าให้ฟังอีกว่าตนเคยไปโต้ตอบกับครูทั้งหก คือ ปุณณะกัสสปะ, มกขลิ
โคศล, อชิตะ เกสกะมพล, ปุทธะกัจจายนะ, สฬชัย เวลัญฐบุตร และนิครนถนาฏบุตร พอตนเริ่มวาทะ
ด้วย ก็พูดเลียงไปนอกเรื่อง แสดงความโกรธ ความคิดประทุษร้าย และความไม่พอใจให้ปรากฏ
แตกต่างจากพระผู้มีพระภาคที่มีพระฉวีวรรณผ่องแผ้ว มีพระพักตร์ผ่องใส ในพระสูตรนี้มีข้อความบาง
ตอนกล่าวดังนี้

ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิทอยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและ
พระราชบิดาไม่ทรงปรารภณาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึง
โกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อผนวชแล้วก็แสวงหา

^{๗๒} อ่านรายละเอียดใน ที.สี.(ไทย) ๙ / ๓๓๒ / ๑๒๘-๑๓๐.

ว่า อะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ คือ ความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหาอาหารดาบส กาลามโคตร^{๗๓}

ทรงตรัสเล่าเรื่องที่ทรงเห็นการครองเรือน เป็นเหมือนทางที่เต็มไปด้วยฝุ่น บรรพชา กลางแจ้ง ออกบรรพชา ทั้ง ๆ ที่พระมารดาบิดาทรงกันแสงไม่ปรารถนาให้ออก อยู่ในปฐมวัยพระ เกศาคำสนิท แล้วตรัสเล่าต่อไปถึงเรื่อง การแสวงหาสันติวรบท (ทางอันประเสริฐไปสู่สันติ) ทรงศึกษา ในสำนัก อาหารดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบสรามานุตร เมื่อไม่ทรงพอพระทัย ว่าจะเป็นไปเพื่อ พระนิพพาน จึงเสด็จออกจากสำนักของสองดาบสนั้น^{๗๔}

๕. โพธิราชกุมารสูตร

พระสูตรว่าด้วยโพธิราชกุมาร

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้า ประทับอยู่ในป่าเนื้อชื้อ เกสกพา ใกล้เมืองสูงสูมารคิระ แคว้น ภัคคะ โพธิราชกุมาร สร้างปราสาทชื่อ โกกนุท สร้างเสร็จใหม่ๆ ยังไม่ได้ใช้ โพธิราชกุมารให้มาณพ สัญชิกาบุตระ นิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ให้ฉัน ในวันรุ่งขึ้น โพธิราชกุมารกราบทูล พระพุทธเจ้าว่า ตนมีความเห็นว่า ความสุขจะพึงบรรลุด้วยความสุขไม่ได้ พึงบรรลุด้วยความทุกข์ พระ ผู้มีพระภาคจึงเล่าถึงการที่ทรงแสวงหาสันติวรบท (ทางอันประเสริฐ) ไปสู่สันติ ด้วยวิธีทรมานพระ วรกายต่างๆ ก็ไม่ได้ตรัสรู้ ต่อมาเมื่อทรงบำเพ็ญเพียรทางใจจึงตรัสรู้ได้ ทรงตรัสเล่าถึงการแสดงธรรม แก่ภิกษุปัญจวัคคีย์จนภิกษุเหล่านั้น ถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์คือเป็นพระอรหันต์

พุทธประวัติตอนบำเพ็ญสมาบัติ ในสำนักอาหารดาบส ๑ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชกุมาร ก่อนการตรัสรู้ แม้อาตมภาพยังเป็นโฬิสต์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า บุคคล จะไม่ประสบความสุขด้วยความสุข แต่บุคคลจะประสบความสุขได้ด้วยความทุกข์เท่านั้น”

พระสูตรนี้มี “ข้อความสำคัญ” ที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวช คือ

ในกาลต่อมา อาตมภาพยังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาคำสนิท อยู่ในปฐมวัยเมื่อพระราชมารดา และพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหวนดุนุ่มห่มผ้ากาสาหวัดสร ออกจากวังบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้ว ก็ แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ^{๗๕}

หลังจากได้ฟังการแสดงธรรมของ พระพุทธเจ้าแล้ว โพธิราชกุมารได้ประกาศตน ว่าเป็น อุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

๖. จังกีสสูตร

พระสูตรว่าด้วยจังกิพราหมณ์ พระสูตรนี้ทรงแสดงที่ หมู่บ้าน พราหมณ์ชื่อ โอปาสาทะ ป่าไม้สาละ อันเป็นที่ทำพิธีกรรมแต่เทพ ทางด้านเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์นั้นในแคว้นโกศล

^{๗๓} อ่านรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๒ /๓๗๑ /๔๐๖.

^{๗๔} สุขีพ ปัญญาภาพ ,พระไตรปิฎกฉบับ สำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, หน้า ๓๙๕.

^{๗๕} อ่านรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๓ /๓๒๗ /๓๙๕.

สมัยนั้นจังกีพราหมณ์เป็นผู้ครอบครองหมู่บ้านพราหมณ์นี้ พระเจ้าปเสนทิโกศล พระราชทานให้ครอบครอง จังกีพราหมณ์เห็นพราหมณ์คบคิดเดินทางเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นกลุ่มๆ ก๊ออยากจะไปบ้างบ้าง แต่ถูกพวกพราหมณ์ชาวต่างถิ่น คัดค้าน จังกีพราหมณ์ ก็ได้โต้ตอบ เช่นเดียวกับ กฎทัณฑ์พราหมณ์ พระสูตรนี้มี “ข้อความสำคัญ” เกี่ยวกับเวลาการเสด็จออกผนวช ดังนี้

พระสมณโคตมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท ทรงพระเจริญอยู่ในปฐมวัย เสด็จออกจากพระราชวัง ผนวชเป็นบรรพชิต...เมื่อพระชนนีและพระชนกไม่ทรงปรารภนาจะให้เสด็จออกผนวช มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรงกันแสงอยู่ พระสมณโคตมทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ แล้วครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต...พระสมณโคตมมีพระรูปงดงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก^{๗๖}

จังกีพราหมณ์ หลังจากที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว ยอมรับว่าเคยนึกดูหมิ่น สมณะมาก่อน แต่พระผู้มีพระภาคได้ทำให้เกิดความเคารพในสมณะ ทำให้เกิดศรัทธาขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

๗. สังการวสูตร

พระสูตรว่าด้วยมาณพข้อสังการวะ สมัยนั้นนางพราหมณ์ มีนามว่า ธัญยานี อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชื่อ ปัจจลภปะ นางเป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า นโมตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสส. สมัยนั้น สการวมาณพ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในไตรเวท ได้ฟังเช่นนั้น ก็กล่าวว่า นางพราหมณ์ ธัญยานี เป็นผู้ตกต่ำลุ่มจม ทั้งๆ ที่มีพราหมณ์ผู้รู้ไตรเวทแต่กล่าวคุณของสมณะโล้น นางตอบว่า นางรู้ถึงศีลและปัญญาของพระพุทธเจ้า ก็จะไม่เห็นว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ควรค่าควรบริภาษเลย มาณพจึงสั่งว่า ถ้าสมณะมาหมู่บ้านนี้ พึงบอกแก่ข้าพเจ้า นางพราหมณ์ก็รับคำ พระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล ทรงแวะพักในหมู่บ้านชื่อ ปัจจลภปะ นางธัญยานีพราหมณ์ จึงไปแจ้งให้ สการวมาณพ ทราบ สการวะพราหมณ์ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ได้ทูลถามว่า พระสมณะโคตมเป็นพวกไหนของสมณพราหมณ์ ที่ปฎิญาณถึงเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ว่าตนรู้แจ้ง ในปัจจุบัน อยู่จบพรหมจรรย์ บรรลุถึงความเป็นผู้ถึงฝั่งอย่างสมบูรณ์ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีต่างๆ กัน คือ ที่เป็นพวกฟังสืบลๆ กันมากก็มี เช่น พวกพราหมณ์ที่รู้ วิชา ๓ (ไตรเวท) ที่ปฎิญาณเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ด้วยเหตุว่าเป็นความเชื่อก็มี เช่น พวกนักเดา นักคิดพิจารณา ที่รู้แจ้งด้วยธรรมที่ไม่เคยฟังมาก่อนก็มี พระองค์อยู่ในพวกหลังนี้ ครั้นแล้วตรัสเล่าพระดำริ ตั้งแต่ยังมีได้เสด็จออกผนวช เห็นโทษของการครองเรือน แล้วเสด็จออกผนวชบำเพ็ญทุกรกิริยาจนบรรลุได้มาน และวิชา ๓ พระสูตรนี้มีข้อความสำคัญ ดังนี้

ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่นแข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัยเมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารภนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงเอนผม

^{๗๖}อ่านรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๓ /๔๒๕ /๕๓๔.

และหนด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดสร้อย ออกจากวังบวชเป็นบรรพชิต^{๗๗} เมื่อบวชแล้วก็แสวงหาว่าอะไร เป็นกุศล ขณะที่แสวงหาทางอันประเสริฐ คือความสงบซึ่งไม่มีทางอื่นยิ่งกว่า ได้เข้าไปหา อาฬารดาบส กาลามโคตร

เมื่อได้ฟังการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว สคารวมาณพ ได้ทูลสรรเสริญพระธรรม เทศนา และแสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

๘. สารีปุตตสูตรนันทเทส

ว่าด้วยพระสารีบุตรกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณพระสูตรนี้ แสดงการโต้ตอบระหว่างพระผู้มีพระภาคกับพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคเสด็จออกพรรษาที่ บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ โคนไม้ปาริฉัตตกะในภพดาวดึงส์ อันหมู่เทวดาแวดล้อมเสด็จลงสู่สังกัสสนครทางบันไดแก้วมณีตรงกลางในกาลนั้น เว้นการเห็นครั้งนี้ พระสารีบุตร ไม่เคยเห็นในกาลก่อนเลย

ว่าด้วยพระพุทธเจ้าทรงเป็นเอกบุรุษคือพระผู้มีพระภาค ยังทรงหนุ่มแน่น มีพระเกศาดำสนิท ดีเพียบพร้อมด้วยความหนุ่มฉกรรจ์ ในปฐมวัย เมื่อพระชนกและพระชนนี มีน้ำพระเนตรนอง พระพักตร์ กันแสงรำไร ไม่ปรารภนาให้ทรงผนวช ทรงละหมู่พระญาติ ทรงตัดความกังวลด้วยพระยศ ความกังวลด้วยพระโอรสและพระมเหสี ความกังวลด้วยการสั่งสมทุกอย่าง ทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาหวะ เสด็จออกผนวชจากพระราชวังเป็นบรรพชิต ทรงเข้าถึงความเป็นผู้ไม่มีกังวล เสด็จเที่ยวไปประทับอยู่ทรงเปลี่ยนอิริยาบถ ทรงเป็นไป ทรงรักษาพระชนมชีพ ทรงดำเนินไป ทรงยังชีวิตให้ดำเนินไปตามลำพังพระองค์เดียว พระผู้มีพระภาคชื่อว่าทรงเป็นเอกบุรุษ เพราะส่วนแห่งการบรรพชา เป็นอย่างนี้^{๗๘}

นอกจาก ๘ พระสูตรดังกล่าวนี้ ยังมีพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณ์ของเจ้าชายสิทธัตถะ คือ กัณฐกวิมานสูตร ฌัมมจักกัปปวัตตนสูตร ปัพพัชชาสูตร ตามลำดับดังนี้

๙. กัณฐกวิมานสูตร

พระสูตรว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่ม้ากัณฐกะ พระสูตรบทนี้ได้กล่าวถึง พระโมคคัลลานะ ซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ในด้านมีฤทธิ์ ได้เสวนาใต้ถ้ำมเทพบุตรตนหนึ่ง ซึ่งอยู่บนวิมานอันประเสริฐ บนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ว่าทำบุญอะไรมา จึงมีวิมานที่สวยงาม มีรัศมี มีสวน มีสระ มีผิวพรรณวรรณะผ่องใสเช่นนี้ เทพบุตรกล่าวตอบด้วยความปิติยินดีว่า “ข้าพเจ้าคือพญาม้ากัณฐกะเป็นสหชาติกับพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ในกรุงกบิลพัสดุ์ราชธานี ที่อุดมของกษัตริย์ศากยวงศ์ ... คราวเมื่อพระราชโอรสพระองค์นั้นเสด็จออกเพื่อพระโพธิญาณ ในเวลาเที่ยงคืน”^{๗๙}

พญาม้ากัณฐกะได้นำพาเจ้าชายสิทธัตถะ ออกจากประตูวัง ในเวลาเที่ยงคืน มีความปิติยินดี ร่าเริง เบิกบาน เมื่อทราบความต้องการของ เจ้าชายสิทธัตถะว่า ทรงออกจากพระราชวังมาเพื่อการบวช เมื่อพระองค์ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้วจักช่วยสัตว์โลก ให้ข้ามโอฆสงสาร

^{๗๗} อ่านรายละเอียดใน ม.ม.(ไทย) ๑๓ /๔๗๕ /๖๐๑.

^{๗๘} อ่านรายละเอียดใน ขุ.ม.(ไทย) ๒๙ /๑๙๑ /๕๔๗.

^{๗๙} ขุ.วิ.(ไทย) ๒๖ /๑๑๘๖ /๑๔๘.

จากนั้น ม้ากัณฐกะและนายฉันทะ ก็ได้พาเจ้าชายสิทธัตถะไปถึงแคว้นของกษัตริย์เหล่านี้อื่น ในตอนเช้า เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเมื่อเจ้าชายเสด็จไปในแคว้นนั้นแล้ว จึงให้นายฉันทะและม้ากัณฐกะกลับกรุง กบิลพัสดุ์ แต่เพราะความอาลัยอาวรณ์ของพญาม้ากัณฐกะในการที่ต้องจากเจ้าชายสิทธัตถะไป จึงป่วยหนัก และตายในที่สุดด้วยอาณูภาพแห่งบุญที่ประกอบด้วยความเลื่อมใสนี้ จึงจุติมาเกิดเป็นเทวดา ครอบครองวิมานซึ่งประกอบด้วยกามคุณทิพย์ในสรวงสวรรค์ จากพระสูตรนี้แสดงว่าม้ากัณฐกะได้พา เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จถึงประตูพระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรม ณ เวลา **เที่ยงคืน**

๑๐. ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^{๔๐} พระสูตรแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดง ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ให้กับปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตเมืองพาราณสี ปัจจุบัน เรียกว่า สารนาถ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ปัจจุบันเรียกว่า วันอาสาฬหบูชา มีใจความสำคัญ แสดงวิธีการค้นหาความจริงว่า ทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์หรือไม่กลับชาติมาเกิดอีก แสดงเป้าหมายของการเสด็จออกผนวช ที่สุด ๒ อย่างที่บรรพชิตไม่พึงปฏิบัติ ได้แก่

๑. กามสุขัลลิกานุโยค คือ การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย
๒. อัตตakilมณานุโยค คือ การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน

เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

ทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา คือข้อปฏิบัติสายกลางที่พระองค์ตรัสรู้แล้วว่าเป็นหนทางปฏิบัติ ของมนุษย์ทุกคน เพื่อพระนิพพานคือ อริยมรรค มีองค์ ๘ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)	๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)	๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ได้แก่

๑. ทุกข์ คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา เป็นทุกข์

๒. เหตุให้ทุกข์เกิด คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

๓. ความดับทุกข์ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วย วิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา

๔. ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

นี้ทุกข์อริยสัจ ควรกำหนดรู้พระพุทธองค์ได้กำหนดรู้แล้ว นี้ทุกข์สมุทัยอริยสัจ ควรละเสียพระพุทธองค์ได้ละแล้ว นี้ทุกข์นิโรธอริยสัจ ควรทำให้แจ้ง พระพุทธองค์ได้ทำให้แจ้งแล้ว นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เจริญ พระพุทธองค์ได้ทำเจริญแล้ว ความรู้ความเห็นตามเป็นจริงดังกล่าว ของพระพุทธองค์ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ ๓ รอบ ๑๒ อาการ หมดจดดีแล้วพระองค์จึงยืนยันได้ว่าเป็นผู้ตรัสรู้ สัมมาสัมโพธิญาณ ความหลุดพ้นของพระองค์ไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายภพใหม่ไม่มีอีก

^{๔๐} วิ.ม.(ไทย) ๔ /๑๓ /๒๐.

เหล่าภุมมเทวดาเมื่อฟังพระธรรมเทศนา อัมจักกัปปวัตนสูตร ได้บรรลุเสียงว่า นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศให้เป็นไปแล้ว ณ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพาราณสี สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลก จะปฏิเสธไม่ได้ เทวดา ขึ้นจากตุมหาราชิกาได้ยินเสียงของภุมมเทวดาแล้ว ก็บันลือเสียง ขึ้นไปเป็นลำดับชั้น ของสวรรค์ คือเทวตาคัน... ดาวดึงส์... ยามา... ดุสิต... นิมมานรดี... ปรนิมมิตวสวัตตี... ขึ้นไป ถึงเทวตาคันพรหมโลก... บันลือเสียงต่อไปว่า นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศให้เป็นไปแล้ว ณ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพาราณสี อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลกจะปฏิเสธไม่ได้

ช่วงกาลครุหนึ่งนั้น ทั้งหมดในโลกธาตุได้หวั่นไหวสะเทือนเลื่อนลั่นไป แสงสว่างอันยังไม่มีประมาณได้ปรากฏแล้วในโลก ด้วยอานุภาพแห่งพระสูตรนี้ ล่วงพ้นเทวานุภาพทั้งปวง^{๔๑} เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมพระรัตนตรัยเกิดขึ้นบนโลก ครบ ๓ ดวง คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์

๑๑. ปัพพัชชาสูตร

พระสูตรนี้ท่านพระอานนท์เถระกล่าวสรรเสริญการบรรพชา ณ พระเชตวัน ดังนี้ พระองค์ทรงพิจารณาครอบรอบ จึงพอพระทัยการบรรพชา พระพุทฺธองค์ทรงเห็นว่าการอยู่ครองเรือนนี้คับแคบ^{๔๒} เป็นบ่อเกิดธุลีคือกิเลส และทรงเห็นว่า การบรรพชาปลอดโปร่ง จึงเสด็จออกบรรพชา

พระพุทฺธองค์ครั้งบรรพชาแล้ว ทรงเว้นบาปกรรมทางกายและละวจีทุจริตได้ ทรงชำระอาชีวะให้หมดจด เสด็จไปถึงกรุงราชคฤห์ คิริพพนคร^{๔๓} แคว้นมคธ ได้เสด็จเที่ยวไปเพื่อทรงบิณฑบาต พระเจ้าพิมพิสารประทับยืนอยู่บนปราสาท ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทฺธเจ้าพระองค์นั้น ครั้นได้ทรงเห็นพระพุทฺธองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยพระลักษณะ จึงได้ตรัสกับราชทูตว่าให้พิจารณาอุกฤษฏ์รูปนี้ มีรูปร่างงาม สมส่วน สะอาด เยื้องย่างโดยสำรวม มีจักขุทอดลง มีสติ หาเหมือนกับผู้ออกบวชจากตระกูลต่ำไม่ ราชทูตทั้งหลายรีบไปสืบทูให้รู้ว่าภิกษุรูปนี้จะจาริกไปไหนและพักอยู่ที่ไหน

ราชทูตคนหนึ่งเห็นพระพุทฺธเจ้าเสด็จเที่ยวบิณฑบาต แล้วเสด็จออกจากพระนคร เสด็จขึ้นไปยังปิ่นทวบรรพต จึงกลับมากราบทูลพระเจ้าพิมพิสารว่า ภิกษุรูปนั้นพักอยู่ที่ถ้ำด้านหน้าภูเขา ปิ่นทวพระเจ้าพิมพิสารทรงสดับคำของราชทูตแล้ว ทรงรีบเสด็จไปยังภูเขาปิ่นทว แล้วประทับนั่งได้ทรงสนทนาปราศรัยเป็นธรรมเนียมระลึกถึงกัน ครั้นผ่านการสนทนาปราศรัยแล้วได้ตรัสตั้งนี้ว่า

^{๔๑} พระคันธสาราภิวงศ์ แปลและเรียบเรียง, อัมมจักกัปปวัตนสูตร พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) อธิบาย พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔๒.

^{๔๒} คับแคบ หมายถึง หมดโอกาสบำเพ็ญกุศล เพราะถูกรบกวนด้วยบุตรภรรยาและอุกฤษฏ์สรวกวน, พุ.สุ.อ.(ไทย) ๒ /๔๐๙ /๒๐๑.

^{๔๓} คำว่า “คิริพพนคร” คือ ชื่อของกรุงราชคฤห์นั่นเอง ที่มีชื่อว่า คิริพพนคร เพราะตั้งอยู่ท่ามกลางระหว่างภูเขา ๕ ลูก คือ (๑) ภูเขาปิ่นทว (๒) ภูเขาคิฆมกุฏ (๓) ภูเขาเวภาระ (๔) ภูเขาอิสสิลิ (๕) ภูเขาเวปุลละ ภูเขาทั้ง ๕ ลูกนี้เป็นเสมือนรั้วหรือกำแพงล้อมรอบ (คิริ = ภูเขา + วช = รั้ว + นคร), พุ.สุ.อ.(ไทย) ๒ /๔๑๑ /๒๐๒.

“พระคุณเจ้ายังหนุ่มแน่นเพิ่งผ่านปฐมวัยเมื่อไม่นานนี้ถึง พร้อมด้วยความผุดผ่องแห่งวรรณะเหมือน กษัตริย์สุขุมลชาติ ข้าพเจ้าจะมอบโภกสมบัติให้ ขอพระคุณเจ้าจงบอกชาติกำเนิดด้วยเถิด” พระพุทธ องค์ตรัสตอบ ดังนี้

มหาบพิตร มีชนบทแห่งหนึ่งตั้งอยู่ในแคว้นโกศล ตรงด้านข้างหิมวันตประเทศเป็นเมืองที่มั่งคั่ง ประชาชนขยันขันแข็ง อาตมภาพมีนามตามโคตรว่าอาทิตย มีนามตามชาติกำเนิดว่า ศากยะไม่ ประราณากามสุข^{๔๔} จึงออกจากตระกูลนั้นมาบวชเป็นบรรพชิต เห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็น การออกบวชว่าเป็นทางเกษม จะจาริกไปเพื่อบำเพ็ญเพียร

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า เจ้าชายสิทธัตถะต้องการออกจากกาม และไม่ประราณา ราชสมบัติ จึงมาผนวชเป็นบรรพชิต

๒.๔.๒ อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวช

อรรถกถา คือ คัมภีร์ที่รวบรวมคำอธิบายความในพระไตรปิฎกของโบราณจารย์ที่ได้ไข ความในพระไตรปิฎกไว้ เรียกว่า อรรถกถาของพระไตรปิฎก ตามหลักฐานที่ปรากฏ ระบุว่าเกิดขึ้นใน ราวพุทธศตวรรษที่ ๕ ในคัมภีร์มหาวงศ์และสัทธัมมสังคหะ ระบุข้อความเชิงประวัติว่าอรรถกถา เดิม นั้น พระมหินทเถระ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชได้นำมายังศรีลังกา แล้วแปล จากภาษาเดิม (ภาษาชามคธหรือบาลี) ลงสู่ภาษาสิงหล เชื่อกันว่า อรรถกถาเหล่านี้เป็นผลงานจาก การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ครั้นล่วงมาถึงสมัยของพระพุทธโฆษาจารย์ อรรถกถาที่มีอยู่ในประเทศ อินเดียได้สูญหายไป ส่วนที่เหลืออยู่ก็ไม่สมบูรณ์ พระเรวตเถระจึงได้แนะนำให้ท่านพระพุทธโฆษา จารย์ได้เดินทางไปยังศรีลังกาเพื่อศึกษาอรรถกถาและแปลกลับมาสู่ภาษาเดิม (คือภาษาชามคธ) พระ พุทธโฆษาจารย์จึงได้เดินทางไปยังศรีลังกาตามคำแนะนำนั้น แล้วได้ศึกษาและแปลอรรถกถาจาก ภาษาสิงหลสู่ภาษาชามคธ (บาลี) ด้วยเหตุดังกล่าว อรรถกถาที่เราได้ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จึง เป็นผลงานการแปลของพระพุทธโฆษาจารย์และพระเถระอื่นๆ

“อรรถกถา” แปลตรงตัวว่า “คำบอกความหมาย” ถ้าแปลให้ใหญ่ยิ่งขึ้นก็ตรงกับคำว่า “อรรถสังวรรณนา” คือข้อความที่พรรณนาความหมาย ว่าโดยพื้นฐาน พูดอย่างสมัยนี้ อรรถกถาก็คือ พจนานุกรมหรือ dictionary นั่นเอง แต่เป็น dictionary ที่ไม่เรียงตามลำดับอักษร แต่เรียง ตามลำดับพุทธพจน์ที่อยู่ในพระไตรปิฎก คือเรียงตาม text sequence โดย text นี้ คือ ตัวบท อัน ได้แก่พุทธพจน์ เรียกได้ว่า อรรถกถา เป็นพจนานุกรม superbly illustrated เลยทีเดียว คือมีส่วน เสริมประกอบช่วยอธิบายมากมายเหลือล้นมิใช่ภาพประกอบและมีตัวอย่างเรื่องราวมีคำเล่าขานมี นิทานที่ใช้ประกอบคำอธิบายเคลื่อนไป เรื่องเล่าในท้องถิ่นหรือเป็นเหตุการณ์ที่เล่าลือจำติดกันมา^{๔๕}

ลำดับกาลในพระพุทธประวัติ ตามที่ท่านแบ่งไว้ในอรรถกถา จะได้เป็น ๓ ช่วงใหญ่ คือ

^{๔๔} ขุ.สุ.(ไทย) ๒๕ /๔๒๖ /๕๙๗.

^{๔๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), **พระไทย ไข่เขาไข่เรา?**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๕๗.

๑. พุเรนิทาน ตั้งแต่เริ่มเป็นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติในอดีตจนถึงอุบัติในสวรรค์ชั้นดุสิต
๒. อวิพุเรนิทาน เรื่องราวตั้งแต่จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตจนถึงตรัสรู้
๓. สันติเกนิทาน เรื่องราวตั้งแต่ตรัสรู้แล้วจึงเสด็จปรินิพพาน^{๘๖}

พระเถระผู้เล่าพุทธประวัติ ได้กล่าวถึงเรื่องราวที่เป็นมาในชมพูทวีป ช่วงก่อนการออกมหาภิเนษกรรมถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเรียกเวลาช่วงนี้ว่า "ปุริมกาล" ดังนั้น ช่วง ปุริมกาลนี้จึงอยู่ในช่วงใหญ่ที่ ๒ คือ อวิพุเรนิทาน

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ก็กระโดดขึ้นหลังม้ากัณฐกะ ม้ากัณฐกะโดยความยาวเริ่มแต่คอวัดได้ ๑๘ ศอก ประกอบด้วยส่วนสูงอันเหมาะสมกับความยาวนั้น สมบูรณ์ด้วยกำลังและความเร็ว ตัวขาวปลอดประดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ถ้าม้ากัณฐกะนั้นฟังร้องหรือกระทำให้เสียงที่เท้าเสียงก็จะฟังกลับไปทั่วทั้งพระนคร เพราะฉะนั้น เทวดาทั้งหลายจึงปิดเสียงร้องของม้านั้น โดยประการที่ใครๆ จะไม่ได้ยินด้วยอำนาจของตน แล้วเอาฝ่ามือเข้าไปรองรับในวาระที่ม้าก้าวเท้าเหยียบไปๆ พระโพธิสัตว์เสด็จอยู่ท่ามกลางหลังม้าตัวประเสริฐ ให้นายฉันทะจับหางม้าเสด็จถึงยังที่ใกล้ประตูใหญ่ **ตอนเที่ยงคืน**^{๘๗}

เหตุการณ์การออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากหลักฐานชั้นอรรถกถานี้ก็กล่าวชัดเจนถึงเวลาเสด็จออกจากพระราชวังว่าเป็นเวลากลางคืน

คัมภีร์มธรรตถวิลาสินี^{๘๘} มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ช่วงเสด็จออกผนวชว่า

พระโพธิสัตว์ ครั้นทอดพระเนตรเห็นบรรพชิต (นักบวช) ก็ทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก วันที่เจ้าชายราหุลประสูตินั้นเป็นวันที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา ด้วยทรงเบื่อในเพศราวาสอันเต็มไปด้วยกิเลส จึงทรงเห็นว่าเพศบรรพชิตเท่านั้นที่ประเสริฐ และสามารถจะหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ เมื่อตัดสินพระทัยจะออกผนวช จึงตรัสให้นายฉันทะเตรียมม้าพระที่นั่ง แล้วเสด็จไปเยี่ยมพระโอรสและพระชายา เมื่อพระองค์เห็นพระนางพิมพาบรรทมหลับสนิทกับโอรสอยู่ ทรงพระดำริจะอุ้มพระโอรสขึ้นชมเชยเป็นครั้งสุดท้าย แต่ก็เกรงว่าพระนางพิมพาจะตื่นบรรทมเป็นอุปสรรคขัดขวางการเสด็จออกผนวช จึงตัดพระทัยระงับความเสนาหาในพระโอรส เสด็จออกจากห้องแล้วเสด็จลงจากปราสาทพบนายฉันทะ ซึ่งเตรียมม้ากัณฐกะเป็นม้าพระที่นั่งไว้ แล้วเสด็จออกจากพระนครในเวลาเที่ยงคืน เข้าเขตแดนแคว้นโกศลและแคว้นวัชชี จนถึงฝั่งแม่น้ำอนาโณมาในคืนนั้น เมื่ออาทิตย์ขึ้นแล้วจึงทรงครองบาตรและจีวรที่ขมิฏการพรหมนำมาถวาย ขณะนั้นตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ จากนั้น ทรงส่งนายฉันทะให้นำเครื่องทรงกษัตริย์กลับนคร แล้วเสด็จลี้ภัยโดยพระองค์เดียว มุ่งพระพักตร์ไปยังแคว้นมคธ

^{๘๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, หน้า ๒๗๑.

^{๘๗} ขุ.อป.อ.(ไทย) ๑/๑๐๘- ๑๐๙.

^{๘๘} บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้, หน้า ๑๖๖.

ในอรรถกถาบทนี้ก็ได้อธิบายไว้ชัดเจนว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จถึงยังที่ใกล้ประตูใหญ่ตอนเที่ยงคืน เพียงคืนเดียวเท่านั้น พระโพธิสัตว์เสด็จข้ามเขตแดนแคว้น ๓ แคว้น (แคว้นสักกะ แคว้นมัลละ แคว้นวัชชี) เสด็จดำเนินต่อไประยะทาง ๓๐ โยชน์ (๔๘๐ กิโลเมตร) ก็ถึงฝั่งแม่น้ำอนoma ซึ่งกว้าง ๘ อุสสะ พระโพธิสัตว์ทรงพอพระทัยความหมายชื่อแม่น้ำคือ อนoma ซึ่งแปลว่าไม่ต่ำทรม ทรงคิดออกผนวชที่ฝั่งแม่น้ำอนoma เพื่อประกาศให้รู้ว่า แม้การออกผนวชของพระองค์ก็จักไม่ต่ำทรม เหมือนชื่อแม่น้ำ พระองค์ทรงเอาพระปราชญ์ (สันพระบาท) กระตุ้นม้ากัณฐกะเป็นการบอกนัย ม้ากัณฐกะ ก็เข้าใจความหมายได้ดีจึงกระโดดข้ามจากฝั่งนี้ไปยืนยังอีกฝั่งหนึ่ง ครั้นแล้วพระโพธิสัตว์ก็ลงจากหลังม้า^{๘๙} อรรถกถากล่าวว่า พระโพธิสัตว์เสด็จลงจากหลังม้าเวลารุ่งสางพอดี

ในโลกทิพย์เทวดาทุกหมู่เหล่าต่างรู้เห็นการผนวชและการถือเพศบรรพชิตของพระโพธิสัตว์ทุกขั้นตอน แต่ในโลกมนุษย์ มีเพียงฉันทะและม้ากัณฐกะเท่านั้นที่รู้เห็น คัมภีร์มรุตตวิลาสณีกล่าวว่าเครื่องทรงถือเพศบรรพชิตแล้ว พระโพธิสัตว์ก็ตรัสกับฉันทะให้ช่วยกราบทูลพระบิดาพระมารดาด้วยว่าพระองค์สบายดี ฝ่ายฉันทะรับพระดำรัสแล้ว ก็ถวายบังคมลา เดินทางกลับกรุงกบิลพัสดุ์พร้อมกับม้ากัณฐกะ ในอรรถกถากัณฐกวิมานสูตร ปรากฏข้อความที่แสดงช่วงเวลาการเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ดังนี้

ข้าพเจ้าคือกัณฐกอัครราช สหชาติของพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะในกรุงกบิลพัสดุ์ ราชธานี ของกษัตริย์แคว้นศากยะ ครั้นใดพระราชโอรสเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณเพื่อโพธิญาณตอนเที่ยงคืน... ครั้นรู้ว่าพระศากโยรสผู้มียศใหญ่ประทับนั่งเหนือหลังข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ามีใจเบิกบานบันเทิง นำพระมหาบุรุษไปถึงแคว้นของกษัตริย์เหล่าอื่นเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นพระมหาบุรุษนั้นมิได้ทรงอาลัย ละทิ้งข้าพเจ้าและฉันทะอำมาตย์ไว้เสด็จหลีกไป ข้าพเจ้าได้เสียดพระบาททั้งสองซึ่งมีพระนขาแดงของพระองค์ ร้องไห้แลดูพระมหาวิระผู้กำลังเสด็จไป เพราะไม่ได้เห็นพระศากโยรสผู้ทรงสิริขึ้นข้าพเจ้าป่วยหนัก ก็ตายอย่างฉับพลัน^{๙๐}

ในกัณฐกวิมานสูตร เป็นพระสูตรในพระไตรปิฎก ซึ่งหลักฐานชั้นปฐมภูมิ พระโมคคัลลานะผู้เป็นเอตทัคคะในด้านผู้มีฤทธิ์มาก อัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้าเป็นผู้เล่าเรื่อง ส่วนอรรถกถาเป็นเรื่องที่อรรถกถาจารย์อธิบายขยายความที่อยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถาจึงเป็นข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

๒.๕ สรุปท้ายบท

เป้าหมายการบวชของชาวชมพูทวีปหรือชาวอินเดียโบราณยุคพุทธกาล คือการแสวงหาโมกษะ ซึ่งหมายถึงการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้กลับคืนสู่พระเจ้าสูงสุด โดยมีหลักปฏิบัติพื้นฐาน คือ หลักอศรม ๔ ในยุคนี้ ช่วงชีวิตสุดท้ายที่มุ่งแสวงหาโมกษะได้รับการยกย่องมากเป็นพิเศษและยังเชื่ออีกว่าการเข้าสู่ช่วงสันยาสีนั้นจะเริ่มต้นเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องรอให้อายุมากหรือมีลูกหลานก่อนตามแบบเดิม แนวคิดนี้ ทำให้เกิดลัทธิสมณะ ถือพรตอยู่ป่า ปลีกตัวจากโลกภายนอก มุ่งความสันโดษและแสวงหาความสุขทางจิตวิญญาณ สมัยพุทธกาลมีความเชื่อที่แตกต่างกันถึง ๖๒

^{๘๙} อ่านรายละเอียดใน ขุ.อป.อ.(ไทย) ๑ /๑๐๗- ๑๑๒.

^{๙๐} ขุ.อป.อ.(ไทย) ๑ /๑๐๘.

ความเชื่อ ค่านิยมการบวชที่นิยมในการทรมานตัวเอง (อัตตกลีมนานุโยค) นิยมทำกันในยุคนั้น เพราะถือเป็นการประพาศพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง ที่ทำให้ละกิเลสได้ เจ้าชายสิทธัตถะก็อยู่ในสภาพสังคัมแบบนั้น ทรงกระทำทุกกริยา ด้วยความทรมานหนักหนาสาหัส ใช้เวลาบำเพ็ญเพียรถึง ๖ ปี เป็นความเพียรพยายามค้นหาความจริงสูงสุดหรือ ปรมาตมัน เพื่อเข้าถึงความหลุดพ้นจากกระบวนการเวียนว่ายตายเกิดของ สังสารวัฏ หรือเข้าถึง “โมกษะ” ด้วยความเชื่อที่ว่า การที่อาตมันหรือชีวาตมันนี้เข้าไปรวมกับปรมาตมันหรือพรหมัน จึงจะเรียกว่า การพ้นจากทุกข์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ในที่สุดเจ้าชายสิทธัตถะก็ตระหนักรู้ว่า พระองค์ยังไม่พบสิ่งที่ต้องการแสวงหาจึงเปลี่ยนวิธีการบำเพ็ญเพียรมาเป็น มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ทรงนั่งขัดสมาธิคู้บัลลังก์ได้ตั้งโพธิ์ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี พระองค์ได้เข้าถึง วิชา ๓ ทรงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นการตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ไม่มีใครเป็นครูของพระองค์

ก่อนเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ทรงมีความรู้ในศาสตร์ต่างๆมากมาย สมัยพุทธกาลมีการแบ่งชนชั้นวรรณะ การบูชาัญญ มีสมณพราหมณ์เจ้าลัทธิต่างๆ เป็นจำนวนมาก แต่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของมหาชน มีอยู่ ๖ ท่านคือ ปุณณะกัสสปะ มักขลิโคศล อชิตเกสสัมพล ปุฏฐกัจจายนะ สัตถชยเวลัฏฐบุตร และ นิครนถนาฏบุตร ในบรรดาเจ้าลัทธิทั้ง ๖ นี้ มีเพียง นิครนถนาฏบุตร ที่มีคำสอนบางอย่างใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนา การปกครองสมัยพุทธกาล เป็นแคว้นใหญ่ได้ ๑๖ แคว้น แคว้นเล็กอีก ๕ แคว้นรวมเป็น ๒๑ แคว้น รูปแบบการปกครองมี ๓ แบบคือ แบบจักรวรรดินิยม แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแบบประชาธิปไตย สภาพเศรษฐกิจสมัยพุทธกาล ค่อนข้างดีมาก มีมหาเศรษฐีที่มีทรัพย์สมบัติมากมายอยู่หลายท่าน อาทิเช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี ฯลฯ

นักปราชญ์ ราชบัณฑิต นักวิชาการยุคปัจจุบัน แสดงทัศนะจาก”ข้อความสำคัญ”ที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จออกผนวช ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย เพื่อค้นหาว่าสิ่งใดคือสาเหตุหลักหรือแรงบันดาลใจ ในการเสด็จออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรมของเจ้าชายสิทธัตถะ ทำให้เกิดแนวคิด เรื่องช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะว่า น่าจะเป็นช่วงเวลากลางวัน มีสาเหตุจากแรงผลักดันทางการเมือง ซึ่งเป็นทัศนะที่แตกต่างไปจากแนวอรรถกถา ที่เสด็จออกผนวชหลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔ และเสด็จโดยลำพังกับนายฉันทะและมākāṇṭhika ในเวลากลางคืน เพื่อแสวงหาหนทางพ้นจากทุกข์

แม้ว่านักวิชาการจะยังไม่สามารถหาข้อยุติถึงสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะได้ แต่ที่ทราบเหมือนกัน มีอยู่เรื่องเดียวคือ พระองค์ได้ออกผนวช และเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมกับนายฉันทะและมākāṇṭhika โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาทัศนะความเห็นของนักวิชาการหรือ ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในเรื่องสาเหตุและเวลาที่น่าจะเป็นไปได้ ในบทต่อไป

บทที่ ๓

ทัศนะว่าด้วยสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะแสดงทัศนะของนักวิชาการและปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยศึกษาจาก ตำรา แบบเรียน หนังสือ เอกสารทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ค้นหาความหมายที่อยู่เบื้องลึกของเอกสาร และวิเคราะห์เนื้อความ (context analysis) และแสดงทัศนะจากการให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ท่าน ประกอบด้วยบรรพชิต ๖ รูป คฤหัสถ์ ๔ ท่าน ในเรื่องสาเหตุหลัก ช่วงเวลาของการเสด็จออกผนวช การบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ และค่านิยมการบวชในยุคพุทธกาลกับแนวโน้มของสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

๓.๑ ทัศนะของนักวิชาการและปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๑.๑ ทัศนะของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงประพันธ์ไว้ในหนังสือ “พระปฐมสมโพธิกถา (ฉบับเล่าเรื่อง)” ได้อธิบายถึงสาเหตุการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ ไว้ในหนังสือไว้ว่า “ครั้งพระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงสดับคำทำนายของพราหมณ์ ก็ตรัสถามว่า พระโอรสทอดพระเนตรเห็นสิ่งใดที่จะเป็นเหตุให้เสด็จออกบรรพชา พราหมณ์ กราบทูลว่า พระราชกุมารจะทอดพระเนตรเห็นรูปเทวทูตทั้งสี่ คือ คนชรา คนป่วย คนตาย และนักบวช”^๑ และยังได้อธิบายไว้อีกตอนหนึ่งว่า

พระสิทธัตถะราชโอรสเสวยโลกียสุขจวบจนพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา วันหนึ่งเสด็จออกจากพระนครโดยราชรถ...ไปประพาสพระอุทยานระหว่างทางได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตอันหนึ่ง เป็นปฐมนิมิต อันเทพยดานฤมิตเป็นคนชรามีเกศาอันหงอก...มีอาการอันไหวหวั่นสั่นไปทั่วทั้งกาย ควรจะสังเวช ยังไม่เคยได้ทอดพระเนตรพบเห็นมาแต่ก่อน...ในวารคัมภีร์ที่ ๒ ได้ทอดพระเนตรเห็นชนพยาธิโรค ครั้น ๓ เห็นชนกระทำการกิริยานอนอยู่ในระหว่างมรรควิถี ครั้งที่ ๔ ได้เห็นรูปบรรพชิตอันนุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดุ กอรปด้วยอาภักปกิจิรยาสำรวมอาจนำมาซึ่งความยินดีหลากหลาย เลื่อมใส พระองค์จึงตรัสถามนายสารถีเกี่ยวกับผู้อยู่ในเพศบรรพชิต ด้วยอานุภาพการดลใจของเทพยดา ทำให้นายสารถีทูลสรรเสริญความประเสริฐแห่งการบรรพชา

ในหนังสือได้อธิบายถึงความดำริของพระองค์ว่า “ประพฤติเป็นสมณเพศนี้ เป็นบุญพิธีกุศลกรรมอันประเสริฐสุนทรสถาพรโดยยิ่ง ควรอาตมาจะถือเอาซึ่งอุดมเพศเห็นปานดังนี้ มีพระทัยบังเกิดยินดีรักใคร่ในบรรพชา” จากข้อความที่ปรากฏนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สนับสนุน สาเหตุการเสด็จออกผนวชตามนัยของอรรถกถาคือ เห็นเทวทูตทั้ง ๔ มากระตุ้น

^๑ ยุพรา แสงทักษิณ, พระปฐมสมโพธิกถา ฉบับเล่าเรื่อง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๕๑-๕๒.

เตือนให้เสด็จออกผนวช และทรงเสด็จไปโดยลำพังกับนายฉันทะและมังกัณฐกะ โดยมีให้ใครทราบ เวลาการเสด็จออกผนวชเพื่อมิให้ใครขัดขวางได้ ดังข้อความต่อไปนี้

หลังจากมีพระดำรัสสั่งนายฉันทะแล้ว พระสิทธัตถะก็ทรงพระดำเนินไปยังห้องบรรทมพระพิมพาพระราชเทวีเพื่อทอดพระเนตรพระพักตร์พระราหุล แต่ครั้งทอดพระเนตรเห็นพระมเหสีบรรทมสนิท ทอดพระกรอยู่เหนือเศียรพระโอรส ก็ทรงเกรงว่าถ้ายกพระหัตถ์พระนางพิมพาออกเพื่ออุ้มพระราหุล พระนางจะตื่นบรรทม ซึ่งก็จะกีดขวางการเสด็จออกบรรพชา จึงหักห้ามพระทัยทรงดำริว่าหลังจากตรัสรู้แล้วจะเสด็จกลับมา จากนั้นก็เสด็จไปยังโรงม้า ทรงลูบไล้กายกัณฐกะ^๒

คัมภีร์ชั้นทุติยภูมิคืออรรถกถา ได้บันทึกไว้ว่า นอกจากนายฉันทะและมังกัณฐกะแล้ว ก็ไม่มีใครรู้เห็นการเสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิตของเจ้าชายสิทธัตถะแต่อย่างใด พระอรรถกถาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์อรรถกถาก็ได้ยืนยันชัดเจน เช่นเดียวกันว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกจากปราสาทภายในกรุงกบิลพัสดุ์ในเทศขรวาส โดยมีผู้รู้เห็นเพียงเฉพาะนายฉันทะและมังกัณฐกะ ที่ร่วมเดินทางไปกับท่านั้น โดยประตูแต่ละด่านของพระราชวังเปิดออกเอง ด้วยเทวานุภาพเพื่อให้พระองค์เสด็จผ่านออกไปได้โดยสะดวก”

๓.๑.๒ ทักษะของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) ทรงเรียบเรียง หนังสือ “ปฐมสมโพธิ” หลักสูตรนิกธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี-เอก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงชำระ มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

พระมหาบุรุษเจ้า เกิดกุศลฉันทน์น้อมไปในบรรพชา เห็นอำนาจแห่งประโยชน์ด้วยประการฉะนี้ ครั้นสมัยภายหลัง พระมหาบุรุษโพธิสัตว์นั้น ทรงพระเยาว์ตรุณกุมาร พระเกศายังดำสนิท ประกอบด้วยเยาว์ปฐมวัยอันเจริญ คุณอภิรมย์อยู่ในกามสุขสมบัติ เมื่อพระชนกนาถและพระประยูรญาติทั้งชายชวา ทรงพระกันแสง พระพักตร์นองด้วยน้ำอัสสุชลอยู่ ไม่ไยดียอมอนุญาตให้บรรพชาเลย พระมหาบุรุษเจ้า ก็ปลงพระศกเศสและพระมัสสุ ทรงกาสาวพัสตร์ถึงซึ่งอนาคาริยปฏิบัติ ทรงผนวช พรตบรรพชา ด้วยบริสุทธอิธยาศัย ตั้งพระหฤทัยว่า อนินวติ ภิวิสสามิ เราจะ เป็นบุคคลไม่กลับคืนยัง ขรวาสวิสัย พรหมจริยปรายโน จักมีพรหมจรรย์เป็นที่ไป ณ เบื้องหน้า^๓

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) ทรงสนับสนุนการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะต่อหน้าพระบิดาและพระประยูรญาติ พระดำรัสดังกล่าวนี้ยืนยันชัดเจนว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงปลงพระเกศและมัสสุแล้วนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากพระราชวังต่อเบื้องพระพักตร์ของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางปชาบดีโคตมี ที่ทรงกันแสง น้ำพระเนตรนองพระพักตร์ เพราะไม่ทรงปรารถนาจะให้พระองค์เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกผนวช

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^๓ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว), ปฐมสมโพธิ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๘-๒๙.

๓.๑.๓ ทศนะของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จสถิต ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓

หนังสือ “พุทธประวัติภาคที่ ๑” ตีพิมพ์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ สมเด็จพระสมณเจ้าฯ ก็ยังทรงให้มูลเหตุการเสด็จออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นช่วงเวลาที่พระบิดา พระมารดา มีพระพักตร์อาบด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่ โดยพระองค์แสดงทศนะจากพระไตรปิฎกบาลี มัชฌิมนิกาย ปาสราสีสูตร^๔ ว่า “...เจ้าชายสิทธัตถะกำลังเป็นหนุ่ม มีพระเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย, เมื่อพระบิดา พระมารดา ไม่ใคร่ยอม มีพระพักตร์อาบด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่, พระองค์ปลงพระเกศาและพระมัสสุแล้ว ทรงครองผ้ากาสายะ ถึงความปฏิบัติเป็นบรรพชิต...” น่าจะมีเหตุจำเป็นอย่างไรไม่ปรากฏ ถ้าหนีออกไปไม่กล้าให้ติดตาม ถ้าออกซึ่งหน้าไม่ไห้กล้าขัด... ในบรรพชาของพระมหาบุรุษ ยังสันนิษฐานลงไม่ถนัด

จากคำกล่าวนี้ พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กล่าวในทำนองว่า การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะนั้น เสด็จออกผนวชได้ทั้งช่วงเวลากลางวัน และกลางคืน โดยการเสด็จออกผนวชนั้น มีแนวโน้มว่า จะเป็นช่วงเวลากลางวัน และออกซึ่งหน้า พระบิดาและพระมารดา ตามคำของพระอาจารย์ผู้จนาบาลีมัชฌิมนิกาย ส่วนอาการเสด็จออกบรรพชา ตามอรรถกถาจารย์ ว่า เสด็จหนีออกในเวลากลางคืนทรงม้ากัณฐกะ มีนายฉันทะตามเสด็จนั้น, น่าจะกล่าวโดยอุปมา^๕. คือเป็นการเปรียบเทียบกันเท่านั้น

คำว่า “อุปมา” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีความหมายดังนี้
อุปมา[อุปะ อุปะ] น. สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ มักใช้เข้าคู่กับ อุปไมย ในประโยคเช่น เรื่องนี้อุปมาฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสืบสาวระบอบการปกครองในสมัยพุทธกาลว่า

ชนบทเหล่านี้ปกครองโดยสามัคคีธรรม^๖ เหมือนธรรมเนียมในแคว้นแคว้นวัชชีและแคว้นมัลละ ในแคว้นแคว้นวัชชีมีเจ้าองค์หนึ่งเรียกว่า ลิจฉวี ในแคว้นแคว้นมัลละมีเจ้าองค์หนึ่งเรียกว่า มัลละเป็นผู้ปกครอง แต่ในแคว้นแคว้นมัลละมีสองนครคือ กุสินารา หนึ่ง ปาวาหนึ่ง ในวงเจ้าทั้งสองนั้นไม่ได้เรียกผู้ใดผู้หนึ่งว่าเป็นราชา ไม่เรียกอย่างพระเจ้าพิมพิสาร เจ้าแผ่นดินมคธ และพระเจ้าประเสนทิ แผ่นดินโกศล ท่านทั้งสองนี้เขาเรียกว่าราชา ส่วนเจ้าในวงศ์ทั้งสองนั้นเขาเรียกลิจฉวีและมัลละเสมอกัน ทั้งนั้น เมื่อมีกิจเกิดขึ้น มีการสงคราม เป็นต้น เจ้าเหล่านั้นก็

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๒ / ๒๗๗ / ๓๐๐.

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธประวัติ เล่ม ๑ ปฐมโพธิกาล**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘.

^๖ สมักร บุราวาศ, **ปรัชญาของลัทธิเต๋า**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

ประชุมกันช่วยกันจัดตามควร พวกศากยะในบาลี กัฏฐี พระวินัยกัฏฐี ในบาลีมัชฌิมนิกายกัฏฐี ในบาลีอังคุตตรนิกายกัฏฐี เรียกว่า สักกะ เสมอกันทั้งนั้น...

จากถ้อยคำของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เราจะเห็นได้ชัดทีเดียวถึงความก้าวหน้าในความคิดของสมณะไทยในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาพระไตรปิฎกด้วยปัญญาทางวิทยาศาสตร์^๗

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงรจนาพุทธประวัติ เล่ม ๑ ปฐมโพธิกาล หลักสูตรนักธรรม และนักธรรมศึกษาชั้นตรี นี้ไว้ เพื่อนำผู้อ่านผู้เรียนให้รู้จักใช้วิจารณ์ญาณ เพราะฉะนั้น ในเนื้อหาจึงมีทั้งบรรยายความและวิจารณ์ผสมผสานสอดคล้องกันไป ซึ่งเนื้อความในส่วนของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะนั้น ท่านกล่าวไว้ในหนังสือว่า สิทธัตถะกุมาร เสด็จอยู่ครองพระราชมารดาสมบัติราบเท่าพระชนมายุ ๒๙ พรรษา แล้วเสด็จออกผนวชเป็นบรรพชิตแสวงหาพระสัมมาสัมโพธิญาณ

พระอาจารย์ผู้รจนาอรรถกถา^๘ แสดงความตามนัย มหาปทานสูตร^๙ ว่าได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ อันเทวดาสร้างเนรมิตไว้ในระหว่างทาง เมื่อเสด็จประพาสพระราชอุทยาน ๔ วาระ โดยลำดับกัน ทรงสังเวชเหตุได้เห็นเทวทูต ๓ ข้างต้น อันพระองค์ยังไม่เคยพบมาในกาลก่อน ยังความพอพระหฤทัยในบรรพชาให้เกิดขึ้นเพราะได้เห็นสมณะพระองค์ได้เสด็จหนีออกในกลางคืน ทรงม้ากัณฐกะ มีนายฉันทะตามเสด็จ ถึงฝั่งแม่น้ำอนาโณมา ตรัสสั่งนายฉันทะให้นำม้าพระที่นั่งกลับคืนพระนคร แล้วทรงตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ อธิษฐานเพศบรรพชิต^{๑๐} ณ ที่นั้น

ฝ่ายพระอาจารย์ผู้รจนาบาลีมัชฌิมนิกาย แสดงว่า ทรงปรารภความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันครอบงำมหาชนทุกคนไม่ล่วงไปได้ ถึงพระองค์ก็มีอย่างนั้นเป็นธรรมดา การจะแสวงหาอุบายแก้ทุกข์ ๓ อย่างนี้ในเพศฆราวาสนั้น เป็นการยากยิ่ง บรรพชาเป็นช่องว่าง พอเป็นที่แสวงหาอุบายนั้นได้ จึงมีพระอริยาศัยน้อมไปในบรรพชา ไมยินดีในฆราวาสสมบัติ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงสนับสนุนสันนิษฐานถึงสาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ตามพระอาจารย์ผู้รจนาบาลีมัชฌิมนิกาย ทรงตีความของพระไตรปิฎกที่น่าเสนอมานี้ เพื่อให้เห็นว่าเจ้าชายสิทธัตถะไม่ได้เสด็จหนีออกผนวชแต่เสด็จออกบวชซึ่งหน้าในขณะที่ พระราชบิดาและพระประยูรญาติ ไม่ยอม และเศร้าโศกเสียใจ ในขณะที่เจ้าชายจะเสด็จออกผนวช ที่ได้กล่าวไปข้างต้น และไม่เห็นพ้องตามพระอาจารย์ผู้รจนาอรรถกถา แสดงความตามนัย มหาปทานสูตร.

^๗ สยาม ราชวัตร, “การตีความพุทธประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส”, มนุษยศาสตร์สาร, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗): ๑๔๗-๑๗๔.

^๘ สุ.วิ.ทูต. ๒/๑.

^๙ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑/๑.

^{๑๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติเล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๕๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘-๓๔.

๓.๑.๔ ทศนะของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระราชทินนามที่ “สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์” พระนามเดิมคือ “พระพรหมคุณาภรณ์” ได้แสดงเนื้อความในส่วนของสาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยแสดงทัศนะสอดคล้องกับแนวอรรถกถา โดยกล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” (ฉบับปรับขยาย) ว่า เจ้าชายสิทธัตถะทรงได้รับความปรนเปรอด้วยโลกียสุขอยู่เป็นเวลานานถึง ๒๙ ปี และยังคงปิดกั้นไม่ให้พบเห็นสภาพความเป็นอยู่ที่ระคนด้วยความทุกข์ ความเดือดร้อนต่างๆของมนุษย์ อันรวมเด่นอยู่ที่ความแก่ เจ็บ และตาย เป็นสิ่งที่พระองค์ต้องครุ่นคิดแก้ไข

ปัญหานี้ มองสะท้อนออกไปในวงกว้าง ให้เห็นสภาพสังคม ที่คนพวกหนึ่งได้เปรียบกว่า ก็แสวงแต่โอกาสที่จะหาความสมบูรณ์พูนสุขใส่ตน...ไม่คิดถึงความทุกข์ยากเดือดร้อนของใคร ยามสุขก็ระเริงมัวเมาอยู่ในความคับแคบของจิตใจ ถึงคราวถูกความทุกข์ครอบงำ ก็ลุ่มหลงไร้สติเหี้ยมโหดกับตัวเอง แล้วก็แก่เจ็บตายไปอย่างไร้แก่นสาร ฝ่ายคนที่เสียเปรียบ ไม่มีโอกาส ถูกบีบคั้นกดขี่อยู่อย่างแร้นแค้น แล้วก็แก่เจ็บตายไปอย่างไร้ความหมาย เจ้าชายสิทธัตถะทรงมองเห็นสภาพเช่นนี้แล้ว ทรงเบื่อหน่ายในสภาพความเป็นอยู่ของพระองค์...ทรงคิดหาทางแก้ไข จะให้มีความสุขที่มั่นคง เป็นแก่นสาร...ในที่สุดมองเห็นภาพพวงสมณะ ซึ่งเป็นผู้ได้ปลื้มตัวจากสังคม ไปค้นคว้าหาความจริงต่างๆ...ความเป็นอยู่แบบนี้จะช่วยพระองค์ให้แก้ปัญหานี้ได้ ดังนี้ เจ้าชายสิทธัตถะจึงเสด็จออกผนวชอย่างพวงสมณะ^{๑๑} ที่มีอยู่แล้วในสมัยนั้น

๓.๑.๕ ทศนะของพุทธทาสภิกขุ (พุทธทาส อินทปญฺโญ)

พุทธทาสภิกขุ (พุทธทาส อินทปญฺโญ) ได้แปลและรวบรวมจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ประพันธ์หนังสือชื่อ “พุทธประวัติจากพระโอษฐ์” แสดงทศนะโน้มไปทางอรรถกถา จากข้อความตอนหนึ่งว่า “ความรู้สึก ที่ถึงกับทำให้ออกผนวช”^{๑๒}

ภิกษุ ท. ! ในโลกนี้ ครึ่งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ยังเป็น โภธิสัตว์อยู่ ตนเองมีความเกิด เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มี ความเกิดเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความแก่ เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความเจ็บไข้ เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความตาย เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความตาย เป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความโศก เป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลง แสวงหาสิ่งที่มีความโศกเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง, ตนเองมีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่แล้ว ก็ยังมัวหลงแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองโดยรอบด้านเป็นธรรมดาอยู่นั่นเอง อีก

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับขยาย)**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๔.

^{๑๒} บาลี ปาสราสีสูตร โอปัมมวรรค ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่อาศรมของร่มกพรหมณ โกศลเมืองสาวัตถี, ม.ม.(บาลี) ๑๒ / ๓๑๖ / ๓๑๖. อ้างใน, **พุทธทาส อินทปญฺโญ, พุทธประวัติจากพระโอษฐ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๕), หน้า ๔๔-๔๖.

ภิกษุ ท. ! ความคิดอันนี้ ได้เกิดขึ้นแก่เราว่า “ทำไมหนอ เราซึ่งมีความเกิด... ความเศร้าหมองโดยรอบด้าน เป็นธรรมดาอยู่เองแล้ว จะต้องไปมัวแสวงหา สิ่งที่มีความเกิด... เราพึงแสวงหา นิพพาน อันไม่มีความเกิด อันเป็น ธรรมที่เกษมจากเครื่องร้อยรัด ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าเกิด.”

ภิกษุ ท. ! เรานั้นโดยสมัยอื่นอีก ยังหนุ่มเทียว เกสายังดำจัด บริบูรณ์ด้วย ความหนุ่มที่กำลังเจริญยังอยู่ในปฐมวัย, เมื่อมารดาบิดาไม่ปรารถนาด้วย กำลังพากันร้องไห้ให้น้ำตานองหน้าอยู่, เราได้ปลงผมและหนวด ครองฝ้าย้อมผาด ออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีเรือนแล้ว

และได้หยิบยกเนื้อหา ที่มาในบาลี สคารวสูตร^{๑๓} ความว่า

การทวาชะ ! ในโลกนี้ ครั้งก่อนแต่การตรัสรู้ เมื่อเรายังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโภสัตว์อยู่ ความคิดนี้เกิดมีแก่เราว่า “ ขรवासคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ส่วนบรรพชาเป็นโอกาสว่าง ผู้อยู่ครองเรือน จะประพติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยส่วนเดียว เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว โดยงายนั้นไม่ได้ ถ้าไฉนเราพึงปลงผมและหนวด ครองฝ้าย้อมผาดออกจากเรือน บวชเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับด้วยเรือนเกิด ”

๓.๑.๖ ทศนะของพระราชภาวนาวิสุทธิ (หลวงพ่อรัญมขโย ; ปัจจุบัน)

หลวงพ่อรัญมขโย ได้แสดงทศนะไว้ในหนังสือ “พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า” เป็นทศนะที่สนับสนุนแนวทางตามอรรถกถา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา ทรงมีพระโอรส พระนามว่า ราหุล แม้จะทรงรักและห่วงใย พระโอรสมาก แต่ความปรารถนาที่จะหาทางช่วยชาวโลก ให้พ้นทุกข์มีมากกว่า ในคืนที่พระโอรสประสูติ ได้ทรงม้าชื่อ กัณฐกะ และมี นายฉันทะ เสด็จออกจากพระราชวัง ไปโดยไม่อภัยอาวรณ์ สมบัติ อำนาจ ราชบัลลังก์และความสุขทั้งปวง หลังจากในวันหนึ่ง ทรงเสด็จประพาสนอกพระราชวัง ทอดพระเนตรคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ก็ทรงสลดพระทัยในความไม่เที่ยงของชีวิต และทรงเชื่อว่าการผนวชจะทำให้พ้นจากความแก่ ความเจ็บ และความตายได้ จึงทรงอยากออกผนวช แม้จะทรงมีพร้อมทุกสิ่งทั้งชาวโลกต้องการ และอีกไม่นานก็จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิปกครองโลก แต่ไม่ได้ทรงลุ่มหลงในสิ่งเหล่านั้นเลย

๓.๑.๗ ทศนะของศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต

ผลงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาเรื่อง “แผนการกู้อิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ” มีโครงสร้างที่แตกต่างกับพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ในด้านของความคิดสร้างสรรค์และวิเคราะห์วิจัย ตลอดจนการแสดงความเห็นอย่างกว้างขวางของอสังฆการอันสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อในยุคปัจจุบัน ผู้เขียนได้แสดงเรื่องเดียวกัน เป็นความคิดแนวใหม่หลายเรื่อง ดังต่อไปนี้ เรื่องเผ่าพันธุ์ของพระพุทธเจ้าว่าเป็นชาวมองโกล โดยการที่เจ้าชายสิทธัตถะต้องการต้องสละ พระราชบิดาตลอดจนพระประยูรญาติ เพราะต้องการกอบกู้ฐานะของชาวมองโกล นั่นคือ การตรัสรู้ธรรม ซึ่งยังไม่มีใครเข้าถึงได้แม้แต่พวกอารยัน งานเขียนทั้งหมดนี้เป็นความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียนโดยเฉพาะเท่านั้น

^{๑๓} ม.ม.(บาลี) ๑๓ /๖๖๙ /๗๓๘. อ้างใน พุทธทาส อินทปัญโญ, พุทธประวัติจากพระโอษฐ์, หน้า ๔๖.

ขณะเดียวกัน ได้สะท้อนถึงความแน่วแน่ตั้งใจที่จะแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ ของเจ้าชาย สิทธัตถะหลังจากที่เห็นเทวทูตทั้ง ๔ และการสร้างบารมีมายาวนานของพุทธองค์เป็นไปเพื่อช่วย ตนเองและสรรพสัตว์ทั้งหลาย

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ ตอนแผนการขั้นที่ ๑ เรื่อง “การเสด็จออกบรรพชา จนกระทั่ง ตรัสรู้” กล่าวถึงสาเหตุการออกผนวชว่า เพราะความทรงนงในศักดิ์ศรี ความหยิ่งในสายเลือดของชาว มองโกล ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะคิดกบฏเอกราช^{๑๔} จากแคว้นโกศล ผู้ซึ่งชอบดูถูกแคว้นสักกะ ว่าเป็น มลิกะ การจะกบฏเอกราชได้สำเร็จนั้น ถ้าอาศัยอาวุธเห็นจะลำบาก และมีหวังน้อยมาก เพราะ สักกะเป็นแคว้นเล็ก มีพลเมืองและทหารจำนวนน้อย เจ้าชายสิทธัตถะ จึงหาวิธีเอาชนะโดยการ ใช้ ปัญญา และต้องไม่ให้ปรัภักษ์รู้ตัวได้ นั่นคือ การหนีออกผนวช และจาริกไปในฐานะ ราชาผู้เปื้อโลก เป็นการไปเพื่อแสวงหาสัจธรรม เพื่อดับความทุกข์ แคว้นสักกะเป็นแคว้นเล็กที่อยู่ในการปกครอง ของแคว้นโกศล ทั้งนี้มีหลักฐานความสัมพันธ์ แคว้นสักกะ กับแคว้นโกศลจากพุทธดำรัสที่ พระพุทธเจ้าตรัสกับพระเจ้าพิมพิสารเมื่อคราวพบกันครั้งแรกว่า “ขอถวายพระพร มีชนบทของ พระราชาชาวโกศลแห่งหนึ่ง อยู่ข้างภูเขาคิณนิพัตต์ เพียบพร้อมด้วยทรัพย์และความกล้าหาญชาว ชนบทนั้นเรียกตามโคตรว่าอาทิจจะและเรียกตามชาติ กำเนิด ว่าสาภิยะ ออกบวชจากตระกูลนั้น”^{๑๕}

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ศาสตราจารย์จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้แสดง ทรรศนะว่า การได้กบฏอิสรภาพของชาวมองโกลเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น โดยที่สาเหตุหลักของการ เสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ คือ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ และบารมีที่เต็มเปี่ยม บริบูรณ์ เป็นบารมีในการเป็นพระพุทธเจ้าที่ได้สร้างมายาวนาน ๔ อสงไขย แสนมหากัป เมื่อเห็นเทว ทูตทั้ง ๔ จึงเสด็จออกผนวช ทรงเสด็จไปอธิษฐานเพศบรรพชิตที่ริมฝั่งแม่น้ำอนิมา

๓.๑.๘ ทักษะของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ เขียนอธิบายในหนังสือ “พุทธปาฏิหาริย์ ดำเนินหรือเรื่องจริง” ใน “ประเด็นที่ ๓ ทรงออกบวชเพราะสาเหตุใดกันแน่” ได้หยิบยกประเด็นของ ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธรังสี ขึ้นมาสรุปเพื่อต่อยอดความเข้าใจในสาเหตุการออกผนวชของ เจ้าชายสิทธัตถะ ว่า “...มีการค้นพบหลักฐานทางฝ่ายมหายานว่าพระพุทธเจ้าเสด็จบรรพชาเพราะ เหตุผลทางการเมือง คือ แพ้คดีในสภา” ซึ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ ได้อธิบาย เพิ่มเติมว่า “เป็นการเสนอความคิดของนักวิชาการทิเบต ซึ่งน่าสนใจ”^{๑๖} เพราะคำว่าแพ้คดีในสภา แสดงว่า แคว้นสักกะมีการปกครองแบบสภา และเจ้าชาย สิทธัตถะก็ทรงช่วยพระบิดาบริหาร บ้านเมือง ซึ่งจะต้องชี้แจงเรื่องต่างๆในสภาอยู่ตลอด ในการประชุมสภาบางครั้งต้องมีการลงมติใน ประเด็นที่สำคัญต่างๆ ซึ่งย่อมต้องมีแพ้หรือชนะ เรื่องที่เป็นเหตุให้เจ้าชายสิทธัตถะแพ้คดี คือการ

^{๑๔} จำนงค์ ทองประเสริฐ, แผนการกบฏอิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๘.

^{๑๕} พ.ศ. (ไทย) ๒๕ / ๔๒๗ / ๔๑๕.

^{๑๖} บรรจบ บรรณรุจิ, หนังสือพุทธปาฏิหาริย์ ดำเนินหรือเรื่องจริง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๙), หน้า ๔๗-๔๘.

ประกาศสงครามเรื่องศึกชิงน้ำระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์และเมืองเทวทหะ พระองค์ไม่เห็นด้วยที่จะให้ทำสงครามซึ่งเป็นเพียงเสียงส่วนน้อยในสภาเท่านั้น ดร.บรรจบ ได้ให้ความเห็นที่สำคัญว่า “การที่พระองค์ทรงร่วมบริหารบ้านเมืองและพบปัญหาต่างๆ น่าจะมีส่วนอย่างมากในการบ่มเพาะโพธิญาณ ช่วยให้พระองค์เห็นทุกข์ภัยในสังสารวัฏแล้วเกิดเบื่อหน่ายเพศฆราวาสถึงขั้นสละโลกียสุขออกบวชในที่สุด”

ในหนังสือ “พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้” มีการกล่าวถึงเรื่องราวการปรึกษาหารือกันระหว่างพระเจ้าสุทโธทนะกับเจ้าชายสิทธัตถะว่าจะเสด็จออกผนวช ดังนี้ว่า หากพระองค์จะเสด็จออกผนวช โดยไม่ได้ทูลขอพระราชานุญาตจากพระบิดา ก็จะไม่เหมาะสม ตกกลางคืนจึงไปเฝ้าพระบิดาถึงพระตำหนัก แล้ว ตรัสขออนุญาต แต่พระบิดาก็กังขามไม่ยินยอม ตรัสทักน้ำพระเนตรว่า จะออกผนวชไปได้ประโยชน์อะไร จะขออะไร พระบิดาจะมอบให้ ในที่สุดพระโพธิสัตว์ ก็ยังยืนยันว่าจะเสด็จออกผนวช แน่นนอน สุทโธทนะก็ทรงเรียกประชุมเจ้าศากยยะ เพื่อร่วมปรึกษาหารือถึงวิธีการ ที่จะกันไม่ให้พระโพธิสัตว์ออกผนวช ผลการปรึกษาหารือสรุปได้ว่า ให้จัดกำลังเจ้าชายศากยยะ ระวังไว้ที่ประตูเมืองทั้ง ๔ ทิศ ๕๐๐ พระองค์ แต่ละพระองค์ล้วนแข็งแรง มีการใช้ธนู มีรถประจำพระองค์ คนละ ๕๐๐ คัน รถแต่ละคันมีกองทหารเดินเท้าประจำวันละ ๕๐๐ คน ให้จัดเจ้าศากยยะผู้ใหญ่ไปประจำทางสี่แพร่ง ถนนทุกสายเพื่อคอยเฝ้า ระวัง^{๑๗}

๓.๑.๙ ทศนะของ ดร.บี.อาร์ อัมเบดการ์ (Dr. B. R. Ambedkar)

ดร.บี.อาร์ อัมเบดการ์ (Dr. B. R. Ambedkar) เป็นชาวอินเดีย วรรณะศูทร เป็นผู้นำกลุ่มวรรณะศูทร เข้ามานับถือพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชมพูทวีป ได้แสดงทัศนะที่น่าสนใจ เกี่ยวกับสาเหตุของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะในหนังสือ “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์” (The Buddha and his Dhamma) ว่าเป็นเพราะเหตุผลด้านการเมือง กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชว่า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเจริญวัยขึ้นได้ ๒๐ ชันษา ได้รับการแต่งตั้งให้เข้าเป็นสมาชิกของศากยสภา จนมาวันหนึ่ง เกิดข้อพิพาทขึ้นเรื่องศึกชิงน้ำในแม่น้ำโรหิณี ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์ และเมืองเทวทหะ จนสภาราชวงศ์แห่งกบิลพัสดุ์มีมติจะทำสงคราม แต่เจ้าชายสิทธัตถะ ไม่เห็นด้วยและคัดค้านการทำสงครามในครั้งนี้ และพระองค์ยังประกาศอย่างเด็ดเดี่ยวอีกว่า จะไม่เข้าร่วมรบในสงครามนี้ จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจต่อสภาราชวงศ์ และยังเป็นการทำผิดกฎของศากยสภาอีกด้วย ทำให้พระองค์ต้องเลือกว่าจะถูกลงโทษอย่างไร ตั้งแต่การประหารชีวิต การลงประชามติ ริบทรัพย์สินของตระกูล หรือเนรเทศตัวเองไปอยู่เมืองอื่น ในหนังสือได้อธิบายเนื้อหาในส่วนนี้ว่า เมื่อได้ตัดสินใจพระทัย สิทธัตถโคตรมะจึงแจ้งแก่สภาว่า

ท่านทั้งหลาย โปรดอย่าทำอันตรายแก่สกุลวงศ์ผู้ไม่มีความผิด อย่าทำให้สกุลวงศ์ของข้าพเจ้าต้องรับประชามติ ได้รับความอับอายจากประชาชน ท่านทั้งหลายโปรดอย่าประกาศโทษกำหนดให้ริบทรัพย์สินในสกุลวงศ์โคตรมะ ที่ดินไร่นาเป็นวัตถุเครื่องยังชีพแห่งสกุลวงศ์ของเรา...ข้าพเจ้า จะสละความสุขในเรือน เปลี่ยนเพศผู้ครองเรือนของพระองค์เสีย คลุมผ้าเป็น

^{๑๗} บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

ปริพาชก เดินทางออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ไปโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีในเรศตัวเองวิธีหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องให้ใครเข้ามาเกี่ยวข้อง^{๑๘}

๓.๑.๑๐ ทศนะของศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต ผู้ประพันธ์หนังสือ “บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์” ได้เสนอแนวคิดสาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ตรงส่วนของหัวข้อ “เสียงสะท้อน” ความเป็นมาว่า พระองค์เสด็จออกผนวช โดยที่พระราชบิดาและพระราชมารดา ไม่ได้มีพระทัยจะให้ผนวช แต่ก็ไม่สามารถทัดทานได้ อาจมาจากสาเหตุ ๒ ประการ^{๑๙}

ประการหนึ่ง อาจเพราะเป็นปณิธานแน่วแน่ของเจ้าชายสิทธัตถะว่าจะเสด็จออกผนวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ เป็นพระปณิธานที่ไม่มีใครจะคัดค้าน หรือทำให้เปลี่ยนพระทัยได้ แม้แต่พระราชบิดาและพระราชมารดา

ประการสอง อาจเพราะสถานการณ์ทางการเมืองบีบบังคับ ให้ต้องปฏิบัติตามกฎกติกาของบ้านเมือง ซึ่งแม้พระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นกษัตริย์ก็ไม่สามารถทัดทานได้

จากเหตุผลจากประการที่หนึ่ง มีความเป็นไปได้และน่าจะเป็นเหตุผลที่รับกันได้ด้วย ว่าเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชมิใช่เพื่อความสำเร็จของพระองค์อย่างเดียว หากแต่เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งปวงให้หลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ การเสด็จในครั้งนี้จึงเป็นการเสียสละครั้งยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้นพระราชบิดาและพระราชมารดาจึงไม่สามารถทัดทานได้ คัดค้านได้ ขณะเดียวกัน ก็อาจมีเหตุผลประการที่ ๒ ซึ่งเป็นเหตุผลรอง คือสถานการณ์บีบบังคับให้พระองค์ต้องเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ในที่สุด

ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต ได้เสนอแนวคิดสาเหตุการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ ในมติชนออนไลน์ซึ่งมีการตั้งกระทู้ไว้ว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ มีได๋หนีออกบวชกลางคืนกับนายฉันทะ หากออกบวชกลางวัน ต่อหน้าพระราชบิดาและพระมารดา”

เจ้าชายสิทธัตถะ มีได้เสด็จหนีออกบวชเวลากลางคืน โดยที่ใครไม่รู้ไม่เห็นเหมือนกับที่พุทธประวัติเขียนกัน อีกทั้งยังเสด็จออกบวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง ทั้งสองข้อนี้ออกจะกลับตาลปัตรกับที่เคยรู้เคยเรียนมา ... ในพระสูตรหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสถึงการออกบวชของพระองค์ว่าพระองค์ทรงคำนึงถึงความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และคิดหาทางหลุดพ้น จึงถือเพศบรรพชิต ออกบวชในขณะที่พระบิดามารดา มีน้ำตานองหน้า ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ ถ้าตาม

^{๑๘} B.R. Ambedkar, “From Birth to Parivrajā”, The Buddha and his Dhamma, (Delhi : Siddharth college Publication, 1957), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.columbia.edu/itc/mealc/pritchett/00ambedkar/ambedkar_buddha/, [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑].

^{๑๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

พระดำรัสนี้แสดงว่า เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้เสด็จหนีบวชในเวลากลางคืนแน่ แต่บวชขณะที่ พระราชบิดาและพระราชมารดา รู้เห็นอยู่ แต่ไม่อยู่ในฐานะทัดทานได้^{๒๐}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของศากยวงศ์เรื่องหนึ่ง คือ “ศึกชิงน้ำ” จนกระทั่งเจ้าชายสิทธัตถะต้องเดินทางออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ เป็นการเสด็จออกผนวชเนื่องจากแรงผลักดันทางการเมือง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เชื้อสายของพระพุทธเจ้าแบ่งเป็นสองกลุ่มตั้งเมืองอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำเล็ก ๆ สายหนึ่งชื่อ “โรหิณี” ศากยะแห่งกบิลพัสดุ์อยู่ฟากหนึ่ง โกลิยะแห่งเทวทหะอยู่อีกฟากหนึ่ง ทั้งสองตระกูลเป็นพวกที่หยิ่งในสายเลือดของตัวเองมากจึงแต่งงานในระหว่างญาติพี่น้องกันเอง ทั้งสองตระกูลนี้มีอาชีพหลักคือกสิกรรม อาศัยน้ำในแม่น้ำโรหิณีทำนามีการกระทบกระทั่งกันเกี่ยวกับการแย่งตักน้ำไปทำนาบ่อยครั้ง เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน จนกระทั่งถึงสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะอยู่ในวัยฉกรรจ์ ความวิวาทบาดหมางได้ทวีความรุนแรงขึ้น ถึงขั้นศากยะแห่งกบิลพัสดุ์เรียกประชุมตัดสินชี้ขาดในสภา

เสียงส่วนมากในที่ประชุมเสนอว่า สมควรใช้มาตรการสุดท้ายคือ ยกทัพไปรบกับโกลิยะแห่งเทวทหะ แต่เจ้าชายสิทธัตถะไม่เห็นด้วยกับที่พี่น้องกันเองจะล้างผลาญกัน เมื่อทำการโหวตเสียงปรากฏว่าแพ้มติที่ประชุม ทั้งๆ ที่แพ้มติที่ประชุม เจ้าชายไม่ยอมเลิกลา ยืนขึ้น คัดค้านการสู้รบกัน นับว่าปฏิบัติผิดระเบียบข้อบังคับของสภาอย่างร้ายแรง จึงถูกขับออกไปในที่สุด การให้เจ้าชายสิทธัตถะออกจากเมืองมิใช่เรื่องเล็กน้อย พวกศากยะเป็นประเทศราชขึ้นอยู่กับพระเจ้าประเสนทิ แห่งรัฐโกศลอีกต่อหนึ่ง พวกเขากลัวว่า ถ้าพระเจ้าประเสนทิ เจ้านายเหนือหัวทราบเรื่องเข้า อาจยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องได้ จึงตกลงกันให้ระงับศึกชิงน้ำไว้สักพักหนึ่งก่อน และขอคำมั่นจากเจ้าชายสิทธัตถะว่าจะต้องไม่ให้พระเจ้าประเสนทิ รู้เรื่องนี้เป็นอันขาด เจ้าชายสิทธัตถะรับปาก และเพื่อให้พวกศากยะวางใจยิ่งขึ้น จึงถือเพศบรรพชิตออกไปให้เห็นประจักษ์กับตาเลยทีเดียว (ไม่ว่าสมัยนั้น หรือสมัยไหนเพศบรรพชิตถือว่าไม่มีพิชภัยกับใครในประวัติศาสตร์ไทย ผู้ที่หนีราชภัยออกบวช ย่อมไม่ได้รับการรบกวนจากกษัตริย์ผู้มีอำนาจ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่โบราณกาล)

๓.๑.๑๑ ทศนะของศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย

เนื้อหาแห่งพุทธประวัติ ในหนังสือ “พุทธประวัติมหายาน” (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่) มาจากหนังสือของนักปราชญ์แห่งชมพูทวีป ชื่อ ดร.อัมเบดการ์ (Ambedkar) และหนังสือต่างๆ รวม ๖ เล่ม มาเขียนไว้ในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะกล่าวถึงเฉพาะสาเหตุที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช^{๒๑} ว่า เจ้าชายสิทธัตถะเมื่อเจริญวัยขึ้นได้ ๒๐ ชันษา จึงได้รับการแต่งตั้งให้เข้าเป็นสมาชิกของ

^{๒๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้หนีออกบวชกลางคืนกับนายฉันทะ หากออกบวชกลางวัน ต่อหน้าพระราชบิดาและพระราชมารดา”, มติชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.matichon.co.th/news_deta1317203606 il.php?newsid= \[๑ มกราคม ๒๕๖๐\]](http://www.matichon.co.th/news_deta1317203606 il.php?newsid= [๑ มกราคม ๒๕๖๐]).

^{๒๑} เสฐียร พันธงชัย, พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติ ฉบับค้นพบใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

ศากยสภา จนมาวันหนึ่ง เกิดข้อพิพาทขึ้นเรื่องศึกชิงน้ำในแม่น้ำโรหิณี ระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์ และเมืองเทวทหะ จนสการาชวงศ์แห่งกบิลพัสดุ์มีมติจะทำสงคราม แต่เจ้าชายสิทธัตถะ ไม่เห็นด้วยและคัดค้านการทำสงครามในครั้งนี้ และพระองค์ยังประกาศอย่างเด็ดเดี่ยวอีกว่า จะไม่เข้าร่วมรบในสงครามนี้ จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจต่อสการาชวงศ์ และยังเป็นการทำผิดกฎของศากยสภาอีกด้วย ทำให้พระองค์ต้องเลือกว่าจะถูกลงโทษอย่างไร ตั้งแต่การประหารชีวิต การลงประชาทัณฑ์ ริบทรัพย์สินของตระกูล หรือเนรเทศตัวเองไปอยู่เมืองอื่น ในหนังสือเล่มนี้ ได้อธิบายเนื้อหาในส่วนนี้ว่า เมื่อได้ตัดสินใจพระทัย สิทธัตถโคตรมะจึงแจ้งแก่สภาวา

ท่านทั้งหลาย โปรดอย่าทำอันตรายแก่สกุลวงศ์ผู้ไม่มีความผิด อย่าทำให้สกุลวงศ์ของข้าพเจ้าต้องรับประชาทัณฑ์ ได้รับความอับอายจากประชาชน ท่านทั้งหลายโปรดอย่าประกาศโทษกำหนดให้ริบทรัพย์สินในสกุลวงศ์โคตรมะ ที่ดินไร่นาเป็นวัตถุเครื่องยังชีพแห่งสกุลวงศ์ของเรา... ข้าพเจ้า จะสละความสุขในเรือน เปลี่ยนเพศผู้ครองเรือนของพระองค์เสีย คลุมผ้าเป็นปริพาชก เดินทางออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ไปโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นวิธีเนรเทศตัวเองวิธีหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องให้ใครเข้ามาเกี่ยวข้อง

พุทธประวัติฉบับนี้ ผู้ประพันธ์กล่าวว่า เรียบเรียงตามฉบับและทัศนะของนักปราชญ์ ฝ่ายอื่น ผิดแผกไปจากพุทธประวัติ ฉบับซึ่งนักปราชญ์ฝ่ายเถรวาท รจนาไว้ ข้อความในหนังสือเล่มนี้ เล่าถึงแรงกดดันทางการเมือง ที่ผลักดันให้ เจ้าชายสิทธัตถะ ต้องเสด็จออกจากพระนคร ไปสู่ราวไพร จนกระทั่งได้พบสังขธรรม บรรลุนิพพานสัมมาสัมโพธิญาณได้พระนามว่า “พุทธะ” เป็นศาสดาเอกในโลก การแสดงทัศนะของศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงศรี สนับสนุนเรื่องแรงผลักดันทางการเมืองทำให้เจ้าชายสิทธัตถะต้องเสด็จออกผนวช

๓.๑.๑๒ ทัศนะของ Sir Edwin Arnold

Sir Edwin Arnold ได้เขียนหนังสือ ประทีปแห่งเอเชีย (The Light of Asia) เล่มนี้ โดยเล่าถึงเหตุการณ์ของพุทธประวัติแสดงทัศนะที่โน้มไปในทางอรรถกถา ใน บทที่ ๓ “เสียงครวญของสายพิน” ได้อธิบายถึงสาเหตุการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะไว้ว่า

พระโอรสเสด็จทอดพระเนตรพระนคร ก็ทรงเห็นแต่สิ่งล้วนงามตา...ฝูงชนโห่ร้องด้วยความยินดีท่ามกลางความสวยงาม และความโห่ร้องยินดีนั้นเอง ชายชราร่างเล็กคนหนึ่งคลานงุ่มง่ามออกมาจากกระต๊อบอันมีหลังคาโหว่และฝาทะเลของแก ร่างกายชายนั่นแสนจะสกปรกเครื่องนุ่งห่มสีซีดและเปื่อยขาด...เนื้อหนังตกรกระ...พระโอรสหันมาทอดพระเนตรเห็นเข้าก็ตกพระหทัย...และได้ข้อสรุปว่า เมื่ออายุล่วงนานไป คนเราต้องเป็นอย่างนี้ทุกคน พระองค์ทรงมีพระหทัยเศร้า...ริบเสด็จกลับวัง...วันรุ่งขึ้น พระโอรสเสด็จเสียบพระนครอีก ได้พบคนเจ็บเป็นภาพโรคคนหนึ่งนอนจมฝุ่นอยู่...มองดูน่าเวทนา...พระองค์ได้ข้อสรุปว่า ทุกคนล้วนต้องเจ็บ พอเจ็บนานๆ และชราลงมากๆ แล้วก็ต้องตายทุกคน หลังจากนั้น มีคนหามแคร่ไม้ไผ่มาสู่ริมแม่น้ำภายในมีผี ซากศพแข็งผอมแห้ง ขาเหยียดตึง...เขานำไปยังจิตกาธานริมลำธาร แล้วก็จุดไฟขึ้นเผา เจ้าชายสิทธัตถะตรัสว่า นี่หรือที่สุดของคนทั้งหลาย พระองค์นำพระเนตรไหล สะอื้นไห้ด้วยความสงสารเหล่านมนุษย์...พระทัยครุ่นคิดคำนึงถึงแต่ความทุกข์ของโลก ว่าเพื่อนมนุษย์จักต้อง

พบโรคาพยาธิ ต้องแก่ ต้องตาย^{๒๒} ความสุขไม่ยืนอยู่นาน แม้ความรักก็ต้องจบสิ้นด้วยมัจจุภัย เป็นที่สุดและเมื่อตายแล้วก็เกิดใหม่ รับทุกข์ต่อไปไม่รู้จักจบสิ้น ที่เราหลงระเริงอยู่นี้ ก็เป็นความสุขปลอมทั้งสิ้น...พระพรหมทำไมจึงสร้างโลกให้ลำบากดังนี้ จำเป็นเหลือเกินที่จะต้องมีการช่วยเหลือคนทุกข์ยากทั้งหลาย ถ้าฉันช่วยได้ ฉันจะไม่ให้ใครต้องร้องไห้เลย

๓.๑.๑๓ ทศนะของมหากวี อัสวโฆษ

มหากวี อัสวโฆษ ได้ถ่ายทอดพุทธประวัติในหนังสือ “มหากาพย์พุทธจริต” มีแนวโน้มไปทางอรรถกถา ประพันธ์เป็นกาพย์ได้อย่างสละสลวย โดยอธิบายในส่วนของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ใน บทที่ ๕ “มหาภิเนษกรรม” ไว้ว่า

พระกุมารเสด็จประพาสนอกบวรนครา เพื่อทอดทัศนากุมิพิสัย ได้ทอดทัศนาป่าเขาลำเนาไพร เห็นภาคพื้นพระธรณินทร์ที่อาภรณ์เดียรดาษด้วย...กฤมิชาติและสัตว์แมลงทั้งน้อยใหญ่นานา ชนิด ก็ถูกปลดปลิดล้มตายด้วยปลายไถ ระเบิดดาชอยู่แทบทั่วพื้นแผ่นดิน ในครานั้น พระกุมารก็ทรงเศร้าสลดสุดแสนศัลย์...ยิ่งได้ทอดพระเนตรเห็นสรีรกายาแห่งเหล่ากสิกรทั้งหลาย...ผิวพรรณก็ทรากตรำหมองคล้ำด้วยแดดและลม...กุมารผู้ชาญฉลาดก็ทรงรู้สึกสมเพชเวทนาเป็นอย่างยิ่งนัก...พระหน่อไทรบรมกุนาเรศ ก็ทรงครุ่นคิดวิจจนาการปฐมเหตุแห่งความอุปบัติและความวิบัติ...ทรงเล็งเห็นสภาพอันถ่องแท้แห่งชาวโลก ว่าเต็มด้วยความกำสรวลโศกเพราะภัยชรา พยาธิ วิบัติโลก ความอหังการทูลโหด...พระองค์ทรงสละสิ้นเสียซึ่งความสนพระทัยในกามคุณอันเป็นเครื่องล่อลึงค์พิสมัย ด้วยประการต่างๆ...โดยฉับพลันยังมีบุรุษผู้หนึ่งในเครื่องห่อหุ้มแห่งพัสดราแบบบรรพชาพิสัย...จึงได้ตรัสถามความสงสัยและได้ความว่า...ท่านผู้นี้คือ ผู้ประพดปฏิบัติวัตรกิจแห่งสมณเพศ เพราะปรารถนาอย่างยิ่งใหญ่วิมุกติภาพ...เมื่อพระองค์ได้รับรัศมีแห่งธรรม...จากาวจีของสันยาสีผู้ประเสริฐ...พระองค์ก็ครุ่นคิดอยู่ในพระทัยว่า “โอ! จะทำไฉนหนอตัวเรา จึงจะออกไปจากปราสาทแห่งพระบิดาเจ้าได้เด็ดขาด”...ครั้นแล้ว พระกุมาร...เสด็จกลับราชธานี...ถวายอัญชลีกรแต่สมเด็จพระราชบิดาเจ้าตรัสวิงวอนรบเร้าด้วยมธุรสวาจา “...ด้วยลูกนี้มีหทัยปรารถนาซึ่งการบำเพ็ญตนเป็นปริพพาชก^{๒๓} ผู้หมดความขวนขวายทางกามวิสัย...”

๓.๑.๑๔ ทศนะของไดชาคุ อิเคดะ

หนังสือพุทธประวัติพิเคราะห์ เขียนโดยไดชาคุ อิเคดะ แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน ได้มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องการเสด็จออกผนวช ว่า นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เฉพาะชีวิตของพระศากยมนีเท่านั้น แต่หมายถึงประวัติศาสตร์ทางจิตวิญญาณของโลกทีเดียว มีตำนานที่เล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่พระศากยมนีเสด็จออกผนวชอยู่หลายฉบับ ไม่นับเรื่องราวที่เขียนแต่งเติมขึ้นในสมัยหลัง เราอาจสังเกตว่าเมื่อพระองค์มีความแน่วแน่ว่าจะออกผนวช ได้ทูลความตั้งพระทัยนี้ต่อพระราชบิดา และพระราชบิดานั้นทรงมีความห่วงเป็นกังวลในพระศากยมนีที่ทรงมีการรับรู้ไว้และ

^{๒๒} เซอร์ แอดวิน อาร์โนลด์ (SIR EDWIN ARNOLD), ประทีปแห่งเอเชีย (The Light of Asia), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๒๘-๔๐.

^{๒๓} มหากวี อัสวโฆษ, มหากาพย์พุทธจริต, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๙.

ละเอียดย่อน จึงทรงให้ความใส่ใจพระทัยเป็นพิเศษในการเลี้ยงดูเจ้าชาย พระศากยมุนีก็ทรงรู้อยู่เต็มพระทัยในเรื่องที่พระราชบิดาทรงเป็นวิตกังวล แต่ก็ได้ทูลการตัดสินใจพระทัยนั้นแก่พระราชบิดาทันที ซึ่งแม้ว่าเรื่องนี้จะมีไม่ใช่เรื่องที่พระองค์เคยคิด มาก่อน แต่ก็ทำให้พระองค์ต้องตั้งใจไป และทรงพยายามโน้มน้าวให้พระโอรสเปลี่ยนพระทัย ในที่สุดดูเหมือนพระองค์ทรงใช้วิธีการห้าม มิให้พระราชโอรสออกจากเขตพระราชฐาน^{๒๔}

๓.๒ วิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

หลังจากการค้นคว้าหลักฐานในพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ ตำรา หนังสือต่างๆ เพื่อหาสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้วิจัยได้ทำแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยเพื่อสอบถามทัศนคติจากผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๐ ท่าน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยสรุปเป็นคำถาม ๔ ประเด็น ดังนี้ ทัศนคติว่าด้วยสาเหตุ ทัศนคติว่าด้วยช่วงเวลา ทัศนคติว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ และค่านิยมการบวชในยุคพุทธกาล

๓.๒.๑ ทัศนคติว่าด้วยสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ นักวิชาการ ได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการเห็นเหตุทุกขทั้ง ๔ และเป้าหมายการเสด็จออกผนวช ดังคำกล่าวที่ว่า

การเห็นเหตุทุกข ๔ เป็นสิ่งที่มากระตุ้นเตือนใจเจ้าชายสิทธัตถะจนทำให้อยากจะเสด็จออกผนวช เป้าหมายของพระพุทธเจ้าคือต้องการออกจากทุกข์ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นเรื่องของการแสดงการตรัสรู้ เมื่อรู้อย่างนี้ อย่างนี้ ฌานเป็นฐาน ต่อไปจึงเป็นวิปัสสนา เห็นทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ว่า มีรอบ ๓ อาการ ๑๒ คือ รอบที่ ๑. ควรรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ รอบที่ ๒. รู้แล้ว ละแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เจริญแล้ว รอบที่ ๓. รู้ว่ารู้แล้ว รู้ว่าละได้แล้ว รู้ว่าทำให้แจ้งแล้ว รู้แล้วว่าเจริญแล้ว รวมเป็นอาการ ๑๒ อย่าง นี้แหละคือสิ่งที่เรียกว่า พระพุทธเจ้ารู้คือ อาโลกะ หรือ ความสว่างไสวที่ไม่มีอะไรติดขัด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัพพัญญุตญาณ^{๒๕}

นักวิชาการแสดงทัศนะเรื่องสาเหตุหลักและสาเหตุรอง ที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

สาเหตุการออกผนวชก็คงจะไปตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา ก็ไม่มีหลักฐานที่เก่าแก่ไปกว่านี้ เราเชื่อตามคัมภีร์ บทวิเคราะห์ของนักวิชาการ ถ้าถูกก็อยู่ในฐานะเป็นสาเหตุรอง คุยกันมาหลายรอบแล้ว และยืนยันจะบวช ชัดเจนแล้วว่าลูกจะบวช พ่อก็จะให้ครองราชสมบัติ

^{๒๔} ไคซากุ อิคเคะ, พุทธประวัติวิเคราะห์, แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน จาก The Living Buddha An Interpretive Biography by Daisaku Ikeda translated by Burton Watson, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไคลด์ไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

เพราะฉะนั้นเพื่อ ไม่เป็นที่ขัดเคืองของใครต่อใคร ก็ออกตอนกลางคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใครมารบกวนจิตใจมาก ส่วนการเสด็จออกตอนกลางวันเนื่องจากสาเหตุทางการเมือง เรื่องศึกชิงน้ำ หรือการก่อกวนอิสรภาพ ไม่ใช่สาเหตุหลักน่าจะคุยกันมานานแล้วว่าบวช แต่พ่อแม่ก็ไม่ยอมจะให้ครองราชสมบัติ พระองค์จึงต้องแอบเสด็จออกผนวชตอนกลางคืน^{๒๖}

คำว่าเห็นเทวทูตทั้ง ๔ มันก็เหมือนกับ เป็นแรงบันดาลใจ รู้สึกอยากบวช สถาบันกษัตริย์ ไม่ใช่สถาบันที่ปิดหู ปิดตา คนได้ทั้งหมด เจ้าชายสิทธัตถะเรียนจบมา ๑๘ ศาสตร์ เป็นผู้มีปัญญาสูงส่ง บุคคลที่จะเป็นพระพุทธเจ้า จะถูกปิดบังไม่ให้เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ได้อย่างไร ข้อความสำคัญในพระไตรปิฎกนั้น เป็นการพูดเหตุการณ์ต่างวาระแล้วมันก็ผูกเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ว่าดูเป็นช่วงเดียวกัน การเสด็จออกเพราะปรารถนา ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ของพระพุทธเจ้า ทรงหาทางออกเพื่อจะหาทางตรัสรู้ ส่วนเรื่องแรงผลักดันทางด้านการเมือง ในเรื่องศึกชิงน้ำ มีปัญหากันมานานระหว่างโกถียวงศ์และศากยวงศ์ ตรงนี้ไม่น่าจะให้ประเด็นหลัก มันก็เป็นธรรมดาของนักการเมือง เรื่องนี้น้ำหนักน้อยมาก^{๒๗}

ทัศนะเกี่ยวกับแผนการก่อกวนอิสรภาพของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นเพียงผลพลอยได้จากการเสด็จออกผนวช และสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชคือต้องการที่จะพ้นทุกข์และช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า

สาเหตุหลักคือพระองค์ต้องการที่จะพ้นทุกข์และช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ด้วย เพราะการบำเพ็ญบารมีมา ๔ อสงไขย แสนมหากัป เพื่อเป็นพระพุทธเจ้า ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ทำให้พระองค์เสด็จออกผนวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ส่วนในพระไตรปิฎกเขียนไว้ เท่ากับว่าทรงออกผนวชซึ่งหน้า แต่พระราชบิดาพระราชมารดาไม่ยอมให้เสด็จออกผนวชจึงกันแสงร้องไห้ แต่ตอนออกผนวชจริงๆ ทรงเสด็จออกไปพร้อมนายฉันทะเท่านั้น และไม่เห็นด้วยกับเรื่องของการออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง เรื่องของศากยวงศ์ที่ได้ก่อกวนอิสรภาพเป็นเพียงผลพลอยได้ เพราะศากยวงศ์ ในตอนนั้นเป็นเมืองขึ้นของแคว้นโกศล ต้องให้ความเคารพ ไม่เกี่ยวกับเรื่องความทรงในศักดิ์ศรีชาวมองโกล^{๒๘}

จากหลักฐาน สาเหตุหลักที่พระองค์เสด็จออกผนวชก็คือเห็นความทุกข์แล้วต้องการหาทางพ้นทุกข์ ส่วนแรงบันดาลใจคือเรื่องของการปรารถนาเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายและบรรพชิต เป้าหมายก็คือหาทางพ้นทุกข์ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว นักวิชาการได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือของพระไตรปิฎกว่า

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปัญญา), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู, ผศ.ดร. (สุเทพ ปลิวโก), รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จันทน์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต, ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

น่าเชื่อถือกว่าข้อมูลอื่นๆ อรรถกถามาภายหลัง ส่วนเรื่องการเสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันทางการเมือง ทางศากยวงศ์กรุงกบิลพัสดุ์ปกครองโดยใช้การลงมติสภา แล้วมันมีปัญหาเรื่องแย่งน้ำกันอยู่ อย่างนี้ก็เอามาประติดประต่อกัน แล้วเอามาตีความกัน อันนี้ ที่มันมีน้ำหนักน้อย เพราะว่าพระไตรปิฎก อรรถกถา มันเก่าแก่กว่า แล้วก็น่าเชื่อถือกว่าอยู่แล้ว ชัดกันค่อนข้างชัดเจน ถ้าเรามองระบบความเชื่อคำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎกอรรถกถา ถ้าเราเชื่อพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบำเพ็ญบุญบารมี ๔ อสงไขย แสนมหากัป เพราะต้องการมาโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ จึงฟังไม่ขึ้นว่าแค่แพ้เรื่องมติ เรื่องเทวทูตนี้ไม่ได้หมายความว่าเทวดาจำแลงนะ การเห็นที่เราเรียกว่าเทวทูตนี้ เพราะว่าเขาถือเป็นสื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นสังขธรรม ฉะนั้นที่เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายนี้ ไม่ได้เทวดาบันดลบันดาล ไม่จำเป็นต้องเป็นเทวดาจำแลงมาเลย เพราะว่าเราก็เห็นอยู่แล้วคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แต่คงคิดกันได้ไม่หมด อย่างที่บางคนอาจจะเคยวิเคราะห์ เวลาเจอพระญาติ พระญาติก็ต้องมีแก่ๆ ไข้ไหม แล้วพระญาติป่วยพระองค์ก็ต้องเจอ เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม อายุ ๒๐ กว่าปี ไม่เคยเจอญาติแก่ ญาติเจ็บ ญาติตาย^{๒๙}

ทัศนะเรื่อง คนแก่ในวังจะแตกต่างกับคนแก่นอกวัง ซึ่งมีผลทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ดังคำกล่าวที่ว่า

เวลาเสด็จออกไปเยี่ยมพระนคร ขณะที่เสด็จออกไปดูบ้านเมืองก็ไปเจอคนแก่ คนแก่ที่อยู่ข้างในวัง กับคนแก่นอกวังมันต่างกัน ถ้าเป็นชาวนาหลังไถเกี่ยวฟันฟางล่องหมดแล้ว พระไตรปิฎกก็เขียนไปในเชิงวิเคราะห์ คนเจ็บในวังมันก็แตกต่างกับคนเจ็บนอกวังเพราะเขาโดนทอดทิ้งก็เป็น คนเจ็บที่ต่างกัน เหมือนกับพระบรมราชชนกของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เสด็จไปเจอ คนแก่ คนเจ็บที่ศิริราช คนเจ็บก็เป็นคนจน ส่วนตัวพระองค์เองก็เจ็บจากความพลัดพลาด น่าสงสาร ท่านจึงเปลี่ยนวิถีชีวิตนายทหารเรือ มาเรียนเป็นแพทย์ คนตายในวังกับคนตายข้างนอกมันไม่เหมือนกัน แต่สุดท้ายก็ตาย^{๓๐}

นักวิชาการได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเห็นทุกข์ ที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะต้องการแสวงหาทางพ้นทุกข์ว่า ทุกข์ในที่นี้คือทุกข์ส่วนตัว ที่พระองค์อยากจะแก้ไขให้ได้ก่อน ดังข้อความว่า

จริงๆที่บันทึกไว้แล้ว เชื่อกันในหมู่ของโลก ก็คือ สิทธัตถะ ท่านเป็นนักคิด ท่านเป็นนักปราชญ์ และก็พบว่าสิ่งที่ท่านคิดนี้มันลึกซึ้งมาก มันไม่เหมาะที่จะอยู่ต่อจริงๆ ท่านไม่ได้คิดจะช่วยใคร ท่านคิดถึงตัวท่านเองก่อน ไม่ได้สนใจคนอื่นด้วยซ้ำไป ออกผนวชเพื่อแสวงหาความพ้นทุกข์ ตอนที่ท่านตรัสรู้ ท่านคิดที่จะไม่สอนใคร ความจริงไม่ได้วางแผนเพื่อคนอื่น ต้องการแก้ปัญหาเฉพาะของตนเอง ภายหลังพอท่านเปลี่ยนใจ จึงเกิดศาสนาพุทธ ภาพของพระพุทธเจ้าจึงจะเป็น ธรรมชาติ เพราะพระพุทธเจ้าคือ คน ดังนั้นต้องแก้ปัญหาตัวเองให้ได้ก่อน เสร็จแล้วพอเห็นว่า ปัญหาของตัวเอง แก้ได้เสร็จแล้วถึงอ้อเพื่อถึงคนอื่น ส่วนทัศนะในเรื่องของ ศิกขิงน้ำ ที่ว่ามี

^{๒๙} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ, อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

แรงผลักดันทางด้านการเมืองทำให้เสด็จออกผนวช เป็นเรื่องจินตนาการ มาจากหนังสือของ ดร. บี.อาร์.อัมเบดก้า (Dr. B.R. Ambedkar)^{๓๑}

ตารางที่ ๓.๑ บทสรุปทัศนะเรื่องสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะจากการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

สาเหตุหลักในการเสด็จออกผนวช ของเจ้าชายสิทธัตถะ					การเสด็จออกผนวช		
ลำดับที่	แสวงหา ทางพ้น ทุกข์	แรงผลักดัน ทาง การเมือง	บารมีในการ เป็น พระพุทธเจ้า เต็มเปี่ยม	อื่นๆ	ออก บวช ซึ่งหน้า	ออก บวช ลับหลัง	อื่นๆ
๑							ไม่ให้ ความเห็น
๒							แต่ไม่ได้ หลบหนี
๓							แต่ไม่ได้ หลบหนี
๔							แต่ไม่ได้ หลบหนี
๕							เวลาออก จริงน่าจะ เป็นกลางคืน
๖							น่าจะเป็น กลางคืน มากกว่า
๗							เป็นไปได้ทั้ง ๒ แบบ
๘				ความทุกข์ ส่วนตัว			ยังไม่สรุป ประเด็น
๙							หลักฐานไม่ เพียงพอ
๑๐				สันนิษฐาน หลายแบบ			แต่ไม่ได้ หลบหนี

^{๓๑} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา, ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

คำว่า “แต่ไม่ได้หลบหนี” หมายความว่า ทุกคนทราบอยู่แล้วว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวช แต่ไม่ทราบว่าออกผนวชจริงในวันไหน

- ลำดับที่ ๑. หมายถึง พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต
- ลำดับที่ ๒. หมายถึง พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร)
- ลำดับที่ ๓. หมายถึง พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปณโณ)
- ลำดับที่ ๔. หมายถึง พระเมธาวิญญูสร, ผศ.ดร.(สุเทพ ปลิวโก)
- ลำดับที่ ๕. หมายถึง พระมหาบุรณะ ชาตเมธ, ดร.
- ลำดับที่ ๖. หมายถึง พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร.
- ลำดับที่ ๗. หมายถึง ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต
- ลำดับที่ ๘. หมายถึง ศาสตราจารย์.ดร.สมภาร พรหมทา
- ลำดับที่ ๙. หมายถึง ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ
- ลำดับที่ ๑๐.หมายถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง ๑๐ ท่านเกี่ยวกับสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ พบว่า ๙ ท่าน ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีในการเป็นพระพุทธเจ้า หรือ มโนปณิธานในการแสวงหาทางพ้นทุกข์ เพื่อช่วยตนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีมาตั้งแต่อดีตชาติ สร้างบารมีมา ๔ อสงไขย กับแสนมหากัป โดยมีเหตุทุกทั้ง ๔ เป็นสิ่งกระตุ้นให้เจ้าชายสิทธัตถะอุกคึกคึกที่จะเสด็จออกผนวช

๓.๒.๒ ทิศนะว่าด้วยช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเพื่อแสดงทิศนะการตีความของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จาก พระสูตรในพระไตรปิฎก ปาสราสีสูตร ข้อความที่ว่า “ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีพระเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังไปผนวชเป็นบรรพชิต” ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ว่าการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นช่วงเวลากลางวัน ต่อหน้าพระบิดาและพระมารดา หรือเสด็จออกผนวชในเวลากลางคืนซึ่งเป็นการเสด็จแบบลับหลัง โดยไม่มีผู้รู้เห็น

การตีความจากข้อความสำคัญที่มีปรากฏอยู่ใน ๘ พระสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่มีข้อความเหมือนๆ กัน ทำให้นักวิชาการ ผู้เขียนตำรา แบบเรียน หนังสือต่างๆ ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไป แต่จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ให้ความเห็นตามอรรถกถาที่ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลากลางคืน มากกว่าจะเสด็จออกในช่วงเวลากลางวัน ดังคำกล่าวที่ว่า

แต่คงไม่อาจหาญฟันธงถึงขนาดนั้น แบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือ เชื่อตามคัมภีร์ เพราะว่าพวกนี้อยู่ในอรรถกถาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราก็ไม่มีหลักฐานที่เก่าแก่ไปกว่านี้ เราเชื่อตามคัมภีร์ แต่บทวิเคราะห์ของหลายๆ ท่านที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ อาจจะมีความจริงได้ในฐานะเป็นสาเหตุแวดล้อม สมมติว่า นาย ก. จะบวช ก็ไม่ได้มีสาเหตุอย่างเดียวยังต้องมีสาเหตุหลัก สาเหตุ

รองหลายอย่าง เพราะฉะนั้น สาเหตุหลักก็คือ เป็นไปตามคัมภีร์ ส่วนบทวิเคราะห์ของท่านเหล่านั้น ถ้าถูกก็อยู่ในฐานะเป็นสาเหตุรอง แต่ความจริงก็คือ คนจะบวชทั้งคน เป็นลูกกษัตริย์ คงคุยกันมาหลายรอบแล้ว และยืนยันจะบวช พ่อแม่ก็จะให้ครองราชย์สมบัติ ส่วนลูกก็จะบวช ยืนยันอยู่เป็น ๑๐ ปี คือ คุยกันมาหลายรอบแล้ว แต่ก็ชัดเจนแล้วว่าลูกจะบวช พ่อก็จะให้ครองราชสมบัติ เพราะฉะนั้นเพื่อไม่เป็นที่ขัดเคืองของใครต่อใคร ก็ออกตอนกลางคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใคร แต่ว่าเป็นการรับรู้ที่นัยนตาที่มองน้ำตาไหล หมายถึงว่า คุยกันที่ไร ก็ร้องไห้ทุกที หมายถึงว่า พ่อแม่รู้อยู่แล้ว ไม่ใช่หนึ่^{๓๒}

จากหลักฐานคัมภีร์ แนวทางทางอรรถกถา บอกว่าพระองค์ทรงหนีออกผนวชตอนกลางคืน แต่ในพระไตรปิฎก ผู้อ่านมักเข้าใจว่า ออกผนวชตอนกลางวัน เพราะว่าพระบิดามารดา ร้องไห้อยู่ก็ออกผนวช นักวิชาการได้อธิบายว่าน่าจะเป็นการบันทึกตามคตินิยมของคนอินเดียโบราณ ดังคำกล่าวที่ว่า

การบันทึกข้อความสำคัญที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น น่าจะเป็นการบันทึกตามคตินิยมของคนอินเดียโบราณ โดยคนที่มาจากการรณะสูง เมื่อตัดสินใจออกบวช จะไม่มีใครห้ามปรามมาก จะโกนผมและแต่งตัวเป็นนักบวชแล้วออกจากบ้านไปเลย แต่กรณีของเจ้าชายสิทธัตถะ พระไตรปิฎก ขวนให้คิดว่า น่าจะออกบวชตอนกลางวัน แต่ในอรรถกถา บอกชัดเจนว่า เสด็จออกผนวชตอนกลางคืน ไม่ควรจะเป็นการออกบวชแบบซึ่งหน้าในตอนกลางวัน แต่ควรจะเป็นการเสด็จออกผนวชในตอนกลางคืน^{๓๓}

จากหนังสือ“พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้” นักวิชาการได้เขียนโดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล พระไตรปิฎก อรรถกถาภาษาบาลี สันสกฤต ภาษาอังกฤษ นำข้อมูลจาก **the Romantic regions of Sakya Buddha** หรือ อภินิษกรรมณสูตร และ ภาษาไทย ปฐมสมโพธิกถา ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส บทวิเคราะห์จากหลักฐานที่มีอยู่นี้ ทำให้นักวิชาการ อธิบายเรื่องราวที่มีการปรึกษากันระหว่างเจ้าชายสิทธัตถะและพระบิดามารดา ดังคำกล่าวที่ว่า

หมายความว่าพระไตรปิฎกชวนเรา ให้เราคิดว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน เพราะว่าพระบิดามารดาร้องไห้อยู่ก็ออกผนวช แต่อรรถกถาบอกตอนกลางคืน อภินิษกรรมสูตรที่ผมอ้างไว้แล้วใน หนังสือชื่อพุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้ เป็นตัวเชื่อมโยงดีมาก แสดงให้เห็นว่าการออกผนวชนี้พระองค์ได้คุยกับพระบิดาพระญาติ นานละ ขออนุญาต และคุยที่ไร พระญาติร้องไห้ทุกที มันเป็นช่วงเวลา เตรียมมานาน ที่เตรียมออกผนวช ก็คุยไม่อยากให้พระญาติเสียใจ แต่ในที่สุดญาติพี่น้องไม่ยอมก็เลยมาเป็นเหตุผลที่ว่า ทำไมต้องออกกลางคืน^{๓๔}

เรื่องทักษะการเสด็จออกผนวชแบบหนีออกไปด้วยการตัดสินใจอย่างแรง ดังคำกล่าวที่ว่า

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

หนีด้วยการตัดสินใจอย่างแรง ที่จะหนีออกบวชไป เหมือนนักโทษ เหมือนกับที่อธิษฐานว่า จะบวช ต้องหนีตอนกลางคืน เพราะฉะนั้นพอกกลางคืนพอคนหลับหมดแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะ จึงเสด็จหนีบวช เป็นการออกเสด็จหนีบวชตอนกลางคืน โดยที่พระบิดา พระมารดา พระชายา และพระประยูรญาติไม่ทรงทราบเลย อรรถกถาให้ความเห็นว่า เพราะทุกข์ที่ทำให้เกิดความแค้น ความเจ็บ ความตาย จะทำอะไรให้คนทั้งโลกหนี ความเจ็บ ความแค้น ความตาย ก็จะต้องเป็น พระพุทธเจ้าอย่างพระองค์นั้น เพราะฉะนั้นพอกกลางคืน คนหลับหมดแล้ว พระพุทธเจ้าจึงเสด็จ หนีบวช หนีด้วยการตัดสินใจอย่างแรง ที่จะหนีออกบวชไป เหมือนกับลูกหลานมันหนีเที่ยว จะ หนีกลางวันหรือ กลางคืนล่ะ คำว่า “หนี” ก็ต้องหนีกลางคืน^{๓๕}

ทัศนะเรื่องการออกผนวชแบบซึ่งหน้าหรือลับหลัง หรือเสด็จกลางวันหรือกลางคืน แบบ ไม่ได้หลบหนี แต่พระบิดาและพระมารดาทราบเรื่องนี้อยู่แล้ว นักวิชาการแสดงทัศนะเรื่องนี้ ดังคำ กล่าวต่อไปนี้

เจ้าชายสิทธัตถะไม่น่าจะเป็นการออกผนวชแบบซึ่งหน้าในตอนกลางวัน แต่น่าจะเป็นการ เสด็จออกผนวชในตอนกลางคืน โดยที่ไม่ได้หลบหนี แต่พระมารดา และพระบิดารู้อยู่แล้วว่า พระองค์ต้องการออกผนวช ส่วนการเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน เป็นบทวิเคราะห์ที่น่าหนักไม่ มาก อาจจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดอยู่ แต่ว่าไม่ใช่สาเหตุหลักแล้วก็ตามมากจะเป็นบท วิเคราะห์ที่อ้าง อาจารย์เสฐียรพงศ์ วรรณปก มันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่แล้วในเรื่อง ศึกษา น้ำ ปรากฏในคัมภีร์ หลายที่หลายแห่ง แต่ว่าไม่ใช่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออก ผนวช กรณีของเจ้าชายสิทธัตถะ หากพระองค์ทำตามอย่างคนอื่น จะเกิดปัญหามาก นอกจาก พระราชบิดาจะไม่ทรงอนุญาตแล้ว ยังจะส่งทหารมาขัดขวางอีกด้วย ทำให้ชาวเมืองอาจจะเกิด การโกลาหล อึกทั้งอาจจะมีการชุมนุมตีเจ้าชายสิทธัตถะระหว่างเสด็จผ่านแคว้นต่างๆ ก็เป็นไปได้ ดังนั้น ไม่น่าจะเป็นการออกบวชแบบซึ่งหน้าในตอนกลางวัน แต่น่าจะเป็นการเสด็จออก ผนวชในตอนกลางคืน ไม่ได้หลบหนี^{๓๖}

ความรู้สึกพ่อแม่ไม่ให้บวชอยู่แล้ว พระเจ้าสุทโธทนะ ก็ไม่ให้ลูกบวช ตั้งแต่ที่พราหมณ์ไป ทำนายแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะจึงต้องเสด็จออกผนวชโดยไม่ให้พระบิดา พระมารดา มเหสี ทราบเรื่อง การเสด็จออกผนวชว่าเป็นวันไหน ช่วงเวลาใด ดังคำกล่าวของนักวิชาการที่ว่า

เหตุผลในพุทธประวัติบอกว่าหากพระบิดาทราบจะถูกขัดขวางแน่นอน ในคัมภีร์มีการกล่าว เรื่องการเสด็จออกผนวชเพราะปรารถนา ความแค้นความเจ็บ ความตาย นักบวช ทรงหาทางออก เพื่อจะหาทางตรัสรู้ ไม่ใช่คำว่า “หนี” แต่ใช้คำว่า “หลบ ซ่อนตัวเองไม่ให้คนอื่นเห็น” ลักษณะ

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทรโร), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราช วรมหาวิหาร, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวงวัดปากน้ำ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ที่หลบซ่อนตัวเอง ไม่ให้คนอื่นเห็น เรียกว่า **Hinded- Himself** ไม่ใช่ **Escaped** ช่วงเวลาออกผนวชนั้น ควรจะเป็น ตอนกลางคืนโดยไม่ให้ใครรู้^{๓๗}

ประเด็นการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นประเด็นที่น่าสนใจเพราะบางคน มองว่าออกผนวชเวลากลางวัน บางคน มองว่าออกผนวชเวลากลางคืน จากหลักฐานปฐมภูมิคือ พระสูตรในพระไตรปิฎกมี “ข้อความสำคัญ” คล้ายๆ กันที่ว่าด้วยเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะปรากฏอยู่ ๘ พระสูตร ทำให้มีผู้ตีความว่า ทรงเสด็จออกผนวชในตอนกลางวันขณะที่พระบิดาและพระมารดาทรงกันแสงร้องไห้อยู่ ส่วนหลักฐานชั้นทุติยภูมิบอกไว้ชัดเจนว่า ทรงเสด็จออกจากพระราชวังพร้อมนายฉันนะ และม้ากัณฐกะ ดังคำกล่าวที่ว่า

เจ้าชายสิทธัตถะออกจากวังเพื่อจะไปเที่ยวอุทยานนอกวัง เมื่อเห็นแล้วเกิดความสลดใจทำไมต้องมีแก่ ใคร่ครวญเพราะอะไร เพราะอาณัติแบบนี้นี้คิดมาหลายชาติแล้ว บุญเก่ามาสสนับสนุนแบบผู้ที่มีประสบการณ์มาแล้ว จากพระสูตร อาจมองได้ว่าเสด็จออกผนวชแบบซึ่งหน้าพระบิดาและพระมารดา^{๓๘} แล้ว แต่ไม่สบายใจ แต่ก็ไม่ทราบว่าจะออกผนวชวันไหน แต่เวลาออกผนวชจริงๆ ออกไป กับนาย ฉันนะเท่านั้น เพราะสังคมมีความเชื่อว่า การไปปฏิบัติธรรม เพื่อความหลุดพ้น เป็นค่านิยมของสังคม คล้ายจะออกผนวชในเวลากลางวัน^{๓๘}

ที่ว่ำน้าตานองหน้า และเสด็จตอนไหนก็ได้ ตามพระไตรปิฎกทางประวัติศาสตร์เราถือว่าข้อมูลใดก็ได้แต่คนเขียนหรือคนเล่าไม่สนใจ คล้ายๆ กับพูดเรื่องอื่นแล้วมันมีเรื่องนี้แทรกเข้ามา^{๓๙} เราจะถือว่าน้ำหนกมันไม่สูง พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรื่องนี้ แล้วท่านเล่าอะไรต่อมิอะไรให้ภิกษุฟัง แล้วมีตอนหนึ่งท่านก็เล่า คือท่านไม่ได้ตั้งใจจะเล่าเรื่องการออกบวชของท่าน ท่านพูดเรื่องอื่น เสร็จแล้วเรื่องมันก็เชื่อมโยงมาถึงตรงนี้ ท่านก็เล่าว่า ตอนที่ท่านออกบวชตอนกลางวัน เสร็จแล้วพ่อแม่ก็ไม่ประสงค์จะให้บวช ก็ร้องห้ามร้องให้ในทางประวัติศาสตร์ การออกบวชตอนกลางคืนก็ยังเป็นไปได้ ทฤษฎีที่บอกว่าออกบวชตอนกลางคืน ผู้พูดไม่ใช่พระพุทธเจ้า เป็นอรรถกถาจารย์^{๓๙}

ในช่วงปี พ.ศ. ๑๐๐ ถึงปี พ.ศ. ๒๐๐ พระพุทธศาสนามีนิยายย่อยทั้งหมด ๑๘ นิยาย การทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐ ปราบปรามเหตุเรื่อง ภิกษุวัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการนอกธรรมวินัย พระยศกาคันทบุตร เป็นผู้ชักชวน พระอรหันต์ ๗๐๐ รูป ประชุมธรรมที่ วาฬิการาม เมืองเวสาลี พระเวตตะ เป็นผู้ถาม พระสัพพกามี เป็นผู้วิสัชนา พระเจ้ากาลาโศกราช ทรงอุปถัมภ์ ใช้เวลา ๘ เดือน อย่างไรก็ดี ภิกษุวัชชีบุตร ได้แยกตัวออกจากเถรวาท กลายเป็นพวกหนึ่งต่างหาก เรียกชื่อว่า มหาสังฆิกะ ทำสังคายนาต่างหากเรียกว่า มหาสังคีติ เป็นต้นกำเนิดของอาจารย์วาท ที่ต่อมาเรียกตนเองว่า มหายาน^{๔๐} นักวิชาการปัจจุบัน ทำการวิเคราะห์เรื่องราวในยุค ๑๘ นิยายนี้ และ

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเมธาวันยรส, ผศ.ดร., ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ, ดร., เจ้าอาวาสวัดฉิมทายกายวาส, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

ทัศนะที่นักวิชาการแสดงไว้ในเรื่อง การกันแสงของพระมารดาพระบิดา หมายถึงว่า ท่านไม่เห็นด้วยเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะต้องเสด็จออกผนวชในเวลานั้น ดังกล่าวที่ว่า

การตีความข้อความสำคัญที่อยู่ในปาสราสีสูตร ว่าเหตุการณ์ที่เสด็จออกผนวชโดยที่พระมารดาพระบิดาทรงกันแสงหมายถึง ท่านไม่เห็นด้วยเท่านั้น ไม่ได้บอกว่าออกตอนไหน และไม่ได้ บอกว่าออกด้วยเรื่องอะไร ไม่ได้หมายความว่า จะเสด็จออกในขณะที่ท่านกำลังร้องไห้ บางทีอาจเสด็จไปแล้วท่านค่อยกันแสงในภายหลัง ก็สามารถตีความได้ ส่วนประเด็นเกี่ยวกับช่วงเวลา ที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชตอนกลางวันหรือกลางคืนนั้น ยากที่จะระบุช่วงเวลาได้ในพระสูตรที่เล่าถึงเหตุการณ์พุทธประวัติ ที่มีการเปรียบเทียบกันหลายๆ ฉบับ ของพระพุทธรศาสนา ๑๘ นิกาย แต่ถ้าพิจารณาจากหลักฐานอื่นๆ ที่นอกเหนือจากพระสูตรนี้แล้วมี คัมภีร์บางส่วนระบุชัดเจนว่าเป็นช่วงเวลากลางคืน ส่วนหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชช่วงเวลา กลางวันนั้นไม่ปรากฏจึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชในเวลากลางคืนแล้ว นอกนั้นไม่สามารถระบุเวลาได้ ^{๔๑} หลักฐานไม่ชัดเจนเรื่องเสด็จหนีหรือไม่ได้หนี แต่ถ้า มองว่าการออกไปในเวลากลางคืน เป็นการหลบหนี ส่วนการไปในเวลากลางวัน เป็นการไปแบบ ชึ่งหน้า^{๔๒}

จากบทวิเคราะห์จากนักวิชาการชาวญี่ปุ่น รวบรวมคัมภีร์ที่กล่าวถึง “การออกผนวชของ เจ้าชายสิทธัตถะ” ที่ปรากฏใน MORI, Shoji et al., *A Study of the Biography of Sakyamuni Based on the Early Buddhist Scriptural Sources* เล่าถึงเหตุการณ์พุทธประวัติ ที่มีการเปรียบเทียบกันหลายๆ ฉบับของพระพุทธรศาสนา ๑๘ นิกาย มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออก ผนวช “ในเวลากลางคืน” อยู่ถึง ๑๑ คัมภีร์

ทัศนะที่แสดงว่าหลักฐานที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอในการตัดสินใจ ซึ่งหาพยานที่รู้จริง เห็นจริง ไม่ได้ ทำให้หาข้อสรุปของคำตอบไม่ได้ ดังกล่าวที่ว่า

^{๔๑} จากการรวบรวมคัมภีร์ที่กล่าวถึง “การออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” ที่ปรากฏใน MORI, Shoji et al., *A Study of the Biography of Sakyamuni Based on the Early Buddhist Scriptural Sources Part 3 Documentary Sources II (source material 3) Sources by Topics of the Buddha's Biographies and Related Documents*, (Tokyo: the Chuo Academic Research Institute, 2000), p.66-68 แสดงให้เห็นว่า จาก ๓๓ คัมภีร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ ไม่มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการ ออกผนวช “ในเวลากลางวัน” แม้แต่คัมภีร์เดียว แต่ในทางกลับกัน มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออกผนวช “ในเวลา กลางคืน” อยู่ถึง ๑๑ คัมภีร์ กล่าวคือ คัมภีร์ยุคต้น ๒ คัมภีร์ มีพระวินัยปิฎกของ “มเหสีสาสะ” (Wu fen lü 五 分律; T22 p.102a) และ “มูลสรวาสติวาท” (Ken pen yu pu lü 根本有部律; T23 p.911a) นอกเหนือจากนี้อีก ๙ คัมภีร์ เป็นคัมภีร์ชั้นหลังที่รวบรวมเหตุการณ์พุทธประวัติไว้ มี “นิทานกถาในอรรถกถา ชาดก” (Niddānakathā; Ja I p.61) “ลลิตวิสตระ” (Lalita Vistara; LV p.210) “พุทธจริต”(Buddhacarita; BC 05-66) เป็นต้น (ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับยุคของคัมภีร์ได้ที่ พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, “การวิจัยเชิงคัมภีร์ กรณี ศึกษาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”, ธรรมธารา วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙): หน้า ๗-๑๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย,ดร., ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา DCI, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สังคายนานี้ พระอริยบุคคลทั้งหลาย คนตอบคือพระอานนท์ นั้นแสดงว่าเป็นความคิด ของพระอานนท์ รู้เรื่องการออกผนวชของพระพุทธเจ้า จริงหรือไม่จริง แสดงว่าเรื่องพวกนี้ไม่ยุติมาตั้งแต่แรก ความคิดหลากหลาย แง่บวกก็มีแง่ลบก็มี ความหลากหลายนี้เกิดจากความไม่รู้จริง ถ้ามีใครสักคนที่รู้จริง ตัดสินจริง ก็จะไม่มีการคัดค้าน ไม่ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงแต่คนฟังไม่รู้เรื่องจริงก็อาจจะคัดค้านได้^{๔๓}

ตารางที่ ๓.๒ สรุปทัศนะเรื่องช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ผู้ทรงคุณวุฒิ	กลางวัน / กลางคืน / ไม่ระบุเวลา
๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช)	ไม่ให้เห็น เพราะไม่มีใครรู้จริง
๒. พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร)	เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลากลางคืน
๓. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.(สมจินต์ สมมาปญโญ)	เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลากลางคืน
๔. พระเมธาวิญญูสร, ผศ.ดร.(สุเทพ ปลิวโก)	เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลากลางคืน
๕. พระมหาบุรณะ ขาตเมธ, ดร.	จากหลักฐาน การเสด็จออกผนวชจริง น่าจะเป็นช่วงเวลากลางคืน
๖. พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร.	มีหลักฐานในคัมภีร์บางส่วนระบุชัดเจนว่าเป็นช่วงเวลากลางคืน ส่วนหลักฐานที่ชี้ชัดว่าเสด็จออกผนวชช่วงเวลากลางวันไม่ปรากฏ จึงอาจกล่าวได้ว่านอกจากหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชในเวลากลางคืนแล้ว นอกนั้นไม่สามารถระบุเวลาได้
๗. ศาสตราจารย์พิเศษจางค์ ทองประเสริฐ	อาจเสด็จออกผนวชช่วงเวลาใดก็ได้ แต่ช่วงเวลากลางคืนจะมีน้ำหนักมากกว่า
๘. ศาสตราจารย์.ดร.สมภาร พรหมทา	เสด็จออกผนวชได้ทุกช่วงเวลาเพราะต้องการแก้ปัญหาทุกข์ส่วนตัว
๙. ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ	แนวโน้มน่าจะเป็นการเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน เพราะเป็นการออกผนวชซึ่งหน้า แต่หลักฐานก็ยังไม่ชัดเจนนัก อาจจะเป็นตอนกลางคืน
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลากลางคืน

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

จากตารางแสดงทัศนะเกี่ยวกับช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเสด็จออกผนวชว่า น่าจะเป็นช่วงเวลากลางคืน

นักวิชาการ แสดงทัศนะช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะว่า “อาจเสด็จออกผนวชช่วงเวลาใดก็ได้ แต่ช่วงเวลากลางคืนจะมีน้ำหนักมากกว่า เพราะเสด็จไปกับนายฉันทะ เท่านั้น ทรงอธิษฐานเพศบรรพชิต ที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา”^{๔๔}

จากคำกล่าวของนักวิชาการ ผู้ให้ข้อมูลหลัก แสดงทัศนะว่าด้วยช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ทำให้ทราบว่า ขณะนี้ก็ยังไม่ได้ว่าเป็นกลางวันหรือกลางคืน แต่ก็ไม่ใช่เป็นประเด็นที่ควรใส่ใจ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า “เรื่องอื่นมีเยอะแยะทำไมไม่แย้ง ทำไมไม่มีใครคัดค้านเช่น การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเมื่ออายุ ๒๙ พรรษา ไม่วิเคราะห์ไม่วิจารณ์ไม่ตีความใดๆ ทั้งสิ้น เพราะเราไม่รู้จริง แต่สามารถคาดคะเนในใจได้”^{๔๕}

วิเคราะห์จากทัศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา

จากการทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา พบว่า ช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ มี ๔ เรื่องราว ดังนี้

เรื่องราวที่ ๑ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน

การตีความในเรื่องพุทธประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นเพียงบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์และประจักษ์ด้วยข้อมูล และหลักฐาน หาใช่บุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่เต็มไปด้วยเรื่องอภินิหารไม่ ทรงตั้งคำถาม การวิพากษ์วิจารณ์ การตีความใหม่ ที่สามารถอธิบายด้วยหลักเหตุผลทรงไม่เห็นด้วยกับเรื่องอภินิหาร ดังเช่นแนวจารีตเดิม เจ้าชายสิทธัตถะซึ่งเป็นสมาชิกของสภากายวงค์ อาจมีเหตุจำเป็นบางประการที่ทำให้พระองค์ต้องเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ เพราะคำกล่าวที่ว่าพระบิดา พระมารดาทรงพระกันแสง แต่เหตุใดจึงขัดไว้ไม่ได้ ขณะเดียวกันนายฉันทะ ผู้มีหน้าที่ดูแลเจ้าชายสิทธัตถะโดยตรง กลับไม่ได้รับการลงโทษแต่อย่างใด เนื้อหาตรงนี้พระองค์จะไม่ได้วินิจฉัยไว้เพียงแต่ตั้งคำถามและข้อสงสัยไว้เท่านั้นแสดงถึงความคิดของสมณะไทยในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษาพระไตรปิฎกด้วยปัญญาทางวิทยาศาสตร์

คำถามที่ว่า “เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากพระราชวังเพื่อออกบวชในเวลากลางวัน หรือกลางคืน?” จึงกลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ของนักวิชาการและพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

เรื่องราวที่ ๒ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวันหรือกลางคืนก็ได้

หลังจากทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ขณะที่เสด็จนั้น พระราชบิดาและพระประยูรญาติ กำลังเศร้าโศกเสียใจ และทราบดีอยู่แล้วว่าพระองค์ประสงค์จะออกผนวช แต่มิได้เสด็จออกผนวชแบบซึ่งหน้าขณะที่ทุกคนกำลังร้องไห้เสียใจ ศาสตราจารย์จางง์ ทงประเสริฐ ได้ให้ความเห็นว่าการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ อาจเป็นช่วงเวลากลางวัน หรือกลางคืนก็ได้ ไม่ได้มีความสำคัญ แต่

^{๔๔} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จางง์ ทงประเสริฐ ราชบัณฑิต, ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

พระองค์น่าจะเสด็จในช่วงเวลาที่เหมาะสม น่าจะเป็นเวลากลางคืน เพราะต้องการหลบนางพิมพามเหสีของพระองค์ ส่วนในเนื้อหาพระสูตรนี้ที่กล่าวว่า พระบิดาพระมารดาทรงกันแสงน้ำตานองหน้านั้นหมายความว่า เป็นช่วงเวลา ที่ทรงเสียใจที่ทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะต้องการเสด็จออกผนวช แต่พระบิดา พระมารดา ต้องการให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีความเป็นไปได้ที่จะเจ้าชายสิทธัตถะจะทรงเสด็จออกผนวชในเวลากลางวัน เพราะพระบิดามารดาอยู่แล้วว่าพระองค์ต้องการเสด็จออกผนวช โดยมีสาเหตุหลักคือพระองค์ต้องการที่จะพ้นทุกข์และช่วยทุกคนให้พ้นทุกข์ด้วย เพราะการบำเพ็ญบารมีมา ๔ อสงไขย แสนมหากัป เพื่อเป็นพระพุทธเจ้า ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ทำให้พระองค์เสด็จออกผนวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ส่วนเรื่องการกบฏอัสสราของศากยวงศ์ ด้วยความหยิ่งในศักดิ์ศรีขามองไกลนั้น เป็นเพียงผลพลอยได้จากการที่พระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

เรื่องราวที่ ๓ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางคืน

หลังจากทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงประพันธ์ไว้ในหนังสือพระปฐมสมโพธิกถา (ฉบับเล่าเรื่อง) ได้อธิบายถึงสาเหตุการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ มากระตุ้นเตือนให้เสด็จออกผนวช และทรงเสด็จไปโดยลำพังกับนายฉันทะและมัททกัญฐะ โดยมีให้ใครทราบเวลาการเสด็จออกผนวชเพื่อมิให้ใครขัดขวางได้

ทักษะจากการให้สัมภาษณ์ของนักวิชาการ ๑๐ ท่าน ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า เป็นช่วงเวลา ซึ่งพระราชบิดาและพระประยูรญาติ กำลังเศร้าโศกเสียใจ และทราบดีอยู่แล้วว่าพระองค์ประสงค์จะออกผนวช ไม่ได้ออกผนวชแบบซึ่งหน้า แต่เป็นการหลบ (Hinded- Himself) พระองค์ทรงเสด็จออกผนวชพร้อมนายฉันทะและมัททกัญฐะ ไปที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ตามนัยแห่งอรรถกถา มีบันทึกว่าทรงเสด็จออกจากพระราชวังในยามเที่ยงคืน โดยประทับบนหลังมัททกัญฐะมีนายฉันทะมหาดเล็กผู้ติดตามไปแต่เพียงผู้เดียว เมื่อมาถึงฝั่งแม่น้ำอโนมาได้เสด็จลงจากหลังม้า และประทับยืนที่หาดทรายริมฝั่งแม่น้ำแล้วใช้พระขรรค์ตัดพระเมาลีและพระมัสสุออก หลังจากนั้นทรงถอดเสื้อเครื่องทรงกษัตริย์ที่สวมใส่อยู่ มอบให้นายฉันทะ เจ้าชายสิทธัตถะทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์ที่ ฆฎิการพรหมน้อมนำมาถวาย ทรงถือเพศเป็นบรรพชิต ขณะนั้นมีพระชนมายุเพียง ๒๙ พรรษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ แสดงทัศนะไว้ในหนังสือ “พุทธปาฏิหาริย์ตำนานหรือเรื่องจริง” ปรากฏเรื่องราวการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ มีประเด็นคำถามที่น่าสนใจ คือทรงออกผนวชแบบกะทันหัน โดยไม่ได้ขอพระราชานุญาตหรือไม่ ตามหลักฐานทางพระคัมภีร์ พบว่า พระพุทธเจ้าทรงออกผนวช แบบมีการเตรียมการเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับดังนี้

๑. ทรงใคร่ครวญธรรม คือทรงพิจารณาถึงคนทั้งหลาย และพระองค์เองว่า “ตัวเองจะต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย และยังมีกิเลส ก็ยังแสวงหาสิ่งที่มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มีความโศกและมีกิเลส อย่างกระนั้นเลยเราควรจะแสวงหาหนิพพานซึ่งไม่เกิดไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่โศกปลอดจากกิเลส”^{๔๖}

^{๔๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/ ๒๑๑/ ๑๘๗.

๒. ทรงทูลขอพระราชานุญาต เรื่องนี้ไม่พบในคัมภีร์บาลีแต่พบในคัมภีร์ลิลิตวิস্তระ^{๔๗} ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤต มีระบุว่าพระโพธิสัตว์เข้าไปเฝ้าพระบิดาถึงพระตำหนัก แล้วกราบทูลขอพระราชานุญาตให้พระองค์บรรพชา แต่พระบิดาทรงอ้อนวอนให้พระองค์อยู่ในเพศฆราวาสต่อไป ซึ่งก็ไร้ผล เพราะพระโพธิสัตว์ทรงยืนยันหนักแน่นว่าจะเสด็จออกบรรพชาเป็นเหตุให้ พระบิดาต้องพระราชโองการให้เจ้าหน้าที่ราชสำนักเฝ้าระวังอย่างหนัก แต่แล้วพระบิดาก็ไม่สามารถยับยั้งพระโพธิสัตว์ได้ พระโพธิสัตว์เสด็จออกบรรพชาตามที่ได้ทรงเตรียมการไว้ ไม่ใช่บวชอย่างกะทันหันอย่างที่เข้าใจ

เรื่องราวที่ ๔ เพราะพระองค์ต้องการแสวงหาทางพ้นทุกข์จากเรื่องอื่นๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่เรื่องความแก่ ความเจ็บ ความตาย หรือแรงผลักดันทางการเมือง ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ได้ให้ความเห็นที่น่าสนใจนี้ “เจ้าชายสิทธัตถะเป็นมนุษย์ ซึ่งมีธรรมชาติที่จะต้องแก้ไขความทุกข์ส่วนตัวก่อนที่จะช่วยผู้อื่น ความทุกข์ในเรื่องอะไรนั้นไม่สามารถระบุชัดเจนได้ แต่หลังจากที่ทรงเสด็จออกผนวชแล้ว ได้ตรัสรู้ พระองค์ได้รับการอาราธนาจากพรหม ให้ช่วยสอนชาวโลก พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

ไม่ว่าเรื่องราวก่อนการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะจะเป็นเช่นไรก็ตาม การตรัสรู้ธรรมของพระองค์ย่อมเกิดจากความเพียรอันยิ่งใหญ่ เป้าหมายการผนวชคือแสวงหาหนทางพ้นจากทุกข์ หรือหนทางพระนิพพาน ในพระไตรปิฎก บรรดา ๘๔๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มีการกล่าวถึงสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นธรรมชาติ โดยที่พระองค์ไปรู้ ไปเห็นและมาเล่าให้สาวกได้รู้ อาทิเช่น เรื่องราวของกฏแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร กฏไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาท เป็นต้น

๓.๒.๓ ทักษะว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติกับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะหรือ มโนปณิธาน กับ การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้า ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แสดงทักษะความแน่วแน่ว่าพระทัย ในการที่จะค้นหา หนทางพ้นทุกข์ การแสวงหาครูดี การกระทำทุกริกิริยา ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ความตั้งใจเดิมของพระองค์นั้นมีความหนักแน่นเพียงใด ดังคำกล่าวของนักวิชาการที่ว่า

ท่านออกบวช พระบารมีบังคับให้ออกบวช ภาษาพระ เรียกว่าบุญญาอนุภาพมาเตือน ...ส่วนเรื่อง มโนปณิธาน หมายถึง ความตั้งใจ มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาเหตุของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะ การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าที่สืบต่อกันมา เป็นเรื่องของมโนปณิธานทั้งนั้นแหละ... เรื่องมโนปณิธาน หมายถึง ความตั้งใจ มีส่วนเกี่ยวข้องกันแน่นอน เพราะการสร้างบารมีเป็นพฤติกรรมของผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า เพราะ การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าที่สืบต่อกันมา เป็นเรื่องของความตั้งใจ^{๔๘}

เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้ อริยสัจ ๔ กฏแห่งกรรม กฏของไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นกฏธรรมชาติ มีอยู่แล้ว พระองค์ทรงเห็นแจ้ง แล้วจึงนำมาสอน ชาวพุทธ ทรงสอนให้พวกเราปฏิบัติ มรรคมีองค์ ๘ ให้

^{๔๗} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, พุทธปาฏิหาริย์ตำนานหรือเรื่องจริง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๔๓-๔๔.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์, ราชบัณฑิต, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

มีสัมมาทิฐิ เชื่อว่าโลกนี้มี โลกหน้ามี ชีวิตหลังความตายมี พ่อแม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดแบบโอปปาติกะมี ผู้ที่มีคุณธรรมและบรรลุนิพพานได้มี บุญบาปมี ทานมีผล การบูชามีผล การสงเคราะห์โลกก็มีผล สิ่งเหล่านี้ กว่าที่พระองค์จะทรงตรัสรู้ ท่านต้องบำเพ็ญบารมีมา ถึง ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป เมื่อพระองค์ทรงเห็นเทวทูต ๔ เพื่อกระตุ้นเตือน ความตั้งใจเดิมในการที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ก็ได้บังเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาพระพุทธประวัติของพระบรมศาสดาก็ยังต้องศึกษาต่อไป จากหลักฐานที่ปรากฏนักวิชาการได้กล่าวถึงเรื่อง อธิษฐานธรรมและการสั่งสมบุญบารมี ดังนี้

ใช้คำว่า “อธิษฐานธรรม” เมื่อสุเมธดาบสเห็นลีลาอันสวยงาม เหมือนอย่างที่ตนเองอยากเป็น สุเมธดาบสก็เลยเอาตัวไปพาดล่องน้ำแล้วหันศีรษะไปตรงนั้น แล้วก็ยกมืออาราธนาขอให้พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เหยียบร่างของตนเพื่อจะข้ามไปฝั่งนี้ พอเหยียบร่างของตนด้วยความปิติ มันไม่ยุบ เหมือนหายใจเข้า เอาไม้ตีไม้ก็หัก ถ้าเข้าใจอานาปานสติ มันจะเบา มีพลัง พอข้ามเสร็จแล้ว กราบเท้าพระพุทธเจ้าบอกว่า ขอหม่อมฉันได้เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนพระองค์ เปรียบเทียบว่า เหมือนกับผู้หญิงกับผู้ชายที่มีแรงอธิษฐานเขาเรียก ปุพเพสันนิวาส เจอใครก็แล้วแต่ถ้าเจอผู้หญิงคนนี้กับผู้ชายคนนี้ เสร็จแล้ว รูปร่างดีหรือไม่ ไม่รู้ แต่รักมาจากอดีตชาติ เคยอยู่ด้วยกันในปางก่อน อาหารในปัจจุบัน^{๔๙}

การออกบวชเป็นพระพุทธเจ้า คือเป็นพฤติกรรมของผู้ที่มีบุญบารมีที่สะสมต่อเนื่องยาวนาน เพราะฉะนั้นจะเอาสิ่งอื่นมาอธิบาย คงไม่ได้ มันลดความสำคัญของการสั่งสมบุญบารมี ผู้ที่จะเป็นพุทธะ การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้ายาวนาน ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป มีความเกี่ยวเนื่องกันกับความเป็นพระพุทธเจ้าแน่นอน เป็นเหตุผลหลักคือ อธิษฐานธรรม การตั้งใจอย่างลึกซึ้ง ตั้งใจอย่างจริงจัง^{๕๐}

ในคัมภีร์ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ ก็พูดถึงการออกบวชของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ บางพระชาติก็เกิดไปเป็นพราหมณ์ บางพระชาติก็เกิดเป็นกษัตริย์ จะออกบวชไปด้วย เรื่องสาเหตุ เกี่ยวเนื่องด้วยอะไรก็แล้วแต่ เพราะสร้างเหตุสั่งสมบารมีมาแบบนี้ทำให้ พระองค์ต้องออกผนวชมาเป็นพระพุทธเจ้า หนทางพ้นทุกข์ทั้งของตัวเองและผู้อื่น^{๕๑}

การสร้างบารมีเป็นพฤติกรรมของผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์สมัยยังเป็นเด็ก พระชนมายุ ๗ ขวบ เคยนั่งสมาธิในงานแรกนาขวัญได้บรรลุปฐมฌาน เพราะเป็นบารมีที่สั่งสมไว้มากแล้ว ตั้งแต่เป็นสุเมธดาบส ตามนัยแห่งอรรถกถา การสร้างบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า หมายถึงความแน่วแน่ ความตั้งใจจริงของพระองค์ ในการแสวงหาทางพ้นทุกข์ ทรงสร้างบารมีนานถึง ๔ อสงไขยแสนมหากัป ...ให้ดูอรรถกถาชาดกเล่มที่ ๑ ตอนแรกเรื่อง สุเมธดาบส เรียกว่า พุทธการกธรรม ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ บารมี ๓๐ ทศ

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาทී, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จาณิโย, ดร., ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

มีทานบารมี เป็นต้น การที่คนเราจะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็ด้วยการสั่งสมบารมีไว้ก่อน หรือที่เรียกว่า ปุพเพ กตปุญญตา คือมีบุญวาสนาสั่งสมบารมีมาก่อน^{๕๒}

นอกจากนี้ ทศนะเกี่ยวกับเรื่องมโนปณิธาน หรือความตั้งใจเดิมนั้นยังมีอยู่ เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเช่นไร เจ้าชายสิทธัตถะก็จะเสด็จออกผนวช ดังคำกล่าวต่อไปนี้

เพราะเหตุผลของการออกบวช มาจากอดีตชาติ ไม่ใช่ชาตินี้ ถ้าศึกษาในคัมภีร์พุทธวงศ์ ศึกษาประวัติพระพุทธเจ้าว่าในอดีตมีอยู่ชาติหนึ่งเกิดเป็นลูกเศรษฐีชื่อ สุเมธดาบส ท่านกราบเท้าพระพุทธเจ้าท่านบอกว่า ขอหม่อมฉันได้เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนพระองค์ พออธิษฐานเสร็จมันเกิดเหตุอัศจรรย์ พระพุทธเจ้าบอกอธิษฐานแล้วเกิดสิ่งที่ดีขึ้น ดอกไม้ที่ไม้บานก็บาน เสียงแตรสังข์ไม่เคยได้ยินก็ได้ยิน ท่านจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต แต่จากชาตินี้ไป อีก ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป^{๕๓}

นักวิชาการ แสดงทศนะเรื่องที่ว่าสร้างบารมีเป็นพฤติกรรมของผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า ดังนั้น การสั่งสมหรือบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติกับความเป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

ในเชิงเหตุและผล มีโอกาสเป็นไปได้ เพราะการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากมาก ไม่ใช่เกิดขึ้นกับคนธรรมดาทั่วไป และใช้เวลาหลายล้านปี ถึงจะเกิดขึ้นสัก ๑ คน ก็แปลว่ามันต้องมีการสะสมบารมี มาทีละนิดทีละหน่อยจนครบ และสามารถเป็นพระพุทธเจ้า แต่ท่านต้องแก้ปัญหาตัวเองให้ได้ก่อน แล้วจึงเอื้อเฟื้อถึงคนอื่น ซึ่งนักปราชญ์ในโลก เป็นแบบนี้ทั้งหมด แต่ถ้าเอาตามความจริง ก็ตอบไม่ได้^{๕๔}

๓.๒.๔ ทศนะว่าด้วยค่านิยมการบวชในยุคพุทธกาล

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับค่านิยมการบวชกับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แสดงทศนะที่เห็นความสำคัญของการโปรดนักบวชที่มีชื่อเสียงหลังจากที่เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ คือเสด็จไปโปรด ชฎิลและเศรษฐีในแคว้นมคธ ดังคำกล่าวที่ว่า

ในสมัยพุทธกาลนักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล นับเป็นความฉลาดของพระพุทธเจ้า ที่ไปโปรดชฎิลก่อน จนกระทั่ง ชฎิลจึงเป็นลูกศิษย์ได้ สมัยยุคพุทธกาลนี้ ชฎิลผู้พี่ มีลูกศิษย์ถึง ๕๐๐ คน สมัยเมื่อ ๒๖๐๐ กว่าปี ถ้าว่าน ไม่ใช่ชฎิล จากนั้น ก็พาชฎิล ๑๐๐๐ คนเข้าไปในเมือง พระเจ้าแผ่นดินก็จึงออกมาต้อนรับ เมื่อพบว่า ชฎิลเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระเจ้าพิมพิสาร จึงขอถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง^{๕๕}

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระมหาบุรณะ ชาตเมธ, ดร., ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พุทธศาสนา กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร), ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์, ราชบัณฑิต, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

เจ้าชายสิทธัตถะกำเนิดในชมพูทวีป ในแผ่นดินที่มีสำนักครูที่มีชื่อเสียงหลายสำนัก มีความเชื่อเรื่องราวของชีวิตที่แตกต่างกันมากมาย มีระบบจัดสรรช่วงเวลาของชีวิตของบุคคล เรียกว่า อาศรม ๔ นักบวชได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องวิถีชีวิตของสังคมไว้ว่า บางคนที่อยู่ในวัยต้นได้ประพฤติพรหมจรรย์ ศึกษาคัมภีร์ในลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาดีแล้ว เมื่อสังคมเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ดีก็จะมอบิตาพร้อมทั้งทรัพย์สินสมบัติให้สร้างครอบครัวได้ และจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในสังคม เพื่อประพฤติดตามลัทธินั้น ๆ ได้... ในสมัยพุทธกาลเจ้าลัทธิทั้ง ๖ มีสัณชัยเวลัฏฐบุตร นิครนถนาฏบุตร เป็นต้น และบุคคลอื่นๆ อีกจำนวนมากต่างออกบวชเพื่อแสวงหาชื่อเสียง หาความเชื่อถือในสังคม ยอมบำเพ็ญทุกรกิริยาทรมานตนให้ลำบากด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อต้องการเป็นผู้นำของสังคม ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง ลาภ สักการะ จึงออกบวชกันเป็นจำนวนมาก^{๕๖}

นักวิชาการได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการที่เจ้าชายสิทธัตถะเมื่อครั้งเป็นเจ้าชายองค์น้อย ถูกพยากรณ์จากนักบวชที่มีชื่อเสียง การพยากรณ์นี้มีอิทธิพลอย่างไรในยุคพุทธกาล ดังคำกล่าวที่ว่า

นักบวชมีอิทธิพลในกลุ่มหรือในหมู่ของตัวเอง เช่น ในสาวก ในสหธรรมิก หรือในลูกศิษย์ นักบวชที่เขาเป็นเจ้าของลัทธิทั้งหลาย นักบวชใหญ่เมื่อรู้เรื่องนี้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพุทธะ นักบวชทั้งหลายย่อมรังเกียจ เส้นทางของพระพุทธเจ้าย่อมลำบาก อยู่ก็ไม่มีความสุข บวชก็ไม่มีความสุข มันมีศัตรูทั้ง ๒ ฝ่าย การทำนายว่าเด็กคนนั้นจะเป็นใหญ่เป็นโต จะโดนฆ่าทิ้งต้องนานแล้ว ก็ไม่มีใครชอบขึ้นหน้า หากข้าราชการบุคคลใด จะเลื่อนตำแหน่ง บุคคลอื่นฟังแล้วอาจชอบใจหรือไม่ก็ได้ ต้องเข้าใจ ความเป็นจริงของมนุษย์ และความเป็นจริงในพระพุทธเจ้า^{๕๗}

เรื่องการแย่งชิงอำนาจเพื่อความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ การต้องการกอบกู้อิสรภาพของกษัตริย์เมืองเล็กที่ไม่ต้องการเป็นเมืองขึ้นของใคร ก็เป็นเรื่องราวที่มีปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ของชนชาติต่างๆ ในยุคโบราณ ดังคำกล่าวที่ว่า “พระเจ้าประเสนทิโกศล พวกศากยะต้องเคารพเพราะเป็นเมืองขึ้น ที่นี้เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในแคว้นมคธ ช่วงนั้นแคว้นที่เป็นประเทศมหาอำนาจคือ แคว้นมคธ แคว้นโกศลก็เหมือนเป็นประเทศมหาอำนาจ”^{๕๘} แต่ไม่ว่าเรื่องราวจะเป็นเช่นไร สุดท้ายแล้วเจ้าชายสิทธัตถะก็ต้องเสด็จออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรม เพราะ พระองค์บำเพ็ญบารมีมาเป็นพระพุทธเจ้าต่อเนื่องในอดีตชาติ เป็นระยะเวลายาวนาน

ในอินเดียบำราณ มีเรื่องการฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ มีความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เรื่องการแบ่งชนชั้นวรรณะ ระบบอาศรม ๔ นักวิชาการได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในชมพูทวีปและการพัฒนาไปสู่เรื่องราวของการที่นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลได้อย่างไร ดังคำกล่าวที่ว่า

ในชมพูทวีปมีชนเผ่าใหญ่ๆ อยู่ ๒ เผ่า เผ่าแรกก็คือ มลิกะ รูปร่างตัวเล็กๆ ดำๆ พวกนี้จะเป็นคนท้องถิ่นที่อยู่ในดินแดนชมพูทวีป อีกเผ่าหนึ่ง เรียกว่าเผ่าอารยัน รูปร่างสูงใหญ่และรูป

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระมหาบูรณะ ชาทเมโธ,ดร., ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร), ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จันทน์ ทองประเสริฐ, ราชบัณฑิต, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

หล่อ พวกมีลักษณะจะทำเกษตร ขุดไร่ ทำนา ปลุกมันเผือกกินกันไป อารยันเป็นชนเผ่าเร่ร่อน เป็นลักษณะของพวกผู้มีปัญญา ผู้แสวงหาแหล่งที่ดีที่สุด เพื่อจะเกิดความงอกงามไพบูลย์ มั่นคงต่อเผ่าพันธุ์ตนเองหาที่ที่เหมาะสม จนกระทั่งมาถึงดินแดนย่านน้ำสินธุ ชนเผ่านี้มี พิธีกรรมคือการสร้างขวัญและกำลังใจ ก็ตั้งบุคคลกลุ่มหนึ่ง ให้มีหน้าที่ในการนำสวด ทำการ บูชายัญ ทำการสวดอ้อนวอนเทวดา อ้อนวอนเทพทั้งหลาย กลุ่มนี้เขาเรียกกันว่านักบวช ครู ประจำ เหมือนหมอผี พอต่อมา เมื่อกลุ่มนี้มีความสำคัญมากขึ้น เริ่มมีการตั้งกันเป็นกลุ่มแล้ว และก็มีการจัดบันทึกเป็นคัมภีร์พระเวท เสร็จแล้วก็กลายเป็นกลุ่มพราหมณ์ พราหมณ์คือมี หน้าที่คือการทำพิธีกรรม จะพบความเจริญสุขรุ่งเรืองจะอย่างไร แม้แต่กษัตริย์เองก็ต้อง ยอมรับ คำแนะนำ ของพวกคนกลุ่มนี้ที่เรียกว่าพราหมณ์ นักบวชจึงมีอิทธิพล ภายหลังเกิด วรรณะ ๔ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร เพราะพวกพราหมณ์มีอิทธิพล เป็นกษัตริย์ขึ้นมา เป็นทั้งพราหมณ์และกษัตริย์ ด้วย^{๕๙}

นักวิชาการได้แสดงทัศนะการที่นักบวชเป็นผู้นำทางสังคมในแง่จิตวิญญาณและการสอน ศาสนามีปรากฏอย่างแพร่หลาย ดังคำกล่าวที่ว่า

นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล ตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล นักบวชเป็นผู้นำของสังคมเรื่องการ แสวงหาความบริสุทธิ์หรือปรมาตมัน รูปแบบของสังคมก็คือระบบอาศรม ๔ พราหมณ์เป็น นักบวช อายุ ๖๐-๗๐ จะวางเรื่องราวทางครอบครัวเข้าป่าเพื่อแสวงหาโมกษะหรือปรมาตมัน คือพระเจ้าสูงสุด ที่เขาเคารพนับถือ ช่วงพุทธกาลมีลัทธิครูทั้ง ๖ มีนักบวช ทุกประเภท เพื่อ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม อยู่ในแคว้นมคธรัฐพิหาร ถ้าหากนักบวชนั้น พระราชานับถือก็จะทำให้ ความเชื่อนั้นแพร่หลายสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้^{๖๐}

มีความเป็นไปได้ เพราะในสมัยพุทธกาล มีคนนับถือพระพุทธเจ้ากันอย่างแพร่หลาย นักบวช เป็นผู้ทรงอิทธิพลสมัยพุทธกาล เพราะว่าในยุคที่มีการสอนศาสนากันแพร่หลาย ที่นอก พระพุทธศาสนาก็จะเรียกว่าลัทธิหรือครูทั้ง ๖ ซึ่งมีอิทธิพลมาก แล้วก็พระพุทธศาสนาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงมีอิทธิพลในฐานะที่เป็นพระศาสดาของนักปกครอง เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าประเสนทิโกศล และกษัตริย์อีกหลายเมือง^{๖๑}

แสดงให้เห็นถึงการตื่นตัวของชาวชมพูทวีปที่ต้องการแสวงหาความจริงของชีวิต นับว่ายุค พุทธกาลเป็นยุคที่มีความสำคัญมากในการประกาศศาสนาของพุทธองค์ ทั้งที่ยุคนั้นเป็นยุคของ พราหมณ์มีอิทธิพล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศคำสอนที่ แตกต่างออกไปจากคำสอนของพราหมณ์ ทำให้คนในยุคนั้น มานับถือพระพุทธเจ้ามากขึ้นแสดงว่า มี บุคคลที่เข้าถึงธรรมะ ตรัสรู้ตามที่พุทธองค์สอนได้อย่างมากมาย ดังคำกล่าวของนักวิชาการที่ว่า

ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ถือเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยนักบวช นักบวชเป็นสิ่งที่มีความก่อนยุค พุทธกาล นักบวชก็มีอิทธิพลในแง่จิตวิญญาณ นักบวชมีอิทธิพลมาตั้งแต่ยุคพระเวท ยังมี

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร., ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ, ดร., ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

อิทธิพลมากขึ้นเมื่อมาในยุคของพราหมณ์ และพราหมณ์เริ่มอ่อนกำลังลง เมื่อพระพุทธเจ้าเริ่มเผยแผ่ศาสนาทำให้มีผู้เข้ามาบวชเป็นจำนวนมาก^{๖๒}

๓.๓ สรุปท้ายบท

จากการค้นคว้า พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ ตำรา แบบเรียน หนังสือต่างๆ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แสดงทัศนะว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช แตกต่างกันออกเป็น ๒ สาเหตุหลัก ดังนี้

สาเหตุหลักประการที่ ๑. ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์

สาเหตุหลักประการที่ ๒. จากแรงผลักดันทางการเมืองภายในศากยวงศ์ เรื่อง “ศึกชิงน้ำ” ทำนาในฤดูแล้ง ที่แพไหวตในศากยวงศ์

จากทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ท่าน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า ๙ ท่าน ได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า สาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวช คือการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติอันยาวนานของเจ้าชายสิทธัตถะ ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ทำให้เมื่อเห็น เทวทูตทั้ง ๔ แล้วเกิดแรงบันดาลใจ ดังนั้น เหตุผลของการเสด็จออกผนวชที่มีนัย น่าจะเกี่ยวข้องด้วยคือ เพราะพระองค์ทรงสร้างบารมีเป็นเวลายาวนานมาก เป็นบารมีที่จะเป็นพระพุทธเจ้าจากในอดีตชาติ ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ในพระชาตินี้

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ทัศนะว่าด้วยช่วงเวลาที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชนั้น พระอาจารย์ผู้รจนาบาลีและอรรถกถา แสดงนัยแตกต่างกัน ๒ ประการ ดังนี้

๑. พระอาจารย์ผู้รจนาบาลีมีชัยมิกาย เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน ไม่ได้เสด็จหนีออกผนวช แต่เสด็จออกผนวชซึ่งหน้าในขณะที่ พระราชบิดาและพระประยูรญาติ ไม่ยอม และเศร้าโศกเสียใจ

๒. พระอาจารย์ผู้รจนารรรถกถา แสดงความตามนัย มหาปทานสูตร พระองค์จึงได้เสด็จหนีออกในกลางคืน ทรงม้ากัณฐกะ มีนายฉันทะตามเสด็จ ถึงฝั่งแม่น้ำอนิมา ตรัสสั่งนายฉันทะให้นำม้าพระที่นั่งกลับคืนพระนคร แล้วทรงตัดพระเมาลีด้วยพระขรรค์ อธิษฐานเพศบรรพชิต ณ ที่นั้น

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในยุคพุทธกาล บริบททางสังคม การเมือง การปกครอง ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ทัศนะของนักวิชาการและปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ทำการวิเคราะห์ ร่วมกับหลักฐานข้อมูลปฐมภูมิ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ อรรถกถา และตำรา หนังสือที่เขียนโดยนักวิชาการในแต่ละยุคสมัยหลังพุทธกาลมาวิเคราะห์และสรุปประเด็นเรื่องสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ที่น่าจะเป็นไปได้และน่าจะเป็นไปไม่ได้ ในบทต่อไป

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จานियो, ดร., ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

บทที่ ๔

วิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ในบทนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์หาสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการค้นคว้าหลักฐานพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ รวมทั้งทัศนะความเห็นจากการให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยบรรพชิต ๖ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน เพื่อแสดงให้เห็นว่า อะไรคือเหตุผลที่มีน้ำหนักมากที่สุด ที่น่าจะเป็นไปได้ และสาเหตุที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ที่เจ้าชายสิทธัตถะใช้ในการตัดสินใจพระทัยเสด็จออกผนวช และสรุปประเด็นเรื่อง ช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

๔.๑ สาเหตุการเสด็จออกผนวชที่น่าจะเป็นไปได้

การศึกษาชีวประวัติบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งไม่มีการบันทึก ในช่วงเวลาที่บุคคลสำคัญท่านนั้นยังดำรงชีวิตอยู่ การบันทึกภายหลังจากคำบอกเล่าของบุคคลใกล้ชิด ปรากฏอยู่ในเกือบทุกศาสนาที่ต้องใช้วิธีการตีความวิเคราะห์ความ เพื่อให้เรื่องราวต่อเนื่องกันเป็นภาพที่แสดงเรื่องราวในอดีต

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้หลักกาลามสูตร^๑ ที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ถึงความไม่น่าเชื่อถือ ๑๐ ประการ^๒ และใช้หลักโยนิโสมนสิการ เพื่อการเชื่อที่ถูกต้อง โดยพิจารณาอย่างแยบคาย

การตีความตามทัศนะของนักวิชาการเป็นสิ่งจำเป็น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกศาสนาและเป็นปัจจัยหนึ่งในการศึกษาเรื่องศาสนา เนื่องจากทัศนะ หมายถึง ความคิดเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งแม้จะแตกต่างกันก็ล้วนมีประโยชน์ เพราะจะเป็นแนวทางให้ผู้อื่นได้มีโอกาสใช้ดุลพินิจตัดสินใจเลือกวิถีทางแก้ปัญหาได้หลายทางด้วยความสุขุมรอบคอบขึ้น

ทัศนะเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เป็น เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วแต่ยังไม่ทราบหรือสรุปข้อเท็จจริงนั้นๆ ได้เพราะไม่สามารถหาพยานหลักฐานมาตอบแบบฟันธง มีหลักฐานแน่นอน คำตอบชัดเจนได้ การแสดงทัศนะประเภทนี้มักเป็นเพียงการสันนิษฐาน จะน่าเชื่อถือเพียงใดขึ้นอยู่กับข้อสนับสนุน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙.

^๒ กาลามสูตร เป็นพระสูตรหนึ่งในคัมภีร์ติกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าตรัสสอนชนชาวกลาหมะแห่งเกสปุตตนิคมใน แคว้นโกศล ไม่ให้เชื่อถือนงายไร้เหตุผล ตามหลัก ๑๐ ข้อ คือ อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา, ด้วยการถือสืบๆ กันมา, ด้วยการเล่าลือ, ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, ด้วยตรรก, ด้วยการอนุমান, ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล, เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน, เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ, เพราะนับถือที่ท่านสมณะนี้ เป็นครูของเรา;

ต่อเมื่อใด พิจารณาเห็นด้วยปัญญาว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น

จากการวิเคราะห์พระไตรปิฎก ทศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์ที่มีความตั้งใจจริงที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ และค่านิยมการบวช ค่านิยมทางสังคมกับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ พบว่าสาเหตุหลักของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะที่น่าจะเป็นไปได้ คือ การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ หลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ทำให้ฉุกคิดได้ในปัจจุบัน การมองเห็นความไม่จริงยั่งยืนในกามสุขและค่านิยมการแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล

๔.๑.๑ การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ

การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า มิใช่การบังเอิญ จะต้องมีความตั้งใจเดิม เป็นความตั้งใจเดิมที่ไม่ใช่เพียงแค่ว่าไม่เก้อชาติ แต่ต้องตั้งใจแบบนี้ ซ้ำกันหลายๆชาติ ทำให้เกิดความตั้งใจอย่างแรงกล้าในปัจจุบัน หลังจากเห็น เทวทูตทั้ง ๔ ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะตั้งใจที่จะเสด็จออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรมณ วัยของพระองค์เป็นวัยที่คนทั่วไปยังหมกมุ่นอยู่ในกามสุข การที่พระองค์ออกผนวชในวัยที่ยังหนุ่มแน่นแข็งแรงจึงเป็นเรื่องที่น่าตระหนกถึงความตั้งใจแน่วแน่ของพระพุทธองค์ ที่มีข้ามภพข้ามชาติ เพื่อเป็นอนาคาริก เป็นผู้ไม่มีเรือน อยู่ในป่าดงพงไพร ที่มีสัตว์ต่างๆนาๆชนิด มีแต่ความยากลำบาก เพื่อแสวงหาหนทางพระนิพพาน แก้ปัญหาทุกข์ของตนเอง และทุกข์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นทั้งทุกข์ประจำและทุกข์จร

ทุกข์ประจำ หมายถึง ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย

ทุกข์จร หมายถึง ทุกข์ส่วนตัว เช่น ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจในเรื่องราวของชีวิตในเรื่องต่างๆ เช่น ปัญหาภายในครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ

เจ้าชายสิทธัตถะเมื่อมีพระชนมายุ ๗ ปี ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ใต้ต้นไม้ ในปฐมสมโพธิ เรียกว่า “ชมพูพฤกษ์” ซึ่งคนไทยเราเรียกว่า “ต้นหว่า” ทรงบรรลุปฐมฌานตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ขณะประทับใต้ร่มหว่าในพิธิแรกนาขวัญ เหตุที่เจ้าชายมาประทับอยู่ใต้ต้นหว่าแห่งนี้ ก็เพราะพระราชบิดาทรงจัดให้มีพระราชพิธีพระนังคัลแรกนาขวัญ ที่ทุ่งนานอกเมืองกบิลพัสดุ์ ตามพระราชประเพณี พระราชบิดาซึ่งเสด็จแรกนาคด้วยพระองค์เอง โปรดให้เชิญเสด็จเจ้าชายไปด้วย เจ้าชายเสด็จอยู่ลำพังพระองค์เดียว ใต้ต้นหว่า ไม่เห็นพระสหาย พระพี่เลี้ยง และมหาดเล็กอยู่เฝ้าเลย เพราะทั้งหมดไปชมพระราชพิธีกัน พระทัยอันบริสุทธิ์ อย่างวิสัยที่จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในภายหน้า ได้สมาธิขั้นแรกๆ เรียกว่า “ปฐมฌาน” เมื่อพิธิแรกนาขวัญเสร็จตอนบ่าย พระพี่เลี้ยงวิ่งมาหาเจ้าชาย ได้เห็นเงาไม้ยังอยู่ที่เดิมเหมือนเวลาเที่ยงวัน ไม่คล้อยตามดวงตะวันก็เกิดอัศจรรย์ใจ จึงนำความไปกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะให้ทรงทราบ พระราชบิดาเสด็จมาทอดพระเนตรก็เกิดความอัศจรรย์ในพระทัย ก็ถวายอัญชลีเป็นเหตุวันทนาการคารบสอง^๓

^๓ พระเจ้าสุทโธทนะทรงให้พระพุทธานุภาพที่สำคัญ ๓ ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกเมื่อภายหลังประสูติที่ดาบสมาธิเห็นท่านดาบสให้ไว้ก็เลยให้ ครั้งที่สองก็คือ ครั้งทรงเห็นปาฏิหาริย์เงาไม้ไม่คล้อยตามดวงตะวัน ครั้งที่สามคือ ภายหลังพระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช ได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว และเสด็จกลับไปโปรดพระพุทธบิดาครั้งแรก

หลังจากที่พุทธองค์ทรงตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และประกาศความเป็น “พุทธะ” ในสมัยพุทธกาล ประกาศคำสอนเรื่อง ทางสายกลางหรือมัชฌิมา ปฏิปทา ซึ่งแตกต่างจากคำสอนในสมัยนั้น ที่สอนเรื่องหนทางสุดโต่ง ๒ สาย อีกทั้งเรื่องการไม่แบ่งชนชั้น วรรณะ ในหมู่สงฆ์ การสอนเรื่องศีล ให้ มนุษย์ไม่ฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ เป็นต้น นับเป็นความท้าทายอย่างใหญ่หลวงกับ นักบวชเจ้าลัทธิต่างๆ ที่มีอยู่มากมายในสมัยนั้น เรียกว่า เป็นการประกาศความเชื่อ ที่ขัดกับความเชื่อเดิมอย่างรุนแรง บุคคลที่มีกำลังใจที่สูงส่ง กำลังใจที่ไม่สิ้นสุด ต้องการที่จะสั่งสอนชาวโลกให้พ้นทุกข์ ได้เข้าใจเรื่องราวของชีวิต โลก และจักรวาล ต้องเป็นบุคคลที่บำเพ็ญบุญ สร้างบารมี ครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง ๓๐ ทศ ทั้งยังต้องถึง ธรรมสมาธิ ในพระชาติที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เจ้าชายสิทธัตถะทรงตรัสรู้เป็นพระโคตมพุทธเจ้า เรียกว่าเป็น ปัญญาธิพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าที่ยิ่งด้วยปัญญาบารมี สร้างบารมีจากอดีตชาติที่เกิดเป็นสุเมธดาบสได้รับพุทธพยากรณ์จากพระปิณฑุรพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จนถึงพระชาติที่เกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะใช้เวลา ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป

ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๒ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๑ พุทธาปทาน พระพุทธเจ้าได้แสดงประวัติของพระพุทธองค์ในพระชาติต่างๆ ก่อนเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อให้เข้าใจถึง ชาติ ภูมิ และ ภูมิแห่งกรรม ดังนี้ “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟังถึงกรรมที่เราได้กระทำไว้แล้ว เราเห็นภิกษุผู้อยู่ป่ารูปหนึ่ง จึงได้ถวายผ้าท่อนเก่า ในกาลนั้นเราได้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก ผลแห่งกรรมอันเนื่องด้วยผ้าแก่นั้น เราก็ดำเนินสำเร็จแม้ในความเป็นพระพุทธเจ้า”

พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญบารมีหลายร้อยหลายพันชาติ ที่กำหนดเป็นชาดกมีจำนวน ๕๐๐ กว่าชาติ เฉพาะที่ได้พบพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ มีได้กำหนดเป็นชาดก

ก่อนที่พระโพธิสัตว์อันสถิตอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดุสิต จะได้ทรงตรัสรู้บรรลุลหรรณเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อโปรดชาวโลกนั้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านได้ทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ อันได้แก่

- ๑) พระเทมีย์ ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือ ความอดทนสูงสุด
- ๒) พระมหาชนก ทรงบำเพ็ญวิริยบารมี คือ ความพากเพียรสูงสุด
- ๓) พระสุวรรณสาม ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี คือ ความเมตตาสูงสุด
- ๔) พระเนมิราช ทรงบำเพ็ญอิชฌานบารมี คือ ความมีจิตที่แน่วแน่มั่นคง
- ๕) พระมหาสถ ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี คือ ความมีปัญญาสูงสุด
- ๖) พระภูริทัต ทรงบำเพ็ญศีลบารมี คือ ความมีศีลที่สมบูรณ์สูงสุด
- ๗) พระจันทกุมาร ทรงบำเพ็ญขันติบารมี คือ ความอดกลั้นสูงสุด
- ๘) พระนารทพรหม ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี คือ การมีอุเบกขาสูงสุด
- ๙) พระวิธูรบดินทิต ทรงบำเพ็ญสัจจบารมี คือ ความมีสัจจะสูงสุด

๑๐) พระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญทานบารมี คือ การรู้จักให้ทานสูงสุด

พระชาติที่เป็น พระเตมีย์ บำเพ็ญเนกขัมมบารมีใน เตมียชาต^๔ เป็นชาติแรกในทศชาติชาตก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นสมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านามว่า พระโคตม ชาตินี้ พระองค์ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี หมายถึง การออกบวช หรือการออกจากกาม ชาตนี้กล่าวถึงพระเตมีย์กุมาร ทำอุบายเพื่อไม่ต้องการครองราชย์ เพราะจะต้องทำบาปหลายประการเนื่องจาก พระเตมีย์เป็นผู้มีบุญจึงรำลึกชาติได้และทรงทราบว่าในชาติก่อนได้เคยเป็นพระราชาครองเมืองและได้ตัดสินโทษผู้ร้ายอย่างเดียวกันนี้ พระองค์ได้เสวยราชสมบัติในกาลนั้น ๒๐ ปี แล้ว ต้องหมกไหม้อยู่ในรอก ๘๐๐๐๐ ปี ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก พระเตมีย์ทรงมีความหวาดกลัวอย่างยิ่ง แสร้งทำเป็นไข้อยู่เปลี้ย พระราชาปรึกษากับพราหมณ์ที่ปรึกษา ตกลงให้นำราชกุมารไปฝังเสีย พระมารดาห่วงงไวได้ ๗ วัน จากนั้น ต้องปล่อยให้เป็นไปตามราชโองการ สารถีขัรบพาราชกุมารออกไปนอกวังเพื่อฝังพระเตมีย์ จากนั้นพระเตมีย์เปิดความลับว่าที่จริงต้องการออกผนวช ไม่ต้องการขึ้นครองราชย์ สารถีเลื่อมใสขอออกบวชด้วย แต่ไปทูลถวายให้พระราชาทราบก่อน พระชนกพระชนนีและข้าราชการบริพารจึงพากันออกบวชตาม รวมทั้งพระราชาอีกหลายพระองค์พึงโอวาทก็ออกบวช ด้วย

เรื่องความตั้งใจที่มีมาตั้งแต่ปางก่อน หรือ อดีตชาติ ที่ปรากฏอยู่ใน มงคลสูตร^๕ การสร้างบุญไว้ในปางก่อน หรือ บุญเพกตบุญญตา ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะมีพระทัยแน่วแน่มั่นในการแสวงหาหนทางพระนิพพานโดยศึกษาจากวิธีการแสวงหาครู ที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เรียนรู้ทุกอย่างที่ครูสอนก็ยังคงคิดว่า ยังไม่ตอบโจทย์ที่ตั้งไว้ พระองค์จึงต้องกระทำทุกกริยาที่เป็นการทรมานกายที่ยากลำบากดังปรากฏอยู่ในมหาสิหนาทสูตร^๖ ก็ยังไม่ได้คำตอบที่ต้องการ กระทั่งเปลี่ยนวิธีการจากสุดโต่งทั้ง ๒ ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยคกับอัตถิภาสณานุโยค มาเป็นปฏิบัติทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา บรรลุอาสวักขยาน ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ จึงได้มาโปรดทั้งมนุษย์และเทวดาเข้าถึงธรรมเป็นพระอริยบุคคลมากมาย

หลักฐานชั้นปฐมภูมิที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑ เรื่อง เจริญพรหมณ์ ในเรื่องการระลึกชาติหลัง ว่าเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ตัณห์ไม่หวั่นไหว ได้น้อมจิตไปเพื่อ บุญเพนิวาสานุสสติญาณ ว่าในภพโน้นพระองค์ได้มีชื่ออย่างนั้นมีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขทุกข้ออย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพโน้นนั้น ก็ได้มีชื่ออย่างนั้นมีโคตรอย่างนั้นมีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขทุกข้ออย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น การจุติจากภพโน้นนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ ได้บรรลุแล้วในปฐมยามแห่งราตรี ที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

จากการค้นคว้าหลักฐานที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก พบว่าการเวียนว่ายตายเกิด นับภพนับชาติไม่ถ้วนของสัตว์โลกทั้งหลาย ภพ ภูมิ นั้นมีอยู่ สัตว์ที่เกิดขึ้นมาแล้วโตเลยก็มี พระพุทธเจ้าสอน

^๔ ขุ.ชา.(ไทย) ๒๘ /๑-๓/๑๘๓.

^๕ ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕ /๒-๘ /๗.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒ /๑๗๘- ๑๘๖ /๑๕๘.

ให้ปฏิบัติ มรรคมีองค์แปด ดังปรากฏอยู่ใน อัมมจักกัปปวัตตนสูตร ปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า แสดงแก่ปัญจวัคคีย์ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังการแสดงธรรม โภณฑัญญะมีดวงตาเห็นธรรม เป็นพระภิกษุองค์แรกในพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัยครบ ๓ ในวันนั้น จึงถือได้ว่าเป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระศาสนา เทวดาต่างแซ่ซ้องสรรเสริญ เริ่มตั้งแต่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ดังไปทุกชั้นฟ้า เรื่อยไปจนถึงรูปพรหม โลกธาตุนั้นหวั่นไหว ประกาศว่าพระองค์คือพระพุทธเจ้า ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ทรงเป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว

๔.๑.๒ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ หลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔

ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ ขุททกนิกาย อปทาน คัมภีร์พุทธวงศ์ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ และโคตมพุทธเจ้าหรือพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร พบว่า ทุกพระองค์เห็นเทวทูตทั้ง ๔ แล้วจึงเสด็จออกผนวช แสดงถึง การเห็นสิ่งที่เบื่อกุศล ทำให้ลึกลับได้ในปัจจุบันว่าต้องการแสวงหาหนทางหลุดพ้นจากทุกข์ จากนั้นจึงเสด็จออกผนวช และผลจากการแสวงหาคำตอบนั้น พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ใน อัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระสูตรบทนี้เป็นพระสูตรบทแรกในพระพุทธศาสนา ในกัณฐกวิมานสูตร มีข้อความบันทึกไว้อย่างชัดเจนว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชพร้อมกับนายฉันทะและม้ากัณฐกะเพื่อแสวงหาหนทางหลุดพ้นจากทุกข์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์จากทัศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงเรื่องราวของสาเหตุและเวลาการเสด็จออกผนวชว่ามีการเชื่อมโยงกันอย่างไร

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์พระสูตรดังกล่าว เป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

คัมภีร์พุทธวงศ์ กล่าวถึงการเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ มีสิ่งที่มากระตุ้นเตือน คือเทวทูตทั้ง ๔ ทำให้พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ต้องเสด็จออกผนวช และไม่ว่าจะเสด็จออกผนวชด้วยพาหนะอะไร พระองค์ก็จะตรัสรู้ที่ต้นไม้อันใด ต้นไม้นั้นจะมีชื่ออย่างไร ต้นไม้ที่พระองค์ตรัสรู้จะเรียกว่า “ต้นโพธิ์” เหมือนกัน และด้วยบารมีในการเป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ได้เห็นเทวทูตทั้ง ๔ จึงเสด็จออกผนวชเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าในอดีตทุกพระองค์

คำว่า “เทวทูต” ความหมาย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ หมายถึง ทูตของเทพ คือสิ่งที่เบื่อกุศลเตือนให้ระลึกถึงคติธรรมดาของชีวิต เพื่อให้เกิดความสังเวช รีบเร่งทำความดีด้วยความไม่ประมาท เช่น เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสอุทยานพบเทวทูต ๓ คือ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย ทำให้เกิดความสังเวช ต่อมาได้พบเทวทูตที่ ๔ ทำให้คิดออกผนวช

ใน **มมเทวสูตร**^๗ อธิบายคำว่า เทวทูต แปลว่าทูตของเทวะ คล้ายคำว่าทูตสวรรค์ เหมือนเทวดามาทักเตือนให้ไม่ประมาท เทวทูต แปลว่าทูตของวิสุทธิเทพ หมายถึงพระอรหันต์มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น เพราะได้สอนให้พิจารณาเนืองๆ เมื่อเห็นเทวทูต ก็ย่อมจะไม่ประมาท เว้นทุจริตต่างๆได้ดังนั้น การเสด็จออกผนวชหลังการเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ย่อมมีความสำคัญในการตัดสินใจเสด็จออกผนวชกระตุ้นเตือน สร้างแรงบันดาลใจในการค้นหาหนทางพระนิพพาน ของเจ้าชายสิทธัตถะ

^๗ ม.ม.(ไทย) ๑๓ /๔๕๒- ๔๖๓ /๔๑๕.

ผู้วิจัยได้ทำตารางสรุป การเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ สรุป การสร้างบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีต

ลำดับ	พระนามของ พระพุทธเจ้า	เหตุที่ ปรารภ เสด็จออก บรรพชา	เสด็จออก บรรพชาด้วย	ระยะเวลา บำเพ็ญเพียร จนบรรลุเป็น พระพุทธเจ้า	พระนามของ พระโพธิสัตว์ ครั้งได้รับพุทธ พยากรณ์
๑	พระทีปังกรพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๑๐ เดือน	สุเมธดาบส
๒	พระโกณฑัญญพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๑๐ เดือน	พระเจ้าวิชิตาวี
๓	พระมังคลพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ม้า	๘ เดือน	สุรจิพราหมณ์
๔	พระสุมนพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๑๐ เดือน	อตุลนาคราช
๕	พระเรวตพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๗ เดือน	อติเทพ พราหมณ์
๖	พระโสภิตพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	พระราช ดำเนิน	๗ วัน	สุชาตะ พราหมณ์
๗	พระโณมทัสสีพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	วอทอง	๑๐ เดือน	ยักษ์
๘	พระปทุมพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๘ เดือน	พญาราชสีห์
๙	พระนารทพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	พระราช ดำเนิน	๗ วัน	ชฎิล
๑๐	พระปทุมุตตรพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	เหาะ	๗ วัน	รัฐฐกะชฎิล
๑๑	พระสุเมธพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๘ เดือน	อุตตระมาณพ
๑๒	พระสุชาตพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ม้า	๙ เดือน	พระเจ้า จักรพรรดิ
๑๓	พระปิยทัสสีพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๖ เดือน	กัสสปะมาณพ

ลำดับ	พระนามของ พระพุทธเจ้า	เหตุที่ ปรารถนา เสด็จออก บรรพชา	เสด็จออก บรรพชาด้วย	ระยะเวลา บำเพ็ญเพียร จนบรรลุเป็น พระพุทธเจ้า	พระนามของ พระโพธิสัตว์ ครั้งได้รับพุทธ พยากรณ์
๑๔	พระอัสสชิพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ม้า	๘ เดือน	สุสิมะชฎิล
๑๕	พระอัมมทัสสีพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	พระราช ดำเนิน	๗ วัน	ท้าวสักกะ ปุรินททะ
๑๖	พระสิทธัตถพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	วอทอง	๑๐ เดือน	มงคลดาบส
๑๗	พระติสสพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ม้า	๑๕ วัน	พระเจ้าสุชาตยะ
๑๘	พระปุสสพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๗ วัน	พระเจ้าวิชิตะ
๑๙	พระวิปัสสีพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๘ เดือน	อตุลนาคราช
๒๐	พระสิขีพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๘ วัน	พระเจ้า อรินทมะ
๒๑	พระเวสสภูพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	วอทอง	๖ เดือน	พระเจ้า สุทัสสนะ
๒๒	พระกุกุสันธพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ราชรถ	๘ เดือน	พระเจ้าเขมะ
๒๓	พระโกนาคมนพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	ช้าง	๖ เดือน	ปัพพตะ
๒๔	พระกัสสปพุทธเจ้า	ทรงเห็น นิมิต ๔	หะนะ	๗ วัน	โชติปาละ มาณพ

คำว่า “นิมิต ๔” หมายถึง “เทวทูต ๔”

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

เป็นพระธรรมเทศนาบทแรกของพระพุทธองค์ ที่ได้ตรัสสอนเหล่าปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา มีใจความแสดงถึงความจริงสูงสุดของสังสารวัฏ และแนวทางไปสู่ความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง พระสูตรบทนี้จึงเป็นแม่บทของคำสอนในพระพุทธศาสนา แสดงถึงสิ่งที่พระองค์ทรง

แสวงหา และค้นพบหนทางพ้นจากทุกข์แล้ว หลังการเสด็จออกผนวช ๖ ปี คือ ทรงตรัสรู้ อริยสัจ ๔ และทรงประกาศคำสอนนี้แก่ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระองค์ทรงตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง ไม่มีผู้ใดเป็นครูของพระองค์ เป็นคำสอนที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนไปสู่พระนิพพาน ธุรจนาด้วยภาษาบาลี และกลายเป็นบทสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร จนถึงปัจจุบัน พระสูตรนี้เป็นพระสูตรแรกในพระพุทธศาสนา เปรียบเสมือนแก่นธรรมของธรรมทั้งปวง

กัณฐกวิมานสูตร

หลักฐานชั้นปฐมภูมิที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีเนื้อหาที่พระโมคคัลลานะได้ขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พบกับกัณฐกเทพบุตร บันทึกลงไว้ว่า “เราบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้วจักช่วยสัตว์โลกให้ข้ามโอฆสงสาร” แสดงให้เห็นพระทัยที่เด็ดเดี่ยว แน่วแน่ในการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ หรือแสวงหาหนทางพระนิพพาน

สะท้อนให้เห็นเป้าหมายในการออกมหาภิเนษกรรม ว่า พระโพธิสัตว์มีความตั้งใจมั่นที่จะแสวงหาโมกขธรรมและเป็นบรมครูผู้สั่งสอนชาวโลกให้พ้นจากภัยในวัฏฏสงสาร พระองค์เสด็จออกผนวช ไม่ใช่ว่าการผนวชหนีปัญหาหรือเพื่อตัวเอง แต่ด้วยต้องการให้สรรพสัตว์ทั้งหลายพ้นทุกข์จริงๆ ไม่เฉพาะพระองค์เพียงลำพัง

๔.๑.๓ การมองเห็นความไม่จริงยั่งยืนในกามสุข

เจ้าชายสิทธัตถะต้องการออกจากกามในปัพพชาสูตร ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเพราะต้องการออกจากกาม^๔ เป็นการสรรเสริญบรรพชาที่พระอานนทยกความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าชายสิทธัตถะ ที่เพิ่งออกผนวช เสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในพระนครราชคฤห์ กับพระเจ้าพิมพิสาร จากพระสูตรนี้แสดงถึง ความตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ของเจ้าชายสิทธัตถะ ในการเสด็จออกจากพระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงมีเหตุผลส่วนตัวที่จะแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ คือ ต้องการออกจากกามและไม่อาลัยอาวรณ์ในราชสมบัติ

พุทธประวัติ มีกล่าวไว้ว่า วันหนึ่งมีเหตุการณ์เกิดขึ้นภายในปราสาทที่เจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ บรรดานางบำเรอฟ้อนรำขับร้องที่อยู่เฝ้า เมื่อเห็นเจ้าชายบรรทมหลับแล้วต่างก็เอนกายลงนอนทับเครื่องดนตรี จากนั้น ครู่หนึ่ง เจ้าชายตื่นบรรทมแล้วก็ทรงเห็นอาการวิปลาสของนางบำเรอที่นอนหลับไม่สำรวม ปฐมสมโพธิ พรรณาไว้ว่า “แลนางบางจำพวกก็นอนกลิ้งเกลือก มีเขษะ (น้ำลาย) อันหลังไหล นางบางเหล่าก็นอนกรนสำเนียงดังเสียงกา นางบางหมู่ก็นอนเคี้ยวหนวด นางบางพวกก็นอนละเมอเพื่อฝันจำรรจาต่างๆ บางหมู่ก็นอนโอษฐ์อ้าอาการวิปลาส บางเหล่านางก็นอนมีกายเปลือยปราศจากวัตถุ สำนแดงที่สัมพัธฐานให้ปรากฏ...” เจ้าชายเสด็จจากพระแท่นที่บรรทม เสด็จลุกขึ้นทอดพระเนตรภายในปราสาทที่ประทับ แม้จะสว่างรุ่งเรืองด้วยดวงประทีป และงามตระการด้วยเครื่องประดับ แต่ทรงเห็นเป็นที่มืด และทรงเห็นเป็นดุจป่าช้าผิติด สิ่งที่มีชีวิตที่ยังหายใจได้ที่กำลังนอนระเนระนาดปราศจากอาการสำรวม คือ นางบำเรอปรากฏแก่พระองค์เป็นซากศพผิติด

^๔ พ.สุ. (ไทย) ๒๕ / ๔๒๖ / ๕๙๗.

ในสุสาน จึงออกพระโอษฐ์ลำพังพระองค์ว่า “อาตมาจะออกสู่มหาภิเนษกรรมในสมัยราตรีนี้” แล้วเสด็จไปยังพระทวารปราสาท ออกสู่มหาภิเนษกรรมพร้อมนายฉันทและม้ากัณฐกะ

ระหว่างที่เจ้าชายสิทธัตถะกำลังแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ พระองค์ยอมกระทำการทุกกริยาตามค่านิยมที่มีในสมัยพุทธกาล เป็นการทรมานตนอย่างที่เราเรียกว่าหาบุคคลทำได้แบบนี้ยากยิ่งนัก เกือบสิ้นพระชนม์เลยทีเดียว คือ แสดงถึงความตั้งใจจริงในการแสวงหาหนทางพ้นจากทุกข์ให้ได้ หากพระองค์เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์เพราะเรื่องอื่นๆ เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องเหนื่อยยากกับการสั่งสอนชาวโลก พุทธกิจ ๔๕ พรรษา และพุทธกิจประจำวัน ที่พระพุทธเจ้าได้เมตตาสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายเพื่อตั้งพระพุทธศาสนา ในแผ่นดินที่มีความเชื่อที่แตกต่างออกไปจาก ความเชื่อที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้น เป็นความวิริยะ อุตสาหะที่มนุษย์ทั่วไปที่ไม่เคยสร้างบารมี ทำความดีมาก่อน จะทำได้ เพราะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากมาก แสดงถึงความตั้งใจจริงในการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์และเมื่อตรัสรู้แล้วยังมีมหาเมตตาที่จะสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ด้วย เพราะทรงมองเห็นความไม่เที่ยงของสังขาร มีความเจ็บ ความแก่ เป็นต้น

๔.๑.๔ ค่านิยมการแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล

การแสวงหาโมกษะ หมายถึง การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ได้กลับคืนสู่พระเจ้าสูงสุด คือ จากอ้อมนัย่อยๆ กลับคืนสู่ปรมาตมมัน ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เชื่อว่า ปรมาตมมันกับพรหมมันเป็นสิ่งเดียวกัน มีฐานะเป็นวิญญูณดั้งเดิมหรือความจริงสูงสุดของโลกและสรรพสิ่งในโลก เพราะสรรพสิ่งมาจากปรมาตมมันหรือพรหมมันเป็นศูนย์รวมแห่งวิญญูณทั้งปวง เป็นความจริงแท้ หรือสัจธรรมเพียงสิ่งเดียว เรียกว่าเข้าถึงความหลุดพ้นจากกระบวนการ เวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏหรือเข้าถึง “โมกษะ” ดังนั้น การที่อาตมมัน หรือชีวาตมมัน นี้เข้าไปรวมกับปรมาตมมันหรือพรหมมัน จึงจะเรียกว่า การพ้นจากทุกข์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

จากประวัติศาสตร์แสดงไว้ว่า เมื่อ ๓ พันปีมาแล้ว ชาวชมพูทวีปส่วนหนึ่ง สนใจแสวงหาปรัชญาชีวิต มีการครุ่นคิด วิचारกันเรื่อง ชีวิตคืออะไร มาจากไหน หนทางไม่ตายหรือเป็นอมตะมีอยู่หรือไม่ เมื่อเข้าสู่ช่วงชีวิตของ วณปรสฤ์หรือสันยาสิ์ จึงปลีกตัวออกบวชเป็นฤาษี นักพรต อยู่ตามป่าเขาถ้ำเนาไพร เพื่อหาความจริงของชีวิต ดังปรากฏหลักฐานที่บันทึกไว้ว่า ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หรือ ดงคสิริ ในปัจจุบัน มีนักบวชอยู่มากมาย แม้กษัตริย์ยังออกผนวช ดังเช่น พระมหาวิระหรือนิครนถนาฏบุตร ศาสดาของศาสนาเซน ก็บังเกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน กับเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ในปัจจุบันยังมีศาสนาเซนอยู่ในประเทศอินเดีย อินเดียในอดีตจึงเหมาะแก่การค้นหาสัจธรรมเป็นอย่างยิ่งการที่พระโพธิสัตว์จะลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ต้องพิจารณาปัญจมหาวិโลกนะที่สำคัญ คือ เลือก กาล ทวีป ประเทศ ตระกูลและมารดา เป็นการตรวจดูอันยิ่งใหญ่ ๕ ประการ ก่อนที่จะตัดสินใจพระทัยว่าจะจุติจากดุสิตเทวโลกไปบังเกิดในพระชาติสุดท้ายที่จะตรัสรู้

พระพุทธประวัติ หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะเชิญพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในไตรเวทย์จำนวน ๑๐๘ ท่าน มาฉันโภชนาหารและ ให้เลือกเหลือเพียง ๘ ท่าน เฉพาะผู้เชี่ยวชาญในวิชาลักษณะพยากรณ์เพื่อทำหน้าที่พิจารณาทำนายลักษณะของพระโอรสและขนานพระนาม พราหมณ์ทั้ง ๘ ท่าน ที่ได้รับเลือกคือ รามพราหมณ์ ลักษณะพราหมณ์

ยัญญพราหมณ์ ฤชพราหมณ์ โภชพราหมณ์ สุทัตตพราหมณ์ และโกณฑัญญะพราหมณ์ พราหมณ์ ๗ ท่านแรก ทำนายเป็น ๒ นัยคือ ถ้าพระโอรสอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ยิ่งใหญ่ หากออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาเอกของโลก ส่วน โกณฑัญญะพราหมณ์ ซึ่งมีอายุน้อยที่สุดในพราหมณ์ ๘ ท่านนั้น ทำนายชี้ชัดลงไปว่า พระโอรสนี้จะออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จากเรื่องราวการที่พราหมณ์ทั้ง ๘ มาทำนายความเป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” หากเจ้าชายสิทธัตถะอยู่ครองเรือน และ หากเสด็จออกผนวช ก็จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน แสดงว่าคนในยุคพุทธกาลมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญในเรื่องการเป็น “นักบวช” จึงทำให้พราหมณ์กล้าที่จะทำนายลักษณะเจ้าชายองค์น้อยที่เพิ่งประสูติได้เพียง ๕ วัน ว่าหากครองราชสมบัติก็จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หากเป็นนักบวชก็จะเป็นพระพุทธรเจ้า เพราะเป้าหมายการบวชของชาวชมพูทวีปหรือชาวอินเดียโบราณ คือการแสวงหาโมกษะ

จากประวัติศาสตร์แสดงว่า ชาวชมพูทวีปในยุคนั้น สนใจปรัชญาชีวิต ไม่หลงติดวัตถุ ดังนั้นการที่นักบวช ประกาศตนว่าเป็น “พุทธะ” แล้ว จึงเป็นเรื่องยิ่งใหญ่มาก ความพยายามหาคำตอบเรื่อง “โลกนี้ โลกหน้า” แสวงหาเพื่อบรรลุโมกษะหรือพ้นทุกข์ได้ด้วยวิธีการทรมานตน แต่สิ่งที่พระพุทธรเจ้าตรัสรู้นั้นต้องเริ่มด้วยมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ซึ่งเป็นการค้นพบใหม่ที่ไม่เหมือนกับแนวทางที่เชื่อกันว่าจะทำให้พ้นทุกข์ในยุคนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีแนวคิดตรงกันข้ามกับคำสอนที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นคำสอนที่มีอยู่ในคัมภีร์อุปนิษัต คัมภีร์พระเวท เกี่ยวกับโลกและชีวิต แนวคิดเรื่องพรหมัน-อาตมัน และโมกษะ

การเป็นครูผู้สามารถฝึกบรูษได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่าอย่างพระพุทธรองค์ ทำให้ชาวชมพูทวีปที่มีอารยธรรม ประเพณี ที่แน่นแฟ้น ตั้งแต่ยุคพระเวท ...มาจนถึงก่อนยุคพุทธกาลและยุคพุทธกาล ทรงเปลี่ยนแปลงให้คนเหล่านั้นมีสัมมาทิฐิ เชื่อกฎแห่งกรรม เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเลย แม้ปัจจุบันก็ยังเห็นพิธีกรรมที่ฝังรากลึกอย่างแน่นแฟ้น ปรากฏอยู่ในกรุงพาราณสี การบูชาเทพเจ้าที่มีปรากฏที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ความเชื่อ ลัทธิต่างๆที่มีความแตกต่างกันอย่างมากมายถึง ๖๒ ความเชื่อ^๙ แม้แต่พวกนักบวชชีเปลือย ศาสนาเซน กับการแสวงหาหนทางกลับไปสู่โมกษะหรือไปสู่ปรมาตมันของคนในยุคพุทธกาล ก็ยังคงมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

หากว่าพระองค์ไม่มีความตั้งใจมาแต่เดิม ข้ามภพ ข้ามชาติ ที่จะเป็นครูผู้สอน หลังการตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข ๗ สัปดาหฺแล้ว พระองค์ไม่จำเป็นต้องลำบากพระวรกายเสด็จออกเดินทางไปโปรดปัญจวัคคีย์ตามเส้นทาง คยา-พาราณสี ปัจจุบันห่างกันเป็นระยะทาง กว่า ๒๐๐ กิโลเมตร พระองค์ต้องทนลำบาก เดินทางตามปกติวันละ ๒๐-๓๐ กิโลเมตร หนทางที่พระองค์เดินทางก็น่าจะเป็นป่าเขาลำเนาไพรเป็นส่วนใหญ่ เส้นทางที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้เสด็จจากที่ตรัสรู้ไปพาราณสี น่าจะเป็นเส้นทางที่ปกติชาวชมพูทวีป ไม่นิยมใช้สัญจรเพราะมีโจรภัยมาก ประกอบกับธรรมชาติที่รุนแรง คือ มีแม่น้ำโสมะกว้างถึง ๔๐-๕๐ เส้น มีธารน้ำน้อยใหญ่อีกนับร้อย ต่างไหลเขี้ยวกรากขวางทางอยู่ เส้นทางน่าจะเป็นที่สูง น้ำไม่ท่วม แต่เป็นเนินสูงๆ ต่ำๆ กว่า ๑ ใน ๓ ของระยะทาง ยังคงเป็นป่าดงดิบรกชัฏ มีสัตว์ร้ายนานาชนิดเช่น ช้าง เสือ สิงห์ (ในการสร้างทางรถไฟของชาวอังกฤษ บันทึกไว้ว่า

^๙ อ่านรายละเอียดใน พรหมชาลสูตร, ที.สี.(ไทย) ๙ /๑-๑๔๗/ ๑-๔๖.

ตอนว่า เสือออกไปโขมยสัตว์เลี้ยงและทำร้ายคนงานอยู่เสมอ บางครั้งพบช้างโขลงใหญ่) เส้นทางนี้จึงเป็นทางวิบากและเสี่ยงภัยที่สุด ในสมัยพุทธกาล การเดินทางใช้ได้เพียง ม้า ลา ล่อ เท่านั้นหรือไม่ก็เดินเท้า^{๑๐}

๔.๒ สาเหตุของการเสด็จออกผนวชที่ไม่น่าจะเป็นไปได้

ทัศนะในเรื่องศึกชิงน้ำหรือแรงผลักดันทางการเมือง เป็นเหตุผลที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ มีน้ำหนักน้อยมากที่จะเป็นสาเหตุของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยใช้หลักการต่อไปนี้

๑. หลักฐานคัมภีร์พระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ มีความน่าเชื่อถือมากกว่าคัมภีร์ชั้นทุติยภูมิคือ อรรถกถา ฯลฯ

๒. เอกสารทางพระพุทธศาสนาที่ประพันธ์โดยนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ที่เก่าแก่กว่าจะมีความน่าเชื่อถือมากกว่าเอกสารที่เขียนขึ้นในภายหลัง

๓. จากฐานะความเป็นมนุษย์ของเจ้าชายสิทธัตถะ ร่วมกับค่านิยมการบวชในช่วงพุทธกาล

เรื่องการระงับความทะเลาะของหมู่พระญาติ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ สุขวรรค ญาติกถาพสมนวัตถุ พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระญาติฝ่ายศากยะและโกลิยะที่ทะเลาะกันเพราะแย่งน้ำทำนา

ในอรรถกถาได้อธิบายเรื่องราวของศึกชิงน้ำ ในแม่น้ำโรหิณีระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในแคว้นของชาวสักระ ทรงปรารภหมู่พระญาติ เพื่อระงับความทะเลาะ จึงตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “สุสุขี วต” เป็นต้น.

ความวิวาทเกิดเพราะแย่งน้ำในอรรถกถา^{๑๑} ได้อธิบายความหมายดังนี้

และตั้งได้ยินมาว่า พวกเจ้าศากยะพวกเจ้าโกลิยะ ให้กันแม่น้ำชื่อว่าโรหิณี ด้วยทำนบอันเดียวกัน ในระหว่างนครกบิลพัสดุ์กับนครโกลิยะ ปลูกข้าว เมื่อ ถึงต้นเดือนเชษฐมาส ๑ เดือน มิถุนายน เดือน ๗. ข้าวกล้าเหี่ยว พวกกรรมกร ชาวนครทั้งสองประชุมกัน เพื่อแย่งน้ำกัน ทำนา ต่างฝ่าย ต่างไม่ให้น้ำซึ่งกันและกัน เกิดทะเลาะจากชนชั้นกรรมกรไปจนถึงระดับเสนาอำมาตย์ ไปจนถึงกษัตริย์ ศากยะและโกลิยะกันถึงขั้นที่จะประหารกัน จากนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จห้ามพระญาติไม่ให้ทะเลาะกัน จึงเสด็จทางอากาศพระองค์เดียวเท่านั้น ประทับนั่งโดยบัลลังก์ในอากาศ ณ ท่ามกลางแม่น้ำโรหิณี พระญาติทั้งหลายเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาจึงทิ้งอาวุธ ถวายบังคม พระพุทธองค์ ถ้ามพระญาติว่า ทะเลาะกันเพราะน้ำ และระหว่างน้ำกับโลหิตของกษัตริย์ อะไรมีค่ามากกว่ากัน ได้คำตอบจากพระญาติว่า โลหิตของกษัตริย์มีค่ามากกว่า ทั้งสองฝ่ายจึงเลิกทะเลาะกัน ปรากฏคำบาลี ในพระสูตร ดังนี้

^{๑๐} พระสุตาวุธวิสิฐ (ขรรค์ชัย ชนะกุล), เรียนรู้พระพุทธประวัติด้วยแผนที่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (มูลนิธิพระราชมงคล วัดแก้วโกรวาราม กระบี่ จัดพิมพ์ถวายเป็นมูทิตานุสรณ์ เนื่องในการทำบุญครบ ๗๒ พรรษา พระอาจารย์จำเนียร สีสเฏฐิ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๙.

^{๑๑} พ.ธ.อ. (ไทย) ๒ /๒๔๑-๒๔๔.

สุสุขัม วัต ชีวาม	เวรีเนสุ อเวรีโน
เวรีเนสุ มนุสเสสุ	วิหราม อเวรีโน.
สุสุขัม วัต ชีวาม	อาตุเรสุ อนาตุรา
อาตุเรสุ มนุสเสสุ	วิหราม อนาตุรา.
สุสุขัม วัต ชีวาม	อุสสุเกสุ อนุสสุกา
อุสสุเกสุ มนุสเสสุ	วิหราม อนุสสุกา. ^{๑๒}

ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร เราเป็นผู้ไม่มีเวร อยู่เป็นสุขจริงหนอ
 ในหมู่มนุษย์ผู้มีเวร เราอยู่อย่างไม่มีเวร
 ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราเป็นผู้ไม่เดือดร้อน อยู่เป็นสุขจริงหนอ
 ในหมู่มนุษย์ผู้เดือดร้อน เราอยู่อย่างไม่เดือดร้อน
 ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย เราเป็นผู้ไม่ชวนชวาย อยู่เป็นสุขจริงหนอ
 ในหมู่มนุษย์ผู้ชวนชวาย เราอยู่อย่างไม่ชวนชวาย^{๑๓}

เมื่อจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุนิยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว เห็นพระประยูรญาติทั้งสองฝั่งเตรียมยกทัพมารบกัน จึงเสด็จไปทรงห้ามพระญาติทั้งสองฝ่าย โดยอรรถกถา ได้อธิบายรายละเอียดดังนี้ “ทรงโปรดพระประยูรญาติมีพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช เป็นต้น ให้ทรงตั้งอยู่ในอริยผล เสด็จจาริกไปยังชนบท แล้วเสด็จกลับมาอีกครั้งประทับอยู่ ณ วัดนิโครธาราม ในกรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยพระภิกษุ ๑๕๐๐ รูป ประทับอยู่ที่นิโครธารามนั้น พวกเจ้าศากยะและโกลิยะทะเลาะกันเรื่อง น้ำ”^{๑๔}

ในพรรษาที่ ๕ พระองค์ทรงเสด็จจากกุฎาคารไปโปรดพระพุทธบิดาที่กรุงกบิลพัสดุ์ และโปรดพระญาติทั้งสองฝ่ายศากยวงศ์และโกลิยวงศ์ ที่วิวาทเรื่องแย่งน้ำในแม่น้ำโรहिณี^{๑๕} เพื่อการเกษตรกรรม โดยประทับที่นิโครธารามอันเป็นพระอารามที่พระญาติทรงสร้างถวายอยู่ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ (หนังสือบางเล่ม กล่าวถึงเหตุการณ์ คักขิงน้ำ เกิดขึ้นในพรรษาที่ ๑๕ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

: หนังสือ “เรียนพระพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๓ พุทธประวัติฉบับมิ่งมงคล” ได้อธิบาย พุทธกิจพรรษาที่ ๕ ว่า เสด็จไปจำพรรษาที่กุฎาคารศาลา ใกล้ป่ามทวัน นครไพศาลี เพื่อฉลองศรัทธาของหมู่กษัตริย์ลิจฉวี ซึ่งสร้างถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนพรรษาที่ ๑๕ จำพรรษา ณ

^{๑๒} พุ.สุ.(บาลี) ๒๕/๒๕/๔๑.

^{๑๓} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕ /๑๙๗-๑๙๙ /๙๔.

^{๑๔} พุ.สุ.อ.(ไทย) ๔๗ /๓๓๙-๓๔๐

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

นิโครธาราม ริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ สงเคราะห์ หมูญาติไม่ให้วิวาทกัน เรื่องแย่งน้ำทำนา เลี้ยงสัตว์^{๑๖}

: หนังสือ “ญาโณทยปกรณ”^{๑๗} มีบันทึกไว้ว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้น ในพรรษาที่ ๑๕ ทรงอาศัยกรุงกบิลพัสดุ์เป็นที่ประทับ ทรงทำการสงเคราะห์พระญาติ เสด็จประทับอยู่ที่นิโครธาราม ที่ฝั่งแม่น้ำโรหิณี ณ เมืองกบิลพัสดุ์นั้น)

เรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะจากแรงผลักดันทางการเมือง มีปรากฏ อยู่ในหนังสือหลายเล่มต่อไปนี้เป็นหนังสือชื่อ “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์” (The Buddha and his Dhamma) โดย ดร. บี. อาร์. อัมเบตการ์ (Dr.B. R. Ambedkar) หนังสือ ชื่อ “บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์” โดย ศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต และหนังสือชื่อ “พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่)” โดยศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธ์รังษี

๑. หนังสือชื่อ พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์ (the Buddha and his Dhamma) โดย ดร.บี. อาร์. อัมเบตการ์ (Dr.B. R. Ambedkar)^{๑๘} เนื้อหาบางตอนได้เขียนว่า

การที่สมาราชวงศ์แห่งกบิลพัสดุ์มีมติจะทำสงคราม แต่เจ้าชายสิทธัตถะ ไม่เห็นด้วยและคัดค้านการทำสงครามในครั้งนี้ และพระองค์ยังประกาศอย่างเด็ดเดี่ยวอีกว่า จะไม่เข้าร่วมรบในสงครามนี้ จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจต่อสมาราชวงศ์ และยังเป็นการทำผิดกฎของศากย สภาอีกด้วย เป็นแรงผลักดันให้พระองค์ต้องเสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์

การตีความหมายเรื่องการหลุดพ้น^{๑๙} ในพระพุทธศาสนา ของ ดร.อัมเบตการ์ ถูกตีความหมายว่า เป็นหนทางที่จะกำจัดความอยุติธรรม และความไร้มนุษยธรรม ทำให้ สังคมหลุดพ้นจากความทุกข์ เพื่อแก้ปัญหาของสังคม ทำให้เกิดจุดร่วม ของชาวพุทธที่ทำงานเพื่อสังคม การตั้ง

^{๑๖} เดช ตูลวรรณะ, เรียนพระพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๓ พุทธประวัติฉบับมงคล, (มปป.: มปป.), หน้า ๑๐๑-๑๐๕.

^{๑๗} พระพุทธโฆษาจารย์, ญาโณทยปกรณ, จัดพิมพ์ขึ้นในงานสมโภชพระอารามหลวง ครบ ๒๐๕ ปี และงานสมโภชสุพรรณบัฏ สมเด็จพระพุทธาจารย์ อุปเสณมหาเถระ, (กรุงเทพมหานคร: มปป., ๒๕๓๔), หน้า ๕๐.

^{๑๘} ดร.บี.อาร์.อัมเบตการ์ (Dr.Bhimrao Ramji Ambedkar, 1891-1956) เป็นชาวอินเดียที่เกิดในครอบครัวจัณฑาล มีชีวิตในวัยเด็กที่ยากไร้และขมขื่น แต่ด้วยความบากบั่นพากเพียรและเฉลียวฉลาด ทำให้สามารถเรียนจบถึงขั้นปริญญาเอกทางด้านกฎหมายที่อังกฤษ และด้วยความสามารถนั้นต่อมาได้ทำให้ได้เป็น เนติบัณฑิตอังกฤษและศาสตราจารย์ ภายหลังอินเดียได้รับเอกราชแล้ว อัมเบตการ์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญของอินเดียที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน เขาสนใจในพุทธศาสนา เป็นรัฐบุรุษของประเทศอินเดีย เป็นผู้นำในการต่อสู้ เพื่อชนชั้น ของอินเดีย โดยการเปลี่ยนศาสนา จากฮินดู มาเป็นพุทธศาสนา ปฏิเสธศาสนาอิสลาม ซิกข์ คริสต์ มีการจัดพิธี ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชน เฉลิมฉลองพุทธชยันตี (๒๕๐๐) ที่เมื่อนาคปุระ คำมั่นสัญญาว่า จะปฏิบัติตน ตามศีล ๕ หลีกเลียงความเชื่อ พิธีกรรมของศาสนาฮินดู

^{๑๙} Christopher S. Queen, “ Dr. Ambedkar and the Hermeneutics of Buddhist Liberation”, **Engaged Buddhism : Buddhist Liberation Movements in Asia**. Christopher S. Queen and Sallie B King (ed), (Newyork : State University of new York press, 1966), pp. 47-48.

มโนปณิธาน แบบพระโพธิสัตว์ของมหายานที่จะคุ้มครองรักษาสรรพสัตว์ โดยเฉพาะชนชั้นจันทาล ให้ได้รับสิทธิเสรีภาพทางสังคม ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับ จากปัญญาชนชาวพุทธในอินเดีย เพราะการปฏิเสธความเชื่อ เรื่องกรรม การตรัสรู้ และอริยสัจ ๔

ดร.อัมเบตการ์ สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ ปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์ และเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ ได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ทางด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย จึงไม่แปลกที่งานเขียน ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่เพียงเล่มเดียวคือ พระพุทธเจ้ากับคำสอนของพระองค์ (The Buddha and his Dhamma) จะเป็นงานที่น้อมเอียงไปทางแก้ไขปัญหาของสังคม เป็นความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว ไม่ใช่ฐานะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา แต่ ในฐานะนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนที่สมควรยกย่องสรรเสริญ ดร.อัมเบตการ์ ถือว่าเป็นบุคคลแรกของอินเดียที่ได้นำเอาพระพุทธศาสนากลับมาสู่มาตุภูมิ (ถิ่นกำเนิดพระพุทธศาสนา) โดยตัวท่านเองในเบื้องต้นนั้นนับถือศาสนาพราหมณ์ ต่อมาจึงเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา และยกย่องพระพุทธศาสนาว่า เป็นศาสนาที่สร้างสันติภาพให้แก่โลก ให้ความเสมอภาค ภราดรภาพ และยกย่องความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การประพันธ์หนังสือ“พระพุทธเจ้ากับคำสอนของพระองค์” จึงมีแนวโน้มแสดงทัศนะการเสด็จออกผนวชของพระพุทธเจ้า เป็นแบบนักการเมืองที่ต้องการการจัดการแบ่งชนชั้นวรรณะแก้ไขปัญหาสังคม โดยอาจนำความคิดนี้มาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน

เรื่องที่พระญาติทั้งสองฝ่ายทะเลาะกัน คงมีมานานมาก ก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกผนวชเสียอีก เพื่อให้เหตุผลว่า เจ้าชายสิทธัตถะแพ้ไหวต์ในสภาของวงศ์ศากยะ ทำให้ต้องรบกับชาวเทวทหะ แต่พระองค์เองยืนกรานที่จะไม่รบด้วย จากการปกครองในระบอบสามัคคีธรรม ทำให้พระองค์ต้องเนรเทศตัวเองออกไป เพื่อลบความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งหมายความว่าแรงกดดันทางการเมืองเป็นสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ แต่การที่พระองค์เสด็จมาห้ามพระญาติไม่ให้ทะเลาะกันเกิดขึ้นหลังการตรัสรู้และทรงเป็นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ในพรรษาที่ ๕ ดังนั้น ระยะเวลาตั้งแต่เสด็จออกผนวช มาจนกระทั่งปีที่เสด็จห้ามพระญาติ มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎก รวมเป็นเวลาประมาณ ๑๑ ปีหลังการเสด็จออกผนวช คือเหตุการณ์นี้ถูกบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก หลังการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มิใช่ก่อนการตรัสรู้ ที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากพระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์

๒. หนังสือชื่อ บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์

โดยศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิต กล่าวถึงสาเหตุ ๒ ประการที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช

ประการหนึ่ง อาจเพราะเป็นปณิธานแน่วแน่ของเจ้าชายสิทธัตถะ ที่จะเสด็จออกผนวชเพื่อหาทางพ้นทุกข์ เป็นพระปณิธานที่ไม่มีใครจะคัดค้าน หรือทำให้เปลี่ยนพระทัยได้ แม้แต่พระราชบิดาและพระราชมารดา

ประการสอง อาจเพราะสถานการณ์ทางการเมืองปีบบังคับ^{๒๐} ให้ต้องปฏิบัติตามกฎกติกาของบ้านเมือง ซึ่งแม้พระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นกษัตริย์ก็ไม่สามารถทัดทานได้

เสฐียรพงษ์ วรรณปก เขียนหนังสือ “บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์” โดยรวบรวมบทความที่เขียนในคอลัมน์ “ธรรมใต้ธรรมาสน์ พระสูตรน่าสนใจ” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด รายวัน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๑ มีข้อความบางตอนกล่าวไว้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะไม่ได้เสด็จหนี ออกบวชในเวลากลางคืนนั้น ได้หลักฐานมาจากแหล่งข้อมูลคือ หนังสือเรื่อง “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์”(the Buddha and his Dhamma) โดย ดร.บี.อาร์.อัมเบตการ์ (Dr.B. R. Ambedkar)

๓. หนังสือชื่อ พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่)

โดยศาสตราจารย์พิเศษ เสฐียร พันธงชัย หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเรียบเรียงมาจากหนังสือหลายเล่ม มีทั้งภาษาอังกฤษภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น แสดงทัศนะเรื่องการแพ้โหวต เรื่องศึกชิงน้ำของเจ้าชายสิทธัตถะ โดยมีแหล่งข้อมูลสำคัญ คือ The Buddha and his Dhamma เป็นหนังสือที่นิพนธ์โดย ดร.อัมเบตการ์ (Dr. Ambedkar) โดยเป็นส่วนประธาน^{๒๑} ของแนวความคิดนี้ นอกจากนี้ในส่วนรอง ก็คือหนังสือของซากัส ฮัสโล โมะโนะงาตารี เป็นภาษาญี่ปุ่น แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Prince Siddhartha the Japanese Buddha ผู้แปลชื่อ John L. Atkinson ชาวอเมริกัน พ.ศ. ๒๔๓๖ และอีกหลายเล่ม อาทิเช่น หนังสือชื่อ Fo-Sho-Hing-Tsang King (A Metrical Version of the life of Buddha) เป็นหนังสือแปลเป็นภาษาจีนเมื่อ พ.ศ.๙๖๓ ซามวล บิล (Samual Beal) นักปราชญ์ชาวอังกฤษ แปลจากภาษาจีนเป็นอังกฤษ พ.ศ.๒๔๒๔ หนังสือเล่มนี้ ต้นฉบับเป็นภาษาสันสกฤตแต่งโดย มหาเถระ อัศวโฆษ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งคือ “พุทธจรีต” (Act of Buddha)

กล่าวโดยสรุป: เหตุการณ์ ศักชิงน้ำ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดในช่วงที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้แล้ว ภายหลังการเสด็จออกผนวชแล้ว ๑๑ ปี (พรรษาที่ ๕ รวมกับช่วงเวลา ๖ ปี ที่แสวงหาหนทางพระนิพพาน) ศักแย่งน้ำในแม่น้ำโรहिณีกั้นระหว่าง ศากยวงศ์กับโกลิยวงศ์มีบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ สุวรรณค ญาดิกถหลวงปสมนวัตถุ ซึ่งภายหลังมีพระอรรถกถาจารย์มาอธิบายเพิ่มเติมในพุทธทศนิกาย ปรมัตถโชติกา สุตตนิบาตอรรถกถา นอกจากนี้ ทัศนะที่เกี่ยวกับแรงผลักดันจากการเมือง มีแนวคิดหลักมาจากหนังสือเล่มเดียวกัน ที่เขียนขึ้นในภายหลัง ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๙ คือหนังสือชื่อ “พระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์” (The Buddha and his Dhamma) นิพนธ์ของ ดร. บี.อาร์. อัมเบตการ์(Dr.B. R. Ambedkar) แนวการเขียนแบบจินตนาการ จำลองเหตุการณ์ มีการพูดโต้ตอบระหว่างกัน อธิบายสิ่งที่นักประวัติศาสตร์เข้าใจ และเรียบเรียงขึ้น โดยที่ความเป็นจริงการตีความหมายจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของแต่ละบุคคล ไม่สามารถจะบอกว่าถูกหรือผิดได้ เพราะประวัติศาสตร์หมายถึงเหตุการณ์ในอดีตที่นักประวัติศาสตร์ได้สืบสวนค้นคว้าแสวงหา หลักฐานมาวิเคราะห์ ตีความหมาย และเรียบเรียงขึ้น โดยจะหยิบยกขึ้นมาศึกษาเฉพาะแต่สิ่งที่ตนเองเห็นว่ามี ความหมายและสำคัญ เรื่องราวของพุทธประวัติเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้จดบันทึกไว้มากกว่าที่

^{๒๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๙.

^{๒๑} เสฐียร พันธงชัย, พุทธประวัติมหายาน (พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

จดบันทึกไว้ และพระไตรปิฎกหรืออรรถกถาก็มีความน่าเชื่อถือมากกว่าอยู่แล้ว สาเหตุการเสด็จออกผนวช เพราะต้องการแสวงหาหนทางพระนิพพานหรือหาหนทางพ้นจากทุกข์ จึงมีความเป็นไปได้มากกว่า

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๑๐ รูป/คน ประกอบด้วย บรรพชิต ๖ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน พบว่า ส่วนใหญ่แสดงทัศนะเรื่องนี้ว่า หลักฐานที่จะสนับสนุนสาเหตุหลักที่มาจากเรื่อง ศีกขิงน้ำ หรือแรงกดดันทางการเมืองไม่ชัดเจนเลย เป็นเรื่องจินตนาการแนวความคิดนี้ มาจากหนังสือของ ดร.เอ็มเบ็คการ์ ส่วนหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพบว่า เรื่อง ศีกขิงน้ำ มีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว แม้ว่าการทะเลาะแย่งน้ำในแม่น้ำโรहिณี เกิดมีมานานแล้ว ทางฝ่ายมหายาน เรื่องราวที่ถูกบอกเล่า คือ เมื่อสิทธัตถะทรงพ่ายแพ้แก่มติของสภา ทรงยอมรับที่ต้องโทษ ตอนที่นิราศจากกรุงกบิลพัสดุ์ สิทธัตถะได้ปลงพระเกศาด้วยพระองค์เอง มีมหานามะเป็นผู้เตรียม ชุदनักบวชผู้เดินไพร่ เดินทางออกมา จากกรุงกบิลพัสดุ์ เสด็จไปที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา หลักฐานที่ปรากฏตรงกัน ทางฝ่ายเถรวาทและมหายาน มีอยู่เรื่องเดียวคือนิราศจากกรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมกับนายฉันทะและม้ากัณฐกะ

อย่างไรก็ตาม เรื่องแรงผลักดันทางการเมืองอาจเป็นสาเหตุรอง ที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช แต่ไม่ใช่สาเหตุหลักของการตัดสินใจที่แน่วแนในการแสวงหาหนทางพ้นจากทุกข์หรือหนทางพระนิพพาน

กล่าวได้ว่าการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติ ๔ อสงไขย กับแสนมหากัป มีส่วนเกี่ยวข้องกับความตั้งใจในการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ พระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นบุคคลต่างๆ ตั้งแต่ พระชาติที่เริ่มคิดในใจ เปล่งวาจา กระทั่งได้รับพุทธพยากรณ์ การปรารภนาพุทธภูมิ การสะสมบารมีธรรม และรอเวลาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ใช้เวลานานนับอสงไขย แสดงถึงความตั้งใจแน่วแน่ มีมหากรุณาอันยิ่งใหญ่ที่จะสั่งสอนชาวโลก เมื่อเจ้าสิทธัตถะเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และนักบวช ทำให้ทรงตัดสินใจเด็ดขาด สละความเป็นกษัตริย์ราชบัลลังก์ สละพระมารดาพระบิดา พระนางพิมพา และเจ้าชายราหุล ราชบุตรของพระองค์ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม เป็นเรื่องยิ่งใหญ่มาก มิใช่เพียงแคปัญหาเรื่องการเมืองหรือเรื่องอื่นๆ ในพระชาตินี้ ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม เนรเทศตัวเองออกจากพระราชวัง และหากเป็นเรื่องนี้จริงๆ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้แล้วก็อาจไม่จำเป็นต้องสอนใคร พระองค์อาจเสด็จกลับมาครองราชย์ดังเดิมก็เป็นได้ ปัญหาแค่เรื่องแพมดิสภาศากยวงศ์ คงไม่สามารถล้มล้างความตั้งใจ หรือมโนปณิธานที่มีมาในอดีตชาติของพระองค์ได้

๔.๓ เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชช่วงเวลากลางคืน

จากประเด็นถกเถียงกันในโลกออนไลน์เกี่ยวกับเรื่องเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะค้นคว้าหาคำตอบ พบว่าพระองค์มีแนวโน้มในเสด็จออกผนวชช่วงเวลากลางคืนมีหลักฐานที่ปรากฏอยู่ ทั้งหมด ๔ ประการ คือ จากการวิเคราะห์ ๘ พระสูตรในพระไตรปิฎกหลักฐานชั้นปฐมภูมิที่ปรากฏอยู่ใน กัณฐกวิมานสูตร จากค้นคว้าจากหลักฐานชั้นทุติยภูมิคือ อรรถกถา วิเคราะห์และจากทัศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา

๔.๓.๑ จากการวิเคราะห์ ๘ พระสูตร ในพระไตรปิฎก

ดังนี้	๑. ปาสราสีสูตร	๒. โสณทัณตสูตร
	๓. กุฏทันตสูตร	๔. มหาสัจจกสูตร
	๕. โพธิราชกุมารสูตร	๖. จังกีสูตร
	๗. สังการวสูตร	๘. สาริปุตตสูตรตนิทเทส

ข้อความสำคัญ ที่ว่า “ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดา และพระราชบิดาไม่ทรงปรารภนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต”^{๒๒}

ผู้วิจัยได้แสดงทัศนะความหมายของ “ข้อความสำคัญ” ดังต่อไปนี้
ตารางที่ ๔.๒ การตีความ “คำสำคัญ” ที่ปรากฏอยู่ใน “ข้อความสำคัญ”

คำสำคัญ	ความหมาย
ในกาลต่อมา	ในเวลาต่อมา
มีเกศาดำสนิท	ยังมีอายุน้อย หรือยังหนุ่มอยู่ ไม่แก่และผมยังไม่ขาว
อยู่ในปฐมวัย	อยู่ในช่วงอายุไม่มาก กำลังศึกษาหาความรู้
พระราชมารดา และพระราชบิดาไม่ทรงปรารภนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่	เป็นช่วงเวลาที่พระบิดา และพระมารดาแย่งแย่ง โศก เสียใจ เมื่อทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะ ต้องการสละราชสมบัติที่พระองค์หรือพระบิดา กำลังจะมอบให้ เพื่อออกผนวชเป็น อนาคาริก หรือผู้ไม่มีเรือน
จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต	ความหมายที่เป็นไปได้มี ๒ กรณี คือ กรณีที่ ๑. เจ้าชายสิทธัตถะ โกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาฬพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็น บรรพชิตต่อหน้าพระราชมารดา และพระราช บิดา ที่กำลังร้องไห้ เศร้าโศก เสียใจกันอยู่ กรณีที่ ๒. เจ้าชายสิทธัตถะ ได้เสด็จออกจาก พระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อออกผนวช โดย มิได้ระบุงว่าเป็นช่วงเวลากลางวันหรือกลางคืน

^{๒๒} ที.สี.(ไทย) ๙ /๓๓๒ /๑๒๘.

“ข้อความสำคัญ” ที่มีปรากฏอยู่ใน ๘ พระสูตร เป็นข้อความเดียวกัน (stocked phrase) เล่าเรื่องความยิ่งใหญ่ ก่อนการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ว่าทรงเป็นชายหนุ่ม วรณะ กษัตริย์ สละราชสมบัติ สละราชบัลลังก์ สละทั้งพระชนกชนนี มเหสีและราชโอรส เพื่อค้นหาหนทางพ้นทุกข์

จากข้อความข้างต้นคำว่า “เกศาดำสนิท” หมายถึงช่วงเวลา แสดงถึงว่า ยังอยู่ในวัยหนุ่ม ผมยังดำอยู่ มิได้หมายความว่า ขณะนั้น เวลานั้น ที่จะทรงเสด็จออกผนวช ในทำนองเดียวกัน การที่ พระบิดาและพระมารดาเศร้าโศกเสียใจจึงเป็นช่วงเวลาที่ทั้งสองไม่เห็นด้วยกับการเสด็จออกผนวชของ เจ้าชายสิทธัตถะเท่านั้น เพราะหากเป็นกรณีที่เสด็จออกผนวชซึ่งหน้า ขณะที่ทรงกันแสงจริงๆ ข้อความนี้คงไม่ใช่คำว่า “เกศาดำสนิท” แต่ควรใช้คำอื่นๆ ที่แสดงถึงวัน เวลา นั้นๆ เช่น วันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน... พระองค์เสด็จออกผนวช ดังนั้น ความหมายที่เป็นไปได้ของ “จึงโณนผมและหนวด หนุ่มหมัดฟ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต” จาก ๒ กรณี ดังกล่าว จึงควรวิเคราะห์เป็น แบบกรณีที่ ๒. คือ

ในเวลาต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรงยังมีอายุน้อย หรือยังหนุ่มอยู่ ไม่แก่ และ ผมยังไม่ขาว อยู่ในช่วงอายุไม่มาก กำลังศึกษาหาความรู้ เมื่อพระราชมารดา และพระราชบิดาไม่ทรง ประารถนาจะให้ผนวช เป็นช่วงเวลาที่พระบิดาและพระมารดาอย่างเศร้าโศกเสียใจ เมื่อทราบว่า เจ้าชายสิทธัตถะต้องการสละราชสมบัติที่พระองค์หรือพระบิดากำลังจะมอบให้ เพื่อออกผนวช เป็น อนาคาริก หรือเป็นผู้ไม่มีเรือน เป็นการเสด็จออกจากพระราชวังกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อออก ผนวช โดยมีได้ระบุว่าเป็นช่วงเวลากลางวันหรือกลางคืน

ใน ๑ วันมีแค่ ๒ ช่วงเวลาคือกลางวันและกลางคืน หากพิจารณาความเป็นไปได้ของการ พบกันของบุคคลในครอบครัวก็ได้คำตอบว่า พบกันได้ทุกช่วงเวลา จะเป็นกลางวันหรือกลางคืนก็ได้ ส่วนการเสด็จออกผนวชจริงๆ พระองค์น่าจะพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วว่า การตัดสินใจครั้งนี้ จะต้องมิให้ใครมาขัดขวางได้ ขณะเดียวกันก็ไม่ทำร้ายจิตใจของบุคคลอันเป็นที่รัก คือ พระบิดา พระมารดา และนางพิมพา ดังนั้นช่วงเวลากการเสด็จออกผนวชจึงน่าจะเป็นช่วงเวลากลางคืน โดยมีได้ ออกผนวชแบบซึ่งหน้า แต่เป็นการเสด็จออกผนวชแบบหลบเลี่ยงออกไป (Hinded- Himself)

๔.๓.๒ หลักฐานประการที่ ๒ จากหลักฐานชั้นปฐมภูมิที่ปรากฏอยู่ใน กัณฐกวิมานสูตร

ในกัณฐกวิมานสูตร มีเนื้อหาที่พระโมคคัลลานะได้ขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พบกับ กัณฐกเทพบุตร ได้สอบถามเทพบุตรนั้นว่า วิมานที่สวยงามอลังการนี้ ทำความดีเรื่องอะไรในอดีตชาติ กัณฐกเทพบุตร จึงเล่าให้พระโมคคัลลานะฟังว่า อดีตชาติได้เกิดเป็นม้าชื่อ กัณฐกะ ช่วงที่ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช เป็นผู้นำพาพระองค์เสด็จออกจากวังกรุงกบิลพัสดุ์โดยลำพัง พร้อมกับ กับนายฉันทะ เสด็จออกประตู่วังกรุงกบิลพัสดุ์เวลาที่เที่ยงคืน ม้ากัณฐกะมีความปลื้มใจในบุญกุศลที่ เป็นผู้นำพาพระองค์เสด็จออกผนวช หรือออกมหาภิเนษกรรมในครั้งนั้น ทำให้ได้เกิดเป็นเทพบุตร มีวิมานใหญ่โตอลังการ

พญาม้ากัณฐกะ เป็นพาหนะที่เจ้าชายสิทธัตถะใช้ในการเสด็จออกจากพระราชวัง หรือ เสด็จออกมหาภิเนษกรรม ในเวลาเที่ยงคืน ซึ่งถือว่าเป็นเวลากลางคืน มีปรากฏอยู่ในกัณฐกวิมานสูตร

เป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ มีความน่าเชื่อถือมากกว่าหลักฐานชั้นอื่นๆ อยู่แล้ว เป็นหลักฐานสนับสนุนเรื่องหนึ่งว่าพระองค์เลือกที่จะเสด็จออกผนวชในเวลากลางคืน เรียกว่าเป็นการหลบเลี่ยง (Hinded-Himself) ส่วนในกรณีเสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันทางการเมือง แพ้มติสภา ที่เรียกว่าเสด็จหนีไป (Escaped) จึงมีความเป็นไปได้น้อย

ผู้วิจัยแสดงตารางเปรียบเทียบข้อความที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐกับพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงพระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ เทียบกับ พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ

พระไตรปิฎก ฉบับสยามรัฐ (ภาษาบาลี) เล่มที่ ๒๖ ข้อที่ ๘๑ หน้าที่ ๑๓๖	พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ เล่มที่ ๒๖ ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถร-เถรีคาถา ข้อที่ ๑๑๘๔ – ๑๑๘๕ หน้าที่ ๑๔๘
โส เทวบุตรโต อุตตมโน โมคคัลลานเนน ปุจฉิโต ... เป ... ยสส กम्मสลิท ผล อห กปิลวตฺถุสมี สากิยาน ปุรุตตเม สุทฺโททสส ปุตตสส กณฺฐโก สทฺโข อหุ ยทา โส อหุตฺตรตตาย สมโพราย อภินิภขมิ โส ม มุทุทิ ปาณิทิ ตมพนเขหิ จ สกุญฺธิ อาโกฏยิตวาน วห สมมาติมพริ อห โลก ตารยิสส ปตฺโต สมโพริมุตฺตม	เทพบุตรนั้นดีใจที่พระมหาโมคคัลลานเถระถาม จึงตอบปัญหาผลกรรมไปตามที่พระเถระถามว่า ข้าพเจ้าคือ พญาม้ากัณฐกะ เป็นสหชาติหนึ่ง กับพระราชโอรสของ พระเจ้าสุทโธทนะในกรุง กบิลพัสดุ์ราชธานีที่อุตมของกษัตริย์ศากยวงศ์ คราวเมื่อพระราชโอรสพระองค์นั้นเสด็จออก เพื่อพระโพธิญาณในเวลาเที่ยงคืน พระองค์ทรง ใช้ผ้าพระหัตถ์ที่อ่อนนุ่ม มีพระนขาที่แดงปลั่ง กระตุ้นข้าพเจ้า และได้รับสั่งว่าพาไปศิษหาย เราบรรลพพระสัมมาสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้ว จักช่วยสัตว์โลกให้ข้ามโอฆสงสาร เมื่อข้าพเจ้า ฟังพระดำรัสนั้น มีความหรรษาร่าเริงมาก

กัณฐกวิมานสูตร พบคำว่า “อหุตฺตรตตาย” มีความหมายว่า “เที่ยงคืน”

๔.๓.๓ หลักฐานประการที่ ๓ คั่นคว่ำจากหลักฐานชั้นทุติยภูมิคือ อรรถกถา

ในอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นิทานกถา ว่าด้วย อวิทุเรณินาน กับ อรรถกถากัณฐกวิมาน ในพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม ฉบับมหาวิทยาลัย (ภาษาไทย) และ ทั้งสองฉบับ มีคำว่า “เที่ยงคืน” ปรากฏอยู่

ผู้วิจัยจะแสดง ตารางเปรียบเทียบระหว่าง อรรถกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ อรรถกถาฉบับมหาวิทยาลัย ต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงเปรียบเทียบระหว่างอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาฯและ อรรถกถาฉบับมหามกุฏฯ

อรรถกถาพุทธทศนิกาย อปทาน ภาค ๑ ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๙ อวิทูเรนิทานกถา หน้า ๑๐๘-๑๐๙	อรรถกถากัณฐกวิมาน ในพระไตรปิฎกพร้อม อรรถกถา แปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๔ เล่มที่ ๔๘ หน้า ๖๑๒
พระโพธิสัตว์เสด็จลงจากพื้นปราสาทอย่างนี้แล้ว เสด็จไปใกล้ม้า ตรัสอย่างนี้ว่า “ม้ากัณฐกะเอ๋ยวันนี้ เจ้าจงพาเราข้ามฝั่งสักคืนเถิด เราอาศัยเจ้าได้เป็น พระพุทเจ้า แล้วจักยังโลกและเทวโลกให้ข้ามฝั่ง ได้” ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์ก็กระโดดขึ้นหลังม้า กัณฐกะ ม้ากัณฐกะด้วยความยาวตั้งแต่คอวัดได้ ๑๘ ศอก ประกอบด้วยส่วนสูงอันเหมาะสมกับ ความยาวนั้น สมบูรณ์ด้วยกำลังและความเร็วมีตัว ขาวปลอด เป็นเช่น กับสังข์ที่ขัดแล้ว ถ้าม้ากัณฐกะ นั้นส่งเสียงร้องหรือกระเทิบเท้าเสียงก็จะปกคลุมไป ทั่วเมือง เพราะเหตุนั้นเทวดาทั้งหลายจึงปิดเสียง ร้องของม้านั้น ด้วยประการที่ใครๆจะไม่ได้ยิน ด้วย อานุภาพของตน แล้วเอาฝ่ามือน้อมเข้าไปรับ ใน วาระที่ม้าก้าวเท้าเหยียบออกไปพระองค์เสด็จ ประทับอยู่กลางหลังม้าตัวประเสริฐ ให้นายฉันทะ จับหางม้า เสด็จถึงใกล้ประตูใหญ่ตอนเที่ยงคืน	ข้าพเจ้าคือกัณฐกอัครราช สหชาติของพระ- โอรสของพระเจ้าสุทโธทนะในกรุงกบิลพัสดุ์ ราชธานี ของกษัตริย์แคว้นศากยะ ครั้งใดพระ ราชโอรสเสด็จออกมหาภิเนษกรรมเพื่อ โพธิญาณตอนเที่ยงคืน พระองค์ใช้ฝ่าพระหัตถ์อันนุ่มและพระนขาที่ แดงปลั่ง ค่อยๆ ตบขาข้าพเจ้า และตรัสว่า พาเราไปเถิดเพื่อน เราบรรลुพระสัมโพธิญาณ อันอุดมแล้วจักยังโลกให้ข้ามโอฆสงสาร [ห้วง น้ำใหญ่ คือสงสาร].เมื่อข้าพเจ้าฟังพระดำรัส นั้น ได้มีความร่าเริง เป็นอันมาก ข้าพเจ้ามี ใจเบิกบานยินดี ได้รับคำในครั้งนั้น ครั้นรู้ ว่าพระศากโยรสผู้มียศใหญ่ประทับนั่งเหนือ หลังข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ามีใจเบิกบาน บันเทิง นำพระมหาบุรุษไปถึงแคว้นแคว้นของ กษัตริย์เหล่าอื่นเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น

๔.๓.๔ หลักฐานประการที่ ๔ มีหลักฐานในคัมภีร์บางส่วนระบุชัดเจนว่าเป็นช่วงเวลา
กลางคืน ส่วนหลักฐานที่ชี้ชัด ว่าออกผนวชช่วงเวลากลางวันนั้นไม่ปรากฏ

จึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชในเวลากลางวันแล้ว นอกนั้น
ไม่สามารถระบุเวลาได้^{๒๓}

จากการรวบรวมศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ ของ ๑๘ นิกาย กล่าวถึง “การออกผนวชของ
เจ้าชายสิทธัตถะ” ที่ปรากฏใน MORI, Shoji et al., *A Study of the Biography of
Sakyamuni Based on the Early Buddhist Scriptural Sources Part 3 Documentary
Sources II (source material 3) Sources by Topics of the Buddha's Biographies and
Related Documents*, (Tokyo: the Chuo Academic Research Institute, 2000), p.66-68
แสดงให้เห็นว่า จาก ๓๓ คัมภีร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ ไม่มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออกผนวช
“ในเวลากลางวัน” แม้แต่คัมภีร์เดียว แต่ในทางกลับกัน มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออกผนวช
“ในเวลากลางคืน” อยู่ถึง ๑๑ คัมภีร์ กล่าวคือ คัมภีร์ยุคต้น ๒ คัมภีร์ มีพระวินยปิฎกของ

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จานีโย,ดร., ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๕ มกราคม
๒๕๖๑.

“มหิศาสะกะ” (*Wu fen lü* 五分律; T22 p.102a) และ “มูลสรวาสติวาท” (*Ken pen yu pu lü* 根本有部律; T23 p.911a) นอกเหนือจากนี้อีก ๙ คัมภีร์ เป็นคัมภีร์ชั้นหลังที่รวบรวมเหตุการณ์พุทธประวัติไว้ มี “นิทานกถาในอรรถกถาชาดก” (*Niddānakathā*; Ja I p.61) “ลลิตวิสตระ” (*Lalita Vistara*; LV p.210) “พุทธจริต” (*Buddhacarita*; BC 05-66) เป็นต้น (ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับยุคของคัมภีร์ได้ที่ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จาณีโย, “การวิจัยเชิงคัมภีร์ กรณีศึกษาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”, *ธรรมธारा วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙): หน้า ๗-๑๐.

กล่าวโดยสรุป จากการค้นคว้าหลักฐานปฐมภูมิ ทุติยภูมิและคัมภีร์ในยุคต้นหลังพุทธปรินิพพาน หมายถึง หลักฐานในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ยุคต้น (๑๘ นิกาย) ไม่ปรากฏคำที่มีความหมายว่า “กลางวัน” เลย มีแต่คำว่า “กลางคืน” หรือ “อุทฺตมรตตาย” เท่านั้น ดังนั้น เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชช่วงเวลาากลางคืน

๔.๔ สรุปวิเคราะห์ผลการวิจัย

ผลการวิจัย จากการวิเคราะห์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ในยุคต้นๆ ๑๘ นิกาย ทศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์ของเจ้าชายสิทธัตถะที่มีความตั้งใจจริงที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ และคำนัยมการบวช ได้ข้อสรุปสาเหตุที่น่าเป็นไปได้ของการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ มี ๔ ประการ คือ ๑) การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ๒) ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ หลังจากเห็นเทวทูตทั้งสี่ ๓) การมองเห็นความไม่จีรังยั่งยืนในกามสุขและ ๔) คำนัยมการแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล ประเด็นเรื่องช่วงเวลาการเสด็จออกผนวช จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่า เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชในช่วงเวลาากลางคืน

สาเหตุที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือมีน้ำหนักน้อย หรืออาจเป็นเพียงสาเหตุรองคือ แรงผลักดันทางการเมืองจากเรื่อง “ศึกชิงน้ำ” เพราะเป็นการวิเคราะห์การตีความจาก “ข้อความสำคัญ” (Stocked Phrase) จาก ๘ พระสูตร ในพระไตรปิฎก ทำให้เกิดประเด็นถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการ เรื่องเวลาการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะว่าเป็นเวลากลางวัน ทำให้ต้องเนรเทศตัวเอง ตามข้อมูลที่ปรากฏอยู่ใน หนังสือ พระพุทธเจ้ากับคำสอนของพระองค์ (*The Buddha and his Dhamma*) ของ ดร.บี.อาร์.อัมเบดการ์ (Dr.B.R.Ambedkar) ส่วนบันทึกหลักฐานในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เหตุการณ์ “ศึกชิงน้ำ” เกิดขึ้นหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ในพรรษาที่ ๕ เท่ากับเป็นเหตุการณ์ที่เกิดต่างเวลากัน จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะสรุปได้ว่า การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะจะมีสาเหตุจากแรงผลักดันทางการเมือง

สิ่งสำคัญที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช คือ บุญบารมีที่สั่งสมมาเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ดังนั้น ไม่ว่าสาเหตุจะเป็นเช่นใด เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ก็เกิดแรงบันดาลใจเสด็จออกผนวช ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาในพระพุทธศาสนา มหาบุรุษของโลก

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” ผู้วิจัยได้ตอบปัญหาที่ต้องการทราบที่ตั้งวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องการบวชในยุคพุทธกาล จากคัมภีร์พระพุทธานุญาต ๒) เพื่อศึกษาทัศนะว่าด้วย สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการตีความของนักวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการศึกษาพบว่า

๑) การบวชในยุคพุทธกาล จากคัมภีร์พระพุทธานุญาต พบว่าในยุคก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาล ชาวชมพูทวีป มีการดำเนินชีวิตใน ๔ ช่วงวัย เรียกว่า อาศรม ๔ ช่วง สุดท้ายของชีวิตคือสันยาสี คือช่วงอายุหลัง ๗๕ ปีเป็นต้นไป จะบำเพ็ญสมาธิ และพยายามแสวงหาโมกษะ นอกจากนี้ยังมีการแบ่งชนชั้นวรรณะ การกีดกันทางสังคม คนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่กับการสวดอ้อนวอนและการบูชาเทพเจ้าด้วยการฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญ ยุคนั้นมีค่านิยมว่า พระเจ้าเท่านั้นที่รู้ความจริง มนุษย์ไม่อาจรู้ความจริง พระพุทธเจ้าทวนกระแสความเชื่อที่ว่านั้น ทรงประกาศพระองค์ว่าเป็น สัมมาสัมพุทธะ คือ รู้ความจริงโดยชอบได้ด้วยตนเอง กล่าวโดยสรุป ในยุคพุทธกาล นักบวชเป็นผู้มีอิทธิพลมาก ได้รับการยกย่องว่าเป็นคลังแห่งความรู้ และประสบการณ์ ชาวชมพูทวีปมีการตื่นตัวกันมากในการแสวงหาหนทางไปสู่โมกษะ คือเข้าสู่ความสุขอันเป็นนิรันดร์ มีนักบวชหลายประเภท เชื่อว่าการทรมานตนหรืออัตตกิลมณญโยค คือวิธีเพิกเลิสดำเนินไปสู่เป้าหมาย เจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทดลองมาแล้ว ได้ข้อสรุปว่าไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง จึงกลับมาเสวยพระกระยาหาร บำเพ็ญเพียร จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เป็นการตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง ไม่มีใครเป็นครูของพระองค์ ทรงประกาศทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา ทรงแสดงอริยสัจ ๔ และมรรคมรรค ๘ กฎแห่งกรรม กฎไตรลักษณ์ เป็นต้น

๒) ทัศนะว่าด้วย สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ จากการตีความและการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการค้นคว้าเอกสารทางพุทธศาสนา พบว่าการตีความของนักวิชาการเรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ มีความแตกต่างกัน ๒ ประการหลัก คือ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ และจากแรงผลักดันทางการเมืองของสภาศากยวงศ์ เรื่อง ศักชิงน้ำ โดยวิเคราะห์จาก “ข้อความสำคัญ” ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย ทำให้นักวิชาการตีความว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชต่อหน้า พระมารดา พระบิดาซึ่งกำลังกันแสงหรือร้องไห้อยู่ น่าจะมีสาเหตุบางอย่างที่ผลักดันให้เจ้าชายสิทธัตถะต้องเนรเทศตนเองออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ตอนกลางวัน ไม่จำเป็นต้องหนีออกไปตอนกลางคืน แต่จากหลักฐานคัมภีร์หลังพุทธปรินิพพานยุคต้นๆ ชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ไม่มีคำที่มี

ความหมายว่า “กลางวัน” เลย มีแต่คำว่า “กลางคืน” และ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๑๐ ท่าน ส่วนใหญ่ให้ความเห็นเรื่องนี้ว่า เทวทูตทั้ง ๔ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ต้องการเสด็จออกผนวช คือ เหตุผลของการเสด็จออกผนวช มาจากอดีตชาติหลายๆ ชาติ ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้เท่านั้น เพราะพระองค์ทรงสร้างบารมีเป็นเวลายาวนานมาก เป็นบารมีที่จะเป็นพระพุทธเจ้าจากในอดีตชาติ ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ในพระชาติที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ

๓) วิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

จากหลักฐานข้อมูลชั้นปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก ปิณฑาสุต กกล่าวว่าพระองค์ไม่ปรารถนา กามจึงเสด็จออกผนวช ในคัมภีร์พุทธวงศ์ กล่าวว่าไว้ว่า พระพุทธเจ้าในอดีต ๒๔ พระองค์ และ เจ้าชายสิทธัตถะเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช จึงเสด็จออกผนวช จากการวิเคราะห์พระไตรปิฎก อรรถกถา ทศนะของปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา ความเป็นมนุษย์ที่มีความตั้งใจจริงที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ และค่านิยมการบวช สรุปผลการวิจัยว่า การเสด็จออกผนวชของ เจ้าชายสิทธัตถะมีสาเหตุที่น่าจะเป็นไปได้ คือ การบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์หลังจากเห็นเทวทูตทั้ง ๔ การมองเห็นความไม่จริงยั่งยืนในกามสุข และค่านิยมการแสวงหาโมกษะในยุคพุทธกาล สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะที่ไม่ น่าจะเป็นไปได้ คือ แรงผลักดันทางการเมืองจากเรื่อง “ศึกชิงน้ำ” ผลการวิจัยเรื่องช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชพบว่า เจ้าชายสิทธัตถะน่าจะเสด็จออกผนวชหรือออกมหาภิเนษกรรมในช่วงเวลากลางคืน

๕.๒ ข้อเสนอแนะผลการศึกษาเพื่อนำไปสู่พัฒนา

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การให้ความรู้ในวิชาพุทธประวัติ ที่มีการเขียนใหม่ตามทัศนะที่ว่า การเสด็จออกผนวชของ เจ้าชายสิทธัตถะเป็นเหตุผลทางการเมือง ดังนั้น จึงเสนอให้นักวิชาการ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียน ตำรา หนังสืออ่านทั่วไป น่าจะร่วมกันอภิปราย พิจารณาให้ข้อสรุปว่า สมควรจะให้เรื่องใด ทำการตีพิมพ์ แพร่หลายออกไป เรื่องใดที่วิเคราะห์แล้วมีหลักฐานปรากฏอยู่ ก็ควรให้เป็นไปตามนั้น เพื่อเยาวชนรุ่นหลัง จะได้เรียนวิชาพุทธประวัติอย่างมีความสุข และเป็นไปในทิศทางที่ตรงกับหลักฐานที่ปรากฏอยู่

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธประวัติยังมีประเด็นที่น่าศึกษาเพิ่มเติมคือ

- ๑) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะที่ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนามหายาน
- ๒) ควรมีการศึกษาแรงจูงใจการบวชของกุลบุตรในสังคมไทย
- ๓) ควรมีการศึกษาแรงจูงใจในการบวชเป็นภิกษุในประเทศไทยของชาวตะวันตก

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ.

(๑) หนังสือ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสยามรัฐ เทปบันทึก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

โครงการฟื้นฟูศีลธรรมโลกในอุปถัมภ์พระราชาคณะผู้ใหญ่ (หลวงพ่อดำมขโย). พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า. ปทุมธานี: โรงพิมพ์ เอส. เอ็ม. เค. พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๑.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. แผนการกู้ยืมสภาพของเจ้าชายสิทธัตถะ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

ชัยพลกษัย เพ็ญจิตร. พระพุทธประวัติเชิงวิทยาศาสตร์เล่ม ๑. ปทุมธานี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

เซอร์ แอดวิน อาร์โนลด์ (SIR EDWIN ARNOLD). ประทีปแห่งเอเชีย (The Light of Asia), พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

ไดซากุ อิเคดะ. พุทธประวัติพิเคราะห์. แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชาญเสน จาก The Living Buddha An Interpretive Biography by Daisaku Ikeda translated by Burton Watson. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘.

เดช ตูลวรรธน. เรียนพระพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๓ พุทธประวัติฉบับมโน. มปป.: มปป.

บรรจบ บรรณรุจิ. หนังสือพุทธปาฏิหาริย์ ตำนานหรือเรื่องจริง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ, ๒๕๕๙.

_____. พระโพธิสัตว์สิทธัตถะ กับพระพุทธเจ้าในอดีต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มุลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๒.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). **ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทธเจ้า (มุนินาถ ทีปนี)**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารมุลชน, ๒๕๐๖.

พระศรีคัมภีรญาณ. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระคันธสาราภิวังศ์ แปลและเรียบเรียง. **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร**. พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) อธิบาย พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๕.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก.เม็ดทราย พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๐.

พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์ (ประเสริฐ มนต์เสวี). **วิปัสสนาภาวนา ที่ไม่ถูกเขียนไว้ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๘.

พระราชรัตนรังษี (วิริยฤทธิ์ วิริยโท). **มัทศจรรย์แห่งพารานลี**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๕.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **ความตายพระพุทธเจ้าสอน สตีฟ จอบส์ ปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: บริษัท ดีไซด์ ดีไลต์ จำกัด, ๒๕๕๕.

พระพุทธโฆสาจารย์. **ญาโณทยปกรณ**. จัดพิมพ์ขึ้นในงานสมโภชพระอารามหลวง ครบ ๒๐๕ ปี และงานสมโภชสุพรรณบัฏ สมเด็จพระพุฒาจารย์ อุดมสมุหะเถระ. กรุงเทพมหานคร: มปป., ๒๕๓๔.

พระสุตาวุธวิสิฐ (ขรรค์ชัย ชนะกุล). **เรียนรู้พระพุทธประวัติด้วยแผนที่**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. มูลนิธิพระราชสุตกวี วัดแก้วโกรวาราม กระบี่ จัดพิมพ์ถวายเป็นมูทิตานุสรณ์ เนื่องในการทำบุญครบ ๗๒ พรรษา พระอาจารย์จำเนียร สีลเสฏฐิ, ๒๕๕๑.

มหาวิทยาลัยธรรมกายแคลิฟอร์เนีย. **GB 405 ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. ปทุมธานี: ชมรมประสานงาน DOU, ๒๕๕๐.

มหากวี อัครโฆษ, **มหากาพย์พุทธจรีต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๔.

ยุพร แสงทักษิณ. **พระปฐมสมโพธิกถา (ฉบับเล่าเรื่อง)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๖๐.

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. (ม.ป.ป.). **พุทธปรัชญาการปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๕.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. **พุทธโคดม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, ๒๕๕๕.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). **พระไทย ไข่เขาไข่เรา?**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๖๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธประวัติ เล่ม ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สมเด็จพระสังฆราช (สุสเทว). **ปฐมสมโพธิ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สมักร บุราวาส. **ปรัชญาของลัทธิเต๋า**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๒.

สมพร สุขเกษม. **หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์ฮินดู**. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์. มปป.: มปป.

เสฐียร พันธงชี. **พุทธประวัติ มหายาน พุทธประวัติ (ฉบับค้นพบใหม่)**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๔.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **บางแง่มุมเกี่ยวกับพระพุทธองค์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔.

สุรีย์ มีผลกิจ. **พระพุทธประวัติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๑.

สุชีพ ปัญญาภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับ สำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อาจารย์สัมปันโน. **พุทธประวัติพิศดาร (พระพุทธธรรมตามลำดับกาล)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๙.

(๒) บทความ :

สยาม ราชวัตร. “การศึกษาพุทธประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส”. **มนุษยศาสตร์สาร**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๑๔๗-๑๗๔.

(๓) วิทยานิพนธ์:

พระมหาปรีชา รตนโชโต (วงศ์ลา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ บทบาทและความสำคัญของสมณะในฐานะที่เป็นเทวทูต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระปริยัติพัชรการณ (สุพจน์ ปญฺญารโ). “ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเทวทูตสูตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศศิวรรณ กำลังสินเสริม. “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ลลิตวิสูตร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

พระราชภาวนาวิสุทธิ (ไชยบุญย์ ธรรมชโย). ธรรมะเพื่อประชาชน. DMC.tv [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://buddha.dmc.tv/.html> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๑].

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. ธรรมะไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.dhammathai.org/buddhism/india/index.php> [๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐].

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://dict.longdo.com/mobile/?search=%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%8A* [๑๕ ก.ค.๒๕๖๐].

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “เจ้าชายสิทธัตถะ มิได้หนีออกบวชกลางคืนกับนายฉันนะ หากออกบวชกลางวัน ต่อหน้าพระราชบิดาและพระราชมารดา”. มติชน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1317203606 [๑ มกราคม ๒๕๖๐].

Pantip. “เพราะเหตุใด เจ้าชายสิทธารถจึงเสด็จออกผนวชเป็นสมณะ?”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://m.pantip.com/topic/31387491?> [๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

Seangtawan Naipongprai. การเจริญของพุทธศาสนาในอินเดีย: **storylog**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://storylog.co/story/59b946629838fe997a96fd35> [๑๕ ม.ค. ๒๕๖๑].

(๕) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต, เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนโร), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ. ดร. (สมจินต์ สมมาปัญญา), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวงวัดปากน้ำ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู, ผศ. ดร. (สุเทพ ปลิวโก). รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาบุรณะ ชาทเมธ, ดร., เจ้าอาวาสวัดฉิมทายกาวาส ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พุทธศาสนา สำนักอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จานีโย, ดร., ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต, ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา, ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ, อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ:

B.R. Ambedkar. "From Birth to Parivraja". **The Buddha and his Dhamma**. Delhi : Siddharth college Publication , 1957. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.columbia.edu/itc/mealc/pritchett/00ambedkar/ambedkar_buddha/ [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑].

Christopher S. Queen. "Dr. Ambedkar and the Hermeneutics of Buddhist Liberation". **Engaged Buddhism : Buddhist Liberation Movements in Asia**. Christopher S. Queen and Sallie B King (ed). Newyork : State University of new York press, 1966.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑) พระมหาดิเดช สติวโร (สุขวัฒนวดี), ดร.

อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ป.ธ. ๙ แม่กองบาลีสนามหลวง

บธ.บ. (การบริหารทรัพยากรมนุษย์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

รองหัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์ และ

ประธานหลักสูตรปริญญาโทศาสนากับการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล

ป.ธ.๙, พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ) มหาวิทยาลัยมหิดล

พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ป.ธ.๙, พธ.บ.(ศาสนา), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พธ.ม.(ธรรมนิเทศ), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พธ.ด.(พระพุทธศาสนา), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

หนังสือขออนุญาตเพื่อดำเนินการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓.๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๒๕๗

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระมหาดิเดช สติวโร,ดร.

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของลัทธิธุดงค์” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบสอบถามเครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย จึงเห็นควรให้ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แม่ชีฤษณา รักษานิคม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ

ยืนยง รัตนคุณ

นิสิตผู้ทำวิจัย: นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร โทรศัพท์ ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

๙ ธ.ค. ๖๐

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว๗๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของลัทธิธุดงค์” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ
ผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก
(In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบสอบถาม
เครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย จึงเห็นควรให้
ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือ
วิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

๒๒ ๑๑ ๖๐
ศาสตราจารย์ ดร.
(๑๗๐๙๒๕๖๓๕๖)

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว๗๐

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของลัทธิธุดงค์” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบ
ผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก
(In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ได้ออกแบบสอบถาม
เครื่องมือวิจัยขึ้นมาใหม่ และเพื่อความถูกต้องของเนื้อหาแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย จึงเห็นควรให้
ทรงผู้คุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือ
วิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แมชีกฤษณา รักษาโฉม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

ได้ตรวจเครื่องมือ
วิจัยแล้วได้
ให้คำแนะนำ
เพื่อปรับปรุงแก้ไข
แล้ว
ผศ. สิริ

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เรียน/นมัสการ ท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาววิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาววิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

นางสาววิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

สำเนาส่ง : พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช)

พระพรหมเมธี (จันทน์ ธรรมจารี)

พระเทพปฏิภาณวาที (สุทธ ญาณสุนทรโร)

พระเมธาวันัยรส, ผศ.ดร.

พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร.

ศ.ดร.วัชรระ งามจิตระเจริญ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ/เรียน สำเนา

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโมณ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ

ประสานงาน :

นางวิไล สุริยาแสงเพชร โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๒

สำเนาส่ง : พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.

ศ.ดร.สมภาร พรมทา

พระราชปรีดีทิพย์,ศ.ดร.

ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรรจริ

พระมหาบุญณะ

ชาตเมธ,ดร.

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบนำสการ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงกราบนำสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

กราบนำสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ศิริยาแสงเพชร
นางวิไล สุริยาแสงเพชร
๓ มกราคม ๒๕๖๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

กราบนมัสการ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แม่ชีกัญญา รักษาณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๒๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ พระราชปรีดีทวิ,ศ.ดร.

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดเมตตาพิจารณาอนุเคราะห์

๐๒๖๑๐๕๙-ท

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

๐๐๕-๑๐๕๐๒๓

๒๓ ๒ ๑๑-๖๑

ประสานงาน :

นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๒

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

นมัสการ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แมชีกฤษณา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ

๒๔/๑๒.๖๐

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพ็ชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาบุญระ ชาติเมธโร,ดร.

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดเมตตาพิจารณาอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

ในนามพระครู
(พระมหาบุญระ ชาติเมธโร)
2/25 ๖๐

ประสานงาน :

นางวิไล สุริยาแสงเพชร โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๒

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

นมัสการ พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชาพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอบพระคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แมชีกฤษฎา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชาพิเศษ

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

ได้ส่งมอบแล้ว

จก ๒๗

18.9.2561

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/ว ๗๕

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน
ระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-
interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและ
คำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์
ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่
ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แมชีกฤษณา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา

อธิการบดี
หรือ
รองอธิการบดี

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: gds@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ศ.ดร.สมภาร พรมทา

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเมตตาพิจารณาอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แมชีกฤษณา รักษาโฉม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ

(สมภาร พรมทา)

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

ประสานงาน :

นางวิไล สุริยาแสงเพชร โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อทำวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางสาวโฉ สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนเกราห้ และขอพระคุณล่งหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

Yashwantrao Chavan

ein Von
b3 d.a. 3a

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://eds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ผู้ประสานงาน : นางสาวอารยา ทองโชติ

นางวิไล สุริยาแสงเพชร

โทร. ๐๘๑-๔๘๕๐๓๔๑

โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๒๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ ศธ ๖๑๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ด้วย นางวิไล สุริยาแสงเพชร นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๕๐๒๓ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) ต่อ key informants เป็นเครื่องมือในการทำวิจัย ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีองค์ความรู้ สามารถให้ข้อมูลและคำแนะนำแก่นิสิตได้เป็นอย่างดี จึงเรียนมาขออนุญาตให้ นางวิไล สุริยาแสงเพชร ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่ให้สัมภาษณ์ นิสิตจะประสานงานมาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเมตตาพิจารณาอนุเคราะห์

วิไล สุริยาแสงเพชร

๒๕ ธ.ค. ๒๕๖๐

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ

ประสานงาน :

นางวิไล สุริยาแสงเพชร โทร. ๐๙๒-๒๘๒๒๖๓

ภาคผนวก ค.

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น หลังจากผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับทัศนะในการตีความของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ถึงสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ พบว่านักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงทัศนะในเรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ สามารถสรุปได้ ๒ สาเหตุหลัก ดังนี้

สาเหตุหลักที่ ๑. ต้องการแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ แบ่งออกได้เป็น ๓ เรื่องราว ดังนี้

๑.๑. เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน ไม่ได้เสด็จหนีออกผนวช แต่เสด็จออกผนวชซึ่งหน้าในขณะที่ พระราชบิดาและพระประยูรญาติ ไม่ยอม และเศร้าโศกเสียใจ

สาเหตุของการเสด็จออกผนวชเพราะ ทรงปรารถนาความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันครอบงำมนุษย์ไว้โดยเชื่อว่า บรรพชิตสามารถแสวงหาทางพ้นทุกข์ได้ดีกว่าการอยู่ครองเรือน

๑.๒ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวันหรือกลางคืนก็ได้ หลังจากทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ ขณะที่เสด็จนั้น พระราชบิดาและพระประยูรญาติ กำลังเศร้าโศกเสียใจ และทราบตีอยู่แล้วว่าพระองค์ประสงค์จะออกผนวช โดยมีได้เสด็จออกบวชแบบซึ่งหน้าขณะที่ทุกคนกำลังร้องไห้เสียใจ

๑.๓ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางคืน หลังจากทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ เป็นช่วงเวลา ซึ่งพระราชบิดาและพระประยูรญาติ กำลังเศร้าโศกเสียใจ และทราบตีอยู่แล้วว่าพระองค์ประสงค์จะออกผนวช

สาเหตุหลักที่ ๒. เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชตอนกลางวัน ไม่ได้หนีออกผนวชในตอนกลางคืน โดยมีสาเหตุจากแรงผลักดันทางการเมืองภายในศากยวงศ์ จากเรื่อง คีกรึงน้ำทำนาในฤดูแล้ง

แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำถามเพื่อแสดงทัศนะการตีความของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๓ คำถามเรื่องการบวชในสมัยพุทธกาล

.....
(ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร)
นิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๒๙ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์
ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประวัติส่วนตัว และประวัติการทำงานอย่างย่อของผู้ถูกสัมภาษณ์

๑.๑ ประวัติส่วนตัว :

- ๑) ชื่อ.....นามสกุล.....
- ๒) เพศ.....อายุ.....

๑.๒ ประวัติการทำงาน

- ๑) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....
- อายุการทำงาน.....ปี.....เดือน
- ๒) ตำแหน่งอื่นๆ (เช่น เป็นกรรมการ หรือตำแหน่งอื่น ๆ ที่ภาคภูมิใจ
 ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานพระพุทธศาสนา)
- ๒.๑)
- ๒.๒)
- ๒.๓)
- ๒.๔)
- ๒.๕)

ตอนที่ ๒ คำถามเพื่อแสดงทักษะการตีความของผู้ให้สัมภาษณ์
โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านเห็นด้วยแต่ละข้อคำถาม

๒.๑. ปาสราสีสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๒ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๔ มัชฌิมนิกาย มูล
ปณณาสก์ มีข้อความที่ว่า “ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีพระเกศาดำสนิท อยู่ใน
ปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระ
เนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์เสด็จออกจากพระราชวังไปผนวช
เป็นบรรพชิต” จากข้อความดังกล่าวนี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ว่าการเสด็จออกผนวชของเจ้าชาย
สิทธัตถะเป็นช่วงเวลากลางวัน ต่อหน้าพระบิดาและพระมารดา หรือเสด็จออกผนวชในเวลากลางคืน
ซึ่งเป็นการเสด็จแบบลับหลัง โดยไม่มีผู้รู้เห็น โปรดอภิปราย

ความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์	กลางวัน	กลางคืน	ไม่สามารถระบุ ช่วงเวลาได้
๑.ทักษะการตีความจาก ข้อ ๒.๑. ข้อความที่ว่า “ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีพระ เกศาดำสนิท ...ไปผนวชเป็นบรรพชิต” กับ การ เสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นช่วงเวลา กลางวัน ต่อหน้าพระบิดาและพระมารดา หรือ เสด็จออกผนวชในเวลากลางคืน ซึ่งเป็นการเสด็จ แบบลับหลัง โดยไม่มีผู้รู้เห็น			
	เปิดเผย	หลบหนี	ไม่สามารถระบุได้
๒.ลักษณะการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ			

๒.๒. ท่านมีความเห็นอย่างไร กรณีที่ได้กล่าวไว้ในคำชี้แจง ใน ๒ สาเหตุหลัก ของเจ้าชาย
สิทธัตถะ โปรดอภิปราย

สาเหตุการเสด็จออกผนวช	ความคิดเห็น		อภิปราย
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
๑.ต้องการหาหนทางพ้นทุกข์			
๑.๑.เสด็จออกผนวชเพราะปรารถนา ความแก่ ความเจ็บ และความตาย			
๑.๒.ไม่ได้เสด็จหนีออกผนวช			
๑.๓.เสด็จหนีออกผนวช			
๒.เสด็จออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง			

๒.๓. ท่านคิดว่าการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติยาวนานถึง ๔ อสงไขย แสนมหากัป มีความเกี่ยวเนื่องกัน หรือเป็นมูลเหตุให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชหรือไม่ อย่างไร

ความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์	เกี่ยวเนื่องกัน	ไม่เกี่ยวเนื่องกัน
การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติกับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ		

โปรดอภิปราย

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ คำถามเรื่องการบวชในสมัยพุทธกาล

๓.๑. ท่านคิดว่า ในยุคพุทธกาล คำว่า “นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล” มีความเป็นไปได้หรือไม่ โปรดอภิปราย

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร

(ผู้วิจัย)

วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

แบบตรวจสอบข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์
สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

คำชี้แจง: พิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา ในแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม นำมาใช้ในการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์สาเหตุการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ”

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องความเหมาะสมของแต่ละข้อคำถาม

ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของเนื้อหา		ข้อเสนอแนะ/ ปรับปรุง
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ตอนที่ ๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา และประวัติ การทำงานอย่างย่อ ของผู้ถูกสัมภาษณ์			
๑.๑ ประวัติส่วนตัว ๑) ชื่อ...นามสกุล ๒) เพศ... อายุ...			
๑.๒ ประวัติการทำงาน ๑) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง - อายุการทำงาน ๒) ตำแหน่งอื่นๆ (เช่น เป็นกรรมการ หรือตำแหน่งอื่นๆ ที่ภาคภูมิใจ ซึ่งมี ความสอดคล้องกับงานพระพุทธศาสนา)			

ข้อคำถามในตอนที ๒ มุ่งตอบวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์การออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของเนื้อหา		ข้อเสนอแนะ/ ปรับปรุง
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ข้อ ๒.๑. ๑.ข้อความที่ว่า “พระสมณโคตมกำลังหนุ่มแน่นมีพระเกศาดำสนิท...” กับการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเป็นช่วงเวลากลางวัน ต่อหน้าพระบิดาและพระมารดา หรือเสด็จออกผนวชในเวลากลางคืนซึ่งเป็นการเสด็จแบบลับหลัง โดยไม่มีผู้ใดรู้เห็น โปรดอภิปราย			
๒.ลักษณะการออกบรรพชาของเจ้าชายสิทธัตถะ			
ข้อ ๒.๒. ท่านมีความเห็นอย่างไร กรณีที่ได้กล่าวไว้ในคำชี้แจง ใน ๒ สาเหตุหลัก ของทัศนคติความของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ โปรดอภิปราย			
ข้อ ๒.๓. ท่านคิดว่า การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ มีความเกี่ยวเนื่องกัน หรือเป็นมูลเหตุให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชหรือไม่ อย่างไร			

ข้อเสนอแนะในการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อคำถามในตอนที่ ๓ มุ่งตอบวัตถุประสงค์เรื่องความสำคัญของการบวชในสมัยพุทธกาล

ข้อคำถาม	ความเหมาะสมของเนื้อหา		ข้อเสนอแนะ/ ปรับปรุง
	เหมาะสม	ไม่เหมาะสม	
ตอนที่ ๓.๑. ท่านคิดว่า ในยุคพุทธกาล คำว่า “นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล” มีความเป็นไปได้หรือไม่ โปรดอธิบาย			

ข้อเสนอแนะในการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....(ผู้ประเมิน)

(.....)

ตำแหน่ง.....

...../...../.....

ภาคผนวก ง.

ภาพกิจกรรมสัมมนา

สัมภาษณ์ พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
ราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอารามหลวง
วัดปากน้ำ ฤ วัดปากน้ำ (ภาษีเจริญ) กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียรส, ผศ.ดร. (สุเทพ ปสิวิโก) รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัย
มหาเมฆราชวิทยาลัย (ศาลายา) จังหวัดนครปฐม

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทรโร) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม
ราชวรรมหาวิหาร เลขานุการเจ้าคณะภาค ๔ ณ วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรรมหาวิหาร
กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พระมหาบุรณะ ชาทเมธ, ดร. เจ้าอาวาสวัดฉิมทายกาवास เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ พระมหาพงศ์ศักดิ์ ฐานิโย, ดร. ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI
(บางบาล) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ปรึกษาอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก
ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและ
ปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์
ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชา
สันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

ภาคผนวก จ.

ทักษะของนักวิชาการผู้ให้ข้อมูลหลัก (ถอดเทป)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๑๐ ท่าน ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต
๒. พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทรโร)
๓. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปญโญ)
๔. พระเมธาวิสัยรส, ผศ.ดร. (สุเทพ ปลิวโก)
๕. พระมหาบุรณะ ชุตเมธ, ดร.
๖. พระมหาพงศ์ศักดิ์ ชานโย, ดร.
๗. ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต
๘. ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา
๙. ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

สัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช)

เปรียญธรรมประโยค ๙, ราชบัณฑิต

เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

พระมหาโพธิวงศาจารย์ : ทำไม่ถึงอยากทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ผู้วิจัย : กราบเรียนท่านเจ้าประคุณด้วยความเคารพค่ะ เพราะที่คณะเรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะของนักวิชาการมีเรื่องแรงผลักดันทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากพุทธประวัติที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระองค์ทรงเห็นเทวทูตทั้ง ๔ จึงเกิดความตั้งใจที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ โยมจึงอยากทำวิจัยเพื่อหาหลักฐานในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งหมดนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปเจ้าค่ะ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ : สังคายนานี้ อริยบุคคลทั้งหลาย คนเฉลย คือพระอานนท์ แสดงว่าเป็นความคิด ของพระอานนท์ พระอื่นๆ รู้เรื่องการออกผนวชของพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ ก็ไม่มีใครรู้จริง แสดงว่าเรื่องพวกนี้ไม่เคยมาตั้งแต่แรก เกิดความคิดหลากหลาย แบ่งก็มีแง่ลบก็มี ความหลากหลายนี้เกิดจากความไม่รู้จริง ถ้ามีใครสักคนที่รู้จริงตัดสินจริงก็จะมีใครคัดค้าน แม้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง แต่คนฟังมันไม่รู้เรื่องจริง ก็อาจจะคัดค้านได้ เวลาที่เขียนเป็นอักษรที่บันทึก ตามคำพูด แน่นอนตายตัวไหม เรื่องอื่นมีเยอะเยอะทำไมไม่แย้ง ทำไมไม่มีใครคัดค้าน เช่น การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะเมื่ออายุ ๒๙ พรรษา ไม่วิเคราะห์ไม่วิจารณ์ไม่ตีความใดๆทั้งสิ้น เพราะเราไม่รู้จริง แต่สามารถคาดคะเนในใจได้

ท่านเสด็จออกผนวชเพราะบารมีบังคับให้ออกผนวช บารมีที่สำคัญที่สุดคือ บารมี ที่จะทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ภาษาพระ เรียกว่า บุญญานุภาพ มาเตือนแล้ว บารมีทั้งหลายทั้งปวงสะสมขึ้นมาหลายภพ หลายชาติ สุดท้าย บารมีเต็มเปี่ยม เทวทูตทั้ง ๔ มาเตือน ทำให้ต้องออกผนวช เรื่องราวของอรรถกถาจารย์ที่เขียนออกมาที่มีความมหัศจรรย์ อิทธิปาฏิหาริย์ อาจจะจริงหรือไม่จริงก็ได้ไม่สมควรนำมาคิด ตรึงนี้เป็นคำกลางๆ ไม่วินิจฉัยไม่วิจารณ์ ถ้าเราวิจารณ์ก็แสดงว่าเราเชื่อข้างเดียว จะถูกหรืออาจจะผิดก็ได้ อาจารย์ของเจ้าชายสิทธัตถะ คือ อาฬารดาบส กับ อุทกดาบส ก็เรียนจนหมดภูมิรู้ของท่านทั้งสองแล้ว เกิดความรู้สึกว่ายังไม่ใช่สิ่งที่ทรงแสวงหา สมัยนั้นสิ่งที่นักบวชแสวงหา เรียกว่าปรมาตมมัน ก็คือขั้นสูงสุดระดับละเอียดสุด เป็นอัตตามันสูงสุด เป็นตัวตนสูงสุด หายตัวได้ มีฤทธิ์ คิดอะไรก็ได้หมด แต่ถามว่ามันยังมีทุกข์ไหม ก็ยังมีทุกข์ เมื่อออกจากฌาน ก็ยังมีความปรารถนา มีความต้องการ เป้าหมายของพระพุทธเจ้าคือต้องการออกจากทุกข์ แสดงว่า ได้ฌานก็ยังไม่ได้ออกจากทุกข์ จึงลาจากอาจารย์ จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงบำเพ็ญเพียรแบบทุรกิรียา แบบพระองค์เอง เพราะสมัยนั้นผู้ที่บำเพ็ญทุรกิรียานั้นมีเยอะมีมาก ก็ยังไม่พ้นทุกข์ ทุรกิรียา ก็ทำแบบปกติธรรมดาจนกระทั่งอดข้าว เกือบตาย ขึ้นทำต้อไปตายแน่ ก็เลยเลิก สบายก็เคยมาแล้ว ลำบากสุดใกล้ตาย ก็เคยแล้ว ก็เลยมากลางๆบ้าง

ส่วนสมาธิ พระองค์ได้มาตั้งนานแล้ว สมาธิเป็นสมณะ เป็นฌานขั้นต้น จิตนิ่งเฉยๆ แต่ไม่หมดกิเลส พระสูตรมัชฌิมาปัฏทนต์สูตร เป็นเรื่องของการแสดงการตรัสรู้ เมื่อรู้แบบนี้ อย่างนี้

ฉนเป็นฐน ต่ไปจึงเป็นวิปัสสนา เห็นทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดรู้ว่ามี รอบ ๓ อการ ๑๒ คือ
 รอบที่ ๑. ควรรู้ ควรละ ควรทำให้แจ้ง ควรทำให้เจริญ
 รอบที่ ๒. รู้แล้ว ละแล้ว ทำให้แจ้งแล้ว เจริญแล้ว
 รอบที่ ๓. รู้ว่ารู้แล้ว รู้ว่าละได้แล้ว รู้ว่าทำให้แจ้งแล้ว รู้แล้วว่าเจริญแล้ว
 รวมเป็น อการ ๑๒ อย่าง นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่าพระพุทธเจ้ารู้ คือ อาโลกะ หรือ ความ
 สว่างไสวที่ไม่มีอะไรติดขัด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัพพัญญุตญาณ

ผู้วิจัย : ท่านเจ้าประคุณคะ ในสมัยพุทธกาลนักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลไหมคะ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ : นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล นับเป็นความฉลาดของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้า
 ที่ไปโปรดชฎิลก่อน จนกระทั่ง ชฎิลจึงเป็นลูกศิษย์ได้ สมัยยุคพุทธกาลนี้ ชฎิลผู้พี่ มีลูกศิษย์ถึง ๕๐๐
 คน สมัยเมื่อ ๒๖๐๐ กว่าปี ถือว่า ไม่ใช่่น้อย จากนั้น ก็พาชฎิล ๑๐๐๐ คนเข้าไปในเมือง พระเจ้า
 แผ่นดินก็จึงออกมาต้อนรับ เมื่อพบว่า ชฎิลเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระเจ้าพิมพิสารจึงขอถือ
 พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ส่วนเรื่อง มโนปณิธาน หมายถึง ความตั้งใจ มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาเหตุของการ
 ออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะ การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ที่สืบต่อกันมาแต่ละพระ
 ชาติ เป็นเรื่องของมโนปณิธานทั้งนั้นแหละ

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณท่านเจ้าคะ

พระมหาโพธิวงศาจารย์ : เจริญพร

๓ มกราคม ๒๕๖๑

๒. พระเทพปฏิภาณวาที (สุนทร ญาณสุนทรโร)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

เลขานุการวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

เลขานุการเจ้าคณะภาค ๔

ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าคณะเขตดุสิต

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : ขอเรียนถามท่านเจ้าคุณเกี่ยวกับเรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะค่ะ

พระเทพปฏิภาณวาที : เอาประเด็นแรกก่อน เพราะเหตุผลของการออกผนวช มาจากอดีตชาติไม่ใช่ชาตินี้ ในคัมภีร์พุทธวงศ์ ไปศึกษาประวัติพระพุทธเจ้าว่าในอดีตมีอยู่ชาติหนึ่งเกิดเป็นลูกเศรษฐี ชื่อ สุเมธ แล้วพ่อแม่ท่านก็ตายไป ทั้งสมบัติไว้เยอะท่านก็มาคิดว่า สมบัติมรดกนี้ตายๆ กันไป ก็มาอยู่ที่เรา เพราะฉะนั้นใครๆ ก็ต้องตาย อยากหาทางหนีความเจ็บ ความตาย ท่านก็เลยผนวชเป็นฤาษีชื่อ สุเมธดาบส ท่านก็บำเพ็ญได้มานับปี ปกติฤาษีเขามีประเพณีอยู่ เมื่อไปอยู่ป่าจะกินแต่ผลไม้ไม่ได้ มันต้องกินเกลือ เกลือเขาเรียกโปงดิน จะได้ไม่ขาดสารอาหาร ถึงเวลา ๓ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน มาในเมืองเพิ่มอาหาร วันหนึ่งก็มาตรงที่คนแถวนั้นมารอ พอพระอาทิตย์สว่าง สุเมธดาบสเห็นสีลาอันสวยงามของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นชื่อว่า ที่ปิงกรพระพุทธเจ้า เขาก็ใส่บาตรเอาดอกไม้บูชาพระ เณรพระพุทธเจ้าจะบิณฑบาต เมื่อคืนนั้นฝนตก นิดๆ ตกไม่มาก มันก็เกิดล่องน้ำ จะข้ามตรงนี้ ต้องเหยียบน้ำ เพราะมันเกิน ๑ ก้าวเท่า สุเมธฤาษีก็เลยเอาตัวไปพาดล่องน้ำแล้วหันศีรษะไป ยกมืออาราธนาขอให้พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เหยียบร่างของตนเพื่อจะข้ามไปฝั่งนี้ พอเหยียบร่างของตนด้วยความปิติมันไม่ยุบ เหมือนเราหายใจเข้า เอาไม้ตี ไม้ก็หักใช่ไหม เข้าใจอานาปานสติหรือเปล่า ถ้าเข้าใจมันจะเบา พอพระพุทธเจ้าข้ามเสร็จแล้ว ท่านกราบเท้าพระพุทธเจ้าบอกว่า ขอหม่อมฉันได้เป็นพระพุทธเจ้าเหมือนพระองค์ พระที่ปิงกรพระพุทธเจ้าให้พุทธพยากรณ์แล้ว เกิดเหตุอัศจรรย์ เป็นลางดี อธิฐานแล้วเกิดสิ่งที่ดีขึ้น ดอกไม้ที่ไม้บานก็บาน เสียงแตรสังข์ไม่เคยได้ยินก็ได้ยินมา ท่านจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต แต่จากชาตินี้ไป อีก ๔ อสงไขยกับแสนมหากัป นี่คือที่มา ท่านก็กลับไปป่าไปศึกษาเรื่องทศบารมีธรรม ทำไมหม่อมฉันไม่เป็นครูละ เพราะรักความเป็นหมอ มันมีอธิฐานธรรมต่อไปเราทำทานที่ไร เราจะทำตัวเหมือนชนน้ำภาชนะใส่น้ำ เล็ก ใหญ่ คว้าชนน้ำบนพื้นทราย หายมาน้ำไม่ติดภาชนะ ฉันทใด ใจเราก็ทำทานแล้วจะด้วยอะไรก็ตาม เราจะไม่เสียดาย ในชาติกพระพุทธเจ้าเกิดเป็นสัตว์ต่างๆ นานา ชนิด แต่ว่าถ้าเห็นผ้ากาสาวัตร มันไม่ลืมเห็นแล้วก็ชอบ ต้องตั้งประเด็นตรงนี้ก่อน เพื่อจะโยงมาว่า ตรงที่เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายและสมณะ เทวทูต ๔ ความรัก ความศรัทธามั่นสูงสุด คราวนี้เมื่อในชาติสุดท้าย เป็นพระเวชสันดรแล้วท่านไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๔ ของพระโพธิสัตว์เจ้า คนที่เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เขาจะอธิฐานเป็นพระโพธิสัตว์ และจะไม่ยึดติดกับสุข จะมีการสิ้นอายุไข ๒ ประการ คือ ๑. สิ้นอายุไขตามอายุสวรรค์ ๒. เมื่อถึงเวลาที่พระพุทธเจ้าจะเกิดก่อนหรือหลัง จะสามารถอธิฐานจุติลงมาจากสวรรค์ เพราะฉะนั้นเมื่อเทพบุตร เทวดาทั้งหลายก็เห็นลัญจกในมนุษย์ ก็เลยไปอาราธนาท่าน นี่เป็นมูลเหตุ ท่านก็พิจารณาปัญจมหาวិโลกนะ ๕ ประการ พระพุทธเจ้าจะไปเกิดทวีปไหน มีอยู่ ๔ ทวีป ทวีปในพระพุทธศาสนา ในพระพุทธเจ้า ท่านก็ดู ๑.ชมพูทวีปเพราะเป็นคนขาว นี่คือนี่ที่เลือกเพราะมีสิทธิ์เลือกได้ ๒. ตระกูลที่

เกิดต้องเป็นตระกูลกษัตริย์ เพราะว่ามี ๔ วรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร มีลูกต่างวรรณะ เป็นจันทาล พระบิดาเป็นกษัตริย์ ก็แสดงว่าเป็นอารยัน มันเลือกได้นี้ ชมพูทวีปก็เป็นอินเดียทั้งหมด เขาเรียกชมพูทวีป ๓. มนุษย์ช่วงนั้นมีอายุเท่าไร ถ้าอายุ ๒ หมื่นปี มนุษย์ที่มีอายุมากทุกชัณาน เสพสุขนาน สอนยาก อายุ ๑๐๐ ปี สอนมนุษย์ได้ คือ มนุษย์ไม่รู้หรอกว่าเราเป็นพุทธเจ้าหรือเปล่า ถ้าออกผนวชจะเป็นศาสดาเอกของโลก สมัยนั้นยังไม่มีคำว่า พระพุทธเจ้า พราหมณ์เหล่านี้เป็นหมอดู คำพยากรณ์ที่ได้คำทำนายที่แม่น เพราะเขาเลือกจากพราหมณ์ ๑๐๘ มา แต่โศกัญญะเป็นพราหมณ์หนุ่มทำนายว่า คนลักษณะอย่างนี้ จะต้องออกผนวช เป็นนักบวชที่สละออกจากโลกอย่างเดียว เรื่องจริงคือจากคำพยากรณ์นี้ มันให้เกิดแรงกดดัน คนที่เขาปรารถนาเป็นจักรพรรดิ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าประเสนทิโกศล ทำให้เราไม่ได้เป็นจักรพรรดิ ตรงนี้มันจะเกิดการชนขึ้น อันนี้วิเคราะห์นอกคัมภีร์ มันจะสังหารเด็กคนนี้ได้ ถ้าเด็กคนนี้ตายเราได้เป็นกษัตริย์ พระเจ้าสุทโธทนะต้องเลี้ยงดูลูก ไม่ใช่บ่าเรอลูกให้ติดสุข จะต้องสร้างสระน้ำ ๓ หลัง พอมีด็กก็พาไปนอน อารักขาซักสะพานออกแบบเกาะรัตนโกสินทร์ ถ้าข้ามน้ำมาได้ก็ต้องเจอกำแพง เท่ากับมี ๒ กำแพง รวมกำแพงน้ำด้วย เราวิเคราะห์ให้มันเลยเป็นจริงหน่อย แล้วต่อมาก็แต่งงานก็ไปอยู่ ปราสาท ๓ ถดู

คำว่า ๔ อสงไขย แสนมหากัป หมายความว่ามันนานจนคำนวณไม่ได้ แต่พอ ๒๙ ปี มันถึงเวลา ก็จำเป็น เพราะอีก ๗ วันนี่ พอจะมอบสมบัติให้ คือจะต้องออกผนวชแล้ว ท่านจะไปรู้ได้อย่างไรว่า ท่านจะไปตรัสรู้เมื่อไร เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ มันเป็นข้อวินิจฉัย พราหมณ์ ๗ คนชู ๒ นิ้ว ถ้าครองฆราวาสจะเป็นจักรพรรดิ ถ้าออกผนวชจะได้เป็น พุทธะ เวลาเสด็จออกไปเยี่ยมพระนคร ขณะที่เสด็จออกไปดูบ้านเมือง ก็ไปเจอคนแก่ คนแก่ที่อยู่ข้างในวัง กับคนแก่นอกวังมันต่างกัน ถ้าเป็นชาวนาหลังโก่งฟันฟางล่องหมดแล้ว พระไตรปิฎกก็เขียนไปในเชิงวิเคราะห์ คนเจ็บในวังมันก็แตกต่างกับคนเจ็บนอกวังเพราะเขาโดนทอดทิ้งก็เป็นคนเจ็บที่ต่างกัน เหมือนกับพระบรมราชชนกของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เสด็จไปเจอ คนแก่ คนเจ็บที่ศิริราช คนเจ็บก็เป็นคนจน ส่วนตัวพระองค์เองก็เจ็บจากความพลัดพลาด น่าสงสาร ท่านจึงเปลี่ยนวิถีชีวิตนายทหารเรือ มาเรียนเป็นแพทย์ คนตายในวังกับคนตายข้างนอกมันไม่เหมือนกัน แต่สุดท้ายก็ตาย เหมือนกับผู้หญิงกับผู้ชายที่มีแรง อธิษฐานเขาเรียก ปุพเพสันนิวาส เจอใครก็แล้วแต่ถ้าเจอผู้หญิงคนนี้กับผู้ชายคนนี้ รักมาจากอดีตชาติ เคยอยู่ด้วยกันในปางก่อน อาทรในปัจจุบัน แต่ว่าอรธกถาให้ความเห็นว่าความแก่ ความเจ็บ ความตาย จะทำอย่างไรให้คนทั้งโลกหนี ความเจ็บ ความแก่ ความตาย ก็จะต้องเป็นพระพุทธเจ้าอย่างพระองค์นั้น เพราะฉะนั้นพอลงคินทุกคนหลับหมดแล้ว พระพุทธเจ้าจึงเสด็จหนีผนวช หนีด้วยการตัดสินใจอย่างแรง ที่จะหนีออกผนวชไป เหมือนนักโทษเหมือนกับที่อธิษฐานว่า จะออกผนวช ฉะนั้น คำตอบคือ หนีผนวช หนีตอนกลางคืน

ผู้วิจัย : ประรภความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันนี้มันก็น้อยไปใช้ไหม เสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันหรือเปล่า หรือว่าเรื่องการเมืองที่ว่า ศิกขิงน้ำ

พระเทพปฏิภาณวาทิ : ไม่ใช่ศิกขิงน้ำ อันนั้นเกิดขึ้นหลังจากตรัสรู้แล้ว ศัตรูทางฝ่ายการเมืองหมดแล้ว เพราะฉะนั้น เวลาที่เสด็จออกไป แคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารจึงออกมาจับ แล้วรู้เลยว่านี่คือเส้นทางศาสดาเอกของโลก แล้วอาราธนาเลย แล้วขอสัญญากันว่า ถ้าตรัสรู้แล้ว ขอให้มาโปรดเมืองหม่อมฉันเป็นคนแรก เป็นเมืองแรก เพราะฉะนั้น ศัตรูทางการเมืองหมด มันเกิดศัตรูใหม่ ศัตรูใหม่คือ

ใคร นักบวชที่เขาเป็นเจ้าของลัทธิทั้งหลาย พอเขารู้เรื่องนี้ นักบวชใหญ่เขารู้แล้ว เส้นทางนี้มาแล้ว นักบวชจึงเกลียดหมดเลย ยกเว้น อาหารดาบส กับ อุทกดาบส

ผู้วิจัย : เท่ากับว่า ๒ นักบวชไม่ได้อยู่ในลัทธิครูทั้ง ๒

พระเทพปฏิภาณวาทิ : ท่านเป็นฤาษี บำเพ็ญพรตเฉยๆ ไม่ใช่อยูในครูทั้ง ๒ เส้นทางของพระพุทธเจ้า เส้นทางของพระพุทธเจ้าย่อมลำบาก อยู่ก็ไม่มีความสุข ออกผนวชก็ไม่มีความสุข มันมีศัตรูทั้ง ๒ ฝ่าย หมดศัตรูทางนี้ได้เมื่อไร ก็นั่นแหละทางนั้นแหละ เปรียบเทียบว่า คนใหญ่ๆทำนายว่าเด็กคนนั้นจะเป็นใหญ่เป็นโต จะโดนฆ่าทั้งตั้งนานแล้ว ก็ไม่มีใครชอบขึ้นหน้า เด็กคนนี้อีกหน่อยได้เป็นปลัดกระทรวง จะมีคนชอบขึ้นหน้าไหม เพราะเป็นคนรุ่นเดียวกัน ที่แก่กว่าเราสัก ๑๐ ปี ยิ่งงูเขาก็ก่เสถียร แต่รุ่นเดียวกันไม่ชอบ เพราะฉะนั้น หรือว่ามีข่าวแค่นี้ หมอได้เลื่อนตำแหน่ง สมมติหมอได้เลื่อนเป็นข้าราชการ จะเลื่อนตำแหน่ง คนอื่นชอบไหม ต้องเข้าใจความเป็นจริงของมนุษย์ และความเป็นจริงในพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัย : นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลไหม

พระเทพปฏิภาณวาทิ : นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลในกลุ่มนั้น ในกลุ่มของเขา คือหมายความว่า เมืองใคร เมืองมันหรือเมืองใกล้เคียง ต่อเมื่อสิทธิจะเสด็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้วยังไม่มีใครรู้ เมื่อท่านเริ่มไปบอกว่า ท่านตรัสรู้แล้วว่าเป็นอย่างไรกับปัญจวัคคีย์

ผู้วิจัย : เป็นไปได้ไหมว่าท่านไม่ยอมสอน

พระเทพปฏิภาณวาทิ : ท่านก็สอนแต่ยังไม่ถึงเวลา เรียกว่า เสวยวิมุตติสุข สุขจากการหลุดพ้นมัน หน้อยนะ ๖ ปีที่บำเพ็ญทุกรกิริยา มันหน้อย หมอเรียนจบก็อยากจะไป นอนมันเยอะๆ ขอฟักนานๆ หน้อยเหมือน พระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุข ในใจท่านก็อยากจะสอนอยู่ ท่านก็รู้ของท่านอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นท่านจึงเริ่มที่ปัญจวัคคีย์ เมื่อมีประจักษ์พยานของการตรัสรู้แล้ว ท่านก็ไปโปรดเศรษฐี เป้าหมายใหญ่ในแคว้นมคธ เข้าไปหา ชฎิล ๓ พี่น้อง ในเมืองราชคฤห์ ไปเทศน์สอนเรื่องปาฏิหาริย์ อิทธิปาฏิหาริย์ต้องมาก่อน

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณท่านเจ้าค่ะ

๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

๓. พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร. (สมจินต์ สมมาปณโณ)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงวัดปากน้ำ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนี้

ผู้วิจัย : ท่านเจ้าคุณคะ มีความเห็นอย่างไรกับคำว่า นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลในสมัยพุทธกาล

พระราชปรีดีทิพย์ : เป็นนักบวชกลุ่มหนึ่งในหลายๆกลุ่ม มีอิทธิพล มีลูกศิษย์ลูกหาเยอะ กษัตริย์บางคนเป็นลูกศิษย์ บางองค์ก็ไม่ใช่ กษัตริย์บางคนเป็นลูกศิษย์ของพวกเซน บางคนเป็นลูกศิษย์ของลัทธิอื่นๆ เป็นลูกศิษย์ของใครก็มีอิทธิพลต่อสิ่งนั้น มีบทวิเคราะห์ที่อยู่ ๒ นัยยะ ซึ่งดูตามที่ปรากฏในคัมภีร์ ภาษาบาลี คำนั้น แปลว่า นักมวย เป็นนักมวย เป็นหัวหน้ากลุ่มนักเลง เป็นผู้ที่มีอิทธิพล เขาเป็นพราหมณ์ เขาเป็นหัวหน้ากลุ่ม คนที่มีบทบาททางสังคม โดยเฉพาะเหมือนกับพวกทหาร บาลีสำนัมาจจากนักมวย สุวรรณพราหมณ์เป็นหัวหน้ากลุ่ม ชัดเจนว่าเป็นหัวหน้ากลุ่ม โภณฑัตถุญะนี้แหละเป็นหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งเป็นที่นับหน้าถือตาของคนในสังคมมาก เพราะฉะนั้นได้ทำหน้าที่ อย่างน้อย ก็มีฐานะ ๒ ฐานะ จะเป็นพราหมณ์ก็มีภรรยาได้ด้วย แล้วเขาก็เป็นหัวหน้ากลุ่มนั้นกลุ่มนี้

ผู้วิจัย : เรื่องสาเหตุการเสด็จออกผนวช ท่านเจ้าคุณคิดเห็นอย่างไร

พระราชปรีดีทิพย์ : สาเหตุการออกผนวชก็คงจะไปตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา ก็ไม่มีหลักฐานที่เก่าแก่ไปกว่านี้ เราเชื่อตามคัมภีร์ บทวิเคราะห์ของนักวิชาการ ถ้าถูกก็อยู่ในฐานะเป็นสาเหตุรอง คุยกันมาหลายรอบแล้ว และยืนยันจะบวช ชัดเจนแล้วว่าลูกจะบวช พ่อก็จะให้ครองราชสมบัติ เพราะฉะนั้นเพื่อ ไม่เป็นที่ขัดเคืองของใครต่อใคร ก็ออกตอนกลางคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใครมารบกวนจิตใจมาก ส่วนการเสด็จออกตอนกลางวันเนื่องจากสาเหตุทางการเมือง ส่วนเรื่องศึกชิงน้ำหรือการก่อกบฏอิสรภาพ ไม่ใช่สาเหตุหลักน่าจะคุยกันมานานแล้วว่าบวช แต่พ่อแม่ก็ไม่ยอม จะให้ครองราชสมบัติ พระองค์จึงต้องแอบเสด็จออกผนวชตอนกลางคืน แต่คงไม่อาจหาญฟันธงถึงขนาดนั้น แบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือ เชื่อตามคัมภีร์เพราะว่าพวกนี้อยู่ในอรรถกถาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราก็ไม่มีหลักฐานที่เก่าแก่ไปกว่านี้ เราเชื่อตามคัมภีร์ แต่บทวิเคราะห์ของหลายๆ ท่านที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ อาจจะมีความจริงได้ในฐานะ เป็นสาเหตุแวดล้อม สมมติว่า นาย ก. จะบวช ก็ไม่ได้มีสาเหตุอย่างเดียวยังต้องมีสาเหตุหลัก สาเหตุรองหลายอย่าง เพราะฉะนั้น สาเหตุหลักก็คือ เป็นไปตามคัมภีร์ ส่วนบทวิเคราะห์ของท่านเหล่านั้น ถ้าถูกก็อยู่ในฐานะเป็นสาเหตุรอง แต่ความจริงก็คือ คนจะบวชทั้งคน เป็นลูกกษัตริย์ คุยกันมาหลายรอบแล้ว และยืนยันจะบวช พ่อแม่ก็จะให้ครองราชสมบัติ ส่วนลูกก็จะบวช ยืนยันอยู่เป็น ๑๐ ปี คือ คุยกันมาหลายรอบแล้ว แต่ก็ชัดเจนแล้วว่าลูกจะบวช ส่วนพ่อก็จะให้ครองราชสมบัติเพราะฉะนั้นเพื่อไม่เป็นที่ขัดเคืองของใครต่อใคร ก็ออกตอนกลางคืนซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีใคร แต่ว่าเป็นการรับรู้ที่นัยนัยตาที่มองน้ำตาไหล หมายถึงว่า คุยกันที่ไรก็ร้องไห้ทุกที หมายถึงว่า พ่อแม่รู้อยู่แล้ว ไม่ใช่หนึ่

ผู้วิจัย : ที่เสด็จออกตอนกลางวันเนื่องจากสาเหตุทางการเมือง เรื่องศึกชิงน้ำ ละคะ

พระราชปรีดีทิพย์ : เจ้าชายสิทธัตถะไม่น่าจะเป็นการออกผนวชแบบซึ่งหน้าในตอนกลางวัน แต่น่าจะเป็นการเสด็จออกผนวชในตอนกลางคืน โดยที่ไม่ได้หลบหนี แต่พระมารดาและพระบิดารู้อยู่แล้วว่า พระองค์ต้องการออกผนวช ส่วนการเสด็จออกผนวชตอนกลางวันเป็นบทวิเคราะห์ที่น้ำหนักรู้สึกไม่มาก อาจจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ แต่ว่าไม่ใช่สาเหตุหลักแล้วก็ส่วนมากจะเป็นบทวิเคราะห์ที่อ้าง อาจารย์ เสฐียรพงษ์ วรรณปก มันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่แล้วในเรื่อง ศักขีขันธ์ ปรากฏในคัมภีร์ หลายที่หลาย แห่ง แต่ว่าไม่ใช่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช กรณีของเจ้าชายสิทธัตถะ หากพระองค์ทำตามอย่างคนอื่น จะเกิดปัญหามาก นอกจากพระราชบิดาจะไม่ทรงอนุญาตแล้ว ยังจะส่งทหารมาขัดขวางอีกด้วย ทำให้ชาวเมืองอาจจะเกิดการโกลาหล อีกทั้งอาจจะมีการชุมนุมโจมตีเจ้าชาย สิทธัตถะระหว่างเสด็จผ่านแคว้นต่างๆก็เป็นไปได้ตั้งนั้น ไม่น่าจะเป็นการออกผนวชแบบซึ่งหน้าในตอน กลางวัน แต่น่าจะเป็นการเสด็จออกผนวชในตอนกลางคืน ไม่ได้หลบหนี

ผู้วิจัย : และเรื่องศักขีขันธ์นี้มีมาก่อนหน้าที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชไหมคะ

พระราชปรีดีทิพย์ : ที่ไหนมันก็มี ซึ่งน้ำอยู่ประจำอยู่แล้วเพราะว่า เข้าใจว่า ฝนคงไม่ตกทุกปีหรอกนะ ที่ ไหนฝนไม่ตกมันก็ซึ่งน้ำกัน

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณท่านเจ้าค่ะ

พระราชปรีดีทิพย์ : เจริญพร

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

๔. พระเมธาวิณัยรส, ผศ.ดร. (สุเทพ ปลิวโก)

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวง วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : คำถามนี้ให้อภิปรายค่ะ ข้อความสำคัญที่มีอยู่ใน ๘ พระสูตร

พระเมธาวิณัยรส : เป็นการพูดเหตุการณ์ที่คงจะต่างวาระแล้วมันก็ผูกเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ว่าดูเป็นช่วงเดียวกัน คือความรู้สึกพ่อแม่ไม่ให้ผนวชอยู่แล้ว เพราะพระเจ้าสุทโธทนะ กันไม่ให้ลูกผนวช ตั้งแต่ที่พราหมณ์ไปทำนายแล้ว คำว่า เห็นเทวทูตทั้ง ๔ มันก็เหมือนกับเป็นแรงบันดาลใจ มันเปรียบเหมือนกับเราก็ดูผ่านวัดทุกวันๆ ก็เห็นพระเห็นโบสถ์ทุกวันๆ แต่เฉยมันมีอยู่ ช่วงๆ หนึ่งที่เราดูผ่านวัดรู้สึกมันใช่ ต้องเข้าใจว่า สถาบันกษัตริย์ ไม่ใช่สถาบันที่ปิดหู ปิดตา คนได้ทั้งหมด เจ้าชายสิทธัตถะเรียนจบมา ๑๘ ศาสตร์ เป็นผู้มีความรู้สูงส่ง คนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า จะปิดบังไม่ให้เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย มันไม่ได้

ผู้วิจัย : พระอาจารย์ คิดว่าเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช กลางวัน หรือกลางคืน หรือไม่สามารถระบุช่วงเวลาได้ ลักษณะการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เปิดเผย หลบหนีหรือไม่สามารถระบุได้ค่ะ

พระเมธาวิณัยรส : มีอยู่ ๒ นัยยะ คือ ๑. เสด็จออกหนีโดยไม่ให้พระราชบิดา พระราชมารดา พระชายา และพระราชโอรสทราบ เพราะว่า เหตุผลในพุทธประวัติบอกว่า ถ้าให้ พระราชบิดา พระราชมารดาทราบ คงโดนขัดขวางแน่นอน ถ้าพระชายาทราบ ถามว่าถ้าเราเป็นภรรยาจะยอมไหม ไม่ว่าคัมภีร์เล่มไหนก็ว่า ทรงออกผนวชเพื่อจะหาทางตรัสรู้ คือ มี ๒ อย่าง คือ อย่างที่บอกว่าเสด็จหนี กับ ไม่ได้เสด็จหนี ทำให้เห็นความเสียสละของผู้หญิง คือเบื้องหลัง จอมทัพขุนพลทั้งหลายคือแม่และเมีย ถ้าไม่มีนางยโสธรา ไม่มีพระมารดาของพระพุทธเจ้า ก็เป็นพระพุทธเจ้า เพราะมันต้องเป็นคู่บุญคู่บารมีกัน เรื่องนี้เวลาพอบรรยายจะให้เกียรติผู้หญิงมากเลย เป็นความอ่อนโยนที่แข็งแกร่ง ผู้หญิงเหมือนน้ำที่อยู่ได้ทุกรูปแบบ ตรงไหนบ้างที่ไม่มีน้ำอาศัยอยู่ในเพชรยังมีน้ำเลย เหตุผลในพุทธประวัติบอกว่าหากพระบิดาทราบ จะถูกขัดขวางแน่นอน ในคัมภีร์มีการกล่าวเรื่องการเสด็จออกผนวช เพราะปรารถนา ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นักบวช ทรงหาทางออกเพื่อจะหาทางตรัสรู้ ไม่ใช่คำว่า “หนี” แต่ใช้คำว่า “หลบ ซ่อนตัวเองไม่ให้คนอื่นเห็น” ลักษณะที่หลบซ่อนตัวเอง ไม่ให้คนอื่นเห็นเรียกว่า Hinded- Himself ไม่ใช่ Escaped ช่วงเวลาออกผนวชนั้น ควรจะเป็น ตอนกลางคืนโดยไม่ให้ใครรู้

ผู้วิจัย : สาเหตุ ข้อที่ ๒ สาเหตุหลัก คือออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางด้านการเมือง เรื่องศึกชิงน้ำ ซึ่งมันมีปัญหาขึ้นมาในระหว่าง โกลิยวงศ์และศากยวงศ์ อภิปรายด้วยค่ะ

พระเมธาวิณัยรส : อันนี้เป็นการพูดตามตำราของที่อินเดีย มีสภาพากยะ แล้วคุยกันแล้ว ก็ส่งไปรบ เจ้าชายสิทธัตถะ วางแผนให้รบกัน แบบไม่ต้องรบกัน แต่ต้องเอาชนะกัน แล้วเราจะเห็นได้โดยว่า ตรงนี้ไม่น่าจะให้มันเป็นประเด็นหลัก มันก็เป็นธรรมดาของนักการเมือง เรื่องนี้น้ำหนักน้อยมาก การออกผนวชเป็นพระพุทธเจ้า คือเป็นพฤติกรรมของผู้ที่มีบุญบารมีที่สะสมต่อเนื่องยาวนาน เพราะฉะนั้นจะเอาอะไรมาอธิบาย คงจะไม่ได้ มันลดความสำคัญของการ สังสมบุญบารมี ผู้ที่จะเป็นพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัย : ท่านคิดว่าการสร้างบารมีของพระพุทธเจ้ายาวนาน ๔ อสงไขย แสนมหากัป กับมโนปนิธานของพระพุทธเจ้า มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือเป็นมูลเหตุให้เสด็จออกผนวชหรือไม่ อย่างไร

พระเมธาวิญญู : เกี่ยวกันแน่นอน เป็นเหตุผลหลักด้วย คือเราต้องให้ความสำคัญต่อ อธิษฐานธรรม การตั้งใจอย่างลึกซึ้ง ตั้งใจอย่างจริงจัง ที่นี้เราก็มาดูการทำงานของจิต จิตมันเกิดดับตลอดเวลา แต่ในขณะที่จิตดวงเก่าดับ มันถ่ายทอดคุณสมบัติทั้งหมดให้กับจิตดวงใหม่ไว้ แล้วดำเนินการต่อแล้วก็พัฒนาการต่อเนื่องไปเรื่อยๆ อันนี้เป็นการอธิบายเรื่องจิต

ผู้วิจัย : คำถามสุดท้าย ท่านคิดว่าในยุคพุทธกาลนักบวชเป็นผู้มีอิทธิพลมีความเป็นไปได้ไหม

พระเมธาวิญญู : ในอินเดียจะมี ชนเผ่าใหญ่ๆ อยู่ ๒ เผ่า เผ่าแรกก็คือ มลิกะ รูปร่างตัวเล็กๆต่างๆ พวกนี้จะเป็นคนท้องถิ่นที่อยู่ในดินแดนชมพูทวีป อีกเผ่าหนึ่ง เรียกว่าเผ่าอารยัน รูปร่างสูงใหญ่และรูปหล่อ พวกมัลลิกะจะทำเกษตร ชุดไร่ ทำนา ปลูกมันเผือกกินกันไป แต่อารยันเป็นชนเผ่าเร่ร่อน เป็นลักษณะของพวกผู้มีปัญญาแล้ว ผู้แสวงหา มีปัญญาและแสวงหาแหล่งที่ดีที่สุด เพื่อจะเกิดความมั่งคั่ง ร่ำรวย จนกระทั่งลุยมาถึงดินแดนย่านน้ำสินธุ ชนเผ่านี้มีพิธีกรรมคือ สร้างขวัญและกำลังใจในสำนัก มีการตั้งบุคคลกลุ่มหนึ่ง ให้มีหน้าที่ในการนำสวด ทำการบูชา ยัญ ทำการสวดอ่อนน้อมเทวดา อ่อนน้อมเทพทั้งหลาย กลุ่มนี้เขาเรียกกันว่านักบวช ครูประจำ เหมือนหมอผี พอต่อมา เมื่อกลุ่มนี้มีความสำคัญมากขึ้น เริ่มมีการตั้งกันเป็นกลุ่มแล้ว และก็มีการจัดบันทึกเป็นคัมภีร์พระเวท เสร็จแล้วก็กลายเป็นกลุ่มพราหมณ์ พราหมณ์มีหน้าที่คือการทำพิธีกรรม จะพบความเจริญรุ่งเรืองจะอย่างไร แม้แต่กษัตริย์เองก็ต้องยอมรับ คำแนะนำ ของพวกคนกลุ่มนี้ ที่เรียกว่าพราหมณ์ วรรณะทั้ง ๔ พวกพราหมณ์มีอิทธิพล บางท่านเป็นกษัตริย์ด้วย เป็นพราหมณ์ ด้วย

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณท่านเจ้าค่ะ

๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

๕. พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ, ดร. เจ้าอาวาสวัดฉิมพาทายกาฬ

ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์พุทธศาสนา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : ท่านมีความเห็นอย่างไรกับข้อความในปาสราสีสูตร ตอนที่ว่าด้วย การเสด็จออกผนวชของพระพุทเจ้า

พระมหาบุรณะ: ตามข้อความในปาสราสีสูตรตอนที่ว่าด้วยการออกผนวชของพระพุทเจ้านั้น พระองค์ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศาดำสนิท อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและผนวต นุ่งห่มผ้ากาสาวพัตร์ ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อผนวชแล้วก็แสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล...” เป็นต้น นี่หมายความว่า แม้พระประยูรญาติจะพยายามห้ามแล้ว แต่พระองค์ก็ยังยืนยันที่จะออกผนวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ตามเนื้อหาของพระสูตร ถึงกับปลงผมปลงผนวต นุ่งห่มผ้ากาสาวพัตร์ เป็นการแต่งตัวอย่างบรรพชิต เตรียมตัวที่จะจาริกอย่างบรรพชิตแล้ว ส่วนประเด็นที่ว่า ออกจากวังผนวชเป็นบรรพชิตนั้น หมายถึง ในเวลาต่อมาได้ออกจาริกเป็นบรรพชิตจริง ๆ แต่เวลาน่าจะหลังจากนั้นไม่นาน อาจเป็นช่วงเวลาคลายความเศร้าโศกของพระประยูรญาติลงบ้างแล้ว เพราะในที่บางแห่งแสดงว่า ออกผนวชในเวลากลางคืน หลังจากที่ทรงทราบว่พระนางพิมพาได้ประสูติพระโอรสแล้ว เสด็จไปเยี่ยมแล้วจึงออกผนวช

ผู้วิจัย : อะไรคือสาเหตุหลัก ของการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะคะ

พระมหาบุรณะ : เท่าที่เราทราบกับกันโดยทั่วไป เจ้าชายสิทธัตถะ ออกผนวช เพราะเห็นเทวทูตทั้ง ๔ คือ เห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ เห็นคนละวัน เห็นคนละคราว คนละสมัยกัน การที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นเทวทูตเหล่านี้ เพราะไม่เคยเห็นมาก่อน หรือไม่เคยได้คิดมาก่อน ต่อเมื่อได้ออกมาทศนะศึกษาแล้ว ได้เห็นของจริง ทั้งได้สนทนากับนายฉันทะผู้นำเสด็จแล้วจึงได้เกิดความคิดขึ้นในอรรถกถาใช้คำว่า เห็นเทวทูต อันหมายถึง ทูตของพยายม หรือสัญญาเตือนให้ระลึกถึงสังขารจริงของชีวิต ท่านแสดงในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ การที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นอารมณ์เหล่านั้นแล้วเกิดความสังเวชสลดใจ คิดที่จะหาทางแก้ไข ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยออกผนวช เช่น ในโพธิราชกุมารสูตร ในสังคารวสูตร ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ก็ตรัสไว้เช่นเดียวกัน เท่ากับว่า ออกผนวชซึ่งหน้าคือ แต่งตัวเป็นบรรพชิต แม้ว่าพระราชมารดาและพระราชบิดาจะทรงกันแสงอยู่ ไม่อยากให้ออกผนวช แต่ก็ได้ปลงผมปลงผนวตนุ่งห่มผ้ากาสาวพัตร์ อันเป็นเครื่องหมายของผู้ผนวชเสียแล้ว จึงไม่สามารถห้ามได้ ส่วนการออกผนวชจริง ๆ นั้น ได้ออกไปพร้อมนายฉันทะ เพื่อจะได้นำม้ากัณฐกะกลับ

ส่วนเรื่องการออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางการเมืองนั้น ทางฝ่ายเถรวาทไม่ได้แสดงไว้อย่างนั้น แสดงไว้แต่ว่า ทรงเห็นการครองเรือนเป็นทางคับแคบ ไม่สามารถแสวงหาทางพ้นทุกข์ได้ง่าย จึงออกผนวช เหตุนี้จึงไม่ขอแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ กรณีที่ว่ามิเทวดาช่วยปิดเสียงในเวลาม้าวิ่งก็อาจเป็นไปได้ เป็นเรื่องของผู้มีบุญบารมี

ผู้วิจัย : การสร้างบารมี กับมโนปณิธานของพระพุทธเจ้า มีความเกี่ยวเนื่องกันไหมคะ

พระมหาบุญณะ : มีความเกี่ยวเนื่องกัน การสร้างบารมีเป็นพฤติกรรมของผู้มีบุญบารมีที่สั่งสมมาเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ สมัยยังเป็นเด็ก พระชนมายุ ๗ ขวบเคยนั่งสมาธิในงานแรกนาขวัญได้บรรลุปฐมฌาน เพราะเป็นบารมีที่สั่งสมไว้มากแล้ว ตั้งแต่เป็นสุเมธดาบส ตามนัยแห่งอรรถกถา การสร้างบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า หมายถึงความแน่วแน่ ความตั้งใจจริงของพระองค์ ในการแสวงหาทางพ้นทุกข์ ทรงสร้างบารมีนานถึง ๔ อสงไขยแสนมหากัป ทำตามมโนปณิธานของพระองค์ เหตุฉะนั้นการสร้างบารมีกับมโนปณิธานจึงเกี่ยวเนื่องกัน เพราะมโนปณิธาน เป็นการตั้งความปรารถนาไว้ในใจหรือตั้งใจไว้ว่าจะจะเป็นพระพุทธเจ้า แล้วจึงเริ่มสร้างบารมี ให้คู่อรรถกถาขาดกเล่มที่ ๑ ตอนแรก เรื่องสุเมธดาบส เรียกว่า พุทธการกธรรม ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ บารมี ๓๐ ทศ มีทานบารมีเป็นต้น การที่คนเราจะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้ ก็ด้วยการสั่งสมบารมีไว้มาก่อน หรือที่เรียกว่า ปุพเพ กตปุญญา คือมีบุญวาสนาสั่งสมบารมีมาก่อน

ผู้วิจัย : คำว่า “นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล” มีความเป็นไปได้หรือไม่คะ

พระมหาบุญณะ : เป็นไปได้ คำว่าผู้ทรงอิทธิพลในที่นี้หมายถึงเป็นผู้ทรงอิทธิพลในทางทำความดีที่จะสามารถบันดาลให้ผู้อื่นคล้อยตามหรือทำตามได้ ตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาล นักบวชเป็นผู้นำของสังคม ในการแสวงหาความบริสุทธิ์ หรือแสวงหาปรมาตม เช่นรูปแบบของสังคัมภีระบวช ๔ คือ วัฏสัน ประพฤติพรหมจรรย์ ศึกษาพระคัมภีร์ให้แตกฉาน วัฏที่สองเป็นคฤหัสถ์อยู่ครองเรือนสร้างฐานะให้มั่นคง วัฏช่วงที่สามเมื่อมีหลานแล้วจึงออกผนวชอยู่ป่า ในวัฏที่สี่ละโลกออกจาริกแสวงบุญมุ่งปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะโดยตรง อันนี้ก็เป็นรูปแบบที่มีมาแต่โบราณ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องวิถีชีวิตของสังคมไว้ว่า บางคนที่อยู่ในวัฏสันได้ประพฤติพรหมจรรย์ ศึกษาคัมภีร์ในลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาดีแล้ว เมื่อสังคมเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ดีก็จะมอบธิดาพร้อมทั้งทรัพย์สินสมบัติให้สร้างครอบครัวได้ และจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในสังคม เพื่อประพฤติตามลัทธินั้น ๆ ได้

ในสมัยพุทธกาลเจ้าลัทธิทั้ง ๖ มี สัตยชัยเวลัฏฐบุตร นิครนถนาฏบุตร เป็นต้น และบุคคลอื่นๆ อีกจำนวนมากต่างออกบวชเพื่อแสวงหาชื่อเสียง หาความเชื่อถือในสังคมยอมบำเพ็ญทุกรกิริยาทรมานตนให้ลำบากด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อต้องการเป็นผู้นำของสังคม ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง ลาก สักการะ จึงออกบวชกันเป็นจำนวนมาก

ส่วนพระพุทธเจ้าออกผนวชเพราะต้องการสลัดสิ่งเหล่านั้น เพราะทรงเห็นว่าเป็นทางแห่งความทุกข์ไม่มีที่สิ้นสุด เหมือนที่ตรัสไว้ในปาสราสีสูตร จึงทรงเสด็จออกผนวชและปฏิบัติจนได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และได้ตรัสสอนชาวโลก ให้รู้จักวิถีปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ ตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา จึงได้รับความเชื่อถืออย่างมาก จะว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวโลกก็ว่าได้ เหตุฉะนั้นจึงว่า นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพลต่อชาวโลกในทางทำความดี เจ้าชายสิทธัตถะต่อเมื่อเห็นสมณชนักบวช จึงได้แนวความคิดในการออกผนวชแสวงหาทางพ้นทุกข์ ดังที่เราทราบกันโดยทั่วไป

ผู้วิจัย : กราบขอบพระคุณเจ้าค่ะ

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

๖. พระมหาพงศ์ศักดิ์ จานีโย, ดร.

ผู้อำนวยการศูนย์พุทธศาสนศึกษา DCI

ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยริวโคคุ (Ryukoku University) คณะอักษรศาสตร์ สาขาพุทธศาสตร์
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยริวโคคุ (Ryukoku University) คณะอักษรศาสตร์ สาขาพุทธศาสตร์
ปริญญาเอก มหาวิทยาลัยริวโคคุ (Ryukoku University) คณะอักษรศาสตร์ สาขาพุทธศาสตร์
ประเทศญี่ปุ่น

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : พระอาจารย์คะ ช่วยตีความข้อความสำคัญที่อยู่ในปาสราสีสูตรด้วยค่ะ

พอจ.จานีโย : เหตุการณ์ตรงนี้ เสด็จออกผนวชโดยที่พระมารดาพระบิดาทรงกันแสง หมายถึง ท่านไม่เห็นด้วยเท่านั้น ไม่ได้บอกว่าออกตอนไหน และไม่ได้บอกว่าออกด้วยเรื่องอะไร ไม่ได้หมายความว่า จะเสด็จออกในขณะที่ท่านกำลังร้องไห้ บางทีอาจเสด็จไปแล้วท่านค่อยกันแสงในภายหลัง ก็ตีความได้

ผู้วิจัย : ประเด็นเกี่ยวกับช่วงเวลาเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชตอนกลางวันหรือกลางคืนละค่ะ

พอจ.จานีโย : พระสูตรไม่ได้บ่งบอกเรื่องเวลาอะไร ดังนั้นถ้าถามว่าเหตุการณ์ตรงนี้เป็นกลางวันหรือกลางคืน จากข้อความนี้ยากที่จะระบุช่วงเวลาได้ ต้องดูพระสูตรที่เล่าถึงเหตุการณ์พุทธประวัติ ที่มีการเปรียบเทียบกันหลายๆ ฉบับของพระพุทธศาสนา ๑๘ นิยาย แต่ถ้าพิจารณาจากหลักฐานอื่นๆ ที่นอกเหนือจากพระสูตรนี้แล้ว มีคัมภีร์บางส่วนระบุชัดเจนว่าเป็นช่วงเวลากลางคืน ส่วนหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชช่วงเวลากลางวันนั้นไม่ปรากฏ จึงอาจกล่าวได้ว่า นอกจากหลักฐานที่ชี้ชัดว่าออกผนวชในเวลากลางคืนแล้ว นอกนั้นไม่สามารถระบุเวลาได้

ผู้วิจัย : พระอาจารย์คะ ขออ้างอิงด้วยค่ะ

พอจ.จานีโย : ได้ จะส่งไปให้ค่ะ^๑

^๑ หลักฐานที่พระอาจารย์ส่งมาให้ภายหลัง มีข้อความดังต่อไปนี้

จากการรวบรวมคัมภีร์ที่กล่าวถึง “การออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ” ที่ปรากฏใน MORI, Shoji et al., *A Study of the Biography of Sakyamuni Based on the Early Buddhist Scriptural Sources Part 3 Documentary Sources II (source material 3) Sources by Topics of the Buddha's Biographies and Related Documents*, (Tokyo: the Chuo Academic Research Institute, 2000), p.66-68 แสดงให้เห็นว่า จาก ๓๓ คัมภีร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้ ไม่มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออกผนวช “ในเวลากลางวัน” แม้แต่คัมภีร์เดียว แต่ในทางกลับกัน มีหลักฐานที่ระบุชี้ชัดถึงการออกผนวช “ในเวลากลางคืน” อยู่ถึง ๑๑ คัมภีร์ กล่าวคือ คัมภีร์ยุคต้น ๒ คัมภีร์ มีพระวินัยปิฎกของ “มหีสาสกะ” (Wu fen lü 五分律; T22 p.102a) และ “มูลสารวาสติวาท” (Ken pen yu pu lü 根本有部律; T23 p.911a) นอกเหนือจากนี้อีก ๙ คัมภีร์ เป็นคัมภีร์ชั้นหลังที่รวบรวมเหตุการณ์พุทธประวัติไว้ มี “นิทานกถาในอรรถกถาชาดก” (Niddānakathā; Ja I p.61) “ลลิตวิสตรระ” (Lalita Vistara; LV p.210) “พุทธจริต” (Buddhacarita; BC 05-66) เป็นต้น (ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับยุคของคัมภีร์ได้ที่ พระมหาพงศ์ศักดิ์ จานีโย,

ผู้วิจัย : พระอาจารย์คะ ๑๘ นิกาย ไม่ใช่มหายานนะค่ะ

พอจ.ชานิโย : ไม่ใช่เนาะ ก่อนเป็น ๑๘ นิกาย พระพุทธศาสนาแตกเป็น ๒ นิกายก่อน คือ เถรวาทกับมหาสังฆิกะ จากนั้นแต่ละอัน ก็ค่อยแตกออกไปอีก เป็นสรวาสติวาท เป็นต้น เถรวาทแตกออกไปเยอะกว่า มหาสังฆิกะ รวมได้เป็น ๑๘ นิกาย ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงหลังพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐-๒๐๐ ปี ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงที่มหายานยังไม่เกิดขึ้นเลย

ผู้วิจัย : เกี่ยวกับสาเหตุของการออกผนวช ว่ามาจากแรงผลักดันทางการเมืองละค่ะ

พอจ.ชานิโย : สาเหตุของการเสด็จออกผนวช ที่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดันทางการเมือง อาจมาจากคัมภีร์พุทธประวัติของฝ่ายเหนือ ส่วนหนังสือภาษาไทยเป็นหนังสือแปล ใช้ชื่อว่า พุทธประวัติฉบับค้นพบใหม่ ของท่านอาจารย์เสฐียร พันธงชัย โดยมีต้นฉบับเป็นสันสกฤต

ผู้วิจัย : แล้วพระอาจารย์เห็นด้วยไหมค่ะ

พอจ.ชานิโย : อันนี้ก็มองได้ แต่สุดท้ายแล้ว ผู้ที่จะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ว่าจะออกด้วยสาเหตุใดก็ตาม สุดท้ายก็คือแสวงหาหนทางพ้นทุกข์ คือ ทั้งพ้นทุกข์ของตัวเอง และพ้นทุกข์ของผู้อื่น อันนี้เป็นเหตุการณ์หลัก ส่วนสิ่งเร้าภายนอกที่จะมาทำให้เกิดขึ้นก็มีความเป็นไปได้ เพียงแต่ว่าแรงผลักดันทางการเมือง ตรงนี้ไม่ได้ชัดเจนขนาดนั้น ต้องมาดูกันต้องมีหลักฐานอื่นประกอบด้วย

ผู้วิจัย : แล้วพระองค์หนีไปหรือเปล่าค่ะ

พอจ.ชานิโย : ส่วนประเด็นเรื่องเสด็จหนีหรือไม่ได้หนี อันนี้ก็พูดยาก หลักฐานไม่ชัดเจนขนาดนั้น แต่ถ้ามองว่าการออกไปในเวลากลางคืน เป็นการหลบหนี ส่วนการไปในเวลากลางวัน เป็นการไปแบบซึ่งๆหน้า อันนี้ก็พูดยาก เพราะพระสูตร เช่น สามัญญผลสูตร มีกล่าวถึงการวาระชาการในเวลากลางคืน สำหรับความเห็นส่วนตัวที่พิจารณาจากข้อความในคัมภีร์ต่างๆ ดูแล้วทุกๆ คนเขาก็รู้กันอยู่ พระองค์มีอหิสาอยู่แล้ว ต่างก็เกรง ไม่นั่นจะปิดบังท่านไปทำไม ในคัมภีร์ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ ก็พูดถึงการออกผนวชของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ บางพระชาติก็เกิดไปเป็นพราหมณ์ บางพระชาติก็เกิดเป็นกษัตริย์ การจะออกผนวชไปด้วยเรื่องสาเหตุที่เกี่ยวข้องด้วยอะไรก็แล้วแต่ เพราะสร้างเหตุสังสมบารมีมาแบบนี้ทำให้ พระองค์ต้องออกผนวชมาเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อหาหนทางพ้นทุกข์ทั้งของตัวเองและผู้อื่น

ผู้วิจัย : พระอาจารย์ว่านักบวชในสมัยนั้นมีเยอะไหมค่ะ

พอจ.ชานิโย : เยอะแน่นอน ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ถือเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยนักบวช นักบวชเป็นสิ่งที่มีความก่อน ยุคพุทธกาลซะอีก

ผู้วิจัย : พระอาจารย์มีอะไรฝากทิ้งท้ายไว้ไหมค่ะ

พอจ.ชานิโย : ในการทำวิจัยเราต้องว่าด้วยหลักฐานที่มองเห็น เราต้องมองตามหลักฐานที่มีปรากฏอยู่ ตรงนี้ว่าแบบนี้ ส่วนว่าตัวเองจะเชื่อแบบไหนอันนี้สุดแท้แต่ ตัวเองมีพื้นฐานมี Background มาอย่างไร เขาไม่ได้เชื่อตามสิ่งที่ปรากฏในพระคัมภีร์ แต่เขาเชื่อตามความเชื่อของเขา ใช้ความคิดของเขา ในการโน้มน้าวคนอื่น ว่าเขาเชื่อแบบนี้ คิดแบบนี้ เราจะฟังเขาหรือไม่ฟังเขาก็แล้วแต่ เป็น

ความคิดของแต่ละบุคคล ดังนั้นเราก็ต้องดูว่า กำลังว่ากันบนพื้นฐานของความเชื่อ หรือว่ากันตามหลักฐานที่ปรากฏ ตามหลักการวิจัย มีการอ้างอิง ไม่สามารถหาเหตุผลอื่นมาหักล้างได้ มันก็ต้องเป็นไปตามนั้น

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณท่านเจ้าของค่ะ

๑ มกราคม ๒๕๖๑

๗. ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ
เปรียญธรรม ๙ ประโยค,
ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก
ได้ทุนจากมูลนิธิเอเชีย ไปศึกษาต่อด้านอุษาคเนย์ศึกษาที่
มหาวิทยาลัยเยล ในสหรัฐอเมริกา
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : ขอเรียนถามท่านอาจารย์เกี่ยวกับ เรื่องสาเหตุที่เจ้าชายสิทธัตถะมีความทรงนงในศักดิ์ศรีของชาวมองโกลจึงเสด็จทรงออกผนวชหาหนทางพ้นทุกข์ เพื่อกอบกู้อิสรภาพของชาวศากยวงศ์ของชาวอารยันแคว้นโกศล อภิปรายด้วยค่ะ

ศ.จำนงค์ : เรื่องของพวกศากยจะเป็นเพียงผลพลอยได้ สาเหตุหลักคือพระองค์ต้องการที่จะพ้นทุกข์และช่วยชาวโลกให้พ้นทุกข์ด้วย เพราะการบำเพ็ญบารมีมา ๔ อสงไขย แสนมหากัป เพื่อเป็นพระพุทธเจ้า ได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ทำให้พระองค์เสด็จออกผนวช เพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ส่วนในพระไตรปิฎกเขียนไว้ เท่ากับว่าทรงออกผนวชซึ่งหน้า พระราชบิดาพระราชมารดาไม่ยากให้เสด็จออกผนวชจึงกันแสงร้องไห้ แต่ตอนออกผนวชจริงๆ ทรงเสด็จออกไปพร้อมนายฉันทะเท่านั้น และไม่เห็นด้วยกับเรื่องของการออกผนวชเพราะแรงผลักดันทางการเมือง ท่านมาเกิดในวงศ์ศากย พวกศากยในตอนนั้นเป็นเมืองขึ้นของแคว้นโกศล ในพระไตรปิฎกบอกว่า ในอินเดีย พวกศากยต้องเคารพพระเจ้าประเสนทิโกศล เพราะเป็นเมืองขึ้น เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ในแคว้นมคธ ช่วงนั้นแคว้นที่เป็นประเทศมหาอำนาจคือแคว้นมคธ แคว้นโกศลก็เหมือนเป็นประเทศมหาอำนาจ แคว้นมคธกับแคว้นโกศลคู่กัน มีความสัมพันธ์กัน น้องสาวของพระเจ้าประเสนทิโกศลเป็นมเหสีของพระเจ้ามคธ ตอนนั้นพระเจ้าประเสนทิโกศล เสด็จมาที่เมืองราชคฤห์พบพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งในขณะนั้นเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็นิมนต์พระพุทธเจ้าและสาวกไปฉันเสวยพระกระยาหารที่พระราชวังพระเจ้าประเสนทิโกศล ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายสวนป่าไผ่เป็นวัดแห่งแรก

แคว้นมคธกับแคว้นโกศลเป็นคู่แข่งขันกัน มีเศรษฐีและมหาเศรษฐีในแคว้นมคธ ตัวอย่างเช่น อนาคตินทิกเศรษฐี เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับพระเจ้าพิมพิสารเหมือนกัน แคว้นโกศลพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เคยเสด็จไป พระเจ้าประเสนทิโกศล ก็ไม่ทราบขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างไร จะต้อนรับอย่างไร ก็เชิญอนาคตินทิกะไป เศรษฐีจากเมืองราชคฤห์ไปเมืองสาวัตถี อนาคตินทิกะเดิมชื่อ สุทัตตะ ส่วนชื่อ อนาคตินทิกะ แปลว่า มีก้อนข้าวสำหรับคนอนาถา ก็ได้รับเชิญไปอยู่เมืองสาวัตถีแคว้นโกศล อยู่นอกเมืองมีบริวารมากมาย ที่เมืองสาเกตุ พระเจ้าประเสนทิโกศลก็ศึกษาเรื่องราวจากท่านอนาคตินทิกะ นิมนต์พระพุทธเจ้ากับพระสาวกไป ก็อยากสร้างวิหารเช่นเดียวกับวัดเวฬุวันวิหารคือวัดพระเชตุวัน เป็นสถานที่ใหญ่โตมากในแคว้นโกศล เมืองสาวัตถี ที่เป็นชื่อที่ของเจ้าชายเซต ท่านมีเงินทองจากใช้ทองคำหมดไป ๑๘ โกฏิ ขอขมประตูดองเป็นของเจ้าชายเซต ซึ่งก็ไม่อยากขายเลย ต้องอ้อนวอนให้ขาย โดยเอาทองวางไว้กับพื้นเรียงไปตามที่ดินนั้น

หมดไป ๑๘ โกฎิ ตั้งชื่อเป็นพระเชตุวัน เป็นที่ใหญ่มาก อนาถบิณฑิกะท่านไม่สนใจเงินทองเท่าไร ท่านต้องการทำบุญ แต่เจ้าชายเซต ต้องการมีชื่อในขุมประตุ พระพุทธเจ้าประทับในแคว้นโกศลนานที่สุด ๑๒ ปี มากกว่าที่แคว้นมคธเสียอีก เพราะเป็นมหาประเทศ

พระเจ้าประเสนทิโกศลหันมาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า พระเจ้าประเสนทิโกศลก็เพียงเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า แต่ต้องการที่จะสนิทสนมให้มากกว่านี้ พระเจ้าพิมพิสาร เลยไปขอลูกสาวจากแคว้นศักกะมาเป็นมเหสี แคว้นศักกะเป็นพวกมองโกลอยด์ผิวเหลือง โกศลเป็นพวกผิวขาวอารยัน พวกศากยะแม้จะเป็นเมืองขึ้นในอำนาจของแคว้นโกศล แต่ก็มีคามหยิ่งศักดิ์ศรีในการเคยเป็นมหาอำนาจมาก่อน พระเจ้าประเสนทิโกศล ก็อยากจะเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้าก็เลยมาขอลูกสาวเจ้าศากยะมาเป็นมเหสี เจ้าศากยะก็เคยเห็นว่าไม่สมควรนี้ ก็ปาเถื่อนมาก่อน แต่ว่าเคยชนะมาเป็นใหญ่เป็นโตมา จะไม่ยกให้ก็คงไม่ได้ ก็เลยให้ลูกสาวที่เกิดจากนางสนมบาทจาริกา ทางโน้นก็ไม่ทราบ ก็เลยยกย่องเป็นมเหสีแล้วมีลูกชายชื่อ วิฑูทกะ เมื่อเป็นหนุ่มขึ้นมาก็อยากไปเยี่ยมพระญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ พวกศากยะก็รังเกียจเพราะเป็นหลานที่เกิดจากนางสนม ก็เลยไม่ให้เกียรติมากเหมือนกับมเหสี ที่นี้เจ้าชายวิฑูทกะจะไปแคว้นศักกะ เจ้าศากยะก็ให้เจ้าชายอายุน้อยกว่าเจ้าชายวิฑูทกะออกไปอยู่ข้างนอกให้หมด เจ้าชายวิฑูทกะมาถึงแล้ว ก็ได้แต่ให้ผู้ใหญ่ในศักกะ ไม่มีใครเลยให้ท่านเลย พอท่านกลับออกไป ก็บังเอิญลืมนำอาวุธไว้ที่บ้านพัก ก็ให้มหาดเล็กกลับมาเอาอาวุธนั้น มาพบหญิงที่เป็นทาสีกำลังล้างพื้นด้วยน้ำนม ในที่นั่งของวิฑูทกะเหมือนล้างเสนียดจัญไร คร่ำครวญร้องเพลงไปด้วย มหาดเล็กที่กลับมาเอาอาวุธเห็นก็กลับไปทูลเจ้าชายวิฑูทกะ เจ้าชายวิฑูทกะก็โกรธ บอกว่าถ้าตนเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นมาจะถล่มแคว้นศักกะ

ผู้วิจัย : เรื่องอารยันกับมิลักกะ อธิบายได้ว่าอย่างไรคะ

ศ.จำนงค์ : ดินแดนชมพูทวีปจะมีสีผิวเหลือง กับผิวดำจะมีมองโกลอยด์กับนิกรอยด์ พวกอารยันผิวขาวเข้ามาแทรกตรงส่วนกลางที่มีความเจริญ พวกมองโกลอยด์ก็ขึ้นไปอยู่ทางเหนือ แคว้นศักกะอยู่ทางหิมาลัย พวกนิกรอยด์มาอยู่ทางใต้

ผู้วิจัย : พวกผิวขาวหิมาลัยที่อยู่ในอินเดีย ใช่แขกขาวไหมคะ คือ พวกอารยันที่มาที่หลังผิวขาว มองโกลผิวเหลือง มิลักกะคือผิวดำ

ศ.จำนงค์ : พวกมองโกลอยด์ กับพวกผิวดำเป็นพวกมิลักกะหมด เป็นการรวมสองผิว

เขายกย่องตัวเองเป็นพวกประเสริฐ เขาเป็นพราหมณ์ แพทย์ พวกเมืองขึ้นเป็นศุทรหมด ฉะนั้นเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วพระองค์ทรงบอกว่า คนจะเป็นคนถ้อย คนเลว เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ คนจะเป็นคนถ้อยคนเลวก็เพราะการกระทำ จะเป็นผู้ดีหรือโง่งจะมาจากก็เพราะกรรมหรือการกระทำ พระองค์มาปฏิบัติความเชื่อ ไม่เอาวรรณะหรือชาติกำเนิดเพราะฉะนั้นคนที่เข้ามาบวช ทุกวรรณะเข้ามาบวชได้หมด และเมื่อเขามาบวชแล้วต้องถือศีลเหมือนกันหมด ไม่ใช่อารยันมีสิทธิพิเศษ มีสิทธิเท่ากันหมด ต้องเคารพกันตามอายุในพระศาสนา เพราะฉะนั้นคนที่เจ้าศากยะออกผนวช ๕ พระองค์ พระอนันท์ พระอนุรุทธะ พระภัททิยะ พระมหานามะ ออกผนวช ก็มีพนักงานตัดผม พระอุบาลีมาบวชด้วยเป็นช่างตัดผมเหมือนคนรับใช้ พระศากยะมีทิฐิฐานะแรงกล้า เมื่อจะมาผนวชก็ต้องพยายามละทิฐิ พระองค์เลยให้พระอุบาลีบวชก่อน เมื่อคนรับใช้บวชก่อน พระอนุรุทธะ กษัตริย์ต่างๆ ก็ต้องให้พระอุบาลี ซึ่งเป็นการลดทิฐิฐานะ การศึกษาเรื่องการเมืองสมัยนั้นสนุก

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว แม้แต่พระเจ้าประเสนทิ พระเจ้าพิมพิสาร เป็นพวกอารยันก็ต้องมากราบไหว้พระพุทธเจ้า มีผิวเหลือง มีวรรณะ สุวรรโณเหมือนกับทอง

ผู้วิจัย : ท่านคิดว่าในยุคพุทธกาลนักบวชทรงอิทธิพลได้หรือไม่ โปรดอภิปราย

ศ.จำนงค์ : คือในศาสนาพราหมณ์ก็มีอยู่ นักบวชทั้งหลายมีก่อนพุทธกาล มีมานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นพวกเซน แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็บำเพ็ญพุทธกิริยา ลัทธิครูทั้ง ๖ ท่านสัญญาชัย นิครนถนาถบุตร เป็นผู้ทรงอิทธิพลที่มีอยู่ในแคว้นมคธ มีคำกล่าวว่าจะเป็นกษัตริย์ มหาจักรพรรดิ หมายความว่า นักบวชยังมีอิทธิพลมากกว่า ก็แม้แต่กษัตริย์ก็ยังคงกราบไหว้ ในวรรณะ ๔ กษัตริย์ก็ยังเป็นรองวรรณะพราหมณ์ พราหมณ์ที่พูดถึงก็คือพราหมณ์ที่ทำพิธีกรรม แต่นักบวชที่พูดถึงคือผู้ที่ละจากบ้านเรือน ลัทธิทั้งหมดก็จะมีเชื่อที่แตกต่างกัน แล้วนักบวชของครูทั้ง ๖ จะเป็นนักบวชที่ไม่เชื่อในส่วนของคัมภีร์พระเวท

ผู้วิจัย : อาจารย์คะ ช่วงเวลาการเสด็จออกผนวชล่ะคะ

ศ.จำนงค์ : อาจเสด็จออกผนวชช่วงเวลาใดก็ได้ แต่ช่วงเวลากลางคืนจะมีน้ำหนักรมากกว่า เพราะเสด็จไปกับนายฉันทะเท่านั้น ทรงอิทธิฐานเพศบรรพชิต ที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณอาจารย์มากค่ะ

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

๘. ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา

ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาโท อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี ๒๕๓๑
ปริญญาเอก อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี ๒๕๓๔

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับวัฒนธรรมการผนวชของอินเดียสมัยพุทธกาล

ศ.ดร.สมภาร : วัฒนธรรมอินเดียก็คงเป็นอย่างนั้น วัฒนธรรมที่มีการบวช ส่วนจำนวนการออกบวชว่ามีมากน้อยแค่ไหน คิดว่าจำนวนคนออกบวชก็ไม่ได้มีเป็นจำนวนมาก ถ้าเราดูจากหนังสือพระไตรปิฎก หรือหนังสือของศาสนาอื่น มีตัวเลข เช่น หนังสือที่นักประวัติศาสตร์หรือฝรั่งบางคนคำนวณ หรือที่เขาคิดไว้ในพุทธกาล ถ้าดูจากข้อมูลเรื่องการบวชที่เคื่อบันทึกไว้ที่นั่นที่นี้ คิดว่าจำนวนพระสงฆ์ก็คงเป็นหลักพันทั้งในอินเดีย แต่ว่าภายหลังเวลาเราแต่งหนังสือ เช่น อรรถกถา อธิบายจำนวนหลักแสน เหมือนจำนวนเยอะ มันมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์รับรองน้อย อันนี้ถ้าเราลองคิดว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์บอกว่าหลักพันนี้ ก็แสดงว่าการบวชไม่ใช่เรื่องใหญ่ ไม่ใช่เรื่องที่ว่ามีคนนิยม แต่ว่าวัฒนธรรมการบวชเป็นวัฒนธรรมอินเดีย และเป็นวัฒนธรรมสำหรับคนที่มีการศึกษา แล้วคิดบางเรื่องมาก แล้วพบว่าปัญหาเหล่านี้ถ้ายังอยู่ในเพศศฤงฆ์แล้วนี้ มันเป็นอุปสรรคต่อการที่จะติดต่อ พวกนี้ก็จะไปบวช อันนี้คือวัฒนธรรมอินเดียโดยรวมเป็นอย่างนั้น แต่นี่ก็ไม่ได้แปลว่าทุกคนจะชอบไปบวช หากว่าบวชแล้วจะเป็นอภิสิทธิ์ชน ผมคิดว่าไม่ใช่เป็นอย่างนั้น อันนี้ไม่เกี่ยวกันเลย จริงๆที่บันทึกไว้แล้วเชื่อกันในหมู่ของโลก ก็คือ สิทธัตถะท่านเป็นนักคิด ท่านเป็นนักปราชญ์ และท่านก็พบว่าสิ่งที่ท่านคิดนี้มันลึกซึ้งมาก มันไม่เหมาะที่จะอยู่ต่อ เพื่อที่จะตอบคำถามเหล่านี้ นั่นคือสาเหตุจริงๆ และที่ออกบวชไม่ได้ที่จะมากอบกู้อะไรทั้งสิ้น อธิบายอย่างนั้นทำให้ท่านเป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยม มันไม่น่าับถือ

ผู้วิจัย : ถ้าหากจะบอกว่าออกบวชเพื่อแสวงหาความพ้นทุกข์ เพื่อช่วยชาวโลกละค่ะ

ศ.ดร.สมภาร : จริงๆ ที่บันทึกไว้แล้วเชื่อกันในหมู่ของโลก ก็คือ เจ้าชายสิทธัตถะ ท่านเป็นนักคิด ท่านเป็นนักปราชญ์ และก็พบว่าสิ่งที่ท่านคิดนี้มันลึกซึ้งมาก มันไม่เหมาะที่จะอยู่ต่อจริงๆ ท่านไม่ได้คิดจะช่วยใคร ท่านคิดถึงตัวท่านเองก่อน ไม่ได้สนใจคนอื่นด้วยซ้ำไป ออกผนวชเพื่อแสวงหาความพ้นทุกข์ ตอนที่ท่านตรัสรู้ ท่านคิดที่จะไม่สอนใคร ความจริงไม่ได้วางแผนเพื่อคนอื่น ต้องการแก้ปัญหาเฉพาะ ของตนเอง ภายหลังพอท่านเปลี่ยนใจ จึงเกิดศาสนาพุทธ ภาพของพระพุทธเจ้าจึงจะเป็นธรรมชาติ เพราะพระพุทธเจ้าคือ “คน” ดังนั้นต้องแก้ปัญหาตัวเองให้ได้ก่อนเสร็จแล้วพอเห็นว่าปัญหาของตัวเองแก้ได้เสร็จแล้วถึงเอื้อเฟื้อถึงคนอื่น ส่วนทัศนะในเรื่องของศึกชิงน้ำที่ว่ามีแรงผลักดันทางด้านการเมืองทำให้เสด็จออกผนวช เป็นเรื่องจินตนาการ แนวความคิดนำมาจากหนังสือของ ดร.บี.อาร์.อัมเบดก้า (Dr. B.R. Ambedkar)

ผู้วิจัย : อาจารย์คิดว่าสิ่งที่พระองค์ทรงทำ และก็ทำเหมือนกับมนุษย์คนหนึ่ง

ศ.ดร.สมภาร : สิ่งที่ผมตั้งข้อสังเกตก็คือว่า ทั้งหมดนี้มันเป็นตำนาน แล้วในทาง Buddhist Study ในโลกนี้ ผมไม่คิดว่าจะมีนักวิชาการหรือนักศึกษาคนไหนเวลาทำวิทยานิพนธ์จะอ้างอิง Textbook ประเภทนี้ คือในทางประวัติศาสตร์มันอ่อนมากเลย แล้วให้ภาพของพระพุทธเจ้าไม่เป็นธรรมชาติ พระพุทธเจ้าท่านก็คือ “คน” การที่ท่านทำให้มีศาสนาพุทธ เราก็มองว่าเป็นคุณูปการที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้ว ทำไมเราต้องไปเกณฑ์ว่าแต่ละวันท่านทำงานปานประหนึ่งเครื่องจักรอย่างนั้น ประเด็นเป็นอย่างนี้ ถ้าจะทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพุทธประวัติ เราควรใช้ Textbook ซึ่งมันเชื่อถือได้ และควรเป็น Textbook ที่ให้ภาพพระพุทธเจ้าในแง่ที่เป็นธรรมชาติ เป็นธรรมดาของคนในโลกที่คิดมากๆ ปัญหาที่เคาคิดมันจะอยู่รอบๆ ตัวเค้าทั้งนั้นเลยนะ และการไม่คิดถึงคนอื่นมันไม่ได้แปลว่า ไม่มีน้ำใจ มันต้องแก้ปัญหาตัวเองให้ได้ก่อน เสร็จแล้วพอเห็นว่าปัญหาของตัวเองแก้ได้เสร็จแล้ว ถึงเอื้อเฟื้อถึงคนอื่น อันนี้นักปราชญ์ในโลกเป็นอย่างนั้นทั้งหมดนะครับ คราวนี้ถ้าเราไปอ่านงานประเภทตำนาน เสร็จแล้วเราไปอิงกับมันมากเวลาเขียนไม่เป็นธรรมชาติ ผมมีคำซึ่งผมจะใช้แยก ก็คือว่า พระพุทธเจ้านี้มีภาพอยู่สองภาพ มันขึ้นอยู่กับว่าคนแต่งหนังสือจะให้ภาพแบบไหน ภาพชนิดหนึ่งเรียก ภาพสมจริง อีกภาพคือภาพโรแมนติก ข้อมูลจำนวนมากที่ชาวพุทธเราใช้พูดเทศน์สอนกัน มันเป็นภาพในเชิงโรแมนติก ที่มันจริงๆ ในทางวรรณคดีศึกษาเรารู้แน่ครับ ว่าการให้ภาพในเชิงโรแมนติกกับคนที่เราเคารพนับถือที่สุด ก็ท่านมีปัญหาเรื่องทุกข์ ท่านอยากแก้ปัญหาเรื่องทุกข์ คนเป็นเจ้าชายเสวยสุขนี้ มีมาตลอดในประวัติศาสตร์มนุษย์ พวกนี้ไม่คิดถึงว่าตัวเองจะต้องแก่ต้องเจ็บ ต้องตาย เมื่อท่านคิดและท่านก็ออกผนวช พอออกผนวชเสร็จแล้วท่านก็เชื่อว่าวันหนึ่งท่านตรัสรู้ท่านแก้ปัญหานี้ได้ แต่ภายหลังท่านก็คิดใหม่ว่า คนอื่นที่เขาอาจจะคิดเองไม่ได้แบบเราก็มี ที่เป็นคนฉลาดเราน่าจะไปสอนเขาให้ใหม่ ที่นี้การสอนท่านก็ใช้วิธีพูด ท่านพูดดี พูดเก่ง พูดละเอียด และท่านก็แนะนำวิธีให้ไปทำ คนที่ฟังท่านก็บรรลุธรรมใช้ใหม่ครับ คณะสงฆ์ก็ค่อยๆ เติบโตขึ้น เติบโตขึ้น นี่คือเรื่องที่เป็นแกนหลักของศาสนา

ผู้วิจัย : โดยปรารถนาเหตุ เทวทูตทั้ง ๔ ที่ว่าน้ำตานองหน้า และเสด็จออกผนวช ตามพระไตรปิฎก คิดว่าอันไหนมีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนัก ท่านมีความเห็นอย่างไรคะ

ศ.ดร.สมภาร : ทางประวัติศาสตร์เราถือว่าข้อมูลได้ก็แล้วแต่คนเขียนหรือคนเล่าไม่สนใจ คล้ายๆ กับพูดเรื่องอื่นแล้วมันมีเรื่องนี้แทรกเข้ามา เราเงี่ยว่าน้ำหนักมันไม่สูง พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรื่องนี้แล้วท่านเล่าอะไรต่อมิอะไรให้ภิกษุฟัง แล้วมีตอนหนึ่งท่านก็เล่า คือท่านไม่ได้ตั้งใจจะเล่าเรื่องการออกผนวชของท่าน ท่านพูดเรื่องอื่น เสร็จแล้วเรื่องมันก็เชื่อมโยงมาถึงตรงนี้ ท่านก็เล่าว่า ตอนที่ท่านออกผนวชท่านออกตอนกลางวัน เสร็จแล้วพ่อแม่ก็ไม่ประสงค์จะให้ผนวช ก็ร้องไห้ร้องไห้อะไรแบบนี้ ที่นี้ในทางประวัติศาสตร์นี้ ข้อมูลประเภทนี้น้ำหนักมันสูงใช้ใหม่ แต่การออกผนวชตอนกลางคืนก็ยังเป็นไปได้ในทัศนะของผมนะ แต่ทฤษฎีที่บอกว่าออกผนวชตอนกลางคืน คนพูดเรื่องนี้ไม่ใช่พระพุทธเจ้า เป็นอรรถกถาจารย์

ผู้วิจัย : ข้อที่สาม ในเรื่องของศึกชิงน้ำละคะ ที่ว่ามีแรงผลักดันทางด้านการเมือง

ศ.ดร.สมภาร : อันนี้มันไม่มี Textbook รองรับเลย มันเป็นเรื่องจินตนาการ มันมาจากหนังสือของ ดร.อัมเบ็ดก้า

ผู้วิจัย : สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบก็ไม่มีเรื่องของพระเจ้าเลย

ศ.ดร.สมภาร : ใช่ วิธีคิดเรื่องกฎธรรมชาติ เรื่องอะไรนี้ ไม่ใช่วิธีคิดของพวกอารยัน ไม่ใช่พวกกรีก ทฤษฎีที่ว่าหน่ออกผวนขกลางคั่นนี้ มันจะพวงกับสหชาติก็คือ ม้ากัณฐกะ ตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะเกิด มีม้ากัณฐกะเกิดด้วย เสร็จแล้วผมบอกว่าเรื่องนี้ไม่มีทางเป็นไปได้ นะครับ คือ ม้ากัณฐกะ ถ้าเป็นจริง ว่าเป็นสหชาติ วันที่ออกผวนข ม้าตัวนี้ต้องอายุ ๒๙ ปี และม้าอายุ ๒๙ ปีนี้ ก็เท่ากับคนอายุ ๙๐ ปี แล้ว

ผู้วิจัย : ท่านอาจารย์คิดว่าเกี่ยวเนื่องกันหรือไม่คะ ระหว่างการสร้างบารมี ๔ อสงไขยกับแสนมหา กัป กับสาเหตุการเสด็จออกผวนขของเจ้าชายสิทธัตถะ

ศ.ดร.สมภาร : ในทาง Logic เป็นไปได้ แต่ในทาง Fact ผมไม่รู้ว่าจริงหรือเปล่า Logic หมายถึง เรื่องเราเห็นด้วยตาไม่ได้แล้วเราจำเป็นต้องให้เหตุผลว่า เราคิดอย่างไรกับที่ตามองไม่เห็น เพราะมัน เกิดที่อื่น มันเกิดนานแล้ว เราจะรู้ได้อย่างไรว่านเรศวรรบที่ไหนอย่างไร ใช่ไหมครับ ที่นี้ ของซึ่งตาหรือ อายตนะตามไปเห็นไม่ได้นี้ เราใช้ความคิดได้ คราวนี้วิธีใช้ความคิด มันก็ต้องมีกฎบางอย่างใช่ไหมครับ มีกฎเยอะในทางตรรกศาสตร์ ในเชิงเหตุและผล มีโอกาสเป็นไปได้ เพราะการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากมาก ไม่ใช่เกิดขึ้นกับคนธรรมดาทั่วไป และใช้เวลาหลายล้านปี ถึงจะเกิดขึ้น สัก ๑ คน ก็แปลว่ามันต้องมีการสะสมบารมี มาที่ละนิดทีละหน่อยจนครบ และสามารถเป็น พระพุทธเจ้า แต่ท่านต้องแก้ปัญหาตัวเองให้ได้ก่อน แล้วจึงเอื้อเฟื้อถึงคนอื่น ซึ่งนักปราชญ์ในโลก เป็น แบบนี้ทั้งหมด แต่ถ้าเอาตามความจริง ก็ตอบไม่ได้ เรื่องการเชื่อมโยงระหว่างการบารมีมากับการตรัสรู้ ในเชิง Logic ผมคิดว่ามันไปด้วยกันได้ อธิบายเรื่องนี้ฟังได้ แต่ถ้าถามผมว่าจริงหรือไม่ ผมไม่รู้ และอย่าถามผมว่าผมเชื่อไหมนะครับ

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณอาจารย์มากค่ะ

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

๙. ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปริญญาธรรม ๙ ประโยค (นาคหลวง)

ปริญญาโทเกียรตินิยมเหรียญทอง สาขาวิชาปรัชญา จาก มหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย

ปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : ในยุคพุทธกาล ท่านเห็นอย่างไรกับคำว่า “นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล”

ศ.วัชระ: ความหมายทั่วไป คำว่า “ทรงอิทธิพล” หมายถึงว่า ทำให้คนอื่นเชื่อ คล้อยตาม หรือสามารถทำให้คนอื่น มีความเห็นหรือได้รับผลกระทบจากเขาได้แน่ครับ เรื่องของนักบวชนี้ ก็ต้องถือว่า มีอิทธิพลแน่นอน ทุกยุคทุกสมัย ทุกที่ ไม่ใช่เฉพาะพุทธกาลนะ ถ้าถามว่านักบวชมีอิทธิพลไหม หมายความว่า การที่มีอิทธิพลเพราะว่าได้รับการยอมรับ เมื่อพอได้รับการยอมรับ มีความเชื่อและความศรัทธา ก็ทำให้เวลานักบวชสอนหรือบอกอะไร คนอื่นซึ่งเป็นนักรบหรือชาวบ้านอะไรก็แล้วแต่ เขาก็จะเชื่อแล้วทำตาม คือ การเป็นพราหมณ์ เพราะพราหมณ์เขามีชีวิตแบบสี่ขั้นตอน ในศาสนาฮินดู สองขั้นตอนสุดท้ายเขาก็จะไปเป็นนักบวช เพราะฉะนั้นการเป็นนักบวช มันเป็นเป้าหมายชีวิต เพราะเป้าหมายสูงสุดของเขาคือ โมกษะ

ผู้วิจัย : ฉะนั้นทุกวาระนอกจากพราหมณ์ กษัตริย์ แพทย์ ก็ต้องมาเป็นวนปรีสถ์ เป็นสันยาสิด้วยไหมคะ

ศ.วัชระ: อันนี้ถ้าตามตำราแล้วมันไม่ใช่ เพราะว่ามันเป็นชีวิตของพวกวาระพราหมณ์ แต่ถ้าเราเห็นจากชาตก พระโพธิสัตว์ก็จะออกผนวช เป็นพระราชา เป็นอะไรก็ตาม พอท้ายสุด ก็จะออกไปบวช ท่านอาจจะไม่ระบวรณะ ฉะนั้นการบวชไม่ได้จำกัดวาระ หมายความว่าอาศรม ๔ นี้ เป็นรูปแบบชีวิตของพราหมณ์ แต่คนที่อยู่วาระอื่นไปออกบวชก็มี เพราะฉะนั้นมีนักบวชหลายรูปแบบมากในอินเดีย

ผู้วิจัย : พวกแพทย์ก็สามารถเป็นนักบวชได้ถ้าอยากจะ

ศ.วัชระ: ใช่ครับ เราจะเห็นพอมิพระพุทธรูปศาสนาพุทธ จันฑาล ก็จะมาบวชในพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นการบวช มันก็เป็นเรื่องทั่วไป คนบวชจากทุกวาระ เพียงแต่ว่า การเป็นพวกสันยาสิ วนปรีสถ์แล้วเป็นรูปแบบของพราหมณ์เขา แล้วถ้าถามว่าวาระอื่นมีการบวชไหม ตอบว่า “มี” พราหมณ์เขาไม่ให้วาระอื่นไปสังฆกรรม คือ ชีวิตของเขาก็จะแยกจากชาวบ้านอยู่แล้ว เพราะการเป็นนักบวชก็คือเป็นอนาคาริก เขาก็ต้องมีที่อยู่เฉพาะของเขา แล้วเขาก็ไม่สามารถไปประกอบอาชีพเหมือนฆราวาสได้ ที่เราเรียกนักบวชหรือบรรพชิตว่า เป็นอนาคาริก ก็คือการไม่ครองเรือน คำว่าไม่ครองเรือนก็คือนอกจากจะต้องไม่มีบุตรภรรยาและสามีแล้ว หมายความว่าไม่ประกอบอาชีพเหมือนฆราวาส เพราะฉะนั้นความเป็นอยู่ ที่อยู่ นี่มันจะแตกต่างหาก

ผู้วิจัย : ฉะนั้นพวกพราหมณ์ก็คือ ยังมีภรรยาเมียอะไรได้อยู่ ก็ไม่ใช่ นักบวช เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ศ.วัชระ: ใช่ครับ เพราะฉะนั้น ถามว่ามีอิทธิพลไหม “มี” มีแน่นอนครับ

ผู้วิจัย : สาเหตุการเสด็จออกผนวชละคะ

ศ.วัชร : คือ แนวอรรถกถาในคัมภีร์คฤณคเณศ หนีออกผนวชตอนกลางคืน เพราะเห็นเทวทูต ๔ แต่ถ้าดูในพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกนั้นชัดเจน ที่อ้างมานี้ แล้วมีหลายพระสูตรที่พูดถึงสาเหตุที่พระองค์ออกบวช เพราะฉะนั้นประเด็นที่เป็นที่สาเหตุที่พระองค์ออกบวช แน่แน่นอนเพื่อหาทางพ้นทุกข์แล้วพระองค์รู้เรื่องของเกิดแก่เจ็บตายและเรื่องบรรพชิต เอาพระสูตรหลายสูตรมาวิเคราะห์รวมกันแล้ว แน่แน่นอนเป้าหมายคือการหาทางพ้นทุกข์ ได้อ่านพระพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ของพระพุทธทาส เพราะของท่านเป็นพระไตรปิฎกไม่เอาอรรถกถาเลย อรรถกถาเป็นการหนีออกผนวชตอนกลางคืน เพราะว่าเห็นเทวทูต ๔ แต่ในพระไตรปิฎกไม่ได้บอกว่าหนีเลย แล้วออกผนวชตอนไหนก็ไม่รู้แน่ชัด แน่แน่นอนตามพระไตรปิฎกไม่ได้บอกว่าเห็นเทวทูตเลย แต่หลักฐานแสดงว่าพระองค์รู้เรื่องเทวทูต ๔ อยู่แล้ว เกิดแก่ เจ็บ ตาย นักบวช ซึ่งอันนี้ก็ต้องเอามาวิเคราะห์แสดงว่าพระองค์เคยเห็นมาแล้ว ท่านจะเสด็จประพาสเมืองอะไร หรือเห็นคนในวัง คือที่เราเขียนในส่วนอรรถกถา เหมือนกับว่า คือพ่อแม่กลัวออกผนวช ก็เลยกีดกันไม่ให้เห็น คนแก่ คนเจ็บ ให้อยู่แต่ในวังเห็นแต่สาว ๆ แต่ในพระไตรปิฎกไม่ได้มีข้อความพวกนี้ การตีความ อาจจะเป็นไปได้ อย่างที่บางคนอาจจะเคยวิเคราะห์ เวลาเจอพระญาติ พระญาติก็ต้องมีแก่ๆ ไข้ไหม แล้วพระญาติป่วยพระองค์ก็ต้องเจอ เป็นไปได้ไม่ว่าอายุ ๒๐ กว่าปีไม่เคยเจอญาติแก่ ญาติเจ็บ ญาติตาย เพราะฉะนั้นสาเหตุที่ออกผนวชนี้ ก็คือ เรื่องของการปรารถนาเกิด แก่ เจ็บ ตาย และบรรพชิต เป้าหมายก็คือหาทางพ้นทุกข์

ผู้วิจัย : เรื่องเสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันทางการเมืองละ

ศ.วัชร : ในพระไตรปิฎกไม่มีเลย มันจะเป็นแนวคิดรุ่นหลังแล้วละ อาจารย์เสฐียรพงษ์ สมัยท่านสอนผมก็พูดตามท่านสอนนี่ละ ท่านก็บอกว่าวิเคราะห์จากประวัติศาสตร์ทั้งนั้น แล้วก็มหายานผมยังไม่ได้เช็ค

ผู้วิจัย : อาจารย์คิดว่ามีน้ำหนักไหมคะ กรณีศึกชิงน้ำ อันนี้เป็นความเห็นส่วนตัว

ศ.วัชร : เรื่องการเสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันทางการเมือง ทางศากยวงศ์ กรุงกบิลพัสดุ์ปกครองโดยใช้การลงมติสภา แล้วมันมีปัญหาเรื่องแย่งน้ำกันอยู่ อย่างนี้ก็เอามาประติดประต่อกันแล้วเอามาตีความกัน อันนี้มีน้ำหนักน้อย เพราะว่าในพระไตรปิฎก อรรถกถามันเก่าแก่กว่าอยู่แล้ว และก็น่าเชื่อถือกว่าอยู่แล้ว มันขัดกันค่อนข้างชัดเจน ถ้าเรามองระบบความเชื่อคำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ถ้าเราเชื่อพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบำเพ็ญบุญบารมี ๔ อสงไขย แสนมหา กับ เพราะต้องการมาโปรดสัตว์ให้พ้นทุกข์ จึงฟังไม่ขึ้นว่า แค่ว่าเรื่องมดี เรื่องเทวทูต นี่ไม่ได้หมายความว่าเทวดาจำแลงนะ การเห็นที่เราเรียกว่าเทวทูตนี้ เพราะว่าเขาถือเป็นสื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นสัจธรรม ฉะนั้นที่เห็น คนแก่ คนเจ็บ คนตายนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเทวดาจำแลงมาเลย เพราะว่าเราก็เห็นอยู่แล้วคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แต่คงกีดกันได้ไม่หมด

ผู้วิจัย : เรื่องเสด็จออกผนวชเพราะแรงกดดันทางการเมืองละคะ

ศ.วัชร : ในพระไตรปิฎกไม่มีเลย มันจะเป็นแนวคิดรุ่นหลังแล้วละ อาจารย์เสฐียรพงษ์ สมัยท่านสอนผมก็พูดตามท่านสอนนี่ละ ท่านก็บอกว่าวิเคราะห์จากประวัติศาสตร์ทั้งนั้นละ แล้วก็มหายานผมยังไม่ได้เช็ค

ผู้วิจัย : ฉะนั้นอาจารย์ก็เชื่อเรื่องการสร้างบารมี

ศ.วัชร : ใช่ มันเกี่ยวเนื่องกันอยู่แล้ว

ผู้วิจัย : แล้วอาจารย์คะ ถ้ามีใครบอกว่าไม่เกี่ยวเนื่องกัน อาจารย์คิดอย่างไรคะ

ศ.วัชร : เอาง่ายๆนะ แล้วมันมีเหตุอื่นแห่งการพันทุกซ์ไหม

ผู้วิจัย : อาจารย์คิดว่าเจ้าชายสิทธัตถะท่านออกผนวชตอนไหนคะ

ศ.วัชร : แนวน้อม ถ้าเราดูจากหลักฐานตรงนี้ที่บอกว่าพระบิดาพระราชมารดาก็ไม่ประสงค์ก็ร้องไห้ แนวน้อมก็น่าจะเป็นว่าออกตอนกลางวัน เพราะในเมื่อไม่ได้หนี ก็ออกผนวชซึ่งหน้า ก็น่าจะออกตอนกลางวัน เพราะว่าทำไมต้องไปออกตอนกลางคืน สมมติว่าพระนางพิมพาไม่ยอม ก็จะห้ามอะไรได้ ในเมื่อพ่อแม่ก็ยังห้ามไม่อยู่เลย เพราะว่าพ่อแม่ไม่เห็นด้วย แต่คราวนี้ หลักฐานนี้ตัดสินไม่ได้ว่ากลางวันหรือกลางคืนกันแน่ มันตัดสินไม่ได้ หลักฐานไม่พอ อาจจะแนวน้อมออกผนวชซึ่งหน้า แต่อาจจะเป็นกลางคืนก็ได้ แต่แนวน้อมบอกตอนกลางวันนะ น่าจะเป็นกลางวัน แต่ไม่ได้ชัดเจน เพราะหลักฐานมันไม่พอ

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณอาจารย์มากค่ะ

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

เปรียญธรรม ๙ ประโยค, อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาควิชาสังคมศาสตร์ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

ปริญญาเอก สาขาพุทธปรัชญา มหาวิทยาลัยมจร ประเทศอินเดีย

แสดงทัศนะเรื่องการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะและการผนวชสมัยพุทธกาล ดังนี้

ผู้วิจัย : คำถามข้อที่ ๑ นะคะ ท่านเห็นอย่างไรกับคำว่า นักบวชเป็นผู้ทรงอิทธิพล

ผศ.บรรจบ: เป็นไปได้ครับ ในสมัยครั้งพุทธกาลนะ เพราะว่าเป็นยุคที่มีการสอนศาสนากันแพร่หลาย ที่นอกพระพุทธศาสนาก็จะเรียกว่า “ลัทธิ” หรือครูทั้งหลาย ก็มีอิทธิพลมาก แล้วก็พระพุทธศาสนาเอง พระพุทธเจ้าก็ทรงมีอิทธิพล ในฐานะที่เป็นพระศาสดาของนักปกครอง เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าประเสนทิกโกศล แล้วก็กษัตริย์อีกหลายเมือง

ผู้วิจัย : เรื่องที่ศนะว่าด้วยสาเหตุการเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านมีความเห็นอย่างไรคะ

ผศ.บรรจบ: คืออย่างนี้ เราต้องยอมรับพื้นฐานว่า การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้ มาจากเห็นกฎไตรลักษณ์ของโลก คือ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะฉะนั้น แล้วข้อสำคัญที่สุดเรามีหลักฐานปรากฏในพระสูตรเล่มที่ ๑๓ โพธิราชกุมารสูตรที่พูดถึงว่าพระองค์ประทับขณะที่อยู่ในปราสาท ก็ปรารถนาถึงเกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเป็นเหตุผลหลักที่กระตุ้นเตือนใจ ที่อยู่ในใจของพระองค์ที่ว่าจะต้องออกผนวช เพื่อพ้นไปจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ได้

ผู้วิจัย : แนวทางทางอรรถกถา ที่บอกว่าพระองค์ทรงหนีออกผนวชตอนกลางคืนล่ะคะ

ผศ.บรรจบ: คือ อรรถกถา เค้าไม่ได้ใช้คำว่าหนีนะ แต่เราไปแปลว่าหนีเอง อรรถกถา ออกผนวชตอนกลางคืน แต่ซึ่งนั่นก็เป็นสำนวนอรรถกถาทุกเล่มละ จะบอกว่าออกผนวชตอนหลังเที่ยงคืน คืออย่างนี้ว่า ถ้าเรายึดอรรถกถามันก็ต้องเป็นแนวนั้น แล้วผมก็เชื่อว่าน่าจะเป็นแนวนั้นนะครับ ที่นั่นมันจะไปขัดแย้งกับในพระไตรปิฎกที่เรากำลังตีความกันว่าออกผนวชซึ่งๆหน้า ที่พระบิดาพระมารดาร้องให้อยู่ตรงนั้นผมว่าน่าจะเอาข้อความสองเรื่องนี้มาวิเคราะห์ด้วยกัน ซึ่งผมได้ทำไปแล้วในหนังสือพุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้ คัมภีร์ฝ่ายสันสกฤตนี้เป็นตัวเชื่อมโยงได้ดี ก็หมายความว่าพระไตรปิฎกชวนเราให้เราคิดว่าเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชตอนกลางวัน เพราะว่าพระบิดามารดาร้องให้อยู่ก็ออกผนวช แต่อรรถกถาบอกตอนกลางคืน อภินิษกรรมสูตรที่ผมอ้างไว้แล้วในหนังสือชื่อ พุทธประวัติ: ประสูติ ตรัสรู้ เป็นตัวเชื่อมโยงดีมาก แสดงให้เห็นว่าการออกผนวชนี้พระองค์ได้คุยกับพระบิดา พระญาติ นานละ ขออนุญาต และคุยที่ไร พระญาติร้องให้ทุกที มันเป็นเวลา เติริยมมานาน ที่เตรียมออกผนวช ก็คุยไม่อยากให้พระญาติเสียใจ แต่ในที่สุดญาติพี่น้องไม่ยอมก็เลยมาเป็นเหตุผลที่ว่า ทำไมต้องออกกลางคืน แต่ว่าไม่ได้หนี ไม่ได้หนีแบบหัวซุกหัวขุน แต่หาเวลาที่เหมาะสมที่ออกไป เวลาที่เหมาะสมซึ่งจะไม่กระทบกระเทือน หมายความว่าถ้าออกตอนกลางวัน จะเป็นเรื่องใหญ่โต พระบิดาไม่ยอมก็ต้องขัดขวางให้เต็มที่ ชาวเมืองก็ต้องขัดขวาง ที่นี้พอออกตอนกลางคืน คนก็หลับหมด นางพิมพาที่หลับ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนไม่รู้เรื่องการออกผนวชของพระองค์ ทุกคนทราบมานานแล้ว แต่ไม่นึกว่าจะออกตอนกลางคืน เท่านั้นเอง

ผู้วิจัย : การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะนั้นเกี่ยวข้องกับการเมืองคือแพศยา เรื่องศึกชิงน้ำ

ผศ.บรรจบ : อันนี้เกี่ยวกับเรื่องมติจากฝ่ายมหายาน วิเคราะห์อย่างนั้น แต่เหตุการณ์เรื่องนี้ เป็นเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับการเมือง มี เพราะว่าพระองค์นี้เป็นเจ้าชายแล้วก็ทำงานร่วมกับพระบิดา เพราะฉะนั้นต้องไปประชุมในสภา แล้วปัญหาเรื่องร้องของฝ่ายศากยะนี่ก็คือปัญหาเรื่องน้ำ ในแม่น้ำโรหิณี เป็นปัญหาเรื่องร้องในสภา ที่มีกันมานาน แน่นนอน ปัญหาตัวนี้อาจเป็นตัวบีบคั้น ตัวหนึ่งที่ทำให้พระองค์เห็นเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นเป็นไปได้ คือว่ามันไม่ใช่ปัญหาการเมือง ที่จะทำให้พระองค์หมดอำนาจ อันนี้เป็นอาจเป็นสาเหตุประกอบ

ผู้วิจัย : พระไตรปิฎกพูดถึง พระสมณะโคตมกำลังหนุ่มแน่น มีพระเกศาดำสนิท ทรงเจริญอยู่ในประณวีย เสด็จออกจากพระราชวังผนวชเป็นบรรพชิต เมื่อพระชนกชนนีไม่ทรงปรารถนาจะให้เสด็จออกผนวช มีน้ำพระเนตรชุ่มพระพักตร์ทรงกันแสงอยู่ พระสมณะโคตมทรงปลงพระเกศา และพระมัสสุ ครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ เสด็จออกจากพระราชวัง ผนวชเป็นบรรพชิต จากคำกล่าวนี้ อาจารย์เห็นอย่างไรคะ

ผศ.บรรจบ : ข้อความนี้ อยู่ในคัมภีร์เล่มหนึ่ง ที่มีคนบอกว่าถ้าตามอันนี้ก็คือเสด็จออกขณะที่น้ำตานองหน้าแล้วก็ออกไปเลย แล้วก็โกนหนวดโกนอะไรทุกอย่างครองผ้ากาสาฬหพัศตร์ออกก่อนที่จะออกจากพระราชวังด้วยซ้ำไป แต่ว่าที่ทราบมาคือท่านเสด็จออกผนวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา แต่ถ้าเรายึดว่าเสด็จออกขณะที่น้ำตานองหน้าแล้วก็ออกไปเลย จะต้องปรับความเชื่อในอรรถกถาใหม่หมดเลย ก็หมายความว่าออกจากวัง คือ ปลงพระเกศา ครองผ้าออกจากวังเลย เป็นนักบวชเลย ถ้าเชื่ออย่างนั้นต้องไปพลิกอรรถกถาใหม่ทั้งหมด เราพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล ที่บันทึกไว้อย่างนั้นอาจจะเป็นบันทึกตามคตินิยมของคนโบราณอินเดีย เช่นพวกวรรณะสูงออกผนวช ซึ่งไม่ได้มีใครห้ามปรามมากก็จะออกผนวชอย่างนั้น คือโกนผมออกจากเรือนแต่งตัวเป็นนักบวชออกไปเลย กรณีของเจ้าชายสิทธัตถะ พระไตรปิฎก ชวนให้คิดว่า น่าจะออกบวชตอนกลางวัน แต่ในอรรถกถา บอกชัดเจนว่า เสด็จออกผนวชตอนกลางคืน ไม่ควรจะเป็นการออกบวชแบบซึ่งหน้าในตอนกลางวัน แต่ควรจะเป็นการเสด็จออกผนวชในตอนกลางคืน ซึ่งเจ้าชายสิทธัตถะหากออกผนวชตอนกลางวันจะเกิดปัญหามาก

๑. พระราชบิดาจะไม่ยอม

๒. พระราชบิดามีกำลังคนกำลังทหารที่จะขัดขวางได้

เพราะฉะนั้นน่าจะไม่ใช่อย่างนั้น เพราะฉะนั้นหากเราตีความได้ว่า อาจเป็นการเล่าสืบต่อกันมา ซึ่งพระอรรถกถาจารย์น่าจะวิเคราะห์มาแล้ว อันนี้แนวความคิดอีกแนวหนึ่งที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน ชาวเมืองก็อาจจะเสียใจ ซึ่งเป็นเรื่องโกสาลหณะ ถ้าเป็นตอนนั้นจริงนะ

๓. มันไม่ใช่ง่าย เพราะอะไร เพราะต้องผ่านเมืองต่างๆ ซึ่งการผ่านแคว้นต่างๆ หมายถึงผ่านประเทศแต่ละประเทศ ซึ่งจะเป็นจุดอ่อนให้แคว้นสักกะนั้นถูกโจมตีจากฝ่ายที่ตรงกันข้ามได้ เพราะฉะนั้นน่าจะไม่ใช่ทรงทำอย่างนั้น น่าจะเป็นกลางคืน นี่เราวิจารณ์ด้วยเหตุด้วยผล

ผู้วิจัย : การบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้านั้นยาวนานถึง ๔ อสงไขยกับอีกแสนมหากัป กับมโนปณิธานของพระพุทธเจ้านั้นมีความเกี่ยวเนื่องกันหรือเป็นมูลเหตุหรือทำให้เสด็จออกผนวช

ผศ.บรรจบ : เกี่ยวข้องกันแน่

ผู้วิจัย : คือบางคนบอกลมองไม่เห็น มันเป็นแค่อดีตชาติ

ผศ.บรรจบ: ไม่เห็นเขาก็ไม่รู้เรื่อง แต่เราเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด มันต้องมีรากฐานความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด เชื่อเรื่องการสะสมบารมี การสะสมบารมีเพราะเป็นพระพุทธเจ้าถ้าไม่ยาวนานขนาดนี้ทำไม่ได้หรอก การสะสมบารมีมันก็เหมือนการปลูกต้นไม้ซึ่งมันก็ค่อยๆ เติบโต เพราะฉะนั้นเติบโตเพื่อการละตัวตน เพื่่อะไรต่างๆมันต้องสร้างรากฐานนาน นานมาก ผู้วิจัยต้องเข้าใจเรื่องกัมมชรูป รูปที่เกิดจากกรรม อภิธรรมปริเฉท ที่เกี่ยวกับกรรม ปริเฉทที่ ๖

ผู้วิจัย : ขอบพระคุณอาจารย์มากค่ะ

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ภาคผนวก จ.

THE BUDDHA AND HIS DHAMMA
by Dr. B. R. Ambedkar

THE BUDDHA AND HIS DHAMMA

by Dr. B. R. Ambedkar

The [Great Stupa](#) at Sarnath, near Varanasi, is said to mark the site where the Buddha preached his first sermon.

BOOK ONE: SIDDHARTH GAUTAMA -- HOW A BODHISATTA BECAME THE BUDDHA

Book One, Part I—From Birth to Parivraja

1. [*His Kula*](#) -- 2. [*His Ancestry*](#) -- 3. [*His Birth*](#) -- 4. [*Visit by Asita*](#) --
5. [*Death of Mahamaya*](#) -- 6. [*Childhood and Education*](#) -- 7. [*Early Traits*](#) -- 8. [*Marriage*](#) -- 9. [*Father's Plans to Save His Son*](#) -- 10. [*The Failure of the Women to Win the Prince*](#) -- 11. [*The Prime Minister's Admonition to the Prince*](#) -- 12. [*The Prince's Reply to the Prime Minister*](#) --
13. [*Initiation into the Sakya Sangh*](#) -- 14. [*Conflict with the Sangh*](#) --
15. [*Offer of Exile*](#) -- 16. [*Parivraja—the Way Out*](#) -- 17. [*Parting Words*](#) -- 18. [*Leaving His Home*](#) -- 19. [*The Prince and the Servant*](#) --
20. [*The Return of Channa*](#) -- 21. [*The Family in Mourning*](#)

§ 13. Initiation into the Sakya Sangh

1. The Sakyas had their Sangh. Every Sakya youth above twenty had to be initiated into the Sangh and be a member of the Sangh.

2. Siddharth Gautama had reached the age of twenty. It was time for him to be initiated into the Sangh and become a member thereof.

3. The Sakyas had a meeting-house which they called Sansthaagar. It was situated in Kapilavatsu. The session of the Sangh was also held in the Sansthaagar.

4. With the object of getting Siddharth initiated into the Sangh, Suddhodana asked the Purohit of the Sakyas to convene a meeting of the Sangh.

5. Accordingly the Sangh met at Kapilavatsu in the Sansthaagar of the Sakyas.

6. At the meeting of the Sangh, the Purohit proposed that Siddharth be enrolled as a member of the Sangh.

7. The Senapati of the Sakyas then rose in his seat and addressed the Sangh as follows, "Siddharth Gautama, born in the family of Suddhodana of the Sakya clan, desires to be a member of the Sangh. He is twenty years of age and is in every way fit to be a member of the Sangh. I, therefore, move that he be made a member of the Sakya Sangh. Pray, those who are against the motion speak."

8. No one spoke against it. "A second time do I ask those who are against the motion to speak," said the Senapati.

9. No one rose to speak against the motion. Again the Senapati said, "A third time do I ask those who are against the motion to speak."

10. Even for the third time no one spoke against it.

11. It was the rule of procedure among the Sakyas that there could be no debate without a motion, and no motion could be declared carried unless it was passed three times.

12. The motion of the Senapati having been carried three times without opposition, Siddharth was declared to have been duly admitted as a member of the Sakya Sangh.

13. Thereafter the Purohit of the Sakyas stood up and asked Siddharth to rise in his place.

14. Addressing Siddharth, he said, "Do you realize that the Sangh has honoured you by making you a member of it?" "I do, sir," replied Siddharth.

15. "Do you know the obligation of membership of the Sangh?" "I am sorry, sir, I do not. But I shall be happy to know them, sir," said Siddharth.

16. "I shall first tell you what your duties as a member of the Sangh are " said the Purohit and he then related them one by one: (1) You must safeguard the interests of the Sakyas by your body, mind and money. (2) You must not absent yourself from the meetings of the Sangh. (3) You must without fear or favour expose any fault you may notice in the conduct of a Sakya. (4) You must not be angry if you are accused of an offence, but confess if you are guilty or state if you are innocent."

17. Proceeding, the Purohit said, "I shall next tell you what will disqualify you for membership of the Sangh: (1) You cannot remain a member of the Sangh if you commit rape. (2) You cannot remain a member of the Sangh if you commit murder. (3) You cannot remain a member of the Sangh if you

commit theft. (4) You cannot remain a member of the Sangh if you are guilty of giving false evidence."

18. "I am grateful to you, sir," said Siddharth, "for telling me the rules of discipline of the Sakya Sangh. I assure you I will do my best to follow them in letter and in spirit."

§ 14. Conflict with the Sangh

1. Eight years had passed by since Siddharth was made a member of the Sakya Sangh.

2. He was a very devoted and steadfast member of the Sangh. He took the same interest in the affairs of the Sangh as he did in his own. His conduct as a member of the Sangh was exemplary, and he had endeared himself to all.

3. In the eighth year of his membership, an event occurred which resulted in a tragedy for the family of Suddhodana and a crisis in the life of Siddharth.

4. This is the origin of the tragedy.

5. Bordering on the State of the Sakyas was the State of the Koliyas. The two kingdoms were divided by the river Rohini.

6. The waters of the Rohini were used by both the Sakyas and the Koliyas for irrigating their fields. Every season there used to be disputes between them as to who should take the water of the Rohini first, and how much. These disputes resulted in quarrels and sometimes in affrays.

7. In the year when Siddharth was twenty-eight, there was a major clash over the waters between the servants of the Sakyas and the servants of the Koliyas. Both sides suffered injuries.

8. Coming to know of this, the Sakyas and the Koliyas felt that the issue must be settled once for all by war.

9. The Senapati of the Sakyas, therefore, called a session of the Sakya Sangh to consider the question of declaring war on the Koliyas.

10. Addressing the members of the Sangh, the Senapati said, "Our people have been attacked by the Koliyas and they had to retreat. Such acts of aggression by the Koliyas have taken place more than once. We have tolerated them so far. But this cannot go on. It must be stopped, and the only way to stop it is to declare war against the Koliyas. I propose that the Sangh do declare war on the Koliyas. Those who wish to oppose may speak."

11. Siddharth Gautama rose in his seat and said, "I oppose this resolution. War does not solve any question. Waging war will not serve our purpose. It will sow the seeds of another war. The slayer gets a slayer in his turn; the conqueror gets one who conquers him; a man who despoils is despoiled in his turn."

12. Siddharth Gautama continued, "I feel that the Sangh should not be in haste to declare war on the Koliyas. Careful investigation should be made to ascertain who is the guilty party. I hear that our men have also been aggressors. If this be true, then it is obvious that we too are not free from blame."

13. The Senapati replied, "Yes, our men were the aggressors. But it must not be forgotten that it was our turn to take the water first."

14. Siddharth Gautama said, "This shows that we are not completely free from blame. I therefore propose that we elect two men from us, and the Koliyas should be asked to elect two from them, and the four should elect a fifth person, and these should settle the dispute."

15. The amendment moved by Siddharth Gautama was duly seconded. But the Senapati opposed the amendment, saying, "I am sure that this menace of the Koliyas will not end unless they are severely punished."

16. The resolution and the amendment had therefore to be put to vote. The amendment moved by Siddharth Gautama was put first. It was declared lost by an overwhelming majority.

17. The Senapati next put his own resolution to vote. Siddharth Gautama again stood up to oppose it. "I beg the Sangh," he said, "not to accept the resolution. The Sakyas and the Koliyas are close relations. It is unwise that they should destroy each other."

18. The Senapati encountered the plea urged by Siddharth Gautama. He stressed that in war the Kshatriyas cannot make a distinction between relations and strangers. They must fight even against brothers for the sake of their kingdom.

19. Performing sacrifices is the duty of the Brahmins, fighting is the duty of the Kshatriyas, trading is the duty of the Vaishyas, and service is the duty of the Shudras. There is merit in each class performing its duty. Such is the injunction of our Shastras.

20. Siddharth replied, "Dharma, as I understand it, consists in recognising that enmity does not disappear by enmity. It can be conquered by love only."

21. The Senapati, getting impatient, said, "It is unnecessary to enter upon this philosophical disquisition. The point is that Siddharth is opposed to my resolution. Let us ascertain what the Sangh has to say about it by putting it to [a] vote."

22. Accordingly the Senapati put his resolution to [a] vote. It was declared carried by an overwhelming majority.

§ 15. Offer of Exile

1. Next day the Senapati called another meeting of the Sakya Sangh, to have his plan of mobilisation considered by the Sangh.

2. When the Sangh met, he proposed that he be permitted to proclaim an order calling to arms, for the war against the Koliyas, every Sakya between the ages of 20 and 50.

3. The meeting was attended by both sides--those who at the previous meeting of the Sangh had voted in favour of a declaration of war, as well as those who had voted against it.

4. For those who had voted in favour, there was no difficulty in accepting the proposal of the Senapati. It was a natural consequence of their earlier decision.

5. But the minority who had voted against it had a problem to face. Their problem was—to submit or not to submit to the decision of the majority.

6. The minority was determined not to submit to the majority. That is the reason why they had decided to be present at the meeting. Unfortunately, none of them had the courage to say so openly. Perhaps they knew the consequences of opposing the majority.

7. Seeing that his supporters were silent, Siddharth stood up, and addressing the Sangh, said, "Friends! You may do what you like. You have a majority on your side, but I am sorry to say I shall oppose your decision in favour of mobilisation. I shall not join your army, and I shall not take part in the war."

8. The Senapati, replying to Siddharth Gautama, said, "Do remember the vows you had taken when you were admitted to the membership of the Sangh? If you break any of them, you will expose yourself to public shame."

9. Siddharth replied, "Yes, I have pledged myself to safeguard the best interests of the Sakyas by my body, mind and money. But I do not think that this war is in the best interests of the Sakyas. What is public shame to me before the best interests of the Sakyas?"

10. Siddharth proceeded to caution the Sangh by reminding it of how the Sakyas have [=had] become the vassals of the King of Kosala by reason of their quarrels with the Koliyas. "It is not difficult to imagine," he said, "that this war will give him a greater handle to further reduce the freedom of the Sakyas."

11. The Senapati grew angry and, addressing Siddharth, said, "Your eloquence will not help you. You must obey the majority decision of the Sangh. You are perhaps counting upon the fact that the Sangh has no power to order an offender to be hanged or to exile him without the sanction of the king of the Kosalas, and that the king of the Kosalas will not give permission if either of the two sentences was passed against you by the Sangh."

12. "But remember, the Sangh has other ways of punishing you. The Sangh can declare a social boycott against your family, and the Sangh can confiscate your family lands. For this the Sangh does not have to obtain the permission of the king of the Kosalas."

13. Siddharth realised the consequences that would follow if he continued his opposition to the Sangh in its plan of war against the Koliyas. He had three alternatives to consider--to join the forces and participate in the war; to consent to being hanged or exiled; and to allow the members of his family to be condemned to a social boycott and confiscation of property.

14. He was firm in not accepting the first. As to the third, he felt it was unthinkable. Under the circumstances, he felt that the second alternative was the best.

15. Accordingly, Siddharth spoke to the Sangh. "Please do not punish my family. Do not put them in distress by subjecting them to a social boycott. Do not make them destitute by confiscating their land, which is their only means of livelihood. They are innocent. I am the guilty person. Let me alone suffer for my wrong. Sentence me to death or exile, whichever you like. I will willingly accept it, and I promise I shall not appeal to the king of the Kosalas."

§ 16. Parivraja--the Way Out

1. The Senapati said, "It is difficult to accept your suggestion. For even if you voluntarily agreed to undergo the sentence of death or exile, the matter is sure to become known to the king of the Kosalas, and he is sure to conclude that it is the Sangh which has inflicted this punishment, and take action against the Sangh."

2. "If this is the difficulty, I can easily suggest a way out," said Siddharth Gautama. "I can become a Parivrajaka and leave this country. It is a kind of an exile."

3. The Senapati thought this was a good solution. But he had still some doubt about Siddharth being able to give effect to it.

4. So the Senapati asked Siddharth, "How can you become a Parivrajaka unless you obtain the consent of your parents and your wife?"

5. Siddharth assured him that he would do his best to obtain their permission. I promise," he said, "to leave this country immediately, whether I obtain their consent or not."

6. The Sangh felt that the proposal made by Siddharth was the best way out, and they agreed to it.

7. After finishing the business before the meeting, the Sangh was about to rise when a young Sakya got up in his place and said, "Give me a hearing, I

have something important to say."

8. Being granted permission to speak, he said, "I have no doubt that Siddharth Gautama will keep his promise and leave the country immediately. There is, however, one question over which I do not feel very happy.

9. "Now that Siddharth will soon be out of sight, does the Sangh propose to give immediate effect to its declaration of war against the Koliyas?

10. "I want the Sangh to give further consideration to this question. In any event, the king of the Kosalas is bound to come to know of the exile of Siddharth Gautama. If the Sakyas declare a war against the Koliyas immediately, the king of [the] Kosalas will understand that Siddharth left only because he was opposed to war against the Koliyas. This will not go well with us.

11. "I, therefore, propose that we should also allow an interval to pass between the exile of Siddharth Gautama and the actual commencement of hostilities, so as not to allow the King of Kosala to establish any connection between the two."

12. The Sangh realised that this was a very important proposal. And as a matter of expediency, the Sangh agreed to accept it.

13. Thus ended the tragic session of the Sakya Sangh, and the minority which was opposed to the war but who had not the courage to say so, heaved a sigh of relief that it was able to overcome a situation full of calamitous consequences.

§ 17. Parting Words

1. The news of what happened at the meeting of the Sakya Sangh had travelled to the Raja's palace long before the return of Siddharth Gautama.

2. For on reaching home, he found his parents weeping and plunged in great grief.

3. Suddhodana said, "We were talking about the evils of war. But I never thought that you would go to such lengths."

4. Siddharth replied, I too did not think things would take such a turn. I was hoping that I would be able to win over the Sakyas to the cause of peace by my argument.

5. "Unfortunately, our military officers had so worked up the feelings of the men that my argument failed to have any effect on them.

6. "But I hope you realise how I have saved the situation from becoming worse. I have not given up the cause of truth and justice, and whatever the punishment for my standing for truth and justice, I have succeeded in making its infliction personal to me."

7. Suddhodana was not satisfied with this. "You have not considered what is to happen to us." "But that is the reason why I undertook to become a Parivrajaka," replied Siddharth. "Consider the consequences if the Sakyas had ordered the confiscation of your lands."

8. "But without you what is the use of these lands to us?" cried Suddhodana. "Why should not the whole family leave the country of the Sakyas and go into exile along with you?"

9. Prajapati Gautami, who was weeping, joined Suddhodana in argument, saying, "I agree. How can you go alone leaving us here like this?"

10. Siddharth said, "Mother, have you not always claimed to be the mother of a Kshatriya? Is that not so? You must then be brave. This grief is unbecoming of [=to] you. What would you have done if I had gone to the battle-field and died? Would you have grieved like this?"

11. "No," replied Gautami. "That would have been befitting a Kshatriya. But you are now going into the jungle far away from people, living in the company of wild beasts. How can we stay here in peace? I say you should take us along with you."

12. "How can I take you all with me? Nanda is only a child. Rahul my son is just born. Can you come, leaving them here?" he asked Gautami.

13. Gautami was not satisfied. She urged, "It is possible for us all to leave the country of the Sakyas, and go to the country of the Kosalas under the protection of their king."

14. "But mother! What would the Sakyas say?" asked Siddharth. "Would they not regard it as treason? Besides, I pledged that I will do nothing either by word or by deed to let the king of the Kosalas know the true cause of my Parivraja."

15. "It is true that I may have to live alone in the jungle. But which is better? To live in the jungle, or to be a party to the killing of the Koliyas!"

16. "But why this impatience?" asked Suddhodana. "The Sakyas Sangh has decided to postpone the date of the hostilities for some time."

17. "Perhaps the hostilities may not be started at all. Why not postpone your Parivraja? Maybe it would be possible to obtain the permission of the Sangh for you to stay among the Sakyas."

18. This idea was repellent to Siddharth. "It is because I promised to take Parivraja that the Sangh decided to postpone the commencement of hostilities against the Koliyas."

19. "It is possible that after I take Parivraja the Sangh may be persuaded to withdraw their declaration of war. All this depends upon my first taking Parivraja."

20. "I have made a promise, and I must carry it out. The consequences of any breach of promise may be very grave both to us and to the cause of peace."

21. "Mother, do not now stand in my way. Give me your permission and your blessings. What is happening is for the best."

22. Gautami and Suddhodana kept silent.

23. Then Siddharth went to the apartment of Yeshodhara. Seeing her, he stood silent, not knowing what to say and how to say it. She broke the silence by saying, "I have heard all that has happened at the meeting of the Sangh at Kapilavatsu."

24. He asked her, "Yeshodhara, tell me what you think of my decision to take Parivraja."

25. He expected she would collapse. Nothing of the kind happened.

26. With full control over her emotions, she replied, "What else could I have done if I were in your position? I certainly would not have been a party to a war on the Koliyas."

27. "Your decision is the right decision. You have my consent and my support. I too would have taken Parivraja with you. If I do not, it is only because I have Rahula to look after."

28. "I wish it had not come to this. But we must be bold and brave and face the situation. Do not be anxious about your parents and your son. I will look after them till [=as long as] there is life in me."

29. "All I wish is that now that you are becoming a Parivrajaka, leaving behind all who are near and dear to you, you will find a new way of life which would result in the happiness of mankind."

30. Siddharth Gautama was greatly impressed. He realised as never before what a brave, courageous and noble-minded woman Yeshodhara was, and how fortunate he was in having her as his wife, and how fate had put them asunder. He asked her to bring Rahula. He cast his fatherly look on him, and left.

§ 18. Leaving His Home

1. Siddharth thought of taking Parivraja at the hands of Bharadwaja, who had his Ashram at Kapila-vatsu. Accordingly he rose the next day and started for the Ashram on his favourite horse Kanthaka, with his servant Channa walking along.

2. As he came near the Ashram, men and women came out and thronged the gates to meet him as a newly arrived bridegroom.

3. And when they came up to him, their eyes wide open in wonder, they performed their due homage with hands folded like a lotus calyx.

4. Then they stood surrounding him, their minds overpowered by passion, as if they were drinking him in, with their eyes motionless and blossoming wide with love.

5. Some of the women verily thought that he was Kama incarnate, decorated as he was with his brilliant signs as with connate (?) ornaments.

6. Others thought from his gentleness and his majesty that it was the moon with its ambrosial beams, as it were, visibly come down to the earth.

7. Others, smitten by his beauty, yawned as if to swallow him, and fixing their eyes on each other, softly sighed.

8. Thus the women only looked upon him, simply gazing with their eyes. They spoke not, nor did they smile. They surrounded him and stood aghast, thinking of his decision to take Parivraja.

9. With great difficulty he extricated himself from the crowd and entered the gates of the Ashram.

10. Siddharth did not like [=wish] Suddhodana and Prajapati Gautami to be present to witness his Parivraja. For he knew that they would break down under the weight of grief. But they had already reached the Ashram without letting him know.

11. As he entered the compound of the Ashram, he saw in the crowd his father and mother.

12. Seeing his parents he first went to them and asked for their blessing. They were so choked with emotion that they could hardly say a word. They wept and wept, held him fast, and bathed him with their tears.

13. Channa had tied Kanthaka to a tree in the Ashram and was standing [by]. Seeing Suddhodana and Prajapati in tears, he too was overcome with emotion and was weeping.

14. Separating himself with great difficulty from his parents, Siddharth went to the place where Channa was standing. He gave him his dress and his ornaments to take back home.

15. Then he had his head shaved, as was required for a Parivrajaka. His cousin Mahanama had brought the clothes appropriate for a Parivrajaka, and a begging bowl. Siddharth wore them [=put them on].

16. Having thus prepared himself to enter the life of a Parivrajaka, Siddharth approached Bharadwaja [with a request] to confer on him Parivraja.

17. Bharadwaja, with the help of his disciples, performed the necessary ceremonies, and declared Siddharth Gautama to have become a Parivrajaka.

18. Remembering that he had given a double pledge to the Sakya Sangh, to take Parivraja and to leave the Sakya kingdom without undue delay, Siddharth Gautama immediately, on the completion of the Parivraja ceremony, started on his journey.

19. The crowd which had collected in the Ashram was unusually large. That was because the circumstances leading to Gautama's Parivraja were so extraordinary. As the prince stepped out of the Ashram, the crowd also followed him.

20. He left Kapilavatsu and proceeded in the direction of the river Anoma. Looking back ,he saw the crowd still following him.

21. He stopped and addressed them, saying, "Brothers and sisters, there is no use your following me. I have failed to settle the dispute between the Sakyas arid the Koliyas. But if you create public opinion in favour of settlement you might succeed. Be, therefore, so good as to return." Hearing his appeal, the crowd started going back.

22. Suddhodana and Gautami also returned to the palace.

23. Gautami was unable to bear the sight of the robes and the ornaments discarded by Siddharth. She had them thrown into a lotus pool.

24. Siddharth Gautama was only twenty-nine when he underwent Parivraja (Renunciation).

25. People admired him and sighed for him; saying, "Here was a Sakya blessed with high lineage, noble parentage, possessed of considerable riches, in the bloom of youthful vigour, accomplished in mind and body, brought up in luxury, who fought his kinsmen for the sake of maintaining peace on earth and goodwill towards men.

26. "Here was a Sakya youth who, when outvoted by his kinsmen, refused to submit, but preferred to undergo voluntary punishment which involved the exchange of riches for poverty, comfort for alms, home for homelessness. And so he goes, with none in the world to care for him, and with nothing in the world which he could claim as his own.

27. "His was an act of supreme sacrifice willingly made. His is a brave and a courageous act. There is no parallel to it in the history of the world. He deserves to be called a Sakya Muni or Sakya Sinha."

28. How true were the words of Kisa Gotami, a Sakya maiden. When referring to Siddharth Gautama, she said, "Blessed indeed is the mother, blessed indeed is the father, who has such a son. Blessed indeed is the wife who has such a husband."

§ 19. The Prince and the Servant

1. Channa too should have gone back home with Kanthaka. But he refused to go. He insisted on seeing the Prince off with Kanthaka at least to the banks of the river Anoma, and so insistent was Channa that the Gautama had to yield to his wishes.

2. At last they reached the banks of the river Anoma.

3. Then turning to Channa he said, "Good friend, thy devotion to me has been proved by thy thus following me. I am wholly won in heart by thee, ye who have such a love for your master.

4. "I am pleased with your noble feelings towards me, even though I am

powerless of conferring [=to confer] any reward.

5. "Who would not be favourably disposed to one who stands to him as bringing him reward? But even one's own people commonly become mere strangers in a reverse of fortune.

6. "A son is brought up for the sake of the family; the father is honoured by the son for the sake of his own future support; the world shows kindness for the sake of hope; there is no such thing as unselfishness without a motive.

7. "Thou art the only exception. Take now this horse and return.

8. "The king, with his loving confidence still unshaken, must be enjoined to stay his grief.

9. "Tell him, I have left him--with no thirst for heaven, with no lack of love, nor feeling of anger.

10. "He should not think of mourning for me who am thus gone forth from my home; union, however long it may last, in time will come to an end.

11. "Since separation is certain, how shall there not be repeated severings from one's kindred?

12. "At a man's death there are doubtless heirs to his wealth, but heirs to his merit are hard to find on the earth, or exist not at all.

13. "The king, my father, requires to be looked after. The king may say, 'He is gone at a wrong time.' But there is no wrong time for duty.

14. "Do thou address the king, O friend, with these and suchlike words; and do thou use thy efforts so that he may not even remember me.

15. "Yes, do thou repeat to my mother my utter unworthiness to deserve her affection. She is a noble person, too noble for words."

16. Having heard these words, Channa, overwhelmed with grief, made reply with folded hands, his voice choked by emotion:

17. "Seeing that ye are causing affliction to thy kindred, my mind, O my Lord, sinks down like an elephant in a river of mud.

18. "To whom would not such a determination as this of thine, cause tears, even if his heart were of iron--how much more if it were throbbing with love?

19. "Where is gone this delicacy of limb, fit to lie only in a palace, and where [in comparison] is the ground of the ascetic forest, covered with the shoots of rough Kusa grass?

20. "How could I, O Prince, by mine own will, --knowing this thy decision,--carry back the horse to the sorrow of Kapilavatsu?

21. "Surely thou will not abandon that fond old king, so devoted to his son, as a heretic might the true religion? .

22. "And her, thy second mother, worn with the care of bringing thee up, -thou will not surely forget her, as an ingrate does a benefit?

23. "Thou wilt not surely abandon thy wife endowed with all virtues, illustrious for her family, devoted to her husband and with a young son.

24. "Thou wilt not abandon the young son of Yeshodhara, worthy of all praise, thou the best of the cherishers of religion and fame, as a dissolute spendthrift his choicest glory?

25. "Or even if thy mind be resolved to abandon thy kindred and thy kingdom, thou will not, O Master, abandon me,--thy feet are my only refuge.

26. "I cannot go to the city with my soul thus burning, leaving thee behind in the forest.

27. "What will the king say to me, returning to the city without thee, or what shall I say to thy wife by way of telling them good news?

28. "As for what thou sayest, thou must repeat my unworthiness to the king', who could think or believe it?" continued Channa. "Even if I ventured to speak it, with a heart ashamed and a tongue cleaving to my mouth, he may not appreciate it.

29. "Him who is always compassionate and who never fails to feel pity, it ill befits to abandon one who loves; turn back and have mercy on me."

30. Having heard these words of Channa overcome with sorrow, Siddharth Gautama with the utmost gentleness answered:

31. "Abandon this distress ,Channa, regarding thy separation from me,-- change is inevitable in corporeal beings who are subject to different births.

32. "Even. if I, through affection, were not to abandon my kindred, death would still make us helplessly abandon one another.

33. "She, my mother, by whom I was born in the womb with great thirst and pains,--where am I now with regard to her, and where is she with regard to me?

34. "As birds go to their roosting-tree and then depart, so the meeting of beings inevitably ends in separation.

35. "As clouds, having come together, depart asunder again, such I consider the meeting and parting of living things.

36. "And since this world goes away, each one deceiving the other,--it is not right to think anything thine own in a time of union which is a dread.

37. "Therefore, since it is so, grieve not, my good friend, but go; or if thy love lingers, then go and afterwards return.

38. "Say without reproaching me, to the people of Kapilavatsu, 'Let your love for him be given up, and hear his resolve.'"

39. Having heard this conversation between the master and the servant, Kanthaka, the noblest steed, licked his [=Gautam's] feet with his tongue and dropped hot tears.

40. With his hand whose fingers were untied [=not joined] with a membrane, and which was marked with the auspicious *svastika*, and with its

middle part curved, Gautama stroked him and addressed him like a friend:

41. "Shed not tears, Kanthaka, bear with it, thy labours will soon have its [=their] fruit."

42. Then Channa, knowing that the time for the parting of the ways had come, forthwith paid honour to the sylvan dress of Gautama.

43. Then Gautama, having bidden good-bye to Kanthaka and Channa, went on his way.

44. While his master, thus regardless of his kingdom, was going to the ascetic-wood in mean garments, the groom, tossing up his arms, wailed bitterly and fell on the ground.

45. Having looked back again he wept aloud, and embraced the horse Kanthaka with his arms; and then, hopeless and repeatedly lamenting, started on his return journey.

46. On the way, sometimes he pondered, sometimes he lamented, sometimes he stumbled, and sometimes he fell; and so going along, wretched through his devoted attachment, he performed all kinds of actions on the road, knowing not what he was doing.

§20. The Return of Channa

1. Then Channa, in deep distress, when his master thus went into the forest, made every effort on the road to dissolve his load of sorrow.

2. His heart was so heavy that the road which he used to traverse in one night with Kanthaka, that same road he now took eight days to travel, pondering over his lord's absence.

3. The horse Kanthaka, though he still went on bravely, fagged and had lost all spirit; and decked though he was with ornaments, he in the absence of his master seemed to have lost all his beauty.

4. And turning round towards the direction in which his master went, he neighed repeatedly with a mournful sound; and though pressed with hunger, he welcomed not, nor tasted, any grass or water on the road, as before.

5. Slowly the two at long last reached Kapila-vatsu, which seemed empty when deserted by Gautama. They reached the city in body but not in soul.

6. Bright as it was with lotus-covered waters, adorned with trees full of flowers, the citizens had lost all their gladness.

7. When the two, their brightness gone and their eyes dim with tears, slowly entered the city, it seemed all bathed in gloom.

8. Having heard that they had returned with their limbs all relaxed, coming back without the pride of the Sakya race, the men of the city shed tears.

9. Full of wrath, the people followed Channa in the road, crying behind

him with tears, "Where is the king's son, the glory of his race and his kingdom?"

10. "This city bereft of him is a forest, and that forest which possesses him is a city; the city without him has no charms for us."

11. Next the women crowded to the rows of windows, crying to one another, "The prince has returned"; but having seen that his horse had an empty back, they closed the windows again and wailed aloud.

§21 The Family in Mourning

1. The members of the family of Suddhodana were anxiously awaiting the return of Channa, in the hope that he might persuade Gautama to return home.

2. On entering the royal stable, Kanthaka uttered a loud sound, uttering his woe to the palace people.

3. Then the people who were in the neighbourhood of the king's inner apartments, thought in their hearts, "Since the horse Kanthaka neighs, it must be that the prince has come."

4. And the women who were fainting with sorrow, now in wild joy, with their eyes rolling to see the prince, rushed out of the palace full of hope. But they were disappointed. There was Kanthaka without the prince.

5. Gautami, abandoning all self-control, cried aloud--she fainted, and with a weeping face exclaimed:

6. "With his long arms and lion gait, his bull-like eye, and his beauty, bright like gold, his broad chest, and his voice deep as a drum or a cloud,--should such a hero as this dwell in a hermitage?"

7. "This earth is indeed unworthy as regards that peerless doer of noble actions, for such a virtuous hero has gone away from us.

8. "Those two feet of his, tender with their beautiful web spread between the toes, with their ankles, concealed and soft like a blue lotus,--how can they, bearing a wheel mark in the middle, walk on the hard ground of the skirts of the forest?"

9. "That body, which deserves to sit or lie on the roof of a palace, honoured with costly garments, aloes, and sandalwood, how will that manly body live in the woods, exposed to the attacks of the cold, the heat, and the rain?"

10. "He who was proud of his family, goodness, strength, energy, sacred learning, beauty, and youth, who was ever ready to give, not ask, how will he go about begging alms from others?"

11. "He who, lying on a spotless golden bed, was awakened during the night by the concert of musical instruments, how alas! will he, my ascetic,

sleep today on the bare ground with only one rag of cloth interposed?"

12. Having heard this piteous lamentation, the women, embracing one another with their arms, rained tears from their eyes, as the shaken creepers drop honey from their flowers.

13. Then Yeshodhara, forgetting that she had permitted him to go, fell upon the ground in utter bewilderment.

14. "How has he abandoned me. his lawful wife? He has left me widowed. He could have allowed his lawful wife to share his new life with him.

15. "I have no longing for the heaven' my one desire was that my beloved may never leave me either in this world or the next.

16. "Even if I am unworthy to look on my husband's face with its long eyes and bright smile, still is this poor Rahula never to roll about in his father's lap?

17. "Alas! the mind of that wise hero is terribly stern, gentle as his beauty seems, it is pitilessly cruel. Who can desert of his own accord such an infant son with his inarticulate talk, one who would charm even an enemy?

18. "My heart too is certainly most stern, yea, made of rock or fashioned even of iron, which does not break when its lord is gone to the forest, deserted by his royal glory like an orphan,--he so well worthy of happiness. But what can I do? My grief is too heavy for me to bear."

19. So fainting in her woe, Yeshodhara wept and wept aloud--self-possessed though she was by nature, yet in her distress she had lost her fortitude.

20. Seeing Yeshodhara thus bewildered with her wild utterances of grief, and fallen on the ground, all the women cried out, with their faces streaming with tears like large lotuses beaten by the rain.

21. Having heard of the arrival of both Channa and Kanthaka, and having learned of the fixed resolve of his son, Suddhodana fell, struck down by sorrow.

22. Distracted by his grief for his son, being held up for a moment by his attendants, Suddhodana gazed on the horse with his eyes filled with tears, and then falling on the ground wailed aloud.

23. Then Suddhodana got up and entered his temple, offered prayers, performed auspicious rites, and vowed certain sacrifices for the safe return of his son.

24. So Suddhodana, Gautami, and Yeshodhara passed their days asking, "How long, O God, how long, before, shall we see him again?"

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล : ทันตแพทย์หญิงวิไล สุริยาแสงเพชร
 วันเดือนปีเกิด : วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๕
 สถานที่เกิด : โรงพยาบาลหัวเฉียว กรุงเทพมหานคร
 มารดา-บิดา : นางสุนี สถาพรชัยสิทธิ์ – นายกิมฮ้อ สถาพรชัยสิทธิ์
 อีเมลล์ : wilai72@gmail.com
 โทร : ๐๙๒๒๘๒๒๒๖๓

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๒ : มัธยมศึกษา ๔-๕ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๒๙ : ปริญญาตรีทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๕๘ : ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม)
 มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย (DOU)

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๙ -ปัจจุบัน : ทันตแพทย์ประจำ ศิริลักษณ์ทันตแพทย์คลินิก กรุงเทพมหานคร

ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๕๙

ปีที่สำเร็จการศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๖๐

ได้รับรางวัล

“เหรียญทองเชิดชูเกียรติ บุคคลต้นแบบสังคมไทย”

รางวัลระดับประเทศ

โครงการ “พลังแห่งแผ่นดิน” ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๑